4-ТЕ ВИДАННЯ
перероблене
і доповнене

ЖІНКИ, ПРОСТІТЬ НАМ!

ЩО МИ, ЧОЛОВІКИ,
МУСИМО ВИПРАВИТИ
ПРО РОЛЬ ЖІНКИ Й ЧОЛОВІКА

HANS-JÖRG RONSDORF

ЖІНКИ, ПРОСТІТЬ НАМ!

Що ми, чоловіки, мусимо виправити

Про роль жінки й чоловіка

Hans-Jörg Ronsdorf

Друковане видання (німецькою мовою) можна замовити на www.hans-joerg-ronsdorf.de за 13,80 € плюс поштові витрати.

4-те доповнене видання, липень 2023 р. (німецьке видання)

Переклад з німецької, 2026 — безкоштовне завантаження на www.hans-joerg-ronsdorf.de

© Hans-Jörg Ronsdorf — усі права застережено.

Albis 6½

87477 Sulzberg

Верстка: Hans-Jörg Ronsdorf, у програмі Papyrus Autor

Контактний e-mail: hj-ronsdorf@t-online.de

ISBN німецького видання 978-3-9820715-5-8

Оформлення обкладинки: Тобіас Штрікер (Tobias Stricker)

Графіка: Лаура-Крістін Ронсдорф (Laura-Kristin Ronsdorf)

Друк: www.wir-machen-druck.de

Переклад Біблії, використаний у німецькому виданні, якщо не зазначено інше:

Elberfelder Übersetzung, Edition CSV Hückeswagen (німецький переклад Біблії)

Моїй коханій дружині,

моїм чудовим донькам,

моїй шанованій матері,

моїм бабусям,

моїй сестрі,

моїм сестрам

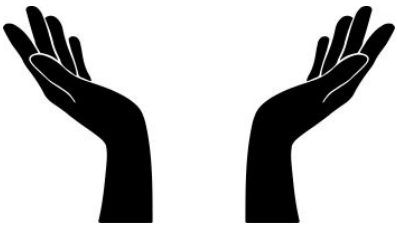
і подругам у Христі,

усім донькам Єви,

з якими я разом трудився

для Божого Царства

і ще служитиму.

Зміст

1 Передмова **10**
1.1 Передмова до 2-го доповненого видання **13**
1.2 Передмова до 4-го видання **14**
1.3 Хто пише цю книжку **14**

2 Творіння і гріхопадіння **20**
2.1 Як усе почалося **20**
2.1.1 Шостий день творіння 21
2.1.2 *Людина*: образ Божий — Imago Dei 22
2.1.3 *Людина* як чоловік і жінка 23
2.1.4 *Людина* і Боже доручення 24
2.1.5 Створення Адама і Єви 25
2.1.6 Короткий екскурс про провідні слова єврейського тексту 26
2.1.7 Адамові потрібна поміч 27
2.1.8 Бог творить Єву 30
2.1.9 З ребра 30
2.1.10 «Чоловікова» (Männin) 32
2.1.11 Подаровані одне одному 33
2.2 Гріхопадіння чоловіка і жінки **35**
2.2.1 Відповідь Єви 38
2.2.2 Тяжка праця Єви, вагітність і підкорення 39
2.2.3 *До нього прагнутимеш, а він пануватиме над тобою* 43
2.3 Заперечення проти рівності **46**
2.4 Відмінність між чоловіком і жінкою **50**
2.5 Порядок творіння **52**
2.5.1 Від саду в Едемі до Нового Єрусалима 54
2.6 Він пануватиме над тобою — історія **55**
2.6.1 Античність 56
2.6.2 Аристотель 57
2.6.3 Жінка як майно 59
2.6.4 Патріархат 59
2.6.5 Грецький вплив на юдейське мислення 60
2.6.6 Отці Церкви 61
2.6.7 Реформація 63
2.6.8 Світський рух за права жінок 65

3 Ісус, Месія, і жінки **68**

3.1 Учениці, що служили ... **69**
3.2 Жінки мають навчатися ... **70**
3.3 Усі рівні ... **71**
3.4 Менструація більше не нечистота ... **71**
3.5 Відкинута і знайдена ... **72**
3.6 Перелюб — справа двох ... **73**
3.7 Стояти випрямившись на повен зріст ... **74**
3.8 Без подвійної моралі ... **75**
3.9 Зухвала благодать ... **76**
3.10 Хрест: де чоловіки? ... **77**
3.11 Марія, апостолка ... **78**

4 Павло, друг жінок ... **81**
4.1 Лідія ... **82**
4.2 Фіва ... **83**
4.3 Прискилла ... **85**
4.4 Юнія ... **85**
4.5 Марія, Трифена й Трифоса, Персида ... **87**
4.6 Еводія і Синтихія ... **88**
4.7 Хлоя ... **88**
4.8 Німфа ... **89**
4.9 Павло — мати, що годує груддю ... **91**

5 Чоловік і жінка в шлюбі ... **94**
5.1 Античний дім і його правила ... **94**
5.1.1 Домашні кодекси в Новому Завіті ... 95
5.1.2 Вплив християнських домашніх кодексів ... 97
5.1.3 Домашній кодекс в Ефесян 5 ... 98
5.1.4 Підстава взаємної покори ... 99
5.1.5 Настанови для християнського життя — сьогодні ... 101
5.1.6 Жінка в античному домі ... 102
5.2 Голова і покора: Ефесян 5 ... **103**
5.2.1 Голова ... 104
5.2.2 Родина в античності ... 105
5.2.3 Розуміти дослівно? ... 106
5.2.4 Контекстуалізація ... 108
5.2.5 Ще раз: голова ... 109
5.2.6 Висновки ... 111
5.3 Бути покірним ... **113**
5.3.1 Підсумок ... 119

6 Чоловік і жінка в церкві ... **122**
6.1 1 Коринтян 11 — голова, волосся і покривало ... **124**
6.1.1 Засади й підказки для тлумачення тексту ... 125
6.1.2 Сфера дії тексту ... 127
6.1.3 Три пари з головою ... 128
6.1.4 Що означає «голова»? ... 129
6.1.5 Покриття голови в Коринті ... 133
6.1.6 Мати на голові знак влади? ... 136
6.1.7 Актуальність сьогодні ... 137
6.1.8 Пояснювальний переказ ... 138
6.1.9 Завершення і підсумок ... 141
6.1.10 Інше прочитання 1 Коринтян 11 ... 142
Приклади цитат ... **143**
6.1.11 Альтернативний переклад 1 Коринтян 11:2-16 ... 144
6.1.12 Підсумок ... 146
6.2 Не говорити, а мовчати ... **148**
6.2.1 Питання ... 149
6.2.2 Збентеження наприкінці розділу ... 151
6.2.3 Прочитання як цитати ... 152
6.2.4 Римський закон? ... 155
6.2.5 Аж ніяк! ... 156
6.2.6 Інші пояснення ... 157
6.2.7 Імовірно, не від Павла ... 159
6.2.8 Остаточна оцінка ... 165
6.3 Чи можна жінкам навчати? ... **169**
6.3.1 Текст 1 Тимофія 2:8-15 ... 170
6.3.2 Історична ситуація в Ефесі ... 171
6.3.3 Тло ... 172
6.3.4 Молитва на кожному місці, гнів і прикраси ... 173
6.3.5 Навчатися в тиші та покорі ... 175
6.3.6 Не навчати й не панувати над чоловіком ... 176
6.3.7 Чи навчати означає панувати? ... 176
6.3.8 Що означає «панувати»? ... 178
6.3.9 Адам і Єва в Ефесі ... 180
6.3.10 Тепер я не дозволяю ... 182
6.3.11 Спасіння через народження дітей? ... 182
6.3.12 1 Тимофія сьогодні ... 184
6.3.13 Висновки ... 185
6.3.14 Пояснювальний переказ тексту з 1 Тимофія ... 185

6.4 Універсальні заповіді й заповіді, пов'язані зі своїм часом **187**
6.4.1 Біблицизм і Sola Scriptura 188
6.4.2 Дослівне розуміння і буквальний зміст 190

7 Жінки-священники, жінки-старійшини та жінки-диякони **192**
7.1 Загальне священство **192**
7.2 Старійшини й жінки-старійшини **193**
7.3 Вона бажає доброго діла **194**
7.4 Жінки-диякони **196**
7.5 Проповідниці **198**
7.6 Резюме **200**

8 «Один у Христі»: Галатів 3:28 ..... **201**
8.1 Що каже текст **201**
8.2 Чого текст прямо не каже **203**
8.3 Що текст усе ж каже опосередковано **203**
8.3.1 Юдей і грек 204
8.3.2 Раб і вільний 204
8.3.3 Відомості про рабство 205
8.3.4 Чоловік і жінка 206
8.3.5 Земне й духовне? 207
8.3.6 Нема чоловічої статі, ані жіночої 208
8.4 Підсумок і висновок **209**

9 Бог Отець, Син і Святий Дух **211**
9.1 Чи Бог чоловічої статі? **212**
9.2 Не роби собі різьби **214**
9.3 Жіночі образи Бога **215**
9.4 Отець і Син **216**
9.5 Покора вічного Сина? **216**
9.6 Ісус і Його 12 учнів **219**
9.7 Підсумок **221**

10 Моє визнання провини **222**

11 Підсумок і перспективи **226**
11.1 Вказівки й поради **228**

12 Різниця **231**
12.1 Модель, орієнтована на дари **231**
12.2 Ієрархічна модель **233**

13 Післямови різних читачів **235**

13.1 Вільний погляд заріс! **235**
13.2 Що могло б бути! **237**
«Жіноче питання» і «братолюбство» **239**
13.3 Зміна **240**

14 Заключне звернення: чи таке важливе жіноче питання? **242**
14.1 Ідеться не про кілька (заборонених) служінь **242**
14.2 Що чоловіки відчувають і чого не відчувають **243**
14.3 Як ми читаємо Біблію в жіночому питанні **244**
14.4 Чуйність **244**
14.5 Чого я не домагаюся **245**
14.6 Підстава для розділення? **246**
14.7 Жінки мусять піднятися **246**
14.8 Колись і тепер **247**

15 Список літератури **248**

16 Книжки автора **252**

17 Рекомендовані книжки **253**
Hanna-Maria Schmalenbach **255**
Frausein zur Ehre Gottes 255

1 Передмова

Ще одна книжка на цю вічно гарячу тему? Хіба про це ще не все сказано й написано? Знову сперечатися чи сперечатися далі? Хіба якась апологетична тема не була б важливішою, щоб захищати віру? Я зрозумів, що й ця тема належить до апологетики. Ідеться про захист універсальних етичних норм у постмодерному світському суспільстві, але також усередині консервативного й біблицистського християнства. Я поясню, чому це стосується й останнього.

Дрібна війна, боротьба й метушня довкола цих питань триватимуть і без цієї книжки. Вони й досі розділяють церкви. Одних — уже через питання, чи взагалі можна чути голос жінок на богослужінні. Інших — через питання, чи можуть у них бути жінки-диякони або жінки-старійшини[1]. Або чи можуть жінки виконувати керівні функції й проповідувати.

Є погляди, які стоять у наших головах, мов неприступні фортеці: що Боже Слово треба розуміти дослівно, усупереч будь-якому духові часу. І є ті, у кого є питання й сумніви, чи справді нам сьогодні треба виконувати це дослівно.

У цій книжці я підсумовую своє дослідження цієї теми. Хто знає літературу на цю тему, навряд чи може чекати нових відкриттів. Не буде тут і розгляду всіх позицій, від найконсервативніших до найпрогресивніших. Ця книжка — *не* дослідження з відкритим результатом. Це чітка позиція. Щоб знайти й обґрунтувати її, мені знадобилися десятиліття. Вона відрізняється від того, чого я колись навчився й що обстоював.

Чи потрібна ціла книжка, щоб це пояснити? Невже це так складно? І так, і ні. Якщо ви стежите за історіями судових помилок, які трапляються зі смертниками в США, то знаєте: часто потрібні величезні зусилля, щоб зібрати докази й непрямі свідчення й довести невинуватість. А іноді досить одного генетичного тесту. Хай якими великими є зусилля, — подивіться в обличчя таких смертників, які виходять на волю через 30, 40

1. У більшості місць я для ясності вживаю цю жіночу форму слова. Сьогодні, як і в біблійних мовах оригіналу, звичним є узагальнювальний чоловічий рід, який охоплює й жіночу форму (див. 6.4.1).

чи 50 років! Так і в цій книжці ви знайдете прості думки, а іноді й дещо складніші. Біблію не завжди просто зрозуміти. Думати так — оманливо. Навіть рибалка й апостол Петро помічає це, коли говорить про листи Павла (2 Петра 3:15-16), що їх, мовляв, не просто зрозуміти.

Коли цю книжку читатимуть, спростування, заперечення й обурення не забаряться. Я знаю ці механізми й сам був їхньою частиною. Навіть якщо ніхто не змінить думки, принаймні про цю тему заговорять.

Саме тепер, коли я пишу ці рядки, у світі євангельських християн (євангелікалів) США про це знову гаряче сперечаються. Не можу сказати, що писав цю книжку без емоцій. Проте я намагався бути об'єктивним. Нехай про це судить читач.

І ще: звісно, є питання, щодо яких цілком можна мати іншу думку. У таких місцях я ухвалюю свої рішення так, щоб, як я розумію, вони вписувалися у велику біблійну картину.

Мені на серці численні жінки й небайдужі чоловіки, які йдуть за Ісусом і для яких ця тема ролей статей і заборони говорити, навчати й керувати сумнівні й обтяжливі. Бо, з одного боку, вони хочуть серйозно ставитися до Біблії, а з другого — не можуть цього втілити. До того ж немало важить, як світ сприймає нас у цій справі. Світ, якому ми несемо Євангеліє.

Невже Бог зробив це для нас таким складним? Невже Його намір у тому, щоб у ці питання вкладали мільйони годин навчання, молитви й дискусій? Щоб миритися з розколами й жертвувати єдністю?

Я переконаний — і ця книжка є моїм закликом на захист цього, — що ці питання надзвичайно актуальні. Бо якщо жінки ієрархічно стоять нижче за чоловіка й через це їхнє служіння в Церкві та в помісних церквах обмежене (усупереч усім запевненням, що є безліч інших, непублічних служінь), тоді хай Бог змилується над нами, якщо ми помиляємося.

Це питання послуху. Для обох статей. Не законницького, рабського й боязкого послуху.

Ця книжка — підсумок моїх студій, незліченних розмов і дискусій на інтернет-форумах за останні приблизно 40 років. Я зміг багато чого навчитися від інших.

Я намагаюся показати біблійний шлях. Пояснюю якомога простіше. Можливо, декому — і жінкам, і чоловікам — часом буде надто складно. Тоді раджу відкласти це й читати наступний розділ. Я пишу не як богослов і не для богословів чи тих, хто вважає себе ними. Я маю перед очима тих, із ким довго йшов разом, і тих, хто нещодавно навернувся до віри і кому я маю служити навчанням. Сподіваюся й молюся, щоб ця книжка допомогла і чоловікам, і жінкам.

Деякі біблійні слова треба переосмислити. Таке відбувається не вперше. Для одних нове тлумачення біблійних текстів — зухвале й підозріле. Мовляв, так зсуваються межі. Але «*для богослов'я, яке бачить себе в традиції Реформації, суттєво важливо ставити під питання звички й заново читати біблійні тексти*».[2]

У цій книжці ви знайдете багато цитат. Ці цінні думки я часто знаходив в англомовному світі й хочу зробити їх доступними для німецькомовного читача.

Наостанок: *наше богослов'я не безпомилкове. Ніколи.* Хоч як нам цього хотілося б. Ця книжка, як і всі книжки, має свої помилки, слабкі й сильні сторони. І про цю книжку можна сказати, що інші могли б написати її краще. Дякую всім сестрам і братам, які долучилися, за їхні думки, виправлення, підказки й післямови. Особливо дякую Конні Ендрес (Conny Endrös) (Лаубен біля Кемптена в Альгої) і Бернду Гюскену (Bernd Hüsken) (Швельм) за редагування. Мене це тішить і нагадує мені юність у Швельмі, де я виріс і отримав добре духовне формування.

Hans-Jörg Ronsdorf

Зульцберг в Альгої, листопад 2020 р.

Твоїми постановами я тішуся, Твого слова не забуду.

Твої настанови — моя втіха, вони — мої порадники.

Я біжу дорогою Твоїх заповідей, бо Ти робиш широким моє серце.

Псалом 118 (119):16; 24; 32 (Zürcher Bibel, німецький переклад Біблії)

2. Wunderli, 53, «Ihm gegenüber»: Geschlechter-Gleichberechtigung in der Kirche und was die Bibel dazu (nicht) sagt, 2020

1.1 Передмова до 2-го доповненого видання

Для другого видання я вирішив зробити невелике доопрацювання й доповнення. Я вважав потрібними деякі виправлення, але ще більше — доповнення й стилістичні поліпшення.

Переважно я опрацював розділи про три ключові тексти на цю тему: доповнив їх, а де можливо — і скоротив. Особливо це стосується розділу про голову, волосся й покривало.

Після виходу першого видання я переглянув ще більше матеріалу, а дещо й сам підготував. Частину з цього ви знайдете на моїй домашній сторінці www.hans-joerg-ronsdorf.de.

У США майже щомісяця виходить нова книжка на цю тему. Здебільшого вони мають високу богословську якість і працюють з текстами Нового Завіту. Вони висвітлюють тему так, що це підтверджує те, що я хочу сказати в цій книжці. Як ніколи, я впевнений, що повна рівність статусу чоловіка й жінки в усіх сферах життя — це Божа воля.

Сподіваюся й молюся, щоб ця біблійна істина принесла зцілення в шлюби, родини й церкви. Можливо, лише тепер ця книжка стала такою, якою має бути. Але вона все ще не безпомилкова: це не сама істина, а моє тлумачення.

Hans-Jörg Ronsdorf,

Зульцберг, липень 2021 р.

3-тє видання стало потрібним через зрослий попит. Водночас я скористався нагодою, щоб внести ще деякі невеликі виправлення й доповнення. Суті цієї книжки це не змінює. Мене тішить, що про цю тему говорять дедалі більше і що сестри в Господі дедалі краще розуміють, яке їхнє покликання.

Hans-Jörg Ronsdorf,

Аугсбург, листопад 2021 р.

1.2 Передмова до 4-го видання

Минуло майже 2 роки. Тема цієї книжки й далі гаряча. У ці дні в США церкви виключають з Південної баптистської конвенції (SBC), якщо вони ставлять жінок на керівні посади або мають пасторок. І це в південних штатах, де багато християн колись обґрунтовували рабство Біблією.

У цьому 4-му виданні є важливе доповнення до теми заповіді мовчання в 1 Коринтян 14.

Заходьте на мою домашню сторінку www.hans-joerg-ronsdorf.de, бо там раз у раз з'являються нові праці на цю тему.

Hans-Jörg Ronsdorf

Аугсбург, липень 2023 р.

1.3 Хто пише цю книжку

Здебільшого зміст книжки важливіший за її автора. Але в цьому випадку, коли тема така чутлива серед консервативних християн, я хочу пояснити читачеві, хто пише цю книжку. І як він дійшов до поглядів, викладених тут.

До тридцяти шести років я разом із дружиною та п'ятьма дітьми належав до (закритого, ексклюзивного) зібрання братів, відомого також як «Alte Versammlung» («Старе зібрання»). Самі вони себе так не називають, бо відкидають будь-яку «назву». На цих зібраннях, тобто богослужіннях, жінки мовчать. Вони не беруть участі. Майже завжди чоловіки й жінки сидять окремо. На богослужінні жінки не носять штанів. Жінки покривають голову.

Потім ми стали частиною церковного руху в Альгої, який виник завдяки Божій дії у 80-х роках. Там у деяких церквах жінкам дозволяли молитися вголос, ділитися свідченням про своє життя або пропонувати пісню. Через своє минуле я мав із цим труднощі, бо 1 Коринтян 14 велить жінкам мовчати.

Через кілька років я знову взявся за це питання й ретельно дослідив Писання. І справді зрозумів, що така практика — коли жінки моляться вголос, свідчать і пропонують пісні — цілком біблійна. Мої обґрунтування ви знайдете в наступних розділах.

Їхню участь я дедалі більше сприймав як щось добре. Хтось уже міг би заперечити, що, отже, моє дослідження Писання вже наперед було під впливом цього позитивного ставлення й схилялося в цей бік. Можливо, несвідомо так і було. Свідомо — ні. Чому саме змінилося моє переконання, я покажу.

У цій церкві було так, що жінки не проповідували й не могли бути ні жінками-дияконами, ні жінками-старійшинами. Так було — і є — і в дружніх церквах. У деяких із них сестри навіть мовчать, що пояснюється впливом вільних зібрань братів у Німеччині та однієї церковної течії в Зальцбурзькому краї або близькістю до них.

Кілька років тому я залишив цю церкву. З причин, які тут нічого не додають до теми. Це привело мене до досвіду, який мали й інші. Відстань — і в просторі, і в часі — відкриває мені новий, аналітичний погляд на те, до чого я багато років належав. Сім років я був там старійшиною (пресвітером) і сам мав, обстоював і застосовував такий погляд на роль жінки. Але відстань дала змогу заново поміркувати над цим питанням. Без цього зовнішнього тиску спільноти я з часом дійшов інших висновків. Імовірно, без відстані це було б неможливо.

Цей процес зміни поглядів, якого я не приховую від читача, можна свідомо тлумачити негативно — як занепад, відступництво, обмирщення. Я знаю ці шаблони мислення й оцінювання мотивів у майже «пророчому» масштабі ще з юності. Вони сильні й сидять глибоко. Від них важко звільнитися. Я сам був їхньою активною частиною.

Така моя церковна ситуація і моє минуле. Біблія дає велику свободу в церковному житті. Як облаштовувати зібрання, не приписано. Єдино правильного шляху немає. Навіть якщо є християни, які в це вірять. Форма богослужіння — а їх, як відомо, багато — вільна! Роль жінок у ньому — тема цієї книжки.

Найважливішого про мене ще не сказано. Точніше — найважливішої людини в моєму житті. Моєї дружини Крістіне (Christine). Заради неї я залишив батька й матір, щоб розділити з нею життя. У нас п'ятеро дорослих дітей. Моя дружина — сильна особистість. Мати-левиця, яка вміє боротися. Мудра жінка. Я понад усе вдячний за неї, як і багато моїх братів у Господі вдячні за своїх дружин. Вона — частина моєї особистої мандрівки пізнання в питаннях статей. Без неї я не був би там, де стою сьогодні. Я є і залишаюся тим, хто вчиться, а також тим, хто помиляється.

Ми обоє виросли у вільній демократичній країні. Із законом про рівноправність чоловіка й жінки, хоча жінок і досі ставлять у гірше становище. Я говорю про Німеччину й західний культурний простір. Ми ще не пережили війни. Ще не пережили голоду. Цього року ми переживаємо першу пандемію нашого покоління. Уперше похитнулося відчуття вічної й непорушної безпеки та зростання.

Цей досі надзвичайно позитивний життєвий досвід формує наше мислення й наш погляд на інші культури. Я вважаю рівноправність благословенним здобутком сучасної демократії. Це можна порівняти зі скасуванням рабства, яке ніколи не відповідає Божій волі.

Я згадую про це, бо нашу соціалізацію визначало мислення (ексклюзивного) руху «Братів». Тут чоловіка й жінку вважали і вважають рівноцінними, але жінку відсторонено від участі в церковному богослужінні. Жінка підпорядкована. Вона — помічниця чоловіка. Чоловік — голова, і він має провід у шлюбі. Так там вірять, що слухаються Божого Слова. Що вірні Біблії.

Можна мати таке переконання. Але дозволено спитати, наскільки воно відповідає — і чи взагалі може відповідати — сьогоднішній життєвій реальності. Яким був мій шлюб і якими я бачив шлюби батьків, дідусів і бабусь, а сьогодні — друзів і знайомих, які з переконання намагаються жити за різним рангом або авторитетом статей?

Хоча в перші роки нашого шлюбу я багато чого вирішував сам, не радячись із дружиною, сьогодні я майже ніколи так не роблю. Найкраще в нас усе виходило тоді, коли ми ухвалювали рішення й діяли як команда. Повага й любов — не вулиця з одностороннім рухом. Взаємний обмін і спільне життя, розмова й вислуховування на рівних — ось ідеальна ситуа

ція. У кожного бувають сильні й слабкі періоди. Доповнювати одне одного, коли це потрібно, — і так це нормально. Не завжди чоловік іде попереду. Це може бути й жінка. По черзі. Доповнюючи. Узгоджено. Відкрито. З готовністю виправлятися. Вислуховуючи. Молячись разом. Це я відчуваю як життєву реальність. Усе інше було б кроком назад. Я не хочу й не буду жити в шлюбі, як на Стародавньому Сході, за часів Авраама чи Давида. Ні як за часів Ісуса, ні як за часів Реформації. І не так, як мої дідусь і бабуся. У цьому я вдячний, що живу в XXI столітті.

Тепер я бачу, що ті, хто вважає, що живе в питанні чоловіка й жінки вірно Біблії, на практиці живуть майже так само, як ми. Їхній шлюб теж позначений рівноправністю — не однобічністю, а двоєдністю в єдності. Цим я хочу сказати, що, за винятками, ніде не бачу християнських шлюбів такими, як їх описують Павло й Петро (про ці тексти буде докладна мова). Навпаки, ці дружини йдуть зі своїми чоловіками на рівних. Здебільшого вони — команда. Огульне звинувачення, ніби жінки хочуть маніпулювати своїми чоловіками чи керувати ними, несправедливе. Навіть якщо таке буває. Гріх залишається малим або великим вогнищем пожежі в кожному шлюбі. Але коли подружжя добре живе разом, його здебільшого гасять.

Коли я в цій книжці обстоюю й обґрунтовую щойно названий погляд на шлюб та іншу роль жінки в церкві, у декого це викличе нерозуміння, неприйняття, переляк і жах. Обстоювати своє переконання завжди чогось коштує. Особливо коли аргументуєш проти позиції своєї церкви чи друзів. Я роблю це з повагою до старих, консервативних позицій. Хоча вважаю їх хибними. Вони пригнічують Божого Духа й опираються Йому. Я бажаю кожному читачеві дочитати книжку до кінця й витримати. Розмову про зміст моєї книжки я охоче веду, якщо її прочитано повністю.

Мені можна писати, я цьому радий, поки аргументи об'єктивні й вільні від інсинуацій. Я знаю цю справу: саме в цих питаннях часто буває гаряче й необ'єктивно, а іноді — особисто й болісно.

Кожен нехай перевірить себе перед Богом і визнає, що наше пізнання відбувається частинами й поступово і що його сильно формують наше оточення та його час.

Від юності мені радили читати Писання. Щодня. І вивчати його. Я так і робив. Я вдячний за добру біблійну основу, яку мені дали в «зібранні». Ця книжка — не обвинувачення й не розбір мого минулого, якщо хтось захоче її так тлумачити. Принаймні вивчення Біблії з ранньої юності стало моїм захопленням і навіть більше. І залишається ним досі. Тоді я теж хотів стати шанованим учителем Писання, як мої взірці, деякі з яких живуть і сьогодні. Цього мотиву давно вже немає. Коли так багато й так ретельно вивчаєш Писання, то що, на нашу думку, з цього виходить? Знову й знову одне й те саме?

Іноді з вивченням Писання буває як з Ізраїлем, на очах якого лежить покривало (2 Коринтян 3:15). Часто ми, попри присутність Святого Духа, бачимо одне й те саме. Але хто знову й знову вивчає Писання, не повинен дивуватися, коли цей Дух раптом показує щось нове (Матвія 13:52), — навіть через майже 2000 років. Хіба Боже Слово не невичерпне? Також із допомогою богословів і біблеїстики. Із допомогою біблійних шкіл і семінарій, які теж вивчають Писання. Якщо в цьому колі питань про чоловіка й жінку в церкві, у шлюбі та в Божому Царстві з'являються нові чи інші висновки, ніж ті, що століттями вважалися єдино правильними, їх не слід відкидати вже лише через це. Ця тема не вирішальна для спасіння, і ми не повинні вдавати, ніби вона така! Вона просто не є пробним каменем вірності Біблії.

З досвіду я знаю, що означає мусити ставити під питання істини, які полюбив за кілька десятиліть, бо свідчення Писання зрештою не таке однозначне й ясне, як завжди вважалося або як цього навчали. Процеси переосмислення болісні, вони щось роблять із нами. Вони показують, які ми схильні до помилок, безпорадні й просто залежні від Бога. Йому ми можемо поскаржитися, Йому можемо принести своє незнання, питання, а також сумніви. І свою «професійну сліпоту», яка непомітно з'явилася там, де людина почувається вдома лише у своєму церковному середовищі й сприймає свій власний світ як єдино законний або вірний Біблії.

Кілька років я брав участь у форумі біблійної грецької мови. Там багато обговорювали й конструктивно дискутували. Обговорювали й тему цієї книжки. Багато чого я тоді зібрав і тепер перечитав. Із відстані кількох років мені впадає в око, що аргументація рідко або взагалі ніколи не була відкритою до результату. Хай яким високим був рівень знання

мови, вирішальними для аргументів за чи проти були попередній вибір і сформованість на користь певної позиції. У цьому випадку — чи можуть жінки взагалі щось говорити на богослужінні, чи мають вони сьогодні покривати голову, не кажучи вже про навчання чи керування. Невже Біблією справді можна довести або спростувати будь-що?

Я ніколи не мав наміру писати на цю тему. Вона суперечлива, за неї точиться боротьба. Це заміноване поле. Тут лаврів не здобудеш. Свій час я цілком міг би присвятити іншим справам Божого Царства. Проте я знав, що особисто покликаний це зробити. Мене звинуватять у пристосуванні до духу часу. Із цим я нічого не можу вдіяти. Я не захищаю емансипаторської позиції, за яку бореться світ. Мій шлях має бути тим, чого навчає мене Біблія.

Твоє слово світить мені там, де я йду; воно — світло на моїй дорозі.

Чудове те, що Ти засвідчуєш у Своєму слові, тому я всім серцем тримаюся його.

Псалом 118 (119):105; 129 (Neue Genfer Übersetzung NGÜ, німецький переклад Біблії)

2 Творіння і гріхопадіння

Щоб добре зрозуміти річ, слід дослідити її походження. Майже кожна християнська книжка, присвячена цій темі, починається з первісної історії. Коли фарисеї хотіли зловити Ісуса на слові в темі розлучення, Він поставив цю проблему у світло розповіді про творіння (Матвія 19:3-9). Для Нього вирішальним було те, як було на початку. Що передбачав добрий Божий задум для людства. Те, що Він сказав про розлучення, до речі, мало захистити жінок, які більш-менш були віддані на свавілля своїх чоловіків, коли ті їх відпускали.

У цій книжці я намагаюся послідовно йти за цим поглядом Ісуса. Я проводжу час у райському саду й уважно розгляну, що сталося. Що і як було створено. Що було сказано. Бо коли йдеться про стосунки жінки й чоловіка, вирішальними є перші три розділи Біблії. *Якщо початок — до гріхопадіння — описує ідеал, тоді важить кожна деталь.* Але, визнаймо, текст невеликий. Розповідь про творіння неповторна й глибока. Але коротка. Мовою, якою сьогодні вже не розмовляють. І питання, які люди на Стародавньому Сході ставили про походження, відрізняються від тих, які ставимо ми. Багато чого залишається відкритим.

Тому загальні виведення чи обов'язкові висновки слід сприймати обережно. У кожному разі порівняно короткий опис створення першої людської пари не можна перевантажувати висновками.

2.1 Як усе почалося

У багатьох книжках на цю тему майже завжди можна простежити: як тлумачать цю первісну історію, так тлумачать і всі відповідні тексти Нового Завіту. Погляд на первісну історію визначає позицію, яку людина займає в цій темі. Залежно від схеми тлумачення виникають протилежні, взаємовиключні позиції. Загалом їх дві:

Рівність статусу чоловіка й жінки без ієрархічної різниці (в англомовному світі це називають егалітаризмом — поглядом, що чоловіки й жінки рівні й

можуть звершувати всі служіння, зокрема керівні).

Провідна роль чоловіка й покора жінки на підставі ієрархічної різниці (комплементаризм — погляд, що Бог дав чоловікам і жінкам різні ролі, а провід належить чоловікам).

Обидві позиції переконано обстоюють рівноцінність і відмінність, але мають різне розуміння ролей та ієрархії статей. У розділі 12 («Різниця») ви знайдете схематичний огляд обох позицій.

Терміни, що вживаються в англомовному світі, я вважаю невдалими для німецькомовного. «Комплементарний» означає «той, що доповнює іншого». Це можливо й тоді, коли ранги різні. Проте взаємне доповнення обстоюють обидві позиції. Тільки одна — з ієрархічною різницею, а друга — без неї.

Я починаю з допитливого погляду на події, що відбулися багато тисяч років тому. Уже через те, що записи й самі події такі давні, погляд на ці розповіді не може бути позачасовим чи вільним від тлумачення. Розповідь про творіння написано в певній історичній ситуації, а саме в середовищі Стародавнього Сходу. *Цей текст написано не до нас у XXI столітті. Так, ніби ми в XXI столітті були першими адресатами. Але ці тексти написано для нас.* Це різниця, про яку не можна забувати.

Апостол Павло у своїх посланнях кілька разів посилається на створення чоловіка й жінки. Ці місця я *не* залучатиму як допомогу для розуміння, *бо в цих текстах Павло не тлумачить і не пояснює створення чоловіка й жінки, а застосовує його до особливих ситуацій.* Це велика різниця. Спершу розповідь про творіння говоритиме сама за себе. Пізніше я докладно перейду до текстів Павла і його тлумачення. Спершу я змалюю картину з розповіді перших двох розділів книги Буття. До гріхопадіння. До того, як з'явилися негативні культурні впливи, що спотворили роль статей. Тобто зовсім як Ісус, коли Він говорить про початок.

2.1.1 Шостий день творіння

Лише останнього дня розповіді про творіння створено людину. Разом із наземними тваринами земля стає її домом. Ось опис шостого дня, після того як було створено наземних тварин:

[Буття 1:26-31, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І сказав Бог: *Створімо людей на Наш образ, за Нашою подобою; і нехай вони панують* над рибами моря, і над птахами небесними, і над худобою, і над усією землею, і над усім плазуючим, що рухається на землі!

І створив Бог людину на Свій образ, на образ Божий створив її; чоловіком і жінкою створив їх.

І Бог поблагословив їх, і сказав їм Бог: *Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте землю, і підкоріть її собі*; і пануйте над рибами моря, і над птахами небесними, і над усіма тваринами, що рухаються на землі!

І сказав Бог: Ось Я дав вам усяку траву, що дає насіння, яка є на поверхні всієї землі, і кожне дерево, на якому є плід, що дає насіння: це буде вам за їжу; а всім звірам землі, і всім птахам небесним, і всьому, що рухається на землі, у чому є жива душа, Я дав усю зелену траву за їжу. І сталося так. *І побачив Бог усе, що Він створив, і ось — воно дуже добре.* І був вечір, і був ранок: день шостий.

Досліджуючи цей та всі інші тексти, я не маю на меті загального тлумачення чи екзегези. Увага зосереджена на жінці й чоловікові як парі — на їхніх стосунках одне з одним і з їхнім Творцем. Яке світло можуть кинути ці тексти на тему цієї книжки? Як їх тлумачили й застосовували?

Можна було б багато написати, навести й процитувати. У межах цієї книжки я буду лаконічним і спробую описати велику картину.

2.1.2 Людина: образ Божий — Imago Dei

Людину — єврейське слово тут *adam (земнородний)* — піднесено над усіма іншими створіннями. Можливо, влучним є розмовний вислів «вінець творіння». Очевидно, що людина в порівнянні з усім іншим є чимось надзвичайним. Як образ Божий, як подібна до Нього, вона ніби стає Його намісником у створеному, видимому просторі. На землі їй доручено панування замість Бога.[3] Вона стає представником свого Творця. У цьому «оснащенні» як образ Божий, подібна до Нього (але не однакова з

3. Бог серйозно ставиться до того, щоб передати панування людині. З усіма можливими наслідками, які можуть випливати для людини з цього уповноваження і свободи. Добрими й поганими. Бог шанує це доручення й не буде постійно втручатися, щоб виправляти.

Ним), людина, на відміну від тварин, є також тією, хто може говорити з Богом. Співрозмовником, з яким Творець спілкується і має спільність.

Щоб бути такою — подібною до Бога, — людину «по-царськи» оснащено й обдаровано здібностями й можливостями, які має й Бог. Оскільки Бог не матеріальний, а є Дух, то на землі в людині стає видимим багато з Нього.

На Стародавньому Сході саме царі й правителі ставили свої статуї на завойованих територіях, щоб показати свої претензії на владу. *Зображення — без тілесної присутності.*

Тому розповідь про творіння неповторна у своєму культурному середовищі: вона робить кожну людину — жінку й чоловіка, навіть рабів — царями й правителями. *Кожна окрема людина є образом Божим. І тим самим отримує гідність, цінність і захист. Такий погляд Біблії на людину.* Це фундамент, на якому збудовано все інше, що становить — або мало б становити — людське буття і спільне життя.

Кожен чоловік і кожна жінка несуть неповторну гідність богоподібності. Бути людиною — чоловіком і жінкою — означає бути образом Божим.

2.1.3 Людина як чоловік і жінка

Роль носія Божого образу належить людині, байдуже — чоловічої вона статі чи жіночої. Отже, так задумано, й інакше неможливо: потрібні обидві статі, щоб представляти Бога й виконувати доручення творіння. Зрештою ніхто сам по собі не може повною мірою бути образом Божим.

Сам Бог не коментує різниці між статями. Без будь-якої різниці в здібностях, цінності, значенні, ролі й становищі обох згадано на одному подиху. Одним словом: людей. Для того часу це теж було неповторно. *Жінка стоїть тут поруч із чоловіком як рівна за статусом.* У культурах Стародавнього Сходу це не було нормою.

Тут не йдеться про те, чи відрізняються статі будовою, функцією чи роллю. На першій сторінці Біблії, де закладено основу всього, спершу йдеться про рівність. Так Біблія вводить у тему жінки й чоловіка. *Це найваж*

ливіший напрям, передумова й засадниче припущення самого Святого Письма, за яким пояснюється й на яке орієнтується все інше, що воно каже. І за яким нам, можливо, доведеться виправити себе. У цьому світлі, а не навпаки, треба тлумачити й Павла. Про це згодом.

2.1.4 Людина і Боже доручення

Бог благословляє людей і цим дає їм силу виконувати їхнє доручення як Божих намісників. З одного боку, це панування над землею і тваринами. З другого — наказ плодитися й розмножуватися, щоб заселити й опанувати землю, усю земну кулю, дбайливо нею правити й ощадливо робити її корисною. Іншими словами: поширити рай на всю землю. Ми не знаємо точно, у якому стані була природа, коли це доручення було дано.

Це цивілізаційне доручення. Його називають також культурним мандатом. Це втілення всіх даних Богом здібностей у використанні всіх даних Богом ресурсів землі, якою Бог її створив. Життєве середовище цього тексту — сільське господарство, хліборобство й скотарство. Але тисячолітній розвиток аж до сьогодні показує, якою багатогранною є земля та її ресурси, з одного боку, і здібності та обдарування людини — з другого. Це потенціал, який заклав сам Бог.

Ідеться не про те, *як* виконувалося доручення. Це доручення дано до гріхопадіння.[4] Після падіння воно не змінилося. Таким, як воно тут описане, воно чинне й досі — для чоловіка й жінки.

Розмноження, яке відбувається й у світі тварин, можуть здійснити тільки чоловік і жінка разом. Обидві статі мають разом дати раду з цим фактом і з сексуальністю.

У цьому широкому й надзвичайно відповідальному дорученні чоловік і жінка рівні, рівноправні, залежні одне від одного так само, як і від Божого благословення. Без жодної ієрархії, без жодного питання чи приписаного наперед авторитету — хто головний у цьому життєвому завданні.

Людину — чоловіка й жінку — у середовищі райського саду і з їхнім дорученням слушно називають *царями-священниками*.[5] З одного боку, вони

4. (status integritatis — стан непошкодженості до гріхопадіння, на противагу status corruptionis — станові зіпсутості після гріхопадіння)
5. Beale, Gregory K., 65 і далі, Der Tempel aller Zeiten, 2011

панують над землею як представники Бога. Але вони й ті, хто живе в Божій присутності, у райському саду. На обох — і на чоловіка, і на жінку — ця роль поширюється однаковою мірою.

Цей важливий аспект, який тут далі не поглиблюватиму, випливає з різних *паралелей між раєм в Едемі та символікою храму.*[6]

Щодо чоловіка й жінки в церкві та на богослужбових зібраннях тут є перша, хоч і непряма, вказівка, що й там вони діють як рівні. Тут уже натякається на загальне священство.

2.1.5 Створення Адама і Єви

У Буття 2 розповідь конкретно зупиняється на створенні людини. Те, про що в розділі 1 загально розповідається в межах шести днів творіння Бога Елогім, тепер переходить у виразну оповідь. Найважливіше з розділу 1 ніби виокремлено й поглиблено. У розділі 1 маємо розповідь про творіння, у розділі 2 — розповідь про рай. Місце подій — Едемський сад. Ім'я Бога тепер — Ягве Елогім. Бог, який як Творець формує людину, наближається до неї і є для неї.

> [Буття 2:4-9, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Оце історія неба й землі, коли їх було створено, того дня, коли Господь Бог створив землю й небо, і ще не було на землі жодного польового куща, і ще не виросла жодна польова трава; бо Господь Бог не посилав дощу на землю, і *не було людини, щоб обробляти землю.*
>
> Але пара піднімалася з землі й зрошувала всю поверхню ґрунту. І *Господь Бог утворив людину — порох із землі, і вдихнув у її ніздрі подих жит*

6. *Між раєм у Буття 2 і храмом існує прямий зв'язок:* Вхід зі сходу: вхід до райського саду, так само як і власне храмовий дім і табір Шехіни, був зорієнтований на схід (Буття 3:24; miqedem = на схід). Ріка: ріка, що бере початок в Едемі, має свій дивовижний відповідник у храмовій ріці святині за планом Єзекіїля (Єзекіїля 47). Божа присутність: Божу присутність і Боже ходіння в Едемському саду можна було пережити особливим чином, як у храмі (Буття 3:8-9; Левит 26:11-12). Херувими: херувими, такі важливі у зв'язку з храмом (наприклад, Вихід 25:18; 26:1, 31; 1 Царів 6:23, 29), в Едемському саду мали дуже значущу роль сторожів (Буття 3:24). Богослужіння: працю Адама в саду описано словами «обробляти» ('avad) і «пильнувати» (shamar) як служіння Богові (Буття 2:5, 15). Ці дієслова у зв'язку зі святинею — типові слова, що описують служіння священників і левитів ('avad: Числа 4:24, 26, 30, 37, 41, 47; 8:11, 15, 19, 22, 25, 26; shamar: Числа 3:7, 8, 10, 28, 32, 38; 18:3, 4, 5, 7). Див. Roger Liebi, Genesis 2: Die Schöpfung des Menschen

тя; і стала людина живою душею.

Розповідь передає створення Адама з пороху землі. Той, хто є образом Божим, створений із землі. Земля — його дім і буде ним завжди. Також і в новому творінні. У цьому дивовижному акті творення виражено і його близькість до землі, і його смертність. З глини зазвичай будують будинки, а не людину. Але Бог робить це в такий дивовижний, таємничий спосіб. Оживлений Божим подихом, Божим Духом, Адам стає живою душею.

2.1.6 Короткий екскурс про провідні слова єврейського тексту

У єврейських біблійних текстах велике значення мають провідні слова. Але вони відкриваються лише тоді, коли *слухаєш єврейський текст!*

Один такий ланцюжок провідних слів охоплює слова Адам (людина), Адама (орна земля), Дам (кров) — мовний корінь у всіх трьох означає «червона речовина». У цих поняттях видно багаторазовий зв'язок людини із землею.

«Адама» — це земля. «Адам» — земнородний, що з неї постав. «Дам», кров, — носій життя (людська кров, пролита при братовбивстві, коли Каїн убив Авеля, повертається в землю — Буття 4:10-11).

Ба більше: потрійна пуповина прив'язує нас до матері-землі. З неї ми взяті, до неї наше повернення, нею ми всі живимося. … Адам і Адама пов'язані спільною долею, яку ніхто з нас не здатен розірвати. «Адам» трапляється в Біблії як власне ім'я першої людини. Але «Адам» завжди (також) є родовим поняттям «людина», яке може означати як усіх нащадків Адама разом, так і кожну людську дитину окремо. В обох випадках «земнородний» як втілення прив'язаності до землі вказує на минущість і смертність нашої людської природи. У єврейській мові пророчих текстів Біблії збірна назва для кожного двоногого — «син людський» (власне: «син Адама»), як і Ісус називає Сам Себе.[7]

> І Господь Бог насадив сад в Едемі на сході й поселив там людину, яку утворив. І Господь Бог виростив із землі всяке дерево, приємне на виг

7. За P. Lapide, War Eva an allem schuld? 1998, с. 71 і далі.

ляд і *добре* на їжу; і дерево життя посеред саду, і дерево пізнання *добра* й *зла*.

[Буття 2:15, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І *Господь Бог узяв людину й поселив її в Едемському саду, щоб обробляти його і пильнувати його.*

Доручення, описане вже в розділі 1, тут стає конкретнішим. Тут, серед іншого, мається на увазі обробіток ґрунту, вирощування харчових і зернових рослин. Тобто хліборобство. Так само — і так само важливо — збереження місця, яке Бог приготував *людині*. Пильнування належить до доручення творіння. Отже, уже в описаній ситуації є негативні тенденції й сили, які треба стримувати й відганяти. Змій — приклад цього.

Тут у центрі уваги Адам. Ще до створення Єви.

2.1.7 Адамові потрібна поміч

[Буття 2:18-20, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І сказав Господь Бог: *Не добре, щоб людина була сама; створю їй поміч, що їй відповідає.* І Господь Бог утворив із землі всіх польових звірів і всіх птахів небесних і привів їх до *людини*, щоб побачити, як вона назве їх; і як *людина* назве кожну живу істоту, таким і мало бути її ім'я. І *дала людина* імена всій худобі, і птахам небесним, і всім польовим звірам. Але *для Адама Він не знайшов помочі, що йому відповідала б.*

У розділі 1 це згадано як щось само собою зрозуміле: чоловік і жінка кожен окремо, але й разом є образом Божим. Тут згадано особливий процес, як виникла ця пара. Важко уявити, що все це сталося шостого дня. Від думки про стислу тривалість шостого дня — 24 години — можна подумки відмовитися.

Ця розповідь хоче пояснити суттєве. Те, що робить тут Бог, — не експеримент *для* Нього Самого, а урок *для* Адама. І *для* нас. Те, що *людина* дає імена багатьом тваринам, показує близькість усіх живих істот — *людей* і тварин, — але й підвищене становище *людини* щодо тварини. *Тут справді видно ієрархію.*

Якщо шостого дня творіння все було дуже добре, то тепер щось не добре. Адам був істотою суспільною, і як така він був сам. Бог, Знавець людей, знав це раніше, ніж Адам це відчув. Можливо, це вже було помітно з різних речей. Чи бачив він уже серед тварин, що є чоловіча й жіноча стать і що йому бракує жіночого відповідника?

Після того як Адам дав імена, серед інших, тиранозаврові рексу, шаблезубому тигрові, мурахам і бджолам, пошук партнера виявився марним. Жодна тварина не могла бути цим відповідником, цим відсутнім шматочком пазла. Бог шукав для Адама помочі, щоб виконати його доручення творіння. Сам він не був повним. І сам не був спроможний бути тим, що задумав Бог. «Оголошення про вакансію» шукає когось, хто мав би бути Адамові на добро. *Споріднену душу. Союзника. Відповідника, доповнення. Відповідь на кожен аспект його існування*: *тілесний, душевний, духовний; розумовий; зовнішній і внутрішній. Підсумовуючи, саме це мається на увазі під поміччю, що йому відповідає.*

Адама описано не як голову, якій бракує тіла. Його описано як земнородного, що потребує допомоги. *Йому потрібен не підданий, не асистент, а так само сильна особистість поруч.* Поміч, яка уможливлює спільну дію.

Чоловік часто поводиться як той, хто з усім дає раду сам. Хто не шукає допомоги. Бог бачить далі. Він знає, чого потребує чоловік, щоб упоратися з життям.

Щодо поняття «*поміч, що йому відповідає*» я цитую асиріолога й професора семітських мов Р. Девіда Фрідмана (R. David Freedman)[8]: «Я вважаю, що звичний переклад цих двох слів [тобто ezer kenegdo, або «помічник»], попри те що його приймають майже всі, хибний. Ці слова мають передати не це. Натомість їх слід перекласти так, щоб вони означали приблизно «*силу або міць, рівну людині*». Тобто, коли Бог дійшов висновку, що створить іншу істоту, щоб людина не була сама, Він вирішив створити «силу або міць, рівну людині». Когось, чия сила відповідає силі людини. Жінку не призначено бути лише помічницею чоловіка. Вона мала бути радше його партнеркою.»

8. R. David Freedman, "Woman, a Power Equal to a Man: Translation of Woman as a 'Fit Helpmate' for Man Is Questioned," Biblical Archaeology Review 9, 1 (1983): 56.

«Далі Фрідман звертає увагу на наступне слово kenegdo, яке часто перекладають як «відповідний» або «належний». Це слово трапляється в Біблії лише раз, тож ми не маємо іншого біблійного порівняння, яке допомогло б нам у перекладі. Однак у пізнішій мішнаїтській мові корінь цього слова означає «рівний».»

Фрідман підсумовує (і ми забігаємо наперед, до наступного вірша): «Коли Бог творить Єву з боку Адама, Його намір у тому, щоб вона — на відміну від тварин — *«була силою (або міццю), рівною йому»*. Я вважаю, що немає іншого способу розуміти вислів «ezer kenegdo», який можна було б захистити філологічно. Традиційний переклад ґрунтується на пізньому відтінку значення слова ezer (допомога), який контекст не виправдовує».

Навіть без цього мовознавчого відкриття кожна жінка й кожен чоловік можуть дійти висновку, що жінка — рівний за статусом відповідник. *Ознаки — єдність сутності, відмінність і доповнення. Не ієрархія, авторитет, слідування чи покора.*

Отже, жінку створено не для того, щоб служити Адамові, а щоб служити разом з Адамом.

Бути комусь помічником не означає ієрархічної різниці. Бог теж наш Помічник! Фатальна помилка — робити висновок, ніби поміч обґрунтовує ієрархічну різницю. Який негативний, ба навіть трагічний образ жінки тим створюється і які далекосяжні наслідки з цим пов'язані! Ідеться не про те, щоб Адам виконав своє доручення творіння, а про те, щоб обоє виконали своє спільне доручення (1:28).

Коли чоловік допомагає своїй дружині — а таке, кажуть, буває, — ієрархія не перевертається. Допомога не має нічого спільного з ієрархією — ні в Біблії, ні в повсякденні.

«Думка Буття 2:18, 20 полягає в тому, що жінка є джерелом сили або міці чоловіка, якому вона служить як друг і союзник. *Покора не є наміром тексту*.»[9]

9. WKG-Studienpapier (навчальний матеріал WKG), вересень 2003 р.

2.1.8 Бог творить Єву

> [Буття 2:21-22, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І Господь Бог навів на людину глибокий сон, і вона заснула. І Він узяв одне з її ребер і закрив те місце тілом; і *Господь Бог збудував із ребра, яке взяв у людини, жінку і привів її до людини.*

Ця розповідь повідомляє про таємничий процес, який ми навряд чи можемо уявити. Що саме тут описано кількома словами, могли бачити тільки ангели. Ці святі спостерігачі дивувалися, як дивувалися б і ми. З його боку постає Єва. Ніби вона народжується з Адама. Її створено не з землі. Не потрібен другий Адам — потрібна людина, яка повністю відповідає Адамові. Якби першою було створено Єву, то й їй знадобився б помічник. Ні чоловічій, ні жіночій статі за задумом творіння не призначено бути на самоті.

І в цей текст не можна вчитувати забагато. Мало сенсу розмірковувати про генетичний матеріал, кістковий мозок чи хромосоми. Це глибокий тілесно-духовний процес, який, з Божого погляду, був єдиним шляхом, щоб створити для Адама відповідник і поміч.

Те, що розуміння й переклад слів не завжди достатньо, щоб зрозуміти текст із давнини, хай покаже для прикладу таке пояснення:

«Коли ми читаємо, що Адама занурено в глибокий сон і Єву «зроблено», ми автоматично думаємо, що Адама везуть в операційну на операцію. Але давня людина Сходу так не думала б. Єврейське слово для «глибокого сну» в усьому Старому Завіті вживається для позначення досвіду видіння. Так зрозумів би його ізраїльський читач. Тож я вважаю, що цей глибокий сон Адама був видінням, а не хірургічною операцією. Іншими словами, він бачить щось — і дедалі більше — від Єви.»[10]

2.1.9 З ребра

Визнаю, цей опис здається мені чужим. Майже міфологічним. Як уже сказано, тодішньому світові думок він був зрозуміліший, ніж нам. Мало

10. John Walton, Interview by Kevin P. Emmert/ March 19, 2015

сенсу дивитися на цей процес крізь природничі, медичні, біологічні чи анатомічні окуляри. Проте він такий глибокий і засадничий, що з нього має вийти на світло ще більше.

Отже, обоє з однієї субстанції. Споріднені за сутністю. Не кожен — окреме, індивідуальне творіння, а окремий вияв того самого творіння.

Дивно, чому перекладачі вживають тут слово «ребро». Ніде в Старому Завіті це слово так не перекладають. Немає для цього підстав і тут.[11] Здебільшого його перекладають як архітектурну частину будови: дошка, бічна прибудова, обшивка, стулка дверей і бік. Завжди йдеться про будівництво. Спільне для цих понять — «бік».

Єву збудовано з боку (zela). Адама ніби виліплено з глини, а Єву тепер збудовано з боку (або бічної частини будови). Ідеться про образне, а не анатомічне питання.

Чоловік має 24 ребра й цілком може обійтися без одного. А боків у нього лише два (див. дві стулки дверей у храмі Соломона — те саме слово, 1 Царів 6:34). Ліва й права половина тіла. Тут продовжується пара понять «чоловіча стать — жіноча стать» з 1:27. Жінка складається не з однієї кістки, а з половини чоловіка. «*Її взято з боку чоловіка, щоб обоє людей ішли по життю пліч-о-пліч і кожен знаходив в іншому свою «кращу половину».*»[12]

Пінхас Лапіде (Pinchas Lapide) пише про це: «Єврейське слово, вжите тут, лише зрідка може означати ребро, і зазвичай його перекладають як «бік» або «сторона». … *Тож не дивно, що цей хибний переклад — «ребро» — неминуче мав призвести до зневаги до жінки в християнському світі.*»[13]

Зі зміненим формулюванням вірш звучить так:

> І Господь Бог сягнув у бік Адама (або: узяв одну половину тіла Адама) і знову заповнив те місце. Потім Він узяв цю бічну частину й сконструював із неї жінку.

Вони стають двома людьми, які розуміють одне одного й тягнуться одне до одного. Які стають одним тілом, ніби розділення скасовується. У

11. Bielefeldt, 43, Die Sache mit der Rippe, Die himmlische Idee von den Geschlechtern, Asslar, 2007
12. Bielefeldt, 45
13. Lapide, 161, Lapide, Pinchas, Ist die Bibel richtig übersetzt? Gütersloh, 2004

цьому таємниця шлюбу, союзу вірності й любові чоловіка й жінки.

Те, що жінку збудовано з половини чоловіка, можливо, натякає на те, що справдиться в плідності розмноження: на поділ зародкової клітини. Клітини діляться навпіл, і кожна з них є повною клітиною. Жінка не існує без чоловіка, і чоловік — без жінки.

Чи важливо, як перекладати це слово? Безперечно. Ребро викликає в жінок щось таке, що змушує їх почуватися додатком. Що відчували б ми, чоловіки, якби нас збудували з «ребра»?

2.1.10 «Чоловікова» (Männin)

І сказала людина: Оце тепер кість від моїх костей і тіло від мого тіла; вона буде зватися чоловіковою (ischah), бо з чоловіка (isch) її взято.

Адам тріумфує й захоплений. Ми чуємо поетичні слова. Яка свята мить! Перед ним стоїть найпрекрасніша жінка світу. Нага й без сорому. Як дарунок. Він одразу бачить: вона не з тваринного світу. Із ним він уже ретельно розібрався. Це тепер щось зовсім інше. *Саме її йому бракувало. Вона рівна йому. Того самого роду. Як він, але — вона. «Чоловікова». Адам каже: Нарешті хтось такий, як я!* (Німецька Біблія каже тут «Männin» — від «Mann», «чоловік», так само як єврейське *ischah* походить від *isch*; Огієнко передає цю гру слів словом «чоловікова» від «чоловік».)

Чи помітив Адам Боже втручання, якщо навіть знає, що вона вийшла з нього? Вона йому не чужа, вони одразу близькі. У саду є тільки вони двоє. І тварини.

Тому покине чоловік свого батька й свою матір і пристане до своєї жінки, і будуть вони одним тілом.

І були вони обоє нагі, людина та її жінка, і не соромилися.

Єва, «чоловікова», надалі буде такою привабливою для чоловіка, що він залишить усе, аби бути з нею. Ще раз цим особливо підкреслено гідність жінки. Саме її бажають. Протилежного тут не описано.

Стати одним тілом означає, що більшої єдності й рівності бути не може.

Ці слова треба розглядати *й історично*. Чоловік мусить мати самостійність, щоб жити без батьків і заснувати нову родину.

Тут жінку історично бачимо такою, що вона, на відміну від свого чоловіка, цілком залишається пов'язаною з батьківським домом і так має певний захист. Вона не залишає його так, як чоловік. У безпеці батьківського дому чи поблизу нього, у колі великої родини, вона має захист від чоловіка, який, можливо, буде жорстоким чи нечесним. Жінка отримує допомогу, живучи поблизу батьків або в їхньому домі.

Проте вони обоє утворюють нову, здебільшого незалежну й самостійну єдність. Бути одним тілом означає виконання доручення плодитися. Тобто статевий акт як вияв і вершина єдності та зачаття, або розмноження. Єдність описує й усе життя в шлюбі. Шлюбний союз, про який тут прямо не говориться, описує, як одна жінка й один чоловік тримаються разом упродовж усього життя. *Як каже Ісус, так було на початку, і так має залишатися.*

З кількома жінками плідність, а отже й населення, на початку зростали б швидше. *Люди* й суспільства запровадили багатоженство. Але воно ніколи не було Божою ідеєю, навіть якщо Йому доводилося терпіти це у Своїх *людей* (наприклад, у патріархів, у Давида тощо).

2.1.11 Подаровані одне одному

Двоє людей стоять одне навпроти одного. Адам приймає Єву як Божий дар. *Двоє* різних *людей* уперше зустрічаються. Обидва різні й такі, що пасують одне одному, тіла дано в дар одне одному й одне *для* одного. У різній статі й притаманній їй сексуальності Бог показує Свій задум *любові*. Так сексуальність стає Божим даром одне *для* одного. Це служить взаємному збагаченню й сповненню і мало б вести до вдячності за статеву відмінність.

Коли Адам був сам, він не міг висловити цієї вдячності у взаємності. У своїй самотності він не здатен навіть повністю сприйняти себе як особу, бо ще не було іншого «я». Щоб бути особистістю, потрібні стосунки й хтось навпроти. *Для чоловіка жінка є поміччю в тому, щоб пізнати власну людяність і усвідомити взаємне збагачення. Не тільки Єва є даром — вона*

дає Адамові змогу пізнати й себе як дар для неї. Жити не просто разом, а одне для одного — ось той вид спільності, який задумав Бог. Так вони віддзеркалюють Божу любов як взаємні дари одне для одного — своєю мужністю й жіночністю.

Радість Адама, його вдячність за те, що він бачить у Єві не просто підпорядкованого помічника, а Божий дар, виражають гідність її особистості — гідність, яку й Єва зі свого боку побачила в Адамі. *Єва — вільна, рівноправна особистість. Усвідомити це — і сьогодні — означає прийняти її як Божий дар і подарунок. Жіночність — це Божий дар. Перший дар (окрім його життя й існування), який отримав чоловік.*

Авторитет, що вимагає покори, заперечує дар. Коли отримуєш дар, певним чином отримуєш і авторитет над цим даром. *До чого було уповноважено Адама, коли він прийняв Єву? Віддавати своє тіло в любові для неї — і не лише в сексуальності.* Він уповноважений прийняти її — як сестру. Це не авторитет, щоб давати вказівки чи панувати над нею. Це стане лише лихим наслідком гріхопадіння.

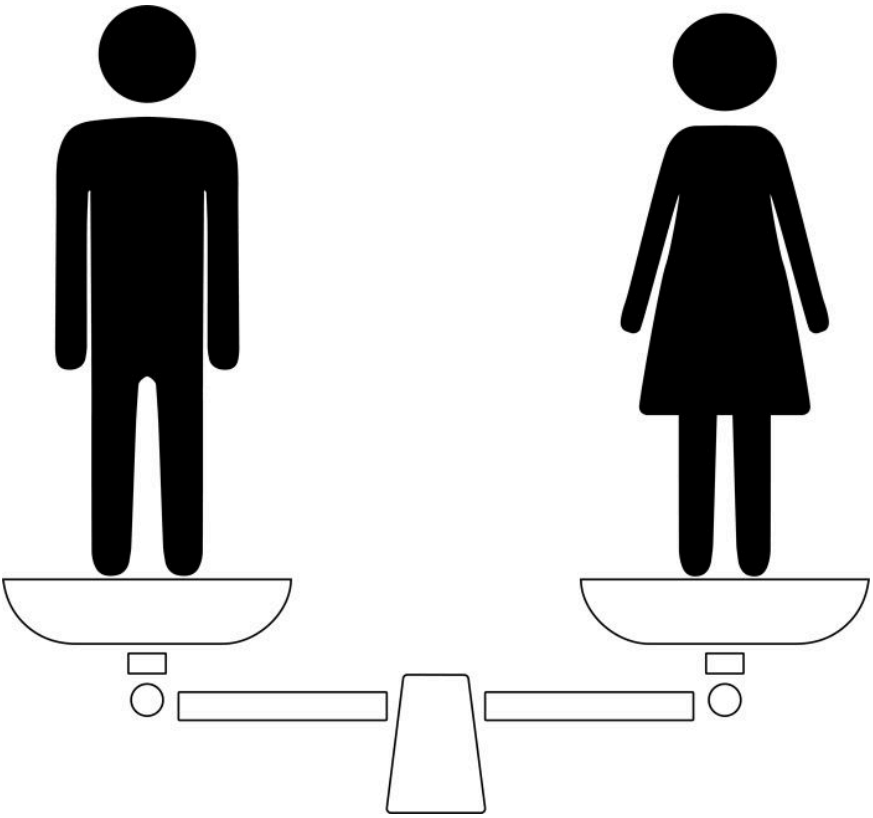
Перші слова Адама, коли він бачить Єву, відлунюють у словах нареченого в Пісні над піснями 4:9: «Ти полонила моє серце, сестро моя, наречена; ти полонила моє серце одним своїм поглядом.»

Чоловіка, створеного першим, уповноважено першим любити, першим жертвувати собою, першим служити, першим давати їй силу й владу — а не владарювати над нею.

Ця постава вдячності одне за одного знаходить свій досконалий вияв у любові Христа до Своєї Церкви. Саме це мало б бути видимим і відчутним у наших церквах — великих і помісних — та в зібраннях для всіх, зокрема для невіруючих відвідувачів і для людей довкола нас.

«Початок Біблії обіцяє споконвічну людську мрію: рівність статей і невимушену сексуальність.»

Арнольд Ангенендт (Arnold Angenendt)

Твоя праведність — праведність навіки, і Твоє повчання — істина.

Псалом 118 (119):142 (Zürcher Bibel, німецький переклад Біблії)

2.2 Гріхопадіння чоловіка і жінки

Проходячи первісною історією перших трьох розділів, я свідомо не заглиблююся в типологічні тлумачення чи в роль прообразів. Ідеться про людське буття, як воно виявляється у стосунках чоловіка й жінки в їхньому буквальному існуванні. Тут ще немає сенсу залучати для тлумачення тексти Павла. Я кажу «на цьому місці», бо пізніше мені неодмінно доведеться це зробити. Є важливе правило читання Біблії: *контекст*,

контекст, контекст. Спершу й насамперед розкрити текст у його *безпосередньому зв'язку*, оточенні й історичних обставинах, наскільки це можливо. Для цього сьогодні є багато допоміжних засобів, а також джерел. Тільки після цього подальші кроки тлумачення будуть на доброму шляху.

Буття 3 описує трагічний обман і непослух Єви, а потім Адама, що призвели до кількох рівнів зламаності: сорому, провини, ворожнечі, болісної тяжкої праці, смерті й вигнання з Едемського саду. Бог звертається до всіх учасників — до змія, до чоловіка й до жінки — і застерігає їх щодо наслідків їхніх учинків. І певною мірою готує їх до всього, що на них чекає. Є вірш, який опинився в центрі дискусії. Ідеться про Буття 3:16: «Ти прагнутимеш до свого чоловіка, а він пануватиме над тобою». Але пройдімо, як і раніше, коротко біблійною розповіддю [Буття 3:1-7, переклад з німецької Біблії Elberfelder]:

> І *змій* був хитріший за всіх польових звірів, яких створив Господь Бог; і він сказав жінці: Чи справді Бог сказав: Не їжте з усякого дерева саду?
>
> І жінка сказала змієві: З плодів дерев саду ми їмо; а про плід дерева, що посеред саду, Бог сказав: Не їжте з нього й не торкайтеся до нього, щоб вам не померти.
>
> І змій сказав жінці: Ви зовсім не помрете, але Бог знає, що того дня, коли ви з нього їстимете, відкриються ваші очі й ви будете як Бог, знаючи добро і зло. І побачила жінка, що дерево добре на їжу, і що воно — насолода для очей, і що дерево бажане, щоб давати розуміння; і вона взяла з його плоду та й їла, *і дала також своєму чоловікові, що був із нею, і він їв.*
>
> Тоді в обох відкрилися очі, і вони пізнали, що нагі; і вони позшивали фігове листя й зробили собі пов'язки.

Бог сказав Адамові, ще до того як з'явилася Єва [Буття 2:16-17, переклад з німецької Біблії Elberfelder]:

> І Господь Бог наказав людині, кажучи: З кожного дерева саду можеш їсти досхочу; але з дерева пізнання добра і зла — з нього не їж; бо того дня, коли з нього з'їси, неодмінно помреш.

Змій, що говорить, у своєму обманному маневрі свідомо звертається до Єви. Чи була вона слабшою? Чи її з двох найлегше було звести? Так можна було б тлумачити цю ситуацію. Але не тому, що вона жінка. *А тому, що вона, можливо, знала заповідь лише з других рук. Те, що вона знала, вона могла знати тільки від Адама.* Одна дрібна деталь, можливо, показує, що Адам сказав їй більше, ніж сказав йому Бог. Або що вона щось додала до того, що сказав їй Адам. Можливо, і як запобіжний захід: *не торкайтеся*, сказала Єва. А посередині стояло все ж набагато важливіше дерево життя, а не дерево пізнання добра і зла (2:9).

Дехто бачить у словах Єви вже перші ознаки слабкості чи непослуху. Але слова Єви, як їх записав Мойсей, можуть передати, як ми образно можемо розуміти гріх — як нечистоту. Хто за Мойсеєвим Законом *торкався* нечистого, ставав нечистим і потребував очищення. Третя книга Мойсеєва описує це понад 160 разів. У такому світлі слова Єви пояснюють, що означає впасти в гріх і стати нечистим.

Обман спокусника, змія, вдається. Він сіє сумнів у Божій доброті й правдивості. Єва вірить цьому, і заборонений плід стає бажаним. Не голод, а бажання здобути розуміння й знання, які Бог, здавалося, від них приховував, змусило Єву простягти руку. Фатальне рішення. Маленький крок із великими наслідками.

Єва й Адам були на місці разом. Адам був із нею. Чи чув Адам, як говорить змій? Чи залишив він свою провідну роль? Усе це припущення. Єва дає йому плід, який сама вже скуштувала. Адам бере заборонений плід. *Адам свідомо переступає Божу заповідь, яку особисто отримав від Нього.*

Хоча з цього випадку не можна вивести нічого доброго, і ця ситуація показує, що обоє поводяться однаково сильно й водночас однаково хибно. Єву зведено. Вона знала, що дерево заборонене. Адам дає звести себе без слів, хоча знав, що це дерево заборонене.

Миттю вони пізнають, що нагі. Нове пізнання. Як і обіцяв змій.

> [Буття 3:8-19, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І вони почули голос Господа Бога, що ходив у саду під час денної прохолоди. І людина та її жінка сховалися від лиця Господа Бога між деревами саду. І покликав Господь Бог людину й сказав їй: Де ти?

Який неймовірний привілей — у райському саду щодня, у денну прохолоду, ранім вечором, зустрічати Самого Бога у видимій подобі. Як у святині. Але тепер усе інакше. Страх і пробуджене сумління женуть геть від Бога. Вони знають: добрі стосунки порушено. Вони знехтували тим, що було дуже важливим для Бога.

> І він (Адам) сказав: Я почув Твій голос у саду й злякався, бо я нагий, і сховався. І Він сказав: Хто сказав тобі, що ти нагий? Чи ти їв з дерева, з якого Я наказав тобі не їсти? *І людина сказала: Жінка, яку Ти дав мені, — вона дала мені з дерева, і я їв.*

Усвідомлення наготи йде пліч-о-пліч із переступом. Одне випливає з іншого. Нагота стає ганьбою, соромом. Знаком провини. Невинність залишилася в минулому.

Бог конкретно говорить про переступ. Адам усвідомлює свою провину. Але він шукає іншого винуватця, цапа-відбувайла, на якого міг би перекласти свою провину. Хай як це жалюгідно: він робить відповідальною свою дружину. Яке боягузтво! Замість того щоб визнати свою провину, він звинувачує свою дружину. І ніби робить (спів)відповідальним Бога, бо Той подарував йому жінку.

Справді, у цій розповіді Бог не розбирається з усією справою лише з Адамом, а звертається й до жінки. До кожного звертаються й кожного розглядають окремо й на рівних — так, як Бог судитиме всіх людей у справедливості й не пропустить жодної деталі.

2.2.1 Відповідь Єви

Єву було зведено, ошукано брехуном і людиновбивцею. Коли Бог звернувся до неї, вона вказала на того, хто мав найбільшу провину: на змія.

> І Господь Бог сказав жінці: Що це ти зробила! І жінка сказала: *Змій ошукав мене, і я їла.*

Єва відмежовується від змія, звинувачує його. Великий переступ, яким Єва зрушила лавину, стався через те, що її звели. І вона визнає, що їла. Її постава краща, ніж в Адама. Міру її переступу не можна порівняти з його.

«Бог спитав жінку, як у Буття 3:13: «Що ти зробила?» *Вона відповіла Богові без відмовок. Вона відповіла Богові без докорів. Вона говорила зовсім інакше, ніж чоловік.* Її вже не можна було ошукати. Можливо, їй усе стало ясно, коли вона почула, як Бог розпитує чоловіка. У кожному разі вона тепер бачила, що сталося. У своїй новій мудрості вона розпізнала зло й сказала: «Змій звів мене, і я їла». Цією відповіддю вона викрила лихого змія як джерело обману, якого вона зазнала. І вона визнала зло, яке вчинила, коли її ошукували: «і я їла». Чи вчинила вона більше зла, ніж щойно вчинив чоловік? Ні. Чи звинуватила вона чоловіка, що був із нею? Ні. Чи звинуватила вона Бога? Ні. Проте те, що Біблія розповідає нам про неї, — це не той образ, у якому її часто зображують. І це хибне зображення існує вже дуже давно.»[14]

2.2.2 Тяжка праця Єви, вагітність і підкорення

Слова покарання, які Бог говорить Єві, у перекладі Elberfelder (німецький переклад Біблії) звучать так:

> До жінки Він сказав: Я дуже помножу тяжку працю твоєї вагітності, у болях ти родитимеш дітей; і до твого чоловіка буде твоє прагнення, а він пануватиме над тобою.

Zürcher Bibel (і Einheitsübersetzung — теж німецькі переклади Біблії) відокремлює тяжку працю від вагітності. І це правильно, бо йдеться про дві речі:

> До жінки Він сказав: Я завдам тобі багато тягот *і* зроблю численними твої вагітності, у болях ти родитимеш дітей. До свого чоловіка ти прагнутимеш, а він пануватиме над тобою.

Брюс Флемінг (Bruce Fleming), якого процитовано вище, передає ці слова так:

> *Я неодмінно помножу (1) твою тяжку працю в полі і (2) твої зачаття.*

Потім Бог пояснює жінці, що сталося з нею і з ними тепер, коли вони смертні й занепалі.

14. Fleming, Bruce; Fleming, Joy; Hagemeyer, Joanne. The Book of Eden, Genesis 2-3: God Didn't Curse Eve (or Adam) or Limit Woman in Any Way. Версія Kindle, с. 56

Із зусиллями ти родитимеш дітей

Твоє [любляче] прагнення [спрямоване] до твого чоловіка

Але він [бунтівливо панує над собою і] пануватиме над тобою.

Чи важливе це розрізнення в першій частині вірша 16? Завдяки йому слова до Єви набувають зовсім іншого тону, а що ще важливіше — іншого змісту. *Насамперед важливо констатувати, що в цьому Божому зверненні на Єву не падає жодне прокляття. Навпаки!* Спершу їй передрікають, що вона матиме багато труду й зусиль у сільському господарстві. До нього належать і догляд за худобою, і інша ручна праця, що підтримує життя. Слово *тяжка праця* в такому вигляді трапляється лише тричі й завжди означає виснажливу працю в полі. Так чує це Адам: земля проклята через тебе: «У *тяжкій праці* будеш живитися з неї всі дні свого життя». І так пізніше каже Ламех своєму синові Ною (Буття 5:29): «Цей потішить нас у нашій роботі й у *тяжкій праці* наших рук через землю, яку прокляв Господь».

Адам просто взяв плід від Єви, цілком знаючи про заборону, і їв. Але Боже прокляття не влучає в Адама. Воно минає його й влучає в землю. *Це благодать в Едемі.* Наслідки — тяжка праця в здобуванні їжі. Існування стає боротьбою за виживання, не так, як в Едемі. А оскільки Єва живе на тій самій землі і вони як подружжя разом долають життя, її спіткає той самий труд, що й Адама. Причина не в Єві, а в Адамі, бо через його вчинок земля проклята.

Але тепер, у другій частині першого речення, приходить добра звістка, Євангеліє. *Вагітності (множина) буде помножено!*

Попри переступ, Єва може виконувати доручення творіння: плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте землю! Попри переступ, життя триватиме. Буде багато нащадків. А що ще важливіше — один із цих нащадків розчавить змієві голову. Змій першим почув ці слова, які Бог звернув до нього:

> І Я покладу ворожнечу між тобою і жінкою, і між твоїм насінням і її насінням; *він* розчавить тобі голову, а *ти* розчавиш йому п'яту.

Ці слова називають первісним Євангелієм, або протоєвангелієм. *Але вони звернені до диявола, і для нього це, безперечно, не добра звістка.* Потім змій мусить вислухати, що Бог забезпечує й гарантує: будуть нащадки, буде насіння жінки. *Для* Єви це добра звістка, так само як *для* Адама і *для* нас, які можемо слухати в саду разом із ними. *Тож слова до Єви мають позитивне, сповнене надії значення.*

Народжувати дітей Єві буде тяжко, так само як Адамові — обробляти землю. Після гріхопадіння життя стало іншим. Коли Єва чула ці слова, вона ще не народила жодної дитини. Змій і Адам чують слова прокляття й покарання: є добре «до» і негативне «після». *Єва — ні!* Бог не змінює тіла жінки, коли говорить до неї в Едемі. Але деякі переклади звучать так, ніби Бог якось змінює жінку й перетворює народження на щось *лихе*.

Пологи — ризикований процес, якщо немає медичних можливостей, як сьогодні в багатьох частинах світу. Але Бог стоїть на боці жінок. Він їхній Помічник і Рятівник (1 Тимофія 2:15).

У притчі Ісус сказав Своїм учням — і ми можемо вважати, що це Той самий, Хто говорив з Євою в саду:

> [Івана 16:21, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Жінка, коли народжує, переживає тяжке (або: муку), бо прийшла її година; а коли народить дитину, то вже не пам'ятає скорботи (або: болів) з радості, що *людина* народилася на світ.

«Автор у віршах 16-19 підбиває рахунок суворим сторонам *людського* існування, особливо творчому аспектові життя: розмноженню й виробництву їжі. Колишня безтурботність тепер змішується з тяжкою працею: добре (нащадки, їжа) приходить разом із поганим (тяжкою працею).»

> І сказав Господь Бог змієві: Через те, що ти зробив це, проклятий ти перед усією худобою й перед усіма польовими звірами! На череві своєму будеш плазувати й порох їстимеш усі дні свого життя. І Я покладу ворожнечу між тобою і жінкою, і між твоїм насінням і її насінням; він розчавить тобі голову, а ти розчавиш йому п'яту.

Звертаючись до змія, Бог проголошує, які наслідки цього переступу для трьох учасників. Змія принижено до землі й до пороху. Для змія напад на жінку має руйнівні наслідки. Він зробив помилку, яка коштуватиме йому життя.

Спершу буде вічна ворожнеча між жінкою і змієм. Цікаво: *не між Адамом і змієм. Ще дивовижніше: між насінням змія й насінням жінки. Тут жінка матиме нащадків, тобто насіння.* Один із цих нащадків уб'є змія, розчавивши йому голову. Але ціною болісного укусу в п'яту.

Ці кілька слів мають величезне значення й велику далекосяжність. Змій — більше, ніж плазун. Він ворог людей і ворог Бога, сатана, диявол.

Мене дивує, яку роль відіграватиме в цьому космічному конфлікті Єва, а з нею й жінки. Саме таким і виявляється цей конфлікт, коли ми оглядаємося на історію світу й історію спасіння. Диявол нападатиме на жінку в її «спасенній» ролі. Він робитиме все, щоб її принизити, послабити її вплив, зробити її слова непочутими. *Яку важливу роль відіграє жінка в цьому космічному конфлікті! Без неї не буде Божої перемоги через нащадка.*

Хоча її щойно звели і вона згрішила, *Творець ставить її на те, щоб через неї прийшло спасіння. Не Адама.* Вона зазнає благодаті великої обітниці.

Навіть у цьому розділі про гріхопадіння жінку не описано в підпорядкованій ролі. Майже навпаки. Ніби вона важливіша для майбутнього обернення падіння.

Тепер як другий наслідок переступу описано її стосунки з чоловіком. Кожен читач відчуває, що тут описано болісне порушення їхніх стосунків. Це не щось добре. Не благословення, а ніби прокляття. Яке саме так і справдилося в історії світу.

І Адам, якого зроблено відповідальним за цей гріх, мусить вислухати гіркі наслідки свого вчинку:

> А до Адама Він сказав: Через те, що ти послухав голосу своєї жінки і їв з дерева, про яке Я наказав тобі, кажучи: Не їж з нього! — проклята земля через тебе: у тяжкій праці будеш живитися з неї всі дні свого життя; і терен та будяки вона родитиме тобі, і ти їстимеш польову траву. У поті свого обличчя їстимеш свій хліб, аж поки не повернешся в землю, бо з неї тебе взято. Бо ти порох і в порох повернешся!

Бог не звільняє Адама від відповідальності. Йому Він дав заповідь, і він її переступив. Чи це сталося опосередковано через його жінку — не має значення. Він отримав заповідь і переступив її.

Наслідки похмурі. Тяжка праця й зусилля, одним словом — боротьба за виживання й існування — ось що становитиме життєву долю Адама й усіх Адамових синів. *Тоді як Єва чує «первісне Євангеліє, або протоєвангеліє» і бере в ньому вирішальну участь, Адамові наприкінці залишається тільки знову стати тим, з чого його взято. Трагічний вирок. Безнадійна перспектива. Але перемога жінки, тобто насіння жінки, одного дня вирве з пороху до життя й чоловіка.*

2.2.3 До нього прагнутимеш, а він пануватиме над тобою

Це слово покарання належить до найтрагічніших у Біблії, і його (на жаль) досі тлумачать по-різному. Воно належить до серцевини нашого дослідження. Gute Nachricht (німецький переклад Біблії) читає тут: *Тебе тягнутиме до твого чоловіка, але він пануватиме над тобою.* Слово, яке в перекладі Elberfelder передано як *прагнути*, означає рішучу, непохитну відданість своєму чоловікові.

Слово *панувати* саме собою нейтральне. Поки що незрозуміло, чи йдеться про добре чи погане панування. Але відчувається, що опис стосунків і взаємин цих двох — не те, що показують Буття 1 і 2. Тут є зламаність, асиметрія. *Поле напруги, у якому верх візьмуть нерівність і дисбаланс.* З одного боку, жінка, яку ж створено для чоловіка, зазнає розчарування. Вона довіряється чоловікові у своїй слабкості й уразливості. У слабкості — бо вона тілесно, фізично слабша. Але й тому, що її соціальні й культурні умови стали слабшими й гіршими (1 Петра 3:7).

Проте в чоловіка вона не знаходить належної відповіді на своє прагнення. Назустріч їй іде не співчуття чи взаємне тяжіння (пор. 2:24). І не «одне тіло». Хіба що в статевому акті й зачатті, але не в усіх сферах спільного життя. Єдність сердець під загрозою. Відповідь чоловіка — панування. Не спільність на рівних, а підкорення, гноблення й дискримінація супроводжуватимуть стосунки статей. Це не благословення. Це наслідок гріха. Продовження гріха — тут гріха чоловіка. *Панувати над дружиною*

чи над жінкою загалом не було і ніколи не мало бути частиною їхніх стосунків. Ніде Святе Письмо не дає чоловікам настанов панувати над нею!

Це не те, що задумав Бог, і не те, якими Він створив їх обох. Створення Єви та їхня перша зустріч були такими обнадійливими. Але «На схід від Едему» віє інший вітер. Там чоловіча стать рідко виявляє себе джентльменом, а частіше — деспотом і мачо.[15] Навіть до таких багато жінок досі тягнуться.

Інше тлумачення розуміє це слово так, ніби жінка прагнутиме панувати над чоловіком.[16] Але він, звісно, за винятками, протистоятиме цьому й обстоюватиме свою владу й зверхність. Я часто чув таке прочитання. Ніби жінка за своєю природою тягнеться до корони. «Дай їй палець — вона й усю руку відкусить». Такі жінки будуть. Такі, що хочуть маніпулювати своїми чоловіками й керувати ними. Без сумніву. Але ставити всю жіночу стать під таку загальну підозру чи притягати її до колективної відповідальності — це радше походить зі спотвореного мислення й постави чоловічої статі. А її, своєю чергою, не лише підозрюють, а за Божими словами засуджено за те, що вона прагне влади. І тут слід додати: за винятками. Обидві поведінки трапляються в усіляких сильних і слабких формах. *І це ніколи не виключає того, що бувають добрі, люблячі партнерства! Звісно, і поза християнськими шлюбами.*

Прагнення жінки — не прагнення домінувати. Це й не сексуальне бажання, щоб мати дітей. Воно може в ньому бути. Глибше — це тяжіння до чоловіка, пошук захисту, пошук спільності, як це закладено у творінні. І в її ролі слабшої й здебільшого незаможної це стає її долею: «Основна думка полягає в тому, що бажання жінки, яке робить її залежною, випливає з її потреби здійснити свій материнський інстинкт… Згадаймо, що соціологи назвали принципом меншої, або найменшої, зацікавленості: у стосунках двох партнерів той, хто більше залежить від іншого, уразливіший, тоді як той, хто менше зацікавлений у зв'язку, перебуває в домінантній позиції.»[17]

15. Постає питання, чи стосується це Боже слово покарання також частини тваринного світу.
16. Див. ту саму будову речення в Буття 4:7, а також у Пісні над піснями 7:11. Це слово трапляється лише в цих двох місцях.
17. Walton, 228, Genesis, The NIV Application Commentary, Zondervan, Grand Rapids, 2001

Якщо прийняти мутуалістичний[18] погляд Фрідмана (Freedman) на Буття 1-2, то прочитання Буття 3:16 буде зовсім іншим: «Трагедія зовсім іншого масштабу. *Первісні стосунки взаємної підтримки й сили, рівності й спільності, визнання серед рівних і визнання іншого як найближчого товариша перетворилися на страшенно безладні й емоційно нерівні стосунки, засновані на силі й позбавлені любові.* Жінка бажатиме свого чоловіка, але він домінуватиме над нею. Це жахливий злам і переворот.»

Ендрю Макінтош (Andrew Macintosh) указує, що наслідки гріха Єви «визначаються на тлі цієї радикальної комплементарності (рівності й доповнення) статей у творінні: *саме там, де жінка мала знаходити радісне сповнення в житті, тепер з'являється тягар болю й підкорення*».

Так коментує цей вірш Метью Лінч (Matthew Lynch): «Так само як її народження дітей — це «добро», тепер заплямоване болем (3:16а), так і її «відданість» — це добро, тепер заплямоване пануванням (3:16б).»[19]

Цей вірш — знак і жіночого, і чоловічого збентеження, порушення й трагедії. Жінка у своїй зламаності й уразливості звертається, щоб задовольнити свої потреби, радше до чоловіка, ніж до Бога, а замість доброти й співчуття зустрічає його зламану й безладну потребу панувати над нею. Трагедія, яка впродовж історії повторюється з жахливою регулярністю.

Відповідальність за гріхопадіння мусить узяти на себе Адам. Єва була жертвою (і, звісно, все одно відповідальна). Адам був кривдником. Він згрішив «зухвало, піднятою рукою». З розплющеними очима й цілком знаючи Божу заповідь, він з'їв плід. Він, а не Єва, стає головою занепалого людства (Римлян 5; 1 Коринтян 15), хоча вона — мати всіх живих.

Проклята земля визначатиме життя Адама, пануватиме над ним і робитиме його життя тяжким. Так і він, своєю чергою, поводитиметься зі своєю дружиною й з жіночою статтю загалом.

Упродовж усієї людської історії жінка часто опиняється в ситуації цілковитої залежності й підкорення. Так формуються цілі суспільства. Ідеться

18. «Мутуалістичний» означає взаємний: бути залежними одне від одного й потребувати одне одного в рівності та єдності.
19. Lynch, Contrary Women Genesis 3:16b on the ESV

не про винятки, а про правило. У більшості культур це було нормою — і часто є нею досі.

Тепер обоє — і чоловік, і жінка — грішники. Занепалі. Як грішник чоловік пануватиме над своєю дружиною, а вона як грішниця використовуватиме всі власні можливості, щоб не залишитися обділеною в цих стосунках, боронитися й знаходити свій шлях. І маніпулювати своїм чоловіком і все ж опосередковано впливати там, де їй здебільшого це заборонено.

«Ця боротьба статей далі виявлятиметься на всіх рівнях культур усіх народів. Її можна зцілити, лише якщо взятися за корінь зла, що її спричиняє.»[20]

2.3 Заперечення проти рівності

Проти позиції, яку я знаходжу в розповіді про творіння, існує протилежне прочитання тих самих кількох текстів. Ті, хто вірить у чоловіка як голову і в його першість, читають розповідь про творіння як доказ того, що Адам — голова Єви[21] і що вона в ієрархії стоїть під проводом чоловіка.

Адам — це і ім'я, і назва людського роду.

У такому разі Єва — теж «Адам», тобто людина. Бог не назвав людський рід жінкою. Це «пахло б» чоловічим проводом.[22] Я бачу в цьому наголос на прив'язаності до землі і чоловіка, і жінки. З адами (землі) було взято Адама, а потім з Адама — Єву. І вона, як Адам, одного дня повернеться в землю. Важко побачити тут провідну роль, якщо не намагатися її знайти.

Бог робить Адама центром.

З Адама починається проєкт «Людство». Спершу йдеться про нього. Аж поки не з'ясовується, що чогось бракує. Іншої половини життя. Процес, який показує цю нестачу (називання тварин), водночас показує цінність жінки, яка цю нестачу заповнює. Людина — як чоловік і жінка — разом є центром творіння. Це показує Буття 1:26-27.

20. Schmalenbach, 87, Frausein zur Ehre Gottes: ... im Kontext verschiedener Kulturen, 2007
21. Серед інших авторів я називаю передусім аргументи, які наводить Александер Страух (Alexander Strauch). Strauch, Alexander, 2001, Die Revolution der Geschlechter, Bielefeld
22. Ortlund, 119

Адама, а не Єву, створено першим. Отже, в ієрархічному порядку він стоїть над Євою.

Скільки ж — або як мало — часу минуло між створенням Адама і Єви? Хоча в давнину, на відміну від сьогодення, старе чи старше завжди важить більше й має першість, такий висновок не годиться для подібного встановлення. Писання ніде не каже, що ця послідовність є підставою для керівної ролі чоловіка. Це є і залишається довільними висновками. Цю послідовність не слід тлумачити як ранг. Коли Павло — про це я ще докладно говоритиму — у 1 Тимофія 2 наголошує, що Адама було створено першим, то там ідеться не про біблійне репетиторство, а про інші питання, які не мають нічого спільного з ієрархічним порядком.

Право первородства, як відомо, діє за цим принципом часової послідовності. Але ніде його не застосовано до стосунків чоловіка й жінки.

Залежно від того, як ми читаємо Біблію, вона може зміцнювати наші хибні чи правильні погляди. *Нерідко наше розуміння Біблії відображає не Божу волю, а наш власний спосіб мислення чи поставу серця.*

Цю послідовність можна тлумачити й інакше: не перше є головнішим, а друге є кульмінацією, вершиною в літературній оповіді про створення людини. У першій розповіді вершиною творіння є людина (чоловік і жінка). У другій розповіді — не чоловік, а жінка. Я наводжу це як приклад не для того, щоб на цьому будувати свою тезу, а щоб показати, якими різними можуть бути перспективи і як далеко заводять хибні висновки, коли ми думаємо, що є лише одна перспектива — або лише наша.

Адамові, а не Єві, Бог дає заповіді щодо дерева пізнання добра і зла, а це вказує, що він — природний голова/провідник.

Згідно з розповіддю про творіння, Єви ще взагалі не було, коли Бог дав цю заповідь. Ця думка була б слушною лише тоді, якби Єва вже була і Бог усе одно сказав це тільки Адамові.

Жінку зроблено з чоловіка, тому вона від нього залежить.

У патріархальних способах життя така залежність є. Але Писання ніколи не схвалює її як ідеал. Навіть якщо всі люди в Старому Завіті жили в ній і Біблія це описує. Сьогодні жінка не залежить від чоловіка. Обоє

можуть жити й існувати самостійно чи наодинці. Якщо дивитися нейтрально, це можна вважати поступом. Добре, що це так.

Адам дає жінці ім'я Єва, а це знак того, що він має над нею авторитет.

Давання імені не має нічого спільного з авторитетом. Радше зі знанням, оцінкою й пізнанням, бо імена в Біблії часто описують сутність людини. Тому Адам називає Єву «матір'ю всіх живих». Хто пов'язує давання імені з авторитетом, повинен помітити, що це сталося не до, а відразу після гріхопадіння.

Жінку створено з чоловіка, щоб вона була його «помічницею».

Так, як автор уживає поняття «поміч», мається на увазі не підлегла, а так само сильна й рівна за статусом особа.

Чоловіки охоче вітають роль жінки як помічниці, щоб досягати своїх цілей, які визначають тільки вони. Але думка не в цьому. Поміч ніколи не обґрунтовує різниці в авторитеті чи ранзі. Як застосувати це до Бога, Який є нашим Помічником? І хіба чоловік не захоче теж бути помічником для своєї коханої дружини? Без того, щоб із цього виникала ієрархія?

Єву створено для чоловіка. Не навпаки.

Так розповідається. Проте Єва не стає ні власністю, ні майном Адама. Її створено як так само сильного відповідника з Адамового боку. Коли йдеться про шлюбний союз, то прагнення чоловіка до жінки — це напрям чи рух, з якого можна було б навіть зробити висновок — якби хтось хотів, — що сильніша саме вона. Це його тягне до неї.

Єва згрішила першою. Це знак того, що жінка — слабша стать, вразливіша до спокус і обману.

Навіть якби цей висновок був правильний — у що я не вірю, — то він не обґрунтовує жодної ієрархії, зважаючи на безліч чоловіків, яких звели жінки і які впали в гріх.

Звідки спокусник мав знати, що вона — слабша стать? Адама навіть не треба було спокушати, щоб він згрішив!

Адам не виконав свого обов'язку взяти на себе провід і бути головою. Тому й сталася трагедія.

Щоб запобігти цьому процесові й цьому первородному гріхові, ієрархія не потрібна. Тисячі таких ситуацій трапляються щодня. Гріхові запобігає ясне «ні». Правда, Адам, оскільки отримав Божу заповідь, мав би заперечити Єві. Щодо ієрархії цей процес нічого не обґрунтовує. *Для* обох це було вільне рішення відповідальної *людини*, яка мала право вирішувати.

Якщо Адам був головою, мав провідну роль і в ній зазнав невдачі, то чому взагалі притягнуто до відповідальності Єву? Тоді відповідальним мав би бути тільки Адам. Але саме тому, що обоє однаково відповідальні, обоє мусять однаково відповідати. Провина Адама набагато більша, ніж провина Єви. Її підступно звели, і вона одразу це визнала й слушно поклала головну провину на змія. Адам згрішив, не вагаючись, «піднятою рукою», а потім ще й зробив відповідальною Єву і, зрештою, навіть Бога, Який подарував йому жінку.

Хіба не можлива й протилежна аргументація? Якщо Єва бере тут на себе провідну роль, хай навіть вона привела до гріха, то хіба це не показує, що в шлюбі провадити може й жінка, так само як чоловік? У «подружній команді» кожен буває то слабким, то сильним. Тому кожен відповідно до обставин братиме на себе провід — *для* взаємної допомоги й у взаємній покорі.

Можливо, аргументів є більше, але жоден не може порушити Богом задуманої рівноваги чоловіка й жінки. Біблійний текст про початок залишається найсильнішим аргументом на користь рівноправного партнерства. Немає жодної вказівки на Богом задуманий чи виразний провід Адама. Усе, що ми маємо, вказує на спільне життя партнерів. Проте прочитання тексту про творіння веде до помітно різних позицій. *Тут, на початку, вирішується, як відповідати на питання статей і як утілювати відповідь, і як ми тлумачимо висловлювання Нового Завіту на цю тему.*

2.4 Відмінність між чоловіком і жінкою

Оскільки я наголошую на рівності й рівному статусі жінки й чоловіка, мені закинуть, що я не помічаю відмінностей. Але я ніде цього не роблю. Натомість я рішуче виступаю проти будь-якої «зрівнялівки» чи ототожнення ролей. *Якщо ролі різні, то чоловік через це ще не є головою, що править і провадить.* Це розрізнення важливе. Якщо його не зробити, виникає тенденційне змішування уявного порядку творіння (чоловік — голова жінки) з наслідками гріхопадіння, де сказано «він пануватиме».

Очевидно, відмінності мусять бути. Інакше Єва не була б відповідником, не була б гідним співрозмовником навпроти нього. Якщо в Адама «забрано» бік, цілу половину, то йому бракує чогось, що він знову знаходить або отримує назад у жінці. Обоє разом утворюють ціле.

Проте Біблія — не підручник про відмінності між чоловіком і жінкою. Навіть тоді, коли на них постійно вказують. При цьому не помічають, що часто це такі відмінності, які виникли з історії, з розвитку культур і суспільств і якраз не є чистим і досконалим виявом Божої волі як Творця.

«Розповідь про творіння не дає жодної вказівки ні на панування одного над іншим, ні на розподіл завдань за статтю. Різкий поділ сфер діяльності й завдань — на публічну сферу творення культури для чоловіка й приватну сферу розмноження для жінки, — який пізніше спостерігаємо в людських культурах, не можна обґрунтувати творінням. Через біологічні дані він напрошується, але його не можна вивести з біблійних висловлювань і вимагати як Божу волю Творця. *Радше Бог залишає тут чоловікові й жінці великий простір у розподілі обов'язків у межах біологічних даностей.*»[23]

Лише стисло називаю деякі статеві відмінності, які — поряд із цілком очевидними — більшою чи меншою мірою встановлено й у дослідженнях. Тема складна, і я, за кількома винятками, міг би лише переказати те, що з'ясували про неї інші. Сама Біблія в цьому відношенні не є фаховою книжкою.

23. Schmalenbach, 72

Будова й зріст тіла в чоловіка сильніші й більші. Тому в спортивних змаганнях статі розділяють.

Чоловіки більшою чи меншою мірою обдаровані в просторово-абстрактному мисленні. Жінки мають більшу комунікативну компетентність.

Потреба в розмові в жінок у середньому більша. Жінки більше зорієнтовані на людей, а чоловіки — на справу.

Сексуальне переживання засадничо різне.

Що жінки за природою народжують дітей, а не чоловіки, згадувати не треба. Але в цьому велика біологічна відмінність.

Я обстоюю розподіл ролей, орієнтований на дари, який не орієнтується на культурні, суспільні чи соціальні приписи минулого. Там, де рівноправність є частиною конституції, найкращі здібності, незалежно від статі, мали б розкриватися й цінуватися на користь усім. *У Божому Царстві та в Його церкві чоловіки мали б подбати, щоб ці можливості були відкриті для жінок без обмежень. Тут можна багато що виправити.*

У наш (постмодерний) час разом зі змінами в суспільстві багато в чому змінилася й роль жінки й чоловіка. Зберігати в цьому уявний порядок творіння важко, а то й неможливо. Пристосування до суспільної ситуації — не обмирщення, а частина того, як ми даємо раду існуванню. Це не проблема, якщо прийняти, що Біблія не приписує певного розуміння ролей. Бути чоловіком і бути жінкою — тема багатьох книжок як доброзичливої життєвої поради. Сама Біблія дає майже всі настанови чоловікам і жінкам однаково.

Коли сьогодні чоловік веде господарство й дбає про дітей, а жінка натомість заробляє потрібні гроші, такий розподіл ролей дедалі частіше є життєвою реальністю. Чи він оптимальний, з біблійного погляду оцінити не можна.

2.5 Порядок творіння

Це поняття вживають часто. Типово німецьке слово (Schöpfungsordnung). Ми *любимо* порядок. Ми хочемо знати, що чинне, а що ні. Це має переваги й може бути корисним. Його часто вживають, коли хочуть обґрунтувати новозавітні тексти, у яких ідеться про покору жінки чоловікові.

Добре творіння описано в перших двох розділах книги Буття. Воно є взірцем і вираженням того, чого хоче Бог. До гріхопадіння!

Біблія не знає слова «порядок творіння». Саме по собі це не проблема, так само як і з іншими богословськими «допоміжними поняттями». Тільки які порядки ми хочемо вивести з цих розділів або навіть покласти в основу як обов'язкові *для* всіх часів? Може, веганство, бо в раю м'яса не їдять? А як бути з подружжями, які не мають дітей і не можуть бути плідними? А з великою і дедалі більшою кількістю самотніх людей, що живуть окремо? А з тими, хто народився з ознаками обох статей? Чи маємо ми ходити голими? Звісно, ні. Але до гріхопадіння це було нормою. Вагоме слово *порядок творіння* треба вживати зважено, якщо воно взагалі корисне.

Справді: те, що в Буття 1 і 2 описано про чоловіка й жінку, має бути чинним *для* всіх часів. Те, що інакше або гірше, ніж там, прийшло через гріх і не відповідає Божому задуму й волі.

Чоловік і жінка рівноцінні, рівні в гідності, рівно уповноважені, рівні за статусом, рівноправні. У розділах 1 і 2 немає ієрархії. Це єдність у відмінності. Доповнення на однаковому рівні. Взаємне, а не однобічне доповнення. Поміч, описана в Буття 2, — не підлегла сторона. Помічниця — повноцінний відповідник *для* Адама. Разом, на рівних, вони сильна команда. Порізному обдаровані й наділені здібностями, вони допомагають одне одному. Відмінність статей при цьому — суттєва й незамінна частина цілого. Відмінність — це необхідність, яка, однак, не має нічого спільного з покорою чи владою. Відмінність статей доповнює образ Божий і так уможливлює виконати широке доручення творіння.

Цей образ чоловіка й жінки до гріхопадіння є Божою нормою: Божим порядком творіння. Він чинний назавжди. Універсальний і позачасовий. Ним має вимірюватися все. Це вічна норма, що залишається на всі часи.

Ми бачимо, що ця норма — або, якщо хочете, цей порядок — через гріх втрачає рівновагу, зазнає нападу і, за небагатьма винятками, руйнується. Лише через тисячі років цю норму відновлено в Христі (Галатів 3:28), щоб вона залишалася на всі часи й більше ніколи не зазнавала нападу.

Слово *порядок творіння* часто вживають тоді, коли вказують на покору жінки й на заборону їй публічно (перед чоловіками) говорити, навчати й керувати. Це укорінений рефлекс, коли наполягають на порядку. Але після гріхопадіння про порядок творіння навряд чи можна говорити. *Це*

радше НЕ-порядок творіння, безлад, коли тепер чоловік панує над жінкою і ролі статей відтепер визначаються цим. Завдяки своїй сильнішій фізичній будові чоловік узурпував владу.

Універсальний порядок творіння — основа християнської етики. Він не містить ієрархічної різниці між чоловіком і жінкою. До нього, окрім гідності людини, яку вона має як носій образу Божого, належать і сутнісні риси, укорінені в Бозі: *справедливість, любов і правда. Вони мають уможливлювати добре співжиття людей.*

2.5.1 Від саду в Едемі до Нового Єрусалима

Християни йдуть до нового творіння (2 Петра 3:13). На них чекає новий і кращий Едем. Нове творіння, яке в якийсь спосіб продовжує теперішнє і водночас є новим. Нове тепер описано як місто, в якому знову знаходимо елементи з Едему. Отже, ідеться не про повернення до стану до гріхопадіння. Ідеться вперед, до нового й вічного міста.

У новому творінні чоловіки й жінки спілкуватимуться невимушено, як рідні, як брат і сестра. У любові й повазі. Без ієрархії. Доручення плодитися й розмножуватися тоді закінчиться. Сексу більше не буде. Усе, що з ним пов'язане, тоді стане історією. Те, що тепер відіграє велику роль, там не бракуватиме. Хоч ми завжди залишатимемося індивідуальними

особистостями, якими дав нам стати Бог, стать, чоловіча й жіноча, у Христі втратила значення (Галатів 3:28). Скільки «статі» тоді ще залишиться, ми не знаємо.

У нашому занепалому світі невелика кількість людей народжується з *обома* більш чи менш розвиненими статями. Для них це важке становище. Для них Новий світ буде визволенням (як і для всіх нас).

Оскільки нове творіння вже тепер почалося в церкві, наше спілкування одне з одним уже тепер може нести його відбиток. *У Тілі Христовому стать більше не відіграє ролі.* Але оскільки церква ще перебуває в першому творінні, вона стикається з найрізноманітнішими культурними викликами. Заради Євангелія там можуть бути пристосування, де стать усе ж ще враховують. Про це пізніше.

Ієрархії чи покори в новому творінні не буде, бо в Христі ми всі один. Живімо життям нового творіння!

2.6 Він пануватиме над тобою — історія

У цьому розділі я досліджую трагічне питання, як сповнилися слова покарання з Буття 3:16. Я можу зробити це лише обмежено. *Це сповнення охоплює цілий всесвіт гноблення, визиску, дискримінації та утисків. Море страждань і сліз.* Аж до XXI століття. Світ був і є небезпечним місцем для всіх, хто не має влади, — чи то жінка, чи чоловік, чи дитина.

Завдяки дослідницькій праці багатьох істориків, археологів і богословів ми сьогодні маємо багато свідчень про те, яким було становище жінки. Інтернет робить багато відомостей легко й швидко доступними. Далі подано добірку цитат із різних епох, які показують, що впливові й відомі чоловіки думали про жінок. Коротко цю тему ніколи не можна висвітлити належно. *Але цього має бути досить, щоб побачити, який баласт не лише був у світі, а й звідти потрапив у Церкву, був християнізований і плеканий.*

Не можна не помітити, як зневажлива до жінок основна настанова через великих грецьких мислителів укорінилася в юдаїзмі. А це, своєю чергою, залишило сліди в Церкві. Ба більше, отці Церкви в цьому питанні цінув

али грецьку спадщину більше, ніж погляд Біблії. Їхній вплив аж до сьогодення відчутний. Тому це й сьогодні має спонукати викривати й заперечувати.

У цьому питанні чинне лише одне гасло: назад до Біблії! Назад до Ісуса!

2.6.1 Античність

Жінки в античності[24] уособлювали красу, були підпорядковані чоловікові, але й мали меншу фізичну силу. Якщо вони були заможні, то носили довгі шовкові сукні й мали вишукані зачіски. Коли чоловік мав поруч гарну жінку, це цілком могло давати ділові й політичні переваги. У суспільстві жінки мали лише обмежені права або не мали жодних. За перелюб жінок могли звинуватити, позбавити майна або й вигнати. Публічні посади обіймали тільки чоловіки. Роль жінки була чітко визначена. Від них чекали якомога більше нащадків чоловічої статі. Багаті люди мали також рабів, які дбали про домашнє господарство. Рабині не мали прав і мусили виконувати багато послуг. Але бували й винятки, коли деяка заможна жінка займала вищу позицію і могла сильно впливати на рішення. Жіночі чари часто були добрим засобом у світі, де панували чоловіки.

««Вільний чоловік» або «громадянин» (чоловік) вважався в античності досконалою моделлю людини, чітко відмежованою також від «вільної жінки» або «громадянки» (жінки). *Жінка через приписувані їй фізичну будову й нижчість вважалася неповноцінною порівняно з чоловіком. Неповноцінність вважалася вродженою й незмінною, нею обґрунтовували правову недієздатність жінки й постійну потребу в чоловікові-опікунові.* Відповідно до своєї ролі в суспільстві жінка вважалася пасивною, що поширювалося й на (гетеросексуально-пенетративний) статевий акт. Активна роль жінок, скажімо через домінування в домашньому господарстві, надмірну помітність на людях чи домінантну позицію в статевому акті, вважалася ганебною і загрожувала почесному становищу всієї родини. Чоловікові ж загрожувало позбавлення громадянських прав, якщо він не панував над домом і домашніми (жінками, дітьми, рабинями), не контролював власних потреб (їжі, пиття, пристрасті, сексуальності, сну), проводив замало

24. Античністю називають грецьку й римську культуру приблизно від 600 р. до н. е. до 400 р. н. е.

часу на людях, займав пасивні ролі в статевому акті.»[25]

Жінки в Атенах були підпорядковані чоловікові, подібно як за часів Римської республіки, і мусили зважати на нього. Жінки завжди були недієздатними, тобто потребували особи, яка ними керувала й провадила. Дівчинкою і жінкою людина була віддана на волю опікуна та його примх.

2.6.2 Аристотель

Аристотель, 384-322 рр. до н. е., один із найбільших грецьких філософів і енциклопедистів, зробив неповноцінність жінки загальновизнаним фактом. У питанні цінності жінки йому не допомагає вся його вченість, і в цьому він залишається дитиною свого часу. «*Самиці — це покалічені самці*» — одне з тих тверджень його світогляду, що мали тяжкі наслідки. Оскільки, за ним, плодить дух, жінки є лише «бездуховними» помічницями, які надають своє тіло/матку як інкубатор для «духовного» чоловічого сімені. Вийшовши з неповноцінності біологічного влаштування жінки і так узаконивши її суспільну підпорядкованість чоловікові, він до того ж робить її відповідальною за можливу невдачу, бо переважання жіночої частки під час зачаття «...відповідальне за народження потворних створінь».

Правового чи суспільного значення жінки в цьому устрої суспільства не мали. Жінки були виключені з політики, вони були економічно й в усіх інших справах залежні від свого чоловіка, пана в домі, отже, все життя були недієздатними під опікою чоловіка. Чоловіки загалом одружувалися зі значно молодшими жінками, що ще більше посилювало їхнє домінування. «Головне завдання дружин полягало в тому, щоб дати чоловікові спадкоємців чоловічої статі й вести господарство чоловіка».

Доньок після народження за рішенням батька часто підкидали, залишаючи помирати. Від дівчат, що вижили, чекали дошлюбної, а згодом подружньої цнотливості. Поважні жінки проводили більшу частину життя вдома.

25. Voß, Heinz-Jürgen, Das differenzierte Geschlechterverständnis der Antike, Gender, 2/2009

Ієрархії в аристотелівському світогляді «дані природою», і так само в природі речей, що одні панують і мають усі права, а інші підвладні й не мають жодних прав. За його світоглядом, деякі люди народжені, щоб панувати, а інші — щоб ними панували. Чоловіче в нього цінніше за жіноче, і тому жіноче існує для того, щоб ним правило чоловіче.

«Отже, так само як людство є найдосконалішим з-поміж усіх тварин, так і в межах людства чоловік досконаліший за жінку, а причина його досконалості полягає в більшій кількості тепла, бо тепло — найважливіше знаряддя природи».

Так Аристотель заклав тривалу філософську основу для уявлення, що жінки нижчі за чоловіків. Він оформив практику статевої дискримінації і запропонував учене обґрунтування владарювання, що вірило в нерівність статей. *Через століття провідники Церкви, які самі були продуктом грецької культури й освіти, тлумачили писання Павла з погляду аристотелівської філософії.*

Атенські філософи залишили світові подвійне звинувачення проти жіноцтва. З класичного періоду, особливо з учення Аристотеля, походить переконання, що жінки нижчі за чоловіків. Тому жінкам мають наказувати чоловіки, і їх мають використовувати для втіхи чоловіків. Потім від філософів-стоїків прийшло переконання, що жінки — це відволікання і спокуса для чоловіків. Тому чоловіки мали б уникати жінок, щоб бути вільними й набувати тих якостей, які роблять чоловіків вищими. Обидва погляди лежать в основі традиційних тлумачень Павлових писань щодо жінок і шлюбу. А саме покори жінки й безшлюбності, яку аж до доби Реформації часто вважали ідеалом.

Саме Сократ (470-399 рр. до н. е.) увічнив атенську зневагу до жінок. Часто називаючи жінок слабшою статтю, він доводить, що бути жінкою — це Божа кара, бо жінка — щось середнє між чоловіком і твариною.

Тисячу жінок переважує життя одного-єдиного чоловіка, каже Евріпід (480-407 рр. до н. е.), грецький трагік.

Є ще багато й навіть принизливіших цитат, які тільки підтверджують, як загалом думали про жінок.

2.6.3 Жінка як майно

Жінок значною мірою позбавили права на самовизначення, часом із ними поводилися просто як із певним видом власності. Синів як спадкоємців батьківського майна й голів родини цінували вище, ніж доньок, — яких як цінний ресурс можна було продати іншим чоловікам за викуп за наречену.

Як засвідчує античне письменство, жінки хоч і не завжди й не всюди були безправними, проте були явно підпорядковані чоловікам. Зрештою чоловіки використовували свої переваги, щоб якомога більше забезпечити собі сексуальну доступність жінок.

Жінки не були представлені в публічно-політичній сфері і, як правило, обмежувалися домашнім господарством і працею з продовження роду. Жінки в принципі перебували під опікою і в повній економічній залежності від чоловіка (чоловіка, батька чи брата).

Вирішальна влада в шлюбі належала чоловікові. Він був опікуном дружини й дітей і в усіх питаннях, що стосувалися майна й родини, мав останнє й переважно одноосібне право рішення. Роль дружин майже цілком вичерпувалася домашнім господарством і доглядом за дітьми.

Їхній здатності народжувати приділяли особливу увагу, а їхня позашлюбна цнотливість мала особливе суспільне визнання. Натомість від незаміжніх жінок (наложниць, рабинь) чекали, що вони слугуватимуть задоволенню сексуальних потреб вільних чоловіків, у чиїх маєтках вони працювали.

2.6.4 Патріархат

Великі релігії та індуїзм зі своїми правилами й приписами в усьому світі причетні до виникнення патріархату.

Мовно це поняття походить від грецьких *patér* — «батько» і *arché* — «початок» і «влада». Патріархат, який ще називають андрократією[26], у трад

26. Андрократія в перекладі з грецької означає панування чоловіка. Це слово досить рідко вживають як синонім поширенішої форми влади — патріархату.

иційному розумінні означає систему, історично виведену з грецького й римського права. У ній чоловік, голова родини й домогосподарства, мав правову й економічну владу над залежними від нього членами родини жіночої й чоловічої статі.

В одному й тому самому суспільному прошарку чоловіки стоять над жінками, що належать до них як доньки, сестри чи дружини. Проте біблійний патріархат не слід хибно тлумачити просто як панування чоловіків, бо жінки вищого прошарку мали владу над підпорядкованими їм людьми як жіночої, так і чоловічої статі.

Патріархат — це визначальна суспільна форма життя домогосподарства, яку можна побачити вже в патріархів. Він так розвинувся і був нормою. Це не ідеал, якого вимагає Бог, а частина історії культури «на схід від Едему». З усіма перевагами й недоліками.

Дехто вважає, що патріархат відображає батьківство Бога і тому відповідає Божому взірцеві. Але така думка про устрій родини не має такої підтримки. Навіть якщо цей устрій може добре діяти під Божою «загальною благодаттю». Цей устрій родини — частина занепалого світу й розвиток його історії. Він виник не з Божого взірця чи настанови. Він утвердився як модель, що забезпечувала виживання і в багатьох куточках планети ще забезпечує. Як таке суспільне утворення його треба оцінювати у світлі Писання.

2.6.5 Грецький вплив на юдейське мислення

Те, що я вище цитував Аристотеля, пов'язане з тим, що це мислення вплинуло й на юдаїзм.

«Коли ми доходимо до Нового Завіту, то бачимо, що більшість юдейських чоловіків не ставилися до жінок з тією високою пошаною, яка відображена в Старому Завіті. Три чинники привели юдеїв до того, що вони спотворили Божі стосунки між чоловіком і жінкою.

1. Гріховна поведінка. Гріх спотворює розуміння і стосунки.
2. Хибне тлумачення біблійних текстів.
3. Вплив елленістичних (грецьких) ідей.

У III столітті до н. е. гелленістичні ідеї почали проникати в юдейське мислення. Це проникнення прискорилося за панування Антіоха Епіфана, який почав правити 175 р. до н. е. Згодом Антіох вторгся в Юдею і намагався силою її гелленізувати. Наслідком було те, що на юдейське мислення вплинула грецька філософія. Це забарвило юдейський погляд на жінок.»[27]

«Загалом становище жінок у релігійному законодавстві найкраще можна виразити цією постійно повторюваною формулою: «жінки, (неюдейські) раби й діти (неповнолітні)». Як і неюдейський раб, і неповнолітня дитина, жінка має над собою чоловіка, який є її паном; це так само обмежує її участь у богослужінні, бо з релігійного погляду вона нижча за чоловіка.»

«До всього цього можна додати, що висловлювали чимало зневажливих думок про жінок. *Вражає, коли бачиш, як такі погляди переважають думки великої пошани, яких аж ніяк не бракувало.* Характерно, що народження хлопчика викликало радість, тоді як народження доньки часто сприймали з байдужістю, ба навіть зі смутком. Тому в нас складається враження, що й юдаїзм за часів Ісуса мав дуже низьку думку про жінок. Так, як це звично на Сході, де жінку цінують передусім за її плідність, але, наскільки можливо, відокремлюють від зовнішнього світу. І де вона підвладна владі свого батька чи свого чоловіка і де з релігійного погляду вона порівняно з чоловіками нижча (підпорядкована).»[28]

2.6.6 Отці Церкви

І тут можна навести лише кілька цитат, які показують сліди грецької філософії і в молодому християнстві.

«У жінки вже усвідомлення власної природи має викликати сором». *Климент Александрійський*, 150-215 рр. н. е., «Педагог»

«Показовий приклад — отець Церкви *Августин* (354-430 рр. н. е.), який особливим чином спричинився до формування «християнського» образу жінки. Сформований філософією Аристотеля, він важко визнавав повну богоподібність жінки: «Жінка разом зі своїм чоловіком є образ

27. WKG-Studienpapier (навчальний матеріал WKG), вересень 2003 р.
28. Jeremias, Joachim, c. 359–375 Jerusalem zur Zeit Jesu, 1963

ом Божим, тобто обоє разом становлять цілий образ. Але у своїй функції помічниці, у завданні, що належить лише їй самій, вона не є образом Божим. Що ж стосується чоловіка, то він і сам по собі так само повно й цілковито є образом Божим, ніби був з'єднаний із жінкою в одне ціле».»[29]

У V столітті Павла використовували, щоб підтвердити образ нерівності й ієрархічного розмежування, який розвинув Аристотель. Початкова свобода Євангелія мусила знову відступити. *Із дедалі більшим зміцненням церковних структур рівність членів Христових за статусом дедалі більше відходила на узбіччя. Доказ цього — витіснення й виключення жінок із церковних служінь.*

«585 року на зібранні 63 присутніх єпископів та їхніх представників у Маконі, у Франції, на питання «Чи жінки — людські істоти?» 32 проголосували «так», а 31 — «ні». Отже, жінок більшістю в один голос оголосили людьми!»[30]

Визначальний богослов Середньовіччя *Тома Аквінський* підтверджує погляд Аристотеля (Prima Pars, Quaestio 92):[31]

«a) Здається, що створення жінки не слід було згадувати серед перших діл творіння. Бо:»

«I. Аристотель називає жінку людським утворенням, недосконалішим за чоловіка. Але те, що саме по собі недосконале й неповноцінне, не можна було згадувати в описі першого влаштування речей.»

«II. Підкорення й применшення походять від гріха. Бо жінці було сказано: «Ти будеш під владою чоловіка», а Григорій Великий пише: «У чому ми не згрішили, у тому ми всі рівні». Жінка ж за природою слабша за чоловіка — як гідністю, так і силою.»

«III. Нагод до гріха треба уникати. Бог же знав, що жінка згодом стане для чоловіка нагодою до гріха. Отже, Він не мав би її творити. З другого боку стоїть авторитет Писання. (Буття 2:18.)»

29. Schmalenbach, 196
30. Smith/Kern, Frauen und Männer im Dienst für Gott, Gießen, 2000, c. 114
31. Для ширшого дослідження рекомендую вільно доступну «Бібліотеку отців Церкви» (Bibliothek der Kirchenväter, німецькою мовою) на www.unifr.ch/bkv/.

«b) Відповідаю: було необхідно, щоб жінка постала як «підмога чоловікові». І то не як підмога в будь-якому іншому ділі, де чоловікові в будь-якому разі краще допоміг би інший чоловік, а в ділі породження. Це найкраще видно, коли ми розглядаємо різні ступені породження. ... Лише з огляду на окрему, особливу людську природу жінка є чимось неповноцінним і слабшим.»

В іншому місці він писав, що жінкою керуватиме сексуальне бажання, а чоловіком — розум. Або: жінка — це помилка природи, тілесно й духовно неповноцінніша, свого роду покалічений, хибний, невдалий чоловік.

Червона лінія пролягла від Аристотеля через Павла (так вважали) через Августина й Тому і в богослов'я реформаторів. Цей погляд багато хто (особливо християни традиції Реформації) сьогодні розуміє як універсальний Божий порядок творіння. Це справді отруєний філософією образ людини, на гачок якого потрапили навіть найбільші мислителі й богослови. Бог свідок, як це гірко.

2.6.7 Реформація

Реформація привела до розриву із середньовічною католицькою церквою. Це принесло жінці нову свободу й нову пошану. Лютерове піднесення жінки в шлюбі й родині неможливо переоцінити, якщо зважити, що пересічне, суспільно визначальне ставлення до жінок було більш чи менш суворою зневагою.

Для Лютера покора жінки була природною самоочевидністю. Він шанував свою дружину, Катаріну фон Бору, яка була йому сильним відповідником і знала, коли треба стримати свого Мартіна чи навіть зупинити його. Але його вислови про жінок загалом, мабуть, відображають грубу, непристойну й лайливу мову XVI століття. «…правління жінок від початку світу ніколи нічого доброго не вчинило, як то кажуть: жіноче правління рідко добре кінчається! Коли Бог поставив Адама паном над усіма створіннями, тоді все ще було гаразд і як слід, і все врядовано якнайкраще; але коли прийшла жінка й собі захотіла запустити руку в казан і бути мудрою, тоді все пропало і настав страшний безлад. … Коли жінки красномовні, то це в них не похвально, їм більше пасує заїкатися й не

вміти добре говорити. Це прикрашає їх набагато більше». Або: «Порядок вимагає чесноти й честі, щоб жінки мовчали, коли говорять чоловіки». Або: «Бур'ян росте швидко, тому дівчата ростуть швидше за хлопців». Він сам розумів це буквально, смертельно серйозно, коли в одній проповіді цитував Вихід 22:17: «Чарівниці (відьми) не зоставиш при житті». Яку роль у цьому зв'язку відіграють ранній і пізній *Лютер*, я наразі не можу сказати. Ідеться не про оцінку чи засудження, а про пошук причин. Очевидно, це питання треба з'ясовувати знову і знову, також і в наш час.

Мені йдеться про те, щоб показати, як навіть великі Божі мужі піддалися цій великій помилці, а Бог це терпів і зносив. Так, як Він часто робить це й сьогодні. Він благословляє і діє, і при цьому мусить терпіти погляди, практики й поведінку Своїх дітей, яких Він ніколи не хотів.

Після скасування монастирів служіння і місце жінки обмежилися домашньою сферою. *Церковні служіння жінці не були відкриті. Її гідність як людини й дружини було піднесено, але не її становище в церкві Ісуса.*

Підсумовуючи, історик Арнольд Ангенендт (Arnold Angenendt) пише: *«Жіноча стать у незліченних письмових документах усіх епох і культур була об'єктом зневаги, ба навіть глузування»*. Це так само стосується християнства, нерідко й до сьогодні.

«Ми, християни, хотіли б бути кращими людьми. Але ми ними не є. У найкращому разі нам краще ведеться».[32] *Християни й сьогодні не є рішучими першопрохідцями справедливішого світу для всіх. Я не можу заперечити жінці, яка каже: «У церковній історії стільки зневаги до жінок, що в жінки аж перехоплює подих».*

Проте, за Ангенендтом, християнство в перші століття повернулося до Божого первісного порядку творіння: «Тож не дивно, що саме жінки відчували потяг до християнства, у перші три століття вони становили більшість у церквах. *Причини легко визначити. Де ще жінка була настільки рівною з чоловіком?»* Це світло Євангелія, на жаль, знову мало потьмяніти.

У XVIII і XIX століттях відбулися великі пробудження. У них часто саме жінки керували й проповідували Слово.[33] У такі часи піднесення, які не

32. Schmidt, 118, Endlich gleich, Holzgerlingen, 2019
33. Krüger, Hartmut, Frauen im Pietismus, Marburg, 2005

були суворо організовані, де бракувало структур, де Дух Божий віяв бурхливо, Він був вільний дати дарам діяти безперешкодно, бо відмінність статей могла цілком лишатися поза увагою. *Це добра передумова, коли ця відмінність не відіграє ролі.*

2.6.8 Світський рух за права жінок

Поняття «фемінізм» консервативні християни часто зневажають. Але саме вони мали б знати, що мужні жінки, а також чоловіки досягли того, за що мали б стояти саме вони. Сьогодні вони самі, а надто їхні дружини, користуються тим, чого досягли ці рухи. Це не канонізація фемінізму. Це визнання й також належна оцінка фактів, які так само стосуються здобутків профспілок, якими (консервативні) християни (незаслужено) користуються. *Ми ніколи не можемо сказати, що такі рухи сучасної культури самі по собі погані або є нападом на Біблію, якщо ми вже в якійсь формі маємо від них користь і неохоче відмовилися б від цих здобутків.*

«Фемінізм корініться у світському жіночому русі. Його перша хвиля наприкінці XIX і на початку XX століття була рухом за права жінок у боротьбі за рівне право на участь у політиці. Передусім за виборче право й доступ до політичних посад, у боротьбі за право на освіту, особливо освіту дівчат, у боротьбі за вільний вибір професії й доступ до професійної праці. 1896 року жінок уперше допустили до університетів як вільних слухачок, повноцінно навчатися їм уперше дозволили в Бадені з 1900 року, в інших землях значно пізніше; 1918 року запроваджено виборче право для жінок, 1949 року в Основному законі (конституції Німеччини) закріплено рівноправність жінок і чоловіків, 1954 року скасовано заборону працювати на державній службі для заміжніх жінок, 1957 року — право остаточного рішення за чоловіком, 1958 року нарешті так званий «целібат учительок», який зобов'язував учительок до безшлюбності, а в разі шлюбу — до відмови від професії.»

«Друга хвиля жіночого руху в сімдесятих роках XX століття розуміла себе як рух за визволення жінок. Бо хоча юридично, принаймні на папері, жінки були здебільшого рівноправні, вони й далі відчували себе дискримінованими й невільними: через нерівні можливості в освіті — тоді ще більше хлопців, ніж дівчат, відвідували гімназії, значно більше

чоловіків, ніж жінок, навчалися в університетах; через гірші шанси на ринку праці; у часи високого безробіття їм закидали, що вони «другі заробітчани» в сім'ї, або їх зовсім не брали на роботу, зокрема через можливу відсутність через вагітність; через нижчу оплату за ту саму працю; не в останню чергу через подвійне чи багаторазове навантаження — родина, професія і догляд за родичами. У центр уваги потрапила мова, справедлива до жінок, обирали уповноважених із питань рівності жінок, писали плани підтримки жінок.»[34]

Усе це лише дещиця того, що можна було б тут навести. *Я сподіваюся, що ці кілька рядків показують тяжкий шлях жінок «на схід від Едему». Як сильно мислення світу вплинуло на мислення Церкви, видно з того, що й сьогодні «Аристотеля light» усе ще обґрунтовують словами Павла. Лише темні сили, провідник яких — давній змій, можуть тішитися цим кам'янистим шляхом жінок. З Ісусом остаточно відкривається Боже ставлення й до дочок Єви.*

Можливо, ви думаєте, що все це — історія. Що це було давно, а сьогодні всюди зовсім інакше. Аж ніяк: World Vision повідомляє (10 років тому) про країни без християнської спадщини: 450 мільйонів жінок страждають від фізичних вад через погане харчування в дитинстві. У багатьох суспільствах дівчата та їхні матері їдять лише тоді, коли наїдяться чоловіки й хлопці. Жінки хоч і становлять половину населення світу, але володіють лише одним відсотком багатства. З 1,3 мільярда людей, що живуть у бідності, 70 % — жінки. Для дівчинки вдвічі ймовірніше не отримати шкільної освіти, ніж для хлопчика.

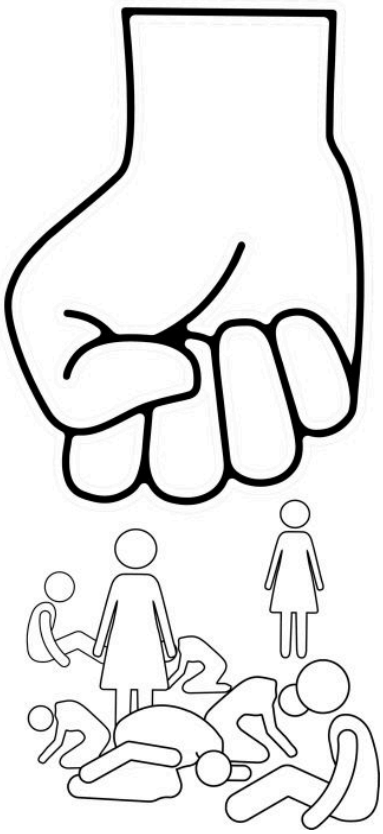
Два мільйони дівчат, переважно в Африці й на Близькому Сході, калічать обрізанням, щоб умертвити в них сексуальне бажання. Якщо вони переживуть цю процедуру, то виростають і стикаються з болісним статевим актом, можливою неплідністю й більшою ймовірністю померти під час пологів. Новіша статистика показує, що в теперішньому поколінні справді бракує 100 мільйонів дівчат. Їх убили родини через стать. Багатьох мільйонів цих дівчат бракує в Індії та Китаї, де матері звично роблять аборт, коли дізнаються, що вагітні дівчинкою. Або їх, як в античності, залишають помирати. Медичної допомоги їм не надають.

34. Wikipedia (різні статті)

Скільки сліз пролито потай? І небо плаче, коли Ягве Елогім бачить, що спіткає дочок Єви. Хто прийде їм на поміч? Хто заступиться за них? Чиє серце залишиться байдужим перед цими реаліями?

Ієрархія — джерело патріархату, а патріархат — джерело зловживання сексом і владою.

Бет Еллісон Барр (Beth Allison Barr)

3 Ісус, Месія, і жінки

Наше літочислення починається з безприкладного чуда: Бог стає людиною. Вічний, Творець, приходить Сам. Починає, як кожна людина, з нуля, проживає дитинство, юність і трудове життя як будівельник-ремісник у Назареті й довколишніх місцях. Пізніше, коли починається Його публічне служіння, Його дім — у Капернаумі в Галилеї. Усе це відбувається в юдаїзмі першого століття.

Для жінок із Ним також починається нове літочислення. Це Той Самий, Хто колись у прохолоді дня зустрічав Адама і Єву в саду. Ягве Елогім як Син Адама, як Син Людський, Він — насіння жінки. І її Визволитель. Той, хто розуміє жінок. Хоч Він і не був одружений, Він бачив зблизька життя Своєї матері й Своїх сестер. Він щодня відчуває й бачить, як чоловіки поводяться зі своїми дружинами і з жінками загалом. Сам Він, можливо, як первісток відповідав за родину, якщо Йосипа, Його батька, вже не було серед живих і Йому довелося перебрати його роль. Якою ж бачили Його Його сестри?

Він бачить, що робиться за лаштунками. Щонайпізніше у Своєму публічному служінні Він руйнує мури й перевертає тодішній юдейський світ догори дриґом. *Якщо хтось для нас і взірець, то Той, Хто об'явив Бога.* Він — кінець усякого заперечення.

У цьому розділі йдеться не про вчення, догматику чи позиції. Ідеться про життєву реальність. Історії. Зустрічі. Ставлення. Відкриття.

Усі згадані тут зустрічі Ісуса з жінками розглядали вже багато разів.[35] І вони вирішально важливі. Навіть центральні, бо в цих текстах ми бачимо, як *Божа визвольна й відновлювальна сила стає реальністю в житті жінок. Як їх повертають у те становище, яке жінка мала в Едемі. Це Божа мета. Зруйнувати діла диявола, зокрема негативне, загарбницьке й гнітюче панування чоловіка над жінкою в усіх його проявах.*

35. Через брак місця й часу я не розглядаю мужніх жінок Старого Завіту, які обіймали провідні ролі чи пророкували, а також Єлисавету чи Марію. Мати Ісуса — неповторна, відважна, самостійна, духовна й мужня жінка, яку я тут далі не розглядаю.

Якою жінки бачили Ісуса? Вони були поруч, коли Ісус народився, коли Його мучили на хресті і коли Він воскрес. Прочитайте цю сильну і всесвітньо відому цитату Дороті Л. Сейєрс (Dorothy L. Sayers):

«Можливо, не дивно, що жінки були першими біля ясел і останніми біля хреста. *Вони ще ніколи не бачили такого Чоловіка — такого вже ніколи більше не було.* Пророк і Вчитель, Який докоряв без буркотіння й хвалив без поблажливості; Який серйозно сприймав їхні питання й аргументи; Який ніколи не квапив їх бути жіночними й ніколи не глузував з них через їхню жіночність; Який приймав їх такими, якими вони були, і поводився з ними цілком невимушено.»

Ісус зустрічає жінок без подвійної моралі, без відторгнення, без поблажливості, без простого терпіння, а з увагою й розумінням, ба навіть із доброзичливістю й любов'ю.

Можливо, оповідей про такі події не надто багато. Але вони мають велику силу. Мабуть, було й багато інших, про які нам не розповіли. Але на які ми, може, колись зможемо озирнутися, коли настане вічне Царство Боже.

Ви вже сто разів читали або чули ці історії. Проте я розгляну їх і коротко вкажу на їхні особливості, зокрема культурні. Я подаю тексти повністю, вам не треба брати до рук Біблію. І ділюся щодо них лише кількома думками. Пориньте самі в ці святі моменти!

3.1 Учениці, що служили

> [Луки 8:1-3, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І сталося після того, що Він проходив міста й села одне за одним, проповідуючи й звіщаючи Царство Боже. І Дванадцятеро були з Ним, *і деякі жінки, що були вздоровлені від злих духів і недуг: Марія, звана Магдалиною, з якої вийшло сім демонів, і Іванна, дружина Худзи, урядника Іродового, і Сусанна, і багато інших жінок, що служили Йому своїм маєтком.*

Не тільки Ісус, а й інші рабини того часу були оточені своїми учнями. Але: рабини не мали жінок своїми ученицями і не хотіли мати. Навчатися в рабина було винятковим привілеєм чоловіків. Коли ми говоримо

про учнів Ісуса, то завжди думаємо про Дванадцятьох. Лука говорить про жінок, яких може назвати на ім'я, і про багатьох безіменних жінок. Ми знаємо, що учнів було більше, ніж дванадцятеро чоловіків. Лука говорив про 70 (Луки 10:1, 17). Але, можливо, серед них уже були й жінки. У кожному разі гурт учнів, як його описує Лука, видається нам змішаним гуртом чоловіків і жінок. Деякі з жінок зазнали порятунку через Равві і відтоді йшли за Ним. І вклали своє майно. Вони служили Йому, своєму Учителеві, і, мабуть, усім, хто був у дорозі з Ісусом. Це не означає готувати їжу й прати білизну — хоча, можливо, і це: вони служили своїм маєтком. Вони, або принаймні деякі з них, *фінансували* місію Ісуса з Його послідовниками.

Це небачене порушення табу: Ісус приймає жінок до кола Своїх учнів. Ісус хоче, щоб вони навчалися. Бо Він знає, яку надзвичайно важливу роль жінки, на яких Він міг покладатися більше, ніж на чоловіків, ще відіграватимуть у майбутньому для Царства Божого та Його церкви. Лука згадує їх схвально, не зазначаючи жодної особливості в їхньому ставленні до учнів-чоловіків.

3.2 Жінки мають навчатися

> [Луки 10:38-42, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А коли вони йшли далі, Він увійшов до одного села; а одна жінка, на ім'я Марта, прийняла Його у свій дім. І в неї була сестра, звана Марією, яка теж сіла біля ніг Ісуса і слухала Його слово. А Марта була дуже заклопотана численним служінням; вона ж підійшла й сказала: Господи, чи Тобі байдуже, що моя сестра залишила мене саму служити? Скажи ж їй, щоб вона мені допомогла. *А Ісус відповів і сказав їй: Марто, Марто! Ти турбуєшся й тривожишся про багато речей; а потрібне одне. Бо Марія вибрала добру частку, яка не буде відібрана від неї.*

Ісус любив цих трьох — сестер і брата. Він охоче бував у цьому домі. Його там радо приймали. Години, коли Він навчав, були ніби захоплення в інший світ. Слова життя, слова, що мали силу, виходили з Його вуст. І Марії це видавалося цікавішим, ніж обслуговувати безліч учнів. Зрозуміло, що між сестрами виникла сварка. Але Ісус, до Якого Марта,

здається, звертається з докором, дає Марії, а отже, всім жінкам привілей бути учнем і тим, хто навчається. Без різниці між учнем і ученицею. Біля ніг Ісуса стираються всі відмінності. Там усі рівні! І сьогодні. Для жінок так само важливо бути навченими в правді й міцно утвердженими у вірі. Вони так само, як і чоловіки, беруть участь в обміні думками й у запитаннях.

3.3 Усі рівні

> [Марка 3:33-35, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І Він відповів їм і каже: Хто Моя мати і Мої брати? І Він оглянув тих, що сиділи довкола Нього, і каже: *Ось Моя мати і Мої брати; бо хто виконує волю Божу, той Мені брат, і сестра, і мати.*

Родина Ісуса думала, що Ісус тепер зовсім вийшов з-під контролю. Ісус постає тут не як сімейна людина. Для Нього нова родина Царства Божого й нового творіння важить більше. Як було видно в попередньому пункті, у стосунку з Ісусом, в учнівстві, стать не скасовано, але вона більше не має значення. Тим паче жодного ієрархічного значення, ніби жінки були підпорядковані чоловікам. Для розуміння ролі чоловіка й жінки вирішально важливо, що Ісус ніколи не говорив про ієрархію і не навчав її. Без слів Ісус уже Своїми діями ламав культурні й «побожні» умовності Свого часу. Тих, хто Його слухається, Він називає братами й сестрами!

3.4 Менструація більше не нечистота

> [Марка 5:32-34, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І Він оглядався, щоб побачити ту, що це зробила. А жінка, повна страху й тремтіння, знаючи, що з нею сталося, підійшла, упала перед Ним і сказала Йому всю правду. *А Він сказав їй: Дочко, твоя віра спасла тебе; іди в мирі й будь здорова від своєї недуги.*

Менструація сама по собі — це те, що для жінки означає не благословення, а тягар. Ми, чоловіки, не можемо цього відчути. В Ізраїлі жінки під

час місячних були ритуально нечисті. Нечисті через те, у чому не мали жодної провини. Доля? Ще гірше було, коли кровотеча не припинялася. Ця хвороба є й сьогодні. Через неї жінка була постійно нечиста. Подібно до прокаженого, вона майже не могла брати участь у суспільному житті, а в релігійному — зовсім. Її мужність ухопити зцілення в Ісуса — одна з найзворушливіших історій у Євангеліях. Ісус називає цю хворобу недугою. Це Він кладе їй кінець. Він повертає жінку до життя. Подібно як Він одразу після того воскрешає доньку Яіра. Саме туди Він ішов. *Він зворушливо називає її дочкою.* Як батько Він пробуджує в ній відчуття прийняття, уваги й пошани, якого їй бракувало 12 років. Як тоді, коли донька зазнає турботливої уваги свого батька. На очах у всіх людей — вулиця була переповнена — Він так говорить до цієї «*нечистої*» і робить те, що робив тільки Він: публічно розмовляє з жінкою і повертає їй життя й гідність перед усіма. Що думали чоловіки? А що вже жінки!

3.5 Відкинута і знайдена

> [Івана 4:6-9, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А там була криниця Якова. Тож Ісус, утомлений дорогою, сів так біля криниці. Було близько шостої години. Приходить жінка із Самарії набрати води. Ісус каже їй: Дай Мені напитися! (Бо Його учні пішли до міста купити їжі.) Тож жінка-самарянка каже Йому: *Як Ти, юдей, просиш напитися в мене, жінки-самарянки? (Бо юдеї не спілкуються із самарянами.)*
>
> [Івана 4:27-30, переклад з німецької Біблії Elberfelder] *І тим часом прийшли Його учні й дивувалися, що Він розмовляв із жінкою.* Проте ніхто не сказав: Чого Ти шукаєш? або: Про що Ти з нею говориш? Тож жінка залишила свій водонос і пішла до міста, і сказала людям: Ходіть, подивіться на Чоловіка, Який сказав мені все, що я зробила! Чи не Він Христос? Вони вийшли з міста й пішли до Нього.

Як часто в юності я чув слова з 4-го розділу Євангелія від Івана. Здебільшого ті, що Отець шукає лише таких поклонників, які поклоняються в дусі та правді. До правди моєї юності належало те, що жінки цього не роблять. Вони мовчать на зібраннях.

Чому ж тоді Ісус говорив ці глибокі й важливі істини жінці? До того ж самарянці? Кілька разів розлученій? Тій, що щойно познайомилася з Месією?

Він був вільний. Він був Ягве Елогім, Який створив чоловіка й жінку рівними. Він міг зустрічати жінок так, як має бути. Учні дивувалися, що Він розмовляв із жінкою. Яким же зіпсованим був образ жінки тих днів. Ісус пішов цим виснажливим шляхом, щоб трагічну життєву історію цієї жінки, яку кілька разів відпускали, зробити історією спасіння. Ні, не чоловікові сказав Ісус такі слова, а жінці, яка втратила всяке почуття власної гідності й мусила довіритися ще одному чоловікові, щоб вижити. Цей Чоловік біля криниці в Сихарі був інший. Такий, яким мав би бути кожен чоловік. Це був Месія.

Вона стає першою місіонеркою. Усе її село навертається до віри, бо вона розповідає свою історію й перемагає свій страх. Це справді захоплива історія, від якої в мене на очах виступають сльози. Небагатьом Ісус прямо об'явив, що Він — Месія. Але цій жінці Він відкриває небо.

Треба поставити питання: як можна так тлумачити Павлову заборону говорити й поширювати її на всіх жінок Церкви в усі часи, коли Ісус тут навчає жінку про суть поклоніння? Про поклоніння, яке є сутнісною ознакою Церкви!?

3.6 Перелюб — справа двох

[Івана 8:1-11, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А Ісус пішов на Оливну гору. А рано-вранці Він знову прийшов до храму, і весь народ приходив до Нього; і Він сів і навчав їх. А книжники й фарисеї приводять до Нього жінку, схоплену в перелюбі, і ставлять її посередині, і кажуть Йому: Учителю, цю жінку схоплено в перелюбі, на самому вчинку. А в Законі Мойсей наказав нам таких каменувати; а Ти що кажеш? Це ж вони казали, щоб випробувати Його, аби мати в чому Його звинуватити. А Ісус нахилився і писав пальцем на землі. А коли вони не переставали Його питати, Він випростався й сказав їм: *Хто з вас без гріха, нехай перший кине на неї камінь. І знову нахилився й писав на землі. А почувши це, вони виходили один за одним, починаючи від*

старших і до останніх; і Ісус залишився сам із жінкою, що стояла посередині. А коли Ісус випростався й нікого, крім жінки, не побачив, Він сказав їй: Жінко, де вони, твої обвинувачі? Ніхто тебе не засудив? Вона ж сказала: Ніхто, Господи. *А Ісус сказав їй: І Я тебе не засуджую; іди і більше не гріши!*

Різні Біблії мають заголовок: «Ісус і перелюбниця». Але: де був перелюбник? Отці Церкви вважали, і дехто думає так і сьогодні, що жінки — спокуса до статевого гріха. Юдейське уявлення про жінку робило її відповідальною за сексуальне спокушання. Ісус, навпаки, покладає відповідальність на чоловіка (Матвія 5:28). Коли він дивиться на жінку, він має зважати на статеве бажання і стримувати його. Іншими словами: не дивися надто довго, якщо не тримаєш свого бажання під контролем. Я сумніваюся, що жінка — та, хто спокушає. Чоловіки, яких легше збудити, ніж жінок, роблять усе, щоб швидко схилити жінку до близькості. Як було тут, ми не знаємо. Коханець боягузливо її покинув або його прикрили колеги-чоловіки.

«Ісус сказав лише кілька слів, але вони промовляли дуже багато. Гріх був гріхом — чи вчинив його чоловік, чи жінка. Кожен із нас стане перед Божим судом. Ніхто не зможе сховатися чи втекти. Ніхто не зможе вказати на іншого. Гріх жінки був не гірший, ніж гріх чоловіка, — але й не кращий. Коли мірилом є рівність, каміння майже не кидають.»[36]

3.7 Стояти випрямившись на повен зріст

[Луки 13:10-17, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А Він навчав у суботу в одній із синагог. І ось *була там жінка, що вісімнадцять років мала духа немочі; і вона була зігнута й зовсім не могла випростатися. А Ісус, побачивши її, покликав її до Себе й сказав їй: Жінко, ти звільнена від своєї немочі! І Він поклав на неї руки, і вона зараз випросталася й прославляла Бога.* … А цю, що є *дочкою Авраама*, яку сатана зв'язав, ось, вісімнадцять років, чи не слід було звільнити від цих пут у день суботній? І коли Він це казав, усі Його противники були присоромлені; а весь народ радів з усіх славних діл, що чинилися через Нього.

36. Hamilton, David

Синагога була місцем чоловіків. Вони стояли на першому плані. Вони вели слово. Але Ісус бачить цю жінку і кличе її наперед. У центр. Жінку. До того ж таку, на яку було страшно дивитися. Великий Лікар кличе її до Себе. Чоловіки, мабуть, не схвалили цього порушення традиції. Лише те, що була субота, дало їм благенький привід напасти на Ісуса. Вислів «дочка Авраама» неповторний. Так скорчена жінка випростовується. Зі співчуттям, звернений до бідної жінки, Він кладе на неї руки. І ось вона стоїть там, де звичайно бувають лише чоловіки. Випрямившись. Ягве Елогім повертає їй не тільки здоров'я, а й гідність: Він називає її дочкою Авраама. Там, де звичайно чути лише чоловіків, вона підносить свій голос, прославляючи Бога. Так, вона ніби починає в синагозі хвалу Богові. Який святий момент!

Юдейська синагога, де жінки перебували на задньому плані, майже приховані, а говорили тільки чоловіки, ніколи не є взірцем того, як діє церква Ісуса Христа.

3.8 Без подвійної моралі

> [Матвія 19:8-9 (5:31-32), переклад з німецької Біблії Elberfelder] Він каже їм: Мойсей через жорстокість ваших сердець дозволив вам відпускати ваших дружин; але від початку так не було. А Я кажу вам: хто відпустить свою дружину не за розпусту й одружиться з іншою, той чинить перелюб; і хто одружиться з відпущеною, той чинить перелюб.

Юдейські чоловіки могли порівняно легко відпустити своїх дружин. Причину завжди можна було знайти. Так відпущена, а точніше вигнана, жінка ставала просто відкинутою і ледве могла вижити. Саме Ісус викриває фарисеїв і книжників і повертає їх до початку. Як рівні, як образ Божий створені чоловік і жінка і з'єднані в шлюбі. Це був порядок творіння.

І чоловіки, і жінки мають дотримуватися тих самих правил гри. Слава Богу, сьогодні в нас уже не так, як тоді в юдеїв. Але розлучення залишається тим, що ранить найглибше і розбиває також Боже серце. Ісус, посилаючись на оповідь про творіння, бере жінку під захист і закликає чолов

іків не відпускати своїх дружин просто так із неправомірних причин, за винятком перелюбу. Він стає на захист жінок. Він підносить за них голос і докоряє за жорстокість сердець, у якій бачить причину цих розлучень.

3.9 Зухвала благодать

[Марка 14:3-9, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І коли Він був у Вифанії, в домі Симона прокаженого, і сидів при столі, прийшла жінка, що мала алабастрову посудинку з мирром зі справжнього, дуже дорогого нарду. Вона розбила алабастрову посудинку й вилила миро Йому на голову. А деякі обурювалися в собі й казали: Навіщо сталася ця марна витрата мира? Адже це миро можна було продати більш ніж за триста динаріїв і дати бідним. І вони сварили її. А Ісус сказав: *Залиште її; чого ви їй завдаєте прикрощів? Вона вчинила добре діло для Мене;* бо бідних ви завжди маєте з собою, і коли захочете, можете їм добро робити; а Мене не завжди маєте. *Вона зробила, що могла; вона заздалегідь помазала Моє тіло на похорон. Але істинно кажу вам: де тільки проповідуватиметься Євангеліє в усьому світі, там буде сказано й про те, що вона зробила, на її пам'ять.*

Це неймовірна, навіть ніякова ситуація. Ця жінка вже зустрічала Ісуса, і Він оновив її життя. Вона набирається мужності вдертися в це чоловіче товариство, де на неї дивляться всі. Щоб потім зробити те, що могла. Ісус знав, що більшого вона зробити не могла. Заощаджений річний заробіток, усе, що вона мала, — їй не шкода було принести це Ісусові в жертву. Ніколи раніше на голову Чоловіка з Назарета не виливали нічого такого дорогоцінного. Ніколи Він так не пахнув. І Ісус підносить цю жінку перед усіма й дає їй місце в історії, якого Він не дав жодному чоловікові. Він оцінив це понад усяку міру — ніхто не розумів, що Його місія зрештою мала досягти своєї найнижчої і найвищої точки на Голгофі.

«Вона більше, ніж грішниця, якій простили. Її рясні сльози радості, коли вона служить Ісусові, протиставлені сльозам Петра, який гірко плаче, після того як покидає служіння й зрікається Ісуса (*Луки* 22:62). Її безперестанні поцілунки протиставлені зрадницькому поцілунку Юди (*Луки* 22:47). Її місце біля ніг Ісуса — це місце слуги, те місце, яке займає Сам

Ісус (*Луки* 22:26-27). Її сповнений любові вчинок — розбити алабастрову посудинку й вилити її дорогоцінний вміст — це символічне наслідування Христа, Який дозволяє, щоб Його тіло було розбите і Його дорогоцінна кров пролита за всіх Його улюблених (*Луки* 22:20). Вона — ікона (образ) Христа!»[37]

Усі чоловіки, що приписують жінкам мовчати й забороняють проповідувати: як часто ви у своєму звіщенні й проповіді Євангелія згадували цю жінку?

3.10 Хрест: де чоловіки?

[Матвія 27:55-56, переклад з німецької Біблії Elberfelder] *А там було багато жінок, що дивилися здалека, тих, що йшли за Ісусом від Галилеї й служили Йому.* Між ними були Марія Магдалина, і Марія, мати Якова та Йосії, і мати синів Зеведеєвих.

[Марка 15:40-41, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А були там і жінки, що дивилися здалека, між ними й Марія Магдалина, і Марія, мати Якова Меншого та Йосії, і Саломія, *які, коли Він був у Галилеї, ходили за Ним і служили Йому; і багато інших жінок, що прийшли з Ним до Єрусалима.*

[*Луки* 23:55-56, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А жінки, що прийшли з Ним із Галилеї, пішли слідом і оглянули гробницю, і як було покладено Його тіло. А повернувшись, *вони приготували пахощі й миро;* і в суботу відпочивали за заповіддю.

[Матвія 28:9-10, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А коли вони йшли сповістити Його учням, ось Ісус вийшов їм назустріч і сказав: *Радійте! А вони підійшли, обняли Його ноги й поклонилися Йому.* Тоді Ісус каже їм: Не бійтеся; ідіть, сповістіть Моїм братам, щоб вони йшли до Галилеї, і там вони Мене побачать.

Хіба не варто уваги, як чоловіки — автори Євангелій — пишуть тут про цих жінок? Вони їх не оминають. Не забувають. Адже вони бачили жінок як співучениць, що разом із Дванадцятьма йшли за Ісусом. Ці авт

37. Reid, Barbara E., c. 76, Wisdom's Feast, 2016

ори теж виросли з юдейським і талмудичним образом жінки. Але Ісус оновив і їхній образ жінки. На це знадобилося кілька років, але щодо цього вони йдуть слідами Ісуса.

До того ж для них як чоловіків було досить ніяково писати, що жінки під час розп'яття принаймні здалека дивилися, тоді як вони самі — крім Івана — повтікали.

Ставлення Ісуса до жінок зробило їх сильними й мужніми. Він підтримував їх. Цінував їхні служіння. Те, що ми тут читаємо, — це відлуння пошани, яку Ісус мав до них. Усупереч традиції й умовностям Він прийняв їх до кола учениць і учнів. Багато чого ми не знаємо, але названі факти роблять ясним одне: Він шанував їх однаково, учнів і учениць. Навіть якщо до найближчого кола жінки не належали.

3.11 Марія, апостолка

> [Івана 20:15-18, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Ісус каже їй: Жінко, чого ти плачеш? Кого шукаєш? Вона, думаючи, що то садівник, каже Йому: Пане, якщо ти Його виніс, скажи мені, де ти Його поклав, і я Його заберу. Ісус каже їй: Маріє! Вона обертається й каже Йому по-єврейському: Раббуні! — що означає: Учителю. Ісус каже їй: Не торкайся Мене, бо Я ще не вознісся до Мого Отця. *Але йди до Моїх братів і скажи їм: Я возношуся до Мого Отця й вашого Отця, і до Мого Бога й вашого Бога. Марія Магдалина приходить і звіщає учням, що бачила Господа і що Він це сказав їй.*

У судовому процесі жінок не було серед свідків. Вони не були гідні бути свідками. До того дійшло. Те, що Ісус довіряє жінкам найважливішу звістку всіх часів і доручає її їм, неможливо переоцінити — також і для самих учнів. Ніколи ще не звіщали важливішої й більшої звістки, ніж безпосередньо після розп'яття. Марія була єдиною, хто був там, де можна було почути цю звістку. Їй доручено звістити цю правду учням, які злякано поховалися. З огляду на це доручення питання, чи можна жінкам проповідувати, свідчить про брак розуму.

У цьому неповторному посланництві я називаю Марію апостолкою, жінкою, яку послав Воскреслий. У саду Єва дала себе звести. У цьому саду не видно жодного чоловіка. Лише жінку, якій бракує її Господа й Визволителя і яка Його шукає. Не живого, а мертвого Ісуса. З Ним вона пов'язала своє існування. Він був для неї всім. Цю вірність і любов Господь Ісус цінує й шанує.

Оскільки *Марію Магдалину* названо першою, хто зустрів Воскреслого і кого Він поставив звістити Його учням звістку про Його воскресіння (Івана 20:11-18), її вже в давній Церкві шанували як рівноапостольну. У III столітті Іполит Римський започаткував почесне звання *apostola apostolorum*, що означає «апостолка апостолів»; його підхопили богослови Грабан Мавр і навіть Тома Аквінський, чий образ жінки я вже окреслив.

«Ісус заснував не жіночий рух, а рух для людей. Проте не дивно, що жінки були особливо сприйнятливі до Його ідей. Ув'язнені в ізоляції часом ворожої родини, жінки знали, яким непевним, несправедливим і самотнім був світ.»[38]

В Ісуса я не знаходжу жодної вказівки на ієрархічну підпорядкованість жінки чи на виключення її з публічного служіння або служіння керівництва в церкві. У Його ставленні до жінок стає ясно, як далеко рабинський образ жінки відійшов від задуму Творця.

Месія заступився за дочок Єви. Той, Хто досконало об'явив Бога в Його найглибшій суті.

Ти завжди добрий і робиш мені стільки добра! Господи, допоможи мені пізнати Твою волю!

Псалом 118 (119):68 (Gute Nachricht, німецький переклад Біблії)

38. Boulding, Elsie, 358, A View of Woman through Time, 1976

Навіки, Господи, стоїть Твоє слово, воно стоїть так твердо, як небо.

Псалом 118 (119):89 (Neue Genfer Übersetzung NGÜ, німецький переклад Біблії)

4 Павло, друг жінок

Я не раз чув, а часом і сам думав, що Ісус і Павло мають на увазі й кажуть не одне й те саме. Ніби вони суперечили одне одному. Якщо хочеш так бачити, то зможеш вигадати для цього підстави. Я вважаю, що Павло йде слідами Ісуса і тоді, коли йдеться про жінок. Про їхню гідність, їхню відданість і вірність. Справді, саме Павло своїми посланнями формує образ жінки в Церкві навіть більше, ніж Ісус. Хто, однак, його неправильно розуміє, той протиставить його Ісусові.

Павло сам у деяких місцях своїх послань дає привід до того, що для багатьох він увійшов в історію як ворог жінок. Але сприйняття змінюється. І це тому, що ми, можливо, можемо й мусимо розуміти згадані уривки інакше. Про це пізніше.

Хоча він вийшов із фарисейської традиції, яка мала не надто шанобливий образ жінки, сформований під впливом грецького мислення, він від цього цілком звільнився.[39] В іншому місці цієї книжки я висловлюю припущення, що три роки в Аравії одразу після його зустрічі з Христом на дорозі до Дамаска були суворою школою, щоб позбутися всього цього баласту фарисейського виховання. *Бо талмудичним образам жінки, які Ісус уже зламав, нема чого робити в Божому Царстві.*

Праця невтомного служителя Павла була оточена багатьма жінками й переплетена з ними. Вони були залучені до його місії і, як ланки ланцюга, були незамінними співробітницями. Деякі чоловіки, боюся, не усвідомили, які великі діла й плоди Бог учинив у Своєму Царстві через жінок. В усі століття, особливо у XVIII і XIX. Коли Богові, здавалося, було зовсім байдуже, чи можна жінкам публічно навчати й керувати, чи ні. Можна крутити це як завгодно: *проблеми виникали тоді, коли «пани творіння» наполягали на своєму тлумаченні Писання, в якому домінують чоловіки, і майже зводили нанівець Божу волю щодо служіння жінок (Луки 7:30).*

У цьому розділі я наводжу кілька прикладів того, як неодружений Павло у своїх посланнях називає жінок на ім'я. Ідеться спершу не про засади чи

39. Є також припущення, що вчитель Гамалиїл мав і навчав позитивнішого образу жінки, ніж його колеги, і що Павло перейняв це.

догматику щодо буття чоловіком і жінкою, до цього я дійду пізніше. Ідеться про реальних жінок, з якими Павло мав справу. «Якщо виходити з кількості жінок, пов'язаних із Павлом спільним служінням, то, здається, для жінок було нормальним активно брати участь у звіщенні Євангелія та в служіннях, які були в молодих церквах. *По суті, Павло вживає ту саму мову, щоб описати співробітників-жінок і співробітників-чоловіків*».[40]

Відомий щодо цього список привітань у 16-му розділі Послання до римлян, де жінок згадано не лише на ім'я, а й з ознаками їхнього служіння. Ті, хто обстоює виключення жінок із публічних керівних служінь, читають ці тексти інакше, ніж я. Вирішіть самі, що тут може бути сказано. Виходячи з розповіді про творіння і як це розроблено в інших розділах цієї книжки, моє прочитання — рівність статей і в публічному служінні церкви — не лише можливе, а в деяких випадках однозначне.

4.1 Лідія

Першим християнином Європи була християнка — торговиця багряницею Лідія в римській колонії Филипи. Вона надає свій дім Павлові, його супутникам і першій християнській церкві в Європі. Вона не лише слухачка Павлових настанов, а й співрозмовниця Павла. Вона — єдина господиня дому. Вона наполягає, щоб Павло та його супутник Сила жили в неї:

> [Дії 16:14-15, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І одна жінка, на ім'я Лідія, торговиця багряницею з міста Тиятири, що шанувала Бога, слухала, і Господь відкрив її серце, щоб вона уважала на те, що говорив Павло. А коли охрестилася вона і її дім, вона просила, кажучи: Коли ви визнали, що я вірна Господеві, то ввійдіть до мого дому й залишайтеся. І вона нас умовила.
>
> [Дії 16:40, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А вийшовши з в'язниці, вони пішли до Лідії; і побачивши братів (або: братів і сестер, що зібралися в Лідії), підбадьорили їх і пішли.

«Це вказує на те, що її дім тоді швидко став осередком домашньої церкви. Церкви збиралися в домах. І не тільки Лідія, а й інші жінки постаю

40. Tucker, Liefeld, 436, цит. за Kuen, Alfred, Die Frau in der Gemeinde, 1998

ть як ті, що надавали церквам свої доми. І в цьому також криється природна провідна роль цих людей — провідна роль у церкві як господинь і господарів, які потім цілком могли й керувати відповідними церквами й головувати на богослужіннях.»[41]

4.2 Фіва

> [Римлян 16:1-2, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Доручаю ж вам Фіву, нашу сестру, яка є також *служебницею Церкви в Кенхреях*, щоб ви прийняли її в Господі, як годиться святим, і допомогли їй, у якій би справі вона вас не потребувала; бо й вона була *заступницею* (грецькою: prostatis) багатьом, і мені самому.

Формула привітання, що починається з Фіви, показує її як ту особу, яка доставила Послання до римлян із Коринта до столиці Римської імперії. Там вона, імовірно, прочитала його в церкві (чи в домашніх церквах) і відповідала на запитання, пояснюючи його. Вона — жінка-диякон церкви в Кенхреях, портовому передмісті Коринта. Вона отримує від Павла надзвичайно відповідальне завдання, яке виходить за межі служби листоноші.

«Я хочу наголосити, що це спостереження в Посланні до римлян не є і не може бути кінцем дискусії про жінок у служінні. Є інші тексти, контексти й тлумачення, якими нам треба займатися. Але я вказую на те, що Павло, вочевидь, не мав жодної проблеми з тим, що жінки в церквах відіграють певну роль промовця. Якби він справді мав сумніви, то було б справді дуже, дуже дивно посилати Фіву до Риму. Мій висновок такий: Павлова похвала жінці-дияконі Фіві, її становище як його добродійки (покровительки церкви) та її роль як доставниці послання і його представниці в римських церквах указують на те, що жінки були частиною навчального життя Церкви, і Павло їх прямо заохочував».[42]

«Можна виходити з того, що Фіва просто була центральною жінкою домашньої церкви в Кенхреях, яка, можливо, надала свій дім, яка спонсорувала святкування Господньої вечері, Вечерю Господню. Що Фіва відпов

41. Sabine Bieberstein, дослідниця Нового Завіту в Айхштетті, інтерв'ю на Deutschlandfunk, 2013
42. Bird, 37

ідала за все це, оскільки вона також діяла як захисниця чи покровителька цієї церкви, — усе це можна сказати на підставі Римлян 16.»[43]

Павло називає її *Prostatis*, що в перекладі Elberfelder (німецький переклад Біблії) передано як «заступниця» (Beistand). Але це слово, яке в Новому Завіті трапляється лише один раз, саме в цьому місці, означає також *стояти на чолі, головувати*. «Ми можемо розсудливо припустити, що Павло, гелленістичний юдей, який виріс у діаспорі, добре знав грецьке поняття prostates як першого, володаря, захисника чи головуючого урядовця міста. Це означало б, що коли християнські провідники в Римі приймали Фіву, вони усвідомлювали, що вона була християнською провідницею там, звідки прийшла.»

Згідно з Римлян 12:8, головування — це дар благодаті в Тілі Христовому, і тому воно точно не є виключно чоловічою справою. Жінки мають цей дар так само, як і чоловіки. Головування належить до завдання старійшини (пресвітера) (1 Солунян 5:12; 1 Тимофія 5:17 / 3:4, 5, 12). Те, що жінки мали б бути жінками-старійшинами чи провідницями, з огляду на ці Павлові слова теж не має здаватися дивним. Служіння головування й турботи про церкву та пов'язаної з ним праці в слові й навчанні (1 Тимофія 5:17) ніколи не можна виконувати з пильністю, якщо на зібранні треба мовчати або не можна публічно говорити чи керувати.

«Вона — Prostatis, та, що стоїть на чолі, її також названо Diakonos, і тут і починається: чи це служниця, чи це помічниця в церкві, як це перекладати?» Про це екзегети сперечаються й досі. Einheitsübersetzung (німецький переклад Біблії) Нового Завіту говорить просто про «служительку церкви в Кенхреях». «... Тлумачення чи історія впливу цього поняття склалися так, що коли чоловік, як Павло, називає себе diakonos, то він служитель Слова, тобто апостол, гідний, вільний чоловік, який просто служить Слову. *А коли так названо жінку, то вона помічниця в церкві в сенсі: вона лише допомагає*.»[44] Фіва належить до великого кола тих, хто разом із Павлом працює над поширенням звістки про Христа. Павло називає її сестрою, що характеризує його особисту пошану і стосунки між ними. Як доставниця послання Фіва була першою, до кого римська церк

43. Heininger, Bernhard, Würzburg, там само
44. Sutter Rehmann, Luzia, Basel

ва могла звернутися з запитаннями. Вона знала хід Павлових думок і тому може вважатися першою тлумачкою тексту.

Павло довірив Фіві, жінці, мабуть, найважливіший документ християнства. Це не лише ознака, це доказ того, що він, коли йшлося про служіння й роль у Божому Царстві, не робив різниці між статями.

4.3 Прискилла

> [Римлян 16:3-5, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Вітайте Прискиллу й Акилу, моїх співробітників у Христі Ісусі (які за моє життя наражали свою шию, яким дякую не тільки я, а й усі Церкви поган), і Церкву в їхньому домі.

Найчастіше згадуване *подружжя Прискилла й Акила* — мабуть, найдавніші й найближчі співробітники Павла в його місіонерській праці. Вони були християнами з юдеїв. Хоча в подружжях завжди першим називали чоловіка, Новий Завіт чотири рази (із шести згадок) називає першою Прискиллу, дружину. Чому? Бо вона йшла попереду й провадила в служінні. Можливо, бо вона була обдарованіша за свого чоловіка. І все ж обоє працювали як партнери по команді, рівноцінні й рівні за статусом, у єдності. Кожен знав сильні й слабкі сторони іншого. Як жінка Прискилла була також стратегічно важлива, бо жінок здебільшого навертали жінки, а не чоловіки. Обоє, з Прискиллою попереду, навчали Аполлоса. Навчені самим Павлом, підготовлені в запитаннях і відповідях за багато годин спільного виготовлення наметів, обоє були готові навчати інших. Тут саме Прискиллу, жінку, треба згадати особливо. Її чоловік стояв за нею, у другому ряду, але без того, щоб через це існувала ієрархія.

4.4 Юнія

> [Римлян 16:7, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Вітайте Андроніка і Юнію, моїх родичів і моїх співв'язнів, *що визначні серед апостолів*, які й раніше за мене були в Христі.

Павло виокремлює ще одне місіонерське подружжя. Найдавніші тлумачі Нового Завіту, отці Церкви, говорять про Юнію з великою пошаною. Іван Золотоустий (344-407 рр. н. е.) пише про Юнію: «Бути апостолом — це щось велике. Але бути славним серед апостолів — подумай, яка це велика похвала. Якою великою мала бути мудрість цієї жінки, що її визнали гідною звання апостола».

Однак у деяких перекладах і досі замість *Юнії* читаємо інше ім'я: *Юній* (Junias) — чоловік (так і в українському перекладі Огієнка). Але вперше ім'я Junias доказово з'являється в XIII столітті — в Егідія Римського, ченця-августинця й учня вчителя Церкви Томи Аквінського. *Чому ж Юнія стала Юнієм? Бо у світогляді багатьох християн не може або не має бути апостолки.*

У дослідженнях тим часом утвердився погляд, що Юнія, жіноча форма, мусить бути первісною, Павловою. «У середині минулого століття встановили, що чоловічого імені Junias в античності майже не існує, тобто воно не засвідчене, тоді як жіноче ім'я Junia засвідчене часто. Те, що зробило Юнію Юнієм, можна пояснити, мабуть, лише на підставі хибного розуміння служіння. Андроніка і Юнію в Римлян 16:7 названо видатними серед апостолів, і це було труднощами або є труднощами — зараховувати Юнію до апостолів.»[45]

Аргументи й публікації за і проти апостолки Юнії незліченні. Якщо вона й була нею, то не в сенсі Дванадцятьох чи такого, як Павло, а як стратегічна й дієва місіонерка. Навіть якщо вона й не була апостолкою, пошана до неї, мабуть, була величезною. В античній культурі це не було звичним. *Це показує, як цілюща дія Євангелія поширювалася й на питання статей. Але також і те, як важко дається це питання церковному світові, в якому домінують чоловіки.*

«Можливо, Андронік і Юнія, мабуть подружжя, були апостолами в сенсі когось, кого церква посилає як місіонера, як Епафродит у Филип'ян 2:25 і Тит у 2 Коринтян 8:23. Проте таких людей церква, з якої вони походять, зазвичай називає «апостолами церков» або «вашим апостолом», або навіть, як Фіву, «служителькою (жінкою-дияконом) церкви в Кенхреях». Інакше Андронік і Юнія могли бути апостолами в тому сенсі, що вони були свідками воскресіння Ісуса і тоді отримали доручення на служіння,

45. Heininger, Bernhard, там само

яке тепер виконували поза Палестиною (1 Коринтян 15:6-7). Це підтверджує той факт, що Павло каже, що вони «раніше за мене були в Христі», тож вони навернулися в Палестині десь близько 30-32 рр. н. е. Єдині інші випадки вживання слова «апостол» у Посланні до римлян описують доручення Павла йти до поган (Римлян 1:1; 11:13). Елдон Епп (Eldon Epp) нещодавно ствердив: «*Залишається фактом, що в найпершому поколінні християнства була апостолка, яку прямо так називали, і сьогоднішні християни — миряни й клірики — мусять із цим рахуватися (і зрештою це зроблять).*»»[46]

4.5 Марія, Трифена й Трифоса, Персида

> [Римлян 16:6, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Вітайте Марію, *яка багато працювала для вас.*
>
> [Римлян 16:12, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Вітайте Трифену й Трифосу, *що працюють у Господі*. Вітайте улюблену Персиду, *яка багато працювала в Господі.*

Про що думаємо, коли Павло говорить про працю і служіння? Павло підсумовує все своє служіння, усе, що він робив, як *працю* (напр. 1 Коринтян 15:10; 16:10; Галатів 4:11; 1 Солунян 3:5; 5:12); місіонерство, навчання, напоумлення; усе це служіння, які часто відбувалися публічно і були служінням Слову. *Яку підставу ми маємо розуміти служіння цих жінок інакше, ніж служіння Павла?* Це були мужні жінки, які у своєму оточенні, у своїй особистій ситуації служили Христові. Не лише біля плити чи вдома, а й у домашній церкві. Церковних будівель ще не було. Але в приватному домі або просто неба. Християни збиралися також у публічних місцях, у майстернях чи заїжджих дворах. Або, як у Лідії, біля річки, також під час хрищень такі жінки виявляли себе сильними так само, як і їхні брати в Господі. Те, що хвалить Павло, — це публічно видима й чутна праця для Царства Божого.

Загалом Павло згадує 10 жінок у Римлян 16, якщо зарахувати Фіву з Кенхрей. Якщо зарахувати жінок з інших Павлових послань, число жінок, яких він згадує, зростає до 18. Павло цінував служіння жінок і вважав баг

46. Bird, Michael, там само

атьох із них партнерками в служінні. Він ніколи не називав їх пасторками чи жінками-старійшинами, але він також ніколи не називав пасторами чи старійшинами своїх партнерів у служінні чоловіків. Павло ніколи не говорив про своїх співробітників у поняттях, що вказували б на владу, авторитет чи престиж. Він розумів, що вони були його братами й сестрами і що вони, так само як і він, були посланцями Ісуса Христа. Таким було його розуміння служіння й співпраці.

4.6 Еводія і Синтихія

> [Филип'ян 4:2-3, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Еводію благаю, і Синтихію благаю, щоб були однодумні в Господі. Так, прошу й тебе, мій вірний співслуго, допомагай їм, *що змагалися разом зі мною в Євангелії*.

Змагатися разом в Євангелії не може означати нічого іншого, як те, що вони його й звіщали. І то так, що зазнавали й публічного спротиву.

Ці дві жінки мали незгоди. Це безпосередньо впливало на спільноту. Це не був другорядний театр воєнних дій, а щось, що вражало серце церкви. З цього можна зробити висновок, що вони мали певні провідні чи керівні функції. Павло називає їх на одному подиху з Климентом та іншими співробітниками. Як команду, в якій двох окремих гравців довелося напоумити не відмовлятися від командного духу.

Можливо, вони належали до єпископів (наглядачів, *episkopos*) і дияконів (*diakonos*), яких Павло вітає і до яких звертається на початку Послання до филип'ян. Таке прочитання не становить проблеми, якщо бути переконаним, що немає ієрархічної підпорядкованості жінки чоловікові і що жінки й чоловіки співпрацюють у церкві як рівні за статусом.

4.7 Хлоя

> [1 Коринтян 1:11, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Бо мені про вас, мої брати, повідомили домашні Хлої, що між вами є суперечки.

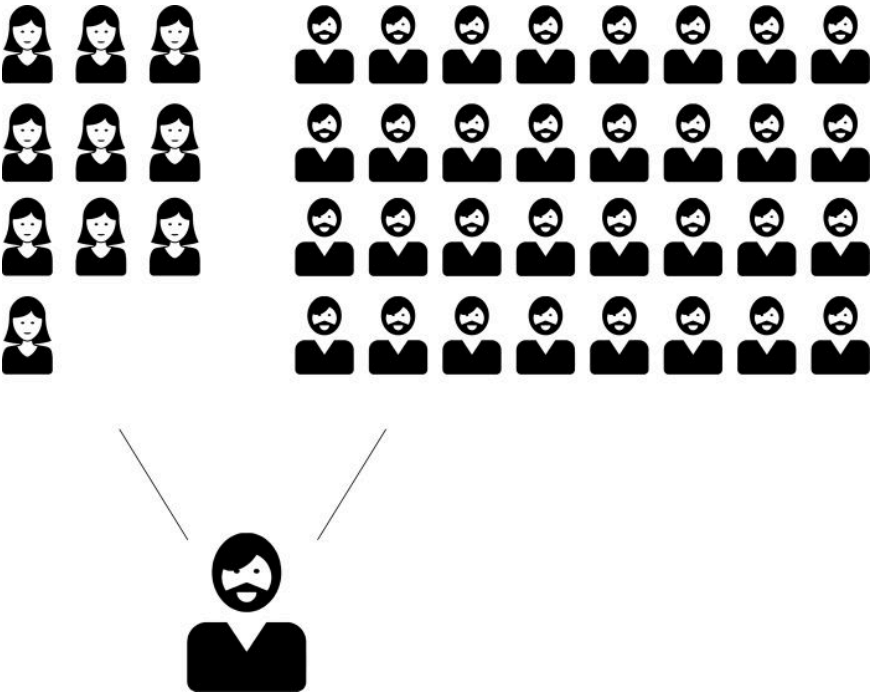
Можливо, можна сказати так: Павло саме на початку Першого послання до коринтян прямо пише, що почув від людей Хлої, які обставини панують у Коринті. Бо це означає: ця Хлоя відіграє важливу роль, публічну роль у церкві. Цілком можливо, що вона була провідницею і що вона послала делегацію до Павла.

У кожному разі вона була жінкою, яка була не лише доброю знайомою Павла, а яку він згадує тому, що серед коринтян вона мала особливе значення. Такого значення в Павла набувають не через багатство, не через стать чи добрі зв'язки, а через служіння віруючим.

4.8 Німфа

> [Колоссян 4:15, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Вітайте братів у *Л*аодикії, і Німфу, і *Церкву, що в її домі*.

Природно припустити, що господині дому, який міг прийняти домашню церкву, виконували й керівні завдання. Це не обов'язково, але цілком можливо. Узагалі варто уваги, що жінка — Німфа (в Огієнка — чоловіче ім'я «Німфан») — запрошувала братів і сестер у вірі. Як господиня вона могла бути вдовою. Якщо вона була заміжня і чоловік теж був віруючим, то тим помітніше, що господинею названо її, а не його. Подібно до порядку імен Прискилли й Акили. В античному родинному домі часто саме жінка була розпорядницею, яка хоч і була під своїм чоловіком, але діяла там з великою самостійністю. Варто уваги, що в Посланні до колоссян згадано й так званий домашній кодекс, свого роду домашній порядок патріархальної родини: [Колоссян 3:18] «Дружини, коріться своїм чоловікам, як личить у Господі». Проте саме Німфа — та, хто запрошує.

Павло в Новому Завіті згадує на ім'я 39 осіб як своїх співробітників. 10 із них — жінки. Про всіх він говорить однаково, не роблячи жодної різниці. Відомий богослов Ф. Ф. Брюс (F. F. Bruce), шанований у всьому світі богослов із руху «Братів» (відкриті брати), зауважує: «*(Павло), здається, не робить між своїми співробітниками різниці між чоловіками й жінками. І чоловіки, і жінки дістають похвалу за співпрацю в служінні Євангелію, без натяку на якусь приховану різницю між одними й другими щодо становища чи функції.*» Можливо, можна було б назвати ще більше жінок і докладніше дослідити їхні імена й ознаки. *Але тепер, мабуть, очевидно, що Павло для свого часу був революційним другом жінок, який руйнував ієрархічні мури. Тим, хто навчався в школі Ісуса*, хоч він і не знав земного Ісуса особисто. Але використовував багато нагод, щоб довідатися про Нього якомога більше. Від Петра і свого співробітника Луки він, мабуть, багато довідався про Ісуса. До чого належало й Його ставлення до жінок. Якщо в його подорожній команді, наскільки ми знаємо, були лише співробітники-чоловіки, то він, як показують ці тексти, не робив різниці, яка пос

тавила б жінок у другий ряд. Для нього вирішальним було, наскільки вони вірні, наскільки обдаровані й готові до служіння. Стать для нього не мала значення!

4.9 Павло — мати, що годує груддю

Павло задавав тон. Усупереч тенденціям свого часу. Греко-римський ідеал мужності, який старанно забезпечує, обстоює і втілює суспільний ієрархічний порядок, не знаходить у Павла жодного позитивного відгуку. Для церкви ця патріархальна й зорієнтована на владу поведінка, яка хоче, щоб слабкі залишалися слабкими, і зміцнює власне владне становище, становить велику небезпеку. Ця поведінка ховалася за майже всіма напругами й розколами в Коринті. *Питання влади й сьогодні серед чоловіків усе ще відіграють роль і часто стоять вище за зміст. Тут уже сама присутність жінок, напр. дружин братів-провідників чи старійшин, могла б мати цілющий вплив.*

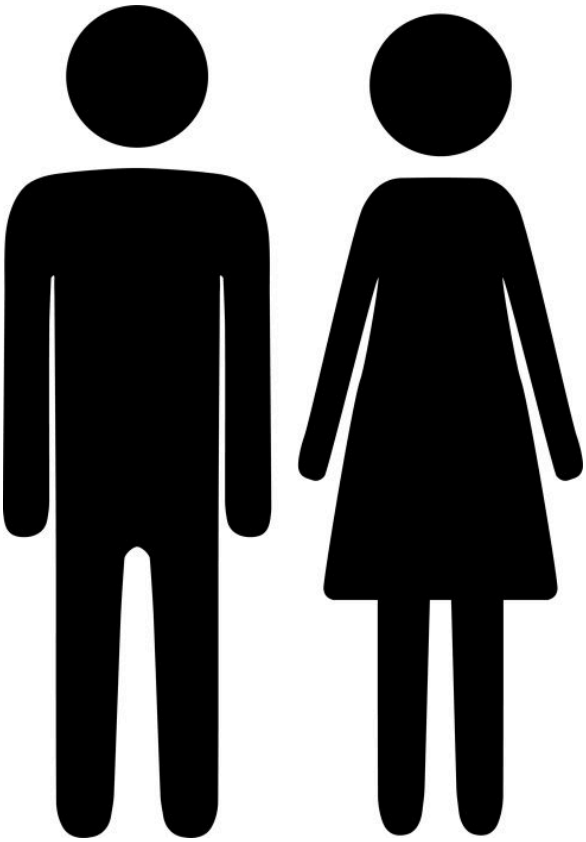
Павло кілька разів показує себе як того, кого треба наслідувати, так само як він наслідує Христа (1 Коринтян 4:16; 11:1; Филип'ян 3:17; 1 Солунян 1:6). Він — чоловік, що не вміє добре говорити, безумний Христа ради, жінка, що годує дитину груддю, батько, що приносить ганьбу своїм дітям, і неодружений чоловік (1 Коринтян 1-7). Такий чоловік у тодішньому суспільстві неминуче займав би підпорядковане становище і внаслідок цього був би виключений з інституцій і посад, призначених для чоловіків.

«З погляду Павла, інституції патріархату становлять гнітючі структури теперішнього віку і не відображають того, як має жити Божий народ. ... Чоловіки мають бути безумними, а не домінантними промовцями, не користатися своїм статусом у римських судах, а призначати чоловіків нижчого статусу для розв'язання суперечок, віддавати своє тіло у владу своїх дружин і пристосовуватися до харчових звичок слабких. Сенс таких практик полягає в тому, щоб запобігти духові партійності, який загрожував розірвати коринтян, через припинення поведінки, що породжує суперництво й гонитву за владою і статусом, яка буяла в римському Коринті. *Павло творить особливу, христоподібну чоловічу ідентичність, про*

яку знає, що вона підриватиме ті ігри статусу й влади, що були нормою в міському римському середовищі. Мета Павла — єдність спільноти віруючих. Щоб досягти цієї єдності, Павло прямо ставить під сумнів ієрархічні порядки, які ставлять одних членів спільноти над іншими, закликаючи тих членів спільноти, які могли б мати користь від таких систем, свідомо втілювати ідентичності, які ототожнюють їх із членами спільноти нижчого статусу. *Усюдисущий зв'язок влади й мужності вимагав, щоб Павло звернувся саме до того виду мужності, якого прагнули чоловіки в Коринті.*»[47]

Щодо ролі чоловіка в античному суспільстві Том Голланд (Tom Holland), відомий британський письменник, робить такі спостереження: «Сексуальна економіка (античного світу) ґрунтується на абсолютному праві вільних римських чоловіків мати секс із ким завгодно і як їм подобається». Далі він каже щодо загальної поведінки чоловіків при владі: «Майже в усіх відношеннях це світ, невимовно жорстокий для нашого способу мислення». *У цей світ, на думку Голланда, з великою силою входять послання й мислення Павла і бентежать передусім домінантний чоловічий світ.*

47. Being Subordinate Men: Paul's Rhetoric of Gender and Power in 1 Corinthians, Brian J. Robinson, Lanham, 2019, 214

5 Чоловік і жінка в шлюбі

З історії творіння я вивів, що немає ієрархічної підпорядкованості жінки чоловікові. У Старому Завіті цього не вимагається. Але коли читаємо послання апостолів, то не раз натрапляємо на вказівку, що жінка має коритися чоловікові. З цього — хоч і через кілька тисяч років — можна було б усе ж побачити ієрархію, яку тепер треба жити в шлюбі. Як розуміти ці настанови? Для цього потрібен погляд назад на подружнє й родинне життя першого століття. Багато з того, що я вже описав і процитував про стосунки чоловіка й жінки в історії, тут ще раз живо пригадається.

5.1 Античний дім і його правила

Oikos (грецькою: οἶκος) у Стародавній Греції та Римі — це домашня й господарська спільнота, що була осердям життя. Oikos охоплював родину, а також слуг і рабів, землю, будівлі й усе рухоме майно — подібно до римської вілли. Головою родини був пан, Kyrios, який патріархально панував над своєю дружиною й дітьми, а часто й над дорослими синами з їхніми дружинами, що жили в Oikos.

Дім був життєвим простором і античною формою того, що ми називаємо родиною. Не малою сім'єю з однією чи двома дитинами, а великою родиною з батьками або тестем і тещею (свекром і свекрухою) та неодруженими родичами. Розмір дому, звісно, залежав від статків. Переважна більшість людей були бідні й жили на межі виживання або за нею. Проте і їхня соціальна родинна структура була структурою античного дому, навіть якщо вони жили в глиняних хатинах.

Античний дім був хребтом античного суспільства. Очолювати дім і керувати ним належало господареві дому, *paterfamilias*. Дім (domus) — античні автори називали його зародком суспільства й містом у мініатюрі — водночас став однією з найважливіших метафор для ранніх християнських церков. Наприклад, коли Церкву чи помісну церкву називають домом або домашньою спільнотою, яку очолює Бог як Господар дому (див. Послання до Тимофія та Послання до Тита).

Отже, дім — це втілення античної родини, справжній дім і водночас образ Божого дому, Церкви. У цих домах відбувалися зібрання християн.

Книга Дії та Павло часто говорять про *дім*. Наше уявлення про те, що таке дім, ми мусимо розуміти в культурному оточенні часів Павла, а не крізь окуляри нашого часу.

Були жінки, що очолювали свій дім, і чимало з них — вдови. Вони ставали господинями домашніх церков і як такі також виконували керівні функції.

Античний дім був священним місцем із домашнім вівтарем, на якому щодня приносили жертви богам. Добробут людської спільноти в домі залежав від плекання (cultus) стосунків із божествами, яке мало забезпечувати мир із богами. Дім був простором жінки, яка як жриця виконувала ці культові дії. Уявіть собі, які складні ситуації виникали, коли жінка ставала християнкою, а чоловік — ні.

Чому ці історичні факти важливі для нашої теми? Тому що апостоли промовляють свої настанови саме в ці античні структури стосунків, яких ми не знаємо до останньої деталі й у яких ми сьогодні вже не живемо.

Дім, тобто (велика) родина, описаний у Новому Завіті як даність. Його не оцінюють ні як добрий, ні як поганий. Це прадавній «продукт культури». Таким він складався протягом тисячоліть, з багатьма перевагами й вадами. Саме туди приходить Євангеліє.

5.1.1 Домашні кодекси в Новому Завіті

«Домашній кодекс у Новому Завіті — це припис щодо стану, функції чи ролі для членів античного християнського дому в їхніх стосунках одне з одним. Термін, який запровадив Мартін Лютер (другий додаток до Малого катехизису 1529 р.), у Лютерових Біблях у формі «Християнський домашній кодекс» (Die christliche Haustafel) слугує проміжним заголовком для Ефесян 5:21-6:9 і Колоссян 3:18-4:1. Цей термін уживають щодо новозавітних текстів етичного характеру, які стосуються груп людей у домі, іноді також у церкві (як «Божому домі», 1 Тимофія 3:15), але не в суспільно-політичній сфері.»[48]

48. WiBiLex, Das wissenschaftliche Bibellexikon im Internet

Уривки про те, як чоловіки й дружини мають поводитися в шлюбі або як вони мають розуміти свої ролі у стосунках одне з одним, належать до так званих домашніх кодексів, або кодексів домашнього господарства. *Новозавітне вчення про шлюб пов'язане з питанням, як цілі домашні господарства мали бачити свої нові позиції одне щодо одного тепер, коли дехто з них або всі вони стали християнами.* Цьому є чимало прикладів у Новому Завіті та в ранньохристиянських писаннях:

Ефесян 5:21-6:9; Колоссян 3:18-19; 1 Тимофія 2:8-15 (чоловіки — жінки)

1 Тимофія 6:1-2 (раби — пани)

Тита 2:1-10 (старші чоловіки, старші жінки, молоді чоловіки, раби)

1 Петра 2:18-3:7 (раби, дружини, чоловіки)

У пізніших християнських писаннях, зокрема в «Дидахе», їх розвивають в інших напрямках: Дидахе 4:9-11 (батьки, діти, пани, раби); Послання Варнави 19:5-7 (батьки, діти, раби, пани); 1 Климента 1:3 (провідники, молодь, жінки), 21:6-9 (провідники, старші/дорослі, молодь, дружини, діти); Ігнатій до Полікарпа 4:1-6:2 і Полікарп до филип'ян 4:2-6:1 (дружини, вдови, диякони, молоді чоловіки, діви, старійшини (пресвітери)).

Такі елементарні повчання для соціальних груп трапляються й у нехристиянських текстах — мабуть, найвиразніше в «Політиці» Аристотеля, а згодом в Арія Дидима (Arius Didymus) та у вуличних філософів (Псевдо-Харонд, Псевдо-Залевк).

«Макнайт (McKnight) зауважує, що ці правила домашнього господарства по-різному промовляють до різних читачів. Для одних вони однозначно підтримують патріархальні структури; вони підтверджують ієрархічний погляд, що батько й чоловік — голова домашнього господарства, і мають на увазі саме те, що він має владу над усіма, хто перебуває під його опікою. Іншим вони показують щось інше. «*Тоді як дехто бачить у цих уривках утвердження патріархалізму, інші бачать, що саме цю структуру скинуто з престолу або принаймні вона має шанс бути скинутою.* Отже, схоже, що, як це часто буває в Біблії, ці домашні кодекси розповідають нам дещо про давні перспективи авторів і дещо про нас самих, коли ми їх читаємо! ... *Ми всі мали б погодитися, що тлумачення домашнього кодексу несе в собі наші власні соціальні*

уявлення.»»[49]

Адже для християнської дружини тоді не було нічого нового в тому, щоб почути, що від неї очікують покори. Але я уявляю, що настанова чоловікам, яку читали вголос, щоб усі її почули, тобто вся домашня церква, неабияк сколихнула все домашнє господарство. Тепер вона та її оточення знали, що такої поведінки очікують і від нього, від paterfamilias. Тут відбувається християнська революція.

5.1.2 Вплив християнських домашніх кодексів

«Скот Макнайт вказує, що християнські домашні кодекси мали конкретну мету. Вони «були побудовані так, щоб заохочувати суспільно шановану поведінку як платформу для соціальної безпеки, апологетики та євангелізації» (1 Петра 2:13-3:7, особливо 2:12, 14; 3:2).»

«Християни мають «жити як вільні люди, але не використовувати свою свободу для того, щоб чинити зло; живіть як раби Божі» (1 Петра 2:16). *Християн підозрювали в тому, що вони проповідують підривне послання, тож їх ставили на перевірку; а оскільки в греко-римській моральній філософії домашнє господарство розуміли «як основну одиницю цивілізації», за впливом підозрілих релігій на родину пильно стежили.*»

«Послання в домашніх кодексах містять елементи підриву — відходу й навернення від тодішнього розуміння рангів. До підлеглих у посланнях звертаються безпосередньо. Це суто християнське нововведення, вочевидь, унікальне в античному оточенні. Новозавітні домашні кодекси безпосередньо звертаються до жінок, рабів і дітей поряд з їхніми чоловіками, панами й батьками, а це вказує, що автор визнає і їхню здатність діяти, і їхню гідність.»

«Гуртадо (Hurtado) пише: «*Ми не повинні поспіхом нехтувати тим, що означало це, хай навіть таке скромне, визнання гідності в тому давньому оточенні для тих, хто інакше не мав змоги змінити своє становище.* Для сучасного читача неочевидне те, що християнські домашні кодекси розглядають підпорядковані групи як моральних суб'єктів, „здатних і відповідальних відгукуватися на звернені до них напучування".

49. Peppiatt, Lucy, c. 87-88, Rediscovering Scripture's Vision for Women: Fresh Perspectives on Disputed Texts, 2020, IVP Academic, Downers Grove, Illinois

Пам'ятайте, що цілі домашні господарства разом звершували богослужіння, а послання читали вголос зібраній церкві. Нижчі стани чули настанови для своїх зверхників, і навпаки. Саме в цьому справжній ключ до того, чому християнські домашні кодекси були підривними: вони містять у собі перевертання усталених рангів, які надавали чоловікам, жінкам, рабам і дітям, та очікувань, які до них ставили.»»[50]

5.1.3 Домашній кодекс в Ефесян 5

Під заголовком античного домашнього порядку, або домашнього кодексу, я цитую двох відомих тлумачів Біблії, які гарно й влучно показують переворотну й революційну силу Євангелія щодо цих давніх структур.

Майкл Берд (Michael Bird) узяв інтерв'ю в Лінн Кохік (Lynn Cohick) про її новий коментар до Послання до ефесян у відомій серії NICNT і поставив їй серед іншого таке запитання:[51] *Що нам сьогодні робити з домашніми кодексами? Чи маємо ми прагнути дотримуватися їх буквально, чи ми прикрашаємо їх, вважаючи спробою християнізувати язичницьку соціальну етику?*

«Ми повинні слухатися Святого Письма — звісно! Питання в тому, чого вимагає Павло. Саме тут у гру вступає поняття «буквально». Ми не можемо буквально слухатися Святого Письма, яке містить приписи щодо рабства, бо рабство заборонене (хоча я усвідомлюю, що рабство досі трапляється, як-от у торгівлі жінками). Ми мовчки визнаємо, що Павло не наполягає на тому, що в суспільствах мусить існувати рабство; радше він відповідає на потребу — як церква має ставитися до своїх членів, які є рабами й рабовласниками. Ми мусимо з'ясувати, чого він хоче щодо людських стосунків і характеру / чесноти, а потім застосувати це в нашому контексті. З уривка про рабство я виношу, що твердження Павла — Бог нікому не віддає переваги — влучає в саму суть стосунків панування й зловживання. Рабство було збудоване на пануванні, застосуванні насильства й залякуванні. Усе це для Бога неприйнятне, бо Він вважає всіх рівноцінними.»

50. Peppiatt, Lucy, c. 87-88, Rediscovering Scripture's Vision for Women: Fresh Perspectives on Disputed Texts, 2020, IVP Academic, Downers Grove, Illinois
51. www.patheos.com/blogs/euangelion/2020/07/lynn-cohick-on-ephesians/#disqus_thread

«Язичницька соціальна етика була ієрархічною: з порядком панування для соціально вищих, багатих, домінантних і з браком суспільного становища / пошани для бідних. Жінка-рабовласниця мала владу над своїм рабом-чоловіком. У цьому разі власність переважає стать. *Через багатошарову, складну соціальну ієрархію в римському світі кожен мусив комусь коритися, і ключ полягав у тому, щоб робити це правильно. Сьогодні ми бачимо в слові «покора» щось негативне, але в античності так не було.* Коли Павло просить, щоб усі віруючі «*корилися один одному*» (Ефесян 5:21), він бажає, щоб вони поважали одне одного як співвіруючих, і то не через соціальну цінність, яку суспільство випадково приписало віруючому. Чоловік, який самовіддано любить свою дружину, як Христос — Свою Церкву, був для неюдейського світу чимось революційним. Павло вводить у шлюб мутуальність, спільність і взаємність, бо чоловік бачить дружину так, ніби вона — його власне тіло. Звідси випливає, що й дружина бачить свого чоловіка так, ніби він — її власне тіло. Павло пише про це в 1 Коринтян 7:1-4, стверджуючи, що чоловік не має влади над власним тілом, а його дружина має. *Щойно ми розпізнаємо, яка взаємна, самовіддана любов має позначати шлюб, і усвідомимо, що кожен у той час корився комусь як частина тодішньої культури, щоб шанувати інших, ми зможемо по-новому поглянути на те спірне місце, де дослівно сказано: «Дружини своїм чоловікам, як Господеві» (5:22).* Уважний читач помітить, що я забула дієслово, але насправді це Павло пропускає дієслово. Або, точніше, переймає дієслово з попереднього вірша, де від усіх віруючих вимагається, щоб вони корилися одне одному зі шанобливості / страху перед Христом.»

5.1.4 Підстава взаємної покори

Крейг Кінер (Craig Keener), відомий богослов і екзегет, на початку пише про домашній кодекс в Ефесян 5 трохи іронічно[52]: «Іноді Павло має погану славу. Розповіді рабів сповнені почуттів колишніх рабів, які любили Ісуса, але ненавиділи Павла, бо рабовласники постійно цитували Ефесян 6:5: «Раби, слухайтеся своїх панів». Чого рабовласники не цитували, так це решти уривка, де далі сказано: «І ви, пани, робіть їм те саме» (6:9).

52. www.cbeinternational.org/resource/article/mutuality-blog-magazine/case-mutual-submission-ephesians-5. Домашня сторінка www.cbeinternational.org пропонує добрі ресурси на тему ролі чоловіка й жінки в церкві. Девіз цієї сторінки: «Жінки й чоловіки провадять разом, служать як рівні».

Тобто якщо раби мусять слухатися своїх панів, то й пани мусять слухатися своїх рабів!»

«Чи хтось у першому столітті сприйняв Павла в цьому пункті буквально? Мабуть, ні. *Але це не змінює того, що сказане ним насправді виражало один із найрадикальніших поглядів проти рабства його часу. Він не говорив про насильницьке повалення цієї інституції;* навіть невдалі повстання рабів його часу ніколи цього не намагалися зробити. Але він говорив про етику, що виходила за межі самої лише теорії.»

«Деякі ранні філософи-стоїки обстоювали рівність людей, але стоїки від цього відступили, і ті, хто міг собі це дозволити, мали рабів. Павло в принципі погоджувався зі стоїками: він підтвердив, що раби й рабовласники мають на небі одного й того самого Пана (Ефесян 6:9). *Але його настанова «робіть їм те саме» виходить за межі теорії в практику.*»

«Це не випадковість, не обмовка Павла чи пера його писаря. Павло обрамлює весь свій розділ про домашній кодекс взаємною покорою. Що таке домашні кодекси, запитаєте ви?»

«У своїй праці про державне правління грецький мислитель Аристотель мав великий розділ про роль родини. У ньому він наставляв чоловіка — голову домашнього господарства — правити своєю дружиною, своїми дітьми й своїми рабами. Пізніші мислителі перейняли ту саму схему, часто в тому самому порядку. *Оскільки Рим підозрював, що релігійні меншини підривають ці традиційні цінності, такі групи часто намагалися підтвердити свою відданість римським цінностям.*»

«Павло подає низку домашніх кодексів у тому самому порядку, що й Аристотель: стосунок чоловіка — голови домашнього господарства — до дружин, дітей і рабів. Можливо, Павло мислить як представник релігійної меншини — зрештою, він пише з римського ув'язнення й, імовірно, перебуває в Римі (Ефесян 3:1; 4:1; 6:20).»

«Проте Павло змінює стандартну формулу. Замість звертатися лише до чоловіків, які тримають рабів, він звертається також до жінок, дітей і рабів, які становили більшу частину церкви. (У міських церквах Павла раби були б домашніми рабами, які мали більше свободи й частіше, ніж

інші раби, мали нагоду бути відпущеними на волю. І все ж вони залишалися рабами.)»

«*Ба більше, він ніколи не наставляє чоловіка — господаря дому — правити.* Натомість той має *любити* свою дружину й служити їй, жертвуючи за неї своїм життям (5:25). Він не повинен дратувати своїх дітей (6:4) і має ставитися до рабів як до співслуг Божих (6:9).»

«Найважливіше те, що Павло обрамлює весь свій перелік настанов (5:21-6:9), закликаючи до взаємної покори: коритися одне одному (5:21), навіть щодо рабів (6:9). *Це ставить покору в новий контекст: приклад і вчення нашого Господа, Який запросив усіх нас служити одне одному* (Марка 10:42-45; пор. Івана 13:14-17, 34-35; Галатів 5:13-14).»

«Деякі чоловіки сьогодні охоче цитують Ефесян 5:22 («Дружини, коріться своїм чоловікам») поза контекстом — подібно до того, як рабовласники цитували Ефесян 6:5.»

«Але в грецькому тексті у 5:22 немає дієслова. Там просто сказано: «Дружини своїм чоловікам». Звісно, там не сказано: «Дружини, робіть зі своїми чоловіками, що хочете». Грецька граматика передбачає, що ми переймаємо дієслово з попереднього вірша, а це дієслово — «коритися». Але оскільки дієслово перейнято з 5:21, воно не може означати щось інше, ніж у 5:21. *Покора дружини — лише один приклад взаємної покори; так само, як чоловік жертвує своїм життям за свою дружину*.»

«Дехто заперечує: «Але покора прямо приписана *лише* дружині!» Ах, але й заповідь *любити* прямо дана *лише* чоловікові (5:25). Проте ми розуміємо, що всі християни мають *любити* одне одного (5:2) і що всі християни мають коритися одне одному (5:21). *Хоча Павло й не намагається охопити всі обставини, він усе ж дає нам загальний принцип того, як нам жити одне з одним: дбати про інтереси іншого, слухати одне одного й любити інших більше, ніж самих себе.*»

5.1.5 Настанови для християнського життя — сьогодні

Отже, так звані домашні кодекси не можуть охопити кожну життєву ситуацію й дати для неї конкретні настанови. Проте є настанови, що чинні завжди й усюди. «Ми розмірковуємо над цими домашніми кодексами

як над тим, як Біблія дає рамку для життя християн у суспільстві. Але може бути, що для багатьох вони просто нерелевантні, бо не мають жодної подібності до їхньої власної життєвої ситуації. Якщо людина живе сама, сама виховує дітей або живе разом зі спільнотою друзів, як це часто буває на Заході, то домашні кодекси нічого не додадуть до її спільного життя. Крім того, ми виходимо з того, що християни не матимуть рабів. Отже, не буде рабів, а може, й чоловіка, дружини й дітей. У домі можуть бути лише чоловіки або лише жінки, як це століттями буває в монастирських спільнотах. У цих контекстах християнське життя визначатиме не домашній порядок, а багатство поведінки «*одне одному*». У Новому Завіті є 59 таких віршів, у яких усіх християн насамперед закликано «любити одне одного», прощати, підбадьорювати, жити в мирі, терпіти одне одного, коритися одне одному, молитися одне за одного, ділитися одне з одним усім, що мають, не ненавидіти одне одного, не обмовляти, не брехати, не кусати й не пожирати одне одного. *І одружений християнин, і християнин-батько чи християнка-мати так само зобов'язані цими віршами про «одне одному» і насамперед мусять бути сформовані закликом до «взаємної любові».»*[53]

5.1.6 Жінка в античному домі

Щоб зробити відчутною життєву реальність античного дому, ось опис жінок, особливо рабинь, який протверезує: «Важливо також зазначити, що, досліджуючи життя жінок у домашніх церквах, ми знайшли свідчення як про провідну роль, співучасть і участь жінок у житті спільноти на всіх рівнях, так і про безсилля та страждання жінок. Ранньохристиянські жінки не уникли багатьох жахливих доль і ситуацій, з якими стикалися жінки того часу. Нашу увагу особливо привернула біда найбезсиліших жінок у цій системі, чи то юдейок, чи християнок, чи інших: рабинь. Суспільство було засноване на рабстві й не могло без нього існувати. *Більшість домашніх господарств, якими б скромними вони не були, частково трималися на праці рабів. Сексуальна доступність рабів для їхніх власників і для всіх, кому власники їх надавали, була чимось самозрозумілим.* Християнські рабині дітородного віку, мабуть, часто опинялися в майже безвихідних ситуаціях, бо їх навчали жити за християнським моральним кодек

53. Pepplatt, 88, там само

сом, а вони часто не мали змоги цього робити. Ми не можемо, наприклад, виключити, що для декого з них цнотливість і вірність своїм власним дітям і батькові своїх дітей були неможливі і що для деяких зневірених рабинь, які були членами церковних груп, — а особливо коли ними володіли нехристияни, — покинути немовля напризволяще видавалося необхідністю, щоб вижити. Ми сподівалися б, що у віруючому домі життя було б інакшим, але немає переконливих доказів, що так було, натомість є чимало доказів, що цілі домашні господарства часто не наверталися до нової віри разом. Імовірно, було багато рабів-християн у переважно нехристиянських домах, чиє життя віри було справді тяжким».[54]

Невимушена й добровільна покора, тобто підпорядкування себе Ісусові Христу й кожному, хто є Його учнем, показує, який Ісус. Сама Божа природа відкривається, коли рабовласник кориться рабові, а чоловік — дружині, і навпаки. *Але тоді за взаємної покори причиною цього не може бути ієрархічна різниця.* У (тодішньому) світі це норма й обов'язкова постава. Не так у Царстві Божому. Тому покора дружини своєму чоловікові не має нічого спільного з ієрархічним відношенням. Особливість покори в тому, щоб, попри рівність, займати поставу покори, а не тому, що цього й так вимагає ієрархія.

Насамкінець я констатую, що ця антична доба не лише історично здається безмежно далекою, а й що ми на Заході, у Німеччині, живемо в зовсім іншому, вільнішому, простішому, безпечнішому, а багато в чому й благословенному часі. Як ми читаємо домашні кодекси для себе? Чи можна сьогодні втілювати їх дослівно? Як ми їх застосовуємо?

5.2 Голова і покора: Ефесян 5

Коли Павло вирушив до Малої Азії, Греції та Італії, він зіткнувся з культурами, які дивилися на жінок зовсім інакше, ніж це звично нам сьогодні на Заході. Тож ми мусимо постаратися бачити пояснення Павла про шлюб, родину й роль жінок у світлі тодішнього становища жінок і того, як із ними поводилися.

54. Osiek, Carolyn, 2006, A Woman's Place: House Churches in Earliest Christianity, 127

Класичний текст про те, що чоловік — голова, це Ефесян 5. Ясно й недвозначно Павло каже, що чоловік — голова своєї дружини і що вона має йому коритися:

> [Ефесян 5:22-33, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Дружини, коріться своїм власним чоловікам, як Господеві. Бо чоловік — голова дружини, як і Христос — Голова Церкви; Він — Спаситель тіла. Але як Церква кориться Христові, так і дружини чоловікам у всьому.
>
> Чоловіки, любіть своїх дружин, як і Христос полюбив Церкву й віддав Себе Самого за неї, щоб освятити її, очистивши купіллю води через слово, щоб поставити Церкву перед Собою славною, без плями чи зморшки або чогось подібного, але щоб вона була свята й бездоганна. Так і чоловіки повинні любити своїх дружин, як свої власні тіла. Хто любить свою дружину, любить самого себе. Бо ніхто ніколи не ненавидів власного тіла, але живить і доглядає його, як і Христос — Церкву. Бо ми — члени Його тіла, від Його тіла й від Його костей. «Тому залишить людина батька й матір і пристане до своєї дружини, і будуть двоє одним тілом». Ця таємниця велика; а я кажу це про Христа й про Церкву. Але й ви, кожен із вас, нехай любить свою дружину, як самого себе; а дружина — щоб боялася чоловіка.

До колоссян Павло пише:

> [Колоссян 3:18-19, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Дружини, коріться своїм чоловікам, як личить у Господі. Чоловіки, любіть своїх дружин і не будьте до них суворі.

5.2.1 Голова

В Ефесян 5 людська голова (грецькою: *kephale*) у переносному, метафоричному значенні — це орган проводу. У цьому уривку, як і в інших місцях послання, голова означає вищість, велич, панування.

Примітно, що ця функція голови — правити, керувати й вирішувати — не згадується й не вимагається жодним словом. Якщо виокремимо конкретні настанови чоловікам, то зрозуміємо, які функції визначають роль голови, а які ні:

1. Але й ви, кожен із вас, нехай *любить* свою *дружину*, як самого себе.
2. Він — Спаситель тіла (Рятівник), як Христос.
3. Чоловіки, *любіть* своїх *дружин*, як і Христос полюбив Церкву й віддав Себе Самого за неї.
4. Так і чоловіки повинні *любити* своїх *дружин*, як свої власні тіла.

У цьому уривку більшість віршів стосується чоловіків, і лише 3 — жінок. Те, що Павло не описує й не вимагає влади голови, напевно, пов'язано з певним наміром. Він не просто забув про це. Докладніше про це нижче.

5.2.2 Родина в античності

У цьому 5-му розділі й на початку 6-го розділу йдеться про подружжя. Потім про батьків і дітей та про рабів і панів. Ці особи — а можна додати ще дідусів і бабусь або тестя й тещу (свекра й свекруху), неодружених братів і сестер, тіток і дядьків — становлять *дім*, велику родину (див. розділ 5.1). Суспільство не складалося, як сьогодні, з малих сімей. Під одним дахом жив увесь дім. Як патріархат. Батько, у будь-якому разі чоловік, мав у домі першість. Не лише над власною дружиною.

Ця соціальна будова (великої) родини — не одкровення Павла, а звичайна річ його часу. *Він не створює нової чи кращої моделі родини, а нову «модель поведінки».*

Описаний тут ієрархічний порядок рангів — не ідеальна модель (хоч Павло й порівнює його з Христом і Церквою), а наслідок гріхопадіння. Патріархат — частина виконання слів покарання, сказаних жінці: що чоловік пануватиме над жінкою.

Порівняння Христа й Церкви з чоловіком і дружиною — це навчальний образ, аналогія. Образ, який зобов'язує чоловіка, коли його порівнюють із головою, з Христом. І образ, який саме не ставить ієрархію на перше місце, коли йдеться про стосунки Христа й Церкви та дружини й чоловіка. У цьому образі йдеться про єдність, спільну участь, турботу й насамперед про любов.

Можливо, ця аналогія має подвійне дно, яке для часу написання було важливішим чи доречнішим, ніж сьогодні. З одного боку, цей образ переймає тодішній розподіл ролей, але щоб водночас визначити його по-новому.

5.2.3 Розуміти дослівно?

Чи можемо ми буквально перенести *ієрархічний образ голови й тіла* на сьогодення? Чи описує Павло тут норму подружнього й родинного життя? Я порівнюю, як він у контексті домашньої спільноти описує дітей і рабів. Він каже:

> [Ефесян 6:1-4, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Діти, слухайтеся своїх батьків у Господі, бо це справедливо. «Шануй свого батька й свою матір» — це перша заповідь з обітницею, — «щоб тобі було добре й щоб ти довго жив на землі».
>
> І ви, батьки, не дратуйте своїх дітей до гніву, але виховуйте їх у навчанні й напоумленні Господньому.

Ці слова мають сказати нам сьогодні щось важливе. Але можна поставити питання: до якого віку діти тоді й тепер перебувають під владою батьків? Батько мав над своїми дітьми набагато більшу владу, ніж сьогодні. Сьогодні дітей виховують до самостійності. *Примітно, що й щодо цих стосунків не говориться про любов. Ні з боку батьків, ні з боку дітей.*

Щодо рабів становище, дякувати Богові, теж повністю змінилося, але в цьому тексті цього не видно:

> [Ефесян 6:5-9, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Раби, слухайтеся панів за тілом зі страхом і трепетом, у простоті вашого серця, як Христа; не з показною службою, як ті, хто догоджає людям, але як раби Христові, виконуючи волю Божу від серця й служачи з доброю волею, як Господеві, а не людям, знаючи, що кожен, хто зробить щось добре, отримає це від Господа, чи то раб, чи вільний. І ви, пани, робіть їм те саме й облиште погрози, знаючи, що і ваш, і їхній Пан — на небесах і що в Нього немає упередження до особи.

Хто може жити цими словами дослівно? Спроба перенести їх як позачасові на сьогоднішні стосунки між роботодавцем і працівником зазнає невдачі. Так не вийде! Рабства, як в античності, більше немає. І тут Павло не виступає проти несправедливості рабства, а говорить про поставу учасників, які через Євангеліє стали новими людьми. Християни будують свої трудові стосунки не лише за цими настановами. Вони візьмуть як мірило для сьогодення й інші слова Ісуса та слова Бога.

Подібне стосується й нашої поведінки щодо наших урядів. Павло й Петро вимагають покори цим владам. Навіть коли ці форми правління та їхні правителі аж ніяк не ідеальні. Так само неідеальні, як патріархат, як рабство й як в античності поводилися з дітьми.

Коли Павло дає настанови, що діють у соціальних структурах, таких як родина й праця, то він може виходити лише з того, що знав і що було звичайним для його часу. Він писав не християнам XXI століття! І все ж це Боже Слово, яке є для нас Божою нормою.

Ці тексти мовчать про те, що становище не ідеальне. Важливі з сьогоднішнього погляду речі не порушено. Ми мусимо застосовувати їх до сьогоднішньої ситуації. Усі читачі Біблії й ті, хто вірний Біблії, несвідомо переносять це в наш час — навіть ті, хто вважає, що розуміє все дослівно.

Повернімося до настанов чоловікам і до поведінки дружин. І тут, так само як із панами й рабами, неможливо буквально перенести це на сьогодення.

Хто хоче втілити ці настанови, мусив би відродити відносини античності. *Наше сьогоднішнє розуміння шлюбу, навіть у консервативних, вірних Біблії християн, настільки далеке від античності, що просто небезпечно стверджувати, ніби це діє сьогодні один до одного.* Бо яка жінка «покірна в усьому» своєму чоловікові? Яка жінка *боїться* свого чоловіка? Тут ідеться про більше, ніж просто повагу. Ми не можемо викрутитися, послаблюючи чи пом'якшуючи певні слова й якось підганяючи їх під XXI століття. Якщо вже втілювати це дослівно, то повністю й цілком, як там написано. Можливо, у культурах із сильним патріархальним укладом це можливо й потрібно, хоч це ніколи не відповідає Божому ідеалові. Там багато жінок полонені успадкованими родинними традиціями. Вони часто не мож

уть користуватися своїми основними правами, а їхні діти віддані на поталу патріархатові.

З цього тексту, якщо тлумачити його буквально чи біблицистськи, випливає ієрархічне підпорядкування дружини чоловікові. Цілісній біблійній картині й застосуванню до сьогоднішніх життєвих обставин це не відповідає.

5.2.4 Контекстуалізація

Консервативні християни сприймають це слово з підозрою. Але воно означає не що інше, як опис праці думки над тим, як ми сьогодні можемо жити Божими думками в наш зовсім інший час. *Це можна було б назвати вірністю Біблії.*

Коли йдеться про покору жінки в усьому, Павло не описує докладніше, що це означає. Не описано жодного окремого випадку й жодного прикладу. Як нам це розуміти? Чи мусить жінка терпіти домашнє насильство? Чи мусить вона будь-коли бути готовою до сексу? Чи чоловік вирішує все? Ми погодимося, що є межі *і що «в усьому» ні тоді, ні сьогодні не може означати все.* Факт у тому, що жінка, яка в античності не корилася своєму чоловікові (хоч би що це могло означати в подробицях), була поганим свідченням для Євангелія.

Павло має ясне слово до чоловіків. Слова, яких ніхто ніколи не чув: безумовна любляча увага до дружини, плекання й турбота про неї, як про себе самого. *Якщо цього дотримувалися, то з патріархату міг розвинутися «патріархат любові». У практиці подружнього життя любов — це кінець покори.* Бо любов нічого не вимагає силою, а живе у взаємній згоді. Люблячий чоловік не стане нехтувати волею своєї дружини. Так зрештою поводитимуться й ті чоловіки, які вірять в ієрархічне підпорядкування дружини. *Взаємна любов і пошана перевершують покору чи підкорення!* Павло робить у цьому тексті перший великий крок геть від патріархату. Так само як скасування рабства мало настати ще дуже не скоро, так і з шлюбом, у якому ще дуже довго не жили рівноправно.

Контекстуалізація потрібна завжди. Біблія дає настанови для ситуацій, яких сьогодні вже немає. Вона не дає і не може дати настанов для ситуац

ій, які з'явилися лише в наш (пост)модерний час. Тоді не було будинків для літніх людей, не було демократій, як сьогодні, не було інтернету, високорозвиненої медицини, що продовжує життя, тощо. Як нам поводитися в цих сферах? Ми намагаємося орієнтуватися на Писання, на Ісуса, на заповідь любові до ближнього.

5.2.5 Ще раз: голова

Голова — це метафора, порівняння, яке Павло застосовує до стосунків подружньої спільноти. Слово «голова» може означати джерело, початок або гирло річки. Здебільшого — буквальну голову. Але також і першість та вищість.

У Посланні до ефесян Павло описує, що означає голова. У 1:22 воскреслий і піднесений на престол Христос — Голова над усіма силами й істотами у Всесвіті:

[Ефесян 1:22-23, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Бог усе підкорив під Його ноги й дав Його як Голову над усім Церкві, яка є Його тілом, повнотою Того, Хто наповнює все в усьому.

Христос як Голова над усім має найвище почесне місце, яке тільки може бути. Цій Голові Церкву подаровано як тіло. *Не так, що Він як Голова панує над Церквою, ні, а Церква ділить із Ним Його місце над усім. У єдності Голови й тіла це* «(цілий) *Христос*». Так само як Єву взято з Адама, і він разом із нею, як одне тіло, тільки тоді став повним, щоб потім разом виконувати доручення творіння.

У 4:15-16 тіло росте до Голови й отримує духовне живлення та збудування від Голови (з Нього, з Голови; див. також Колоссян 2:19):

[Ефесян 4:15-16, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Зростаймо в усьому до Нього, Який є Голова, — Христос, з Якого все тіло, добре складене й з'єднане кожним суглобом підтримки, ... звершує для себе зростання тіла для свого збудування в любові.

Ця метафора наголошує на тому, що голова живить тіло й дбає про нього. *Образ голови в стосунках Христа й Церкви не наголошує на ієрархічному підпорядкуванні, як і в стосунках чоловіка й дружини. Це взірець для*

чоловіка — бути тим, чим Христос є для Церкви: її годувальником і опікуном, а не її володарем.

До речі, очищати жінку водою було роботою рабів. Павло заходить надзвичайно далеко в обміні ролей: тепер голова навіть подібний до раба, бо звершує обмивання в купелі води (5:26).

Повернімося до життєвої реальності першого століття: тоді жінки були набагато молодші за чоловіків. Їх подеколи видавали заміж у 12 років. За віком чоловік природно мав сильнішу роль. Якщо в цьому культурному й соціальному середовищі від жінок очікували покори, то для них загалом у цьому не було нічого нового. А за великої різниці у віці чоловіки автоматично ставали головою, по суті, їхнім паном.

У нас сьогодні це інакше. Якщо подружжя у *взаємній* любові й покорі разом долає життя й створює родину, то *однобічна* покора жінки не потрібна. Я не раз ставив це питання подружнім парам. *Вони не могли відповісти, що саме ця покора, як її описує Павло в Ефесян 5, могла б означати сьогодні або в їхньому шлюбі.* Було б надто просто обмежити це далекосяжними рішеннями, які зрештою ухвалює чоловік і за які він також бере на себе відповідальність. Ні, подружні пари, яких я питав, ухвалюють рішення, особливо далекосяжні, разом перед Господом. Одного разу один іде за другим, і навпаки. Така постава й такий спосіб дій не порушують образу голови й тіла.

Безкорислива й жертовна любов — така, якою Христос полюбив Церкву, — це нове мірило Євангелія. Саме це й становить різницю, яка, мов насінина, повільно, але невпинно мала б розламувати бетон патріархату в християнських шлюбах. Це нове. Це вторгнення неба в занепалий світ. При цьому Павло у своїх настановах залишає патріархат і явно його не критикує. Тож для того часу образ голови як влади пасує до ситуації родинного дому й шлюбу. *Навіть якщо це не ідеал, закладений у творінні, як його описано в Буття 1 і 2.*

Жити як голова, як чоловік, означає провадити, брати на себе відповідальність, стояти за свою дружину, бути поруч із нею. Ділити з нею все. Це не ієрархія! Це спільність двох, команда. *Бути головою без ієрархії не лише можливо — це і є задум, і шлях його практичного втілення.*

«Роль голови», бути головою, «головування» за прикладом Христа — це любов, турбота, захист — іти попереду. Це сила, якій довіряються, і спільність, що веде не до пасивності, а до активності й так само до взаємної жертовності.

Застиглий, однобічний образ голови й тіла однаково не можна застосувати до кожного шлюбу однаково, бо люди надто різні. *Метафора голови й тіла говорить насамперед про єдність, про спільність і не в останню чергу про любов.*

5.2.6 Висновки

З одного боку, Павло без критики відображає патріархальний образ шлюбу й родини. З другого — він його революціонізує. *Фактична влада в патріархаті перетворюється на заповідь любові, тож старий шлях залишено.* Якщо чоловік любить так, як каже Павло, однобічна покора жінки не буде темою. Бо любов Христова вимагає й від чоловіка коритися та жити з пошаною до своєї дружини.

Адже Павло починає цей уривок або пов'язує його з попереднім, *звертаючись до всіх: Коріться одне одному (в тілі Христовім)! Такого ніколи не чули.* Ці слова неможливо підкреслити достатньо.

Далі Павло описує роль голови не як володаря, провід чи владу. Він не дає місця цьому образові в тому значенні, у якому його з першого погляду часто пояснюють як вищість. *Голова не панує. Вона любить безумовно й жертовно.*

Павло тут не описує ідеального образу шлюбу й родини на всі часи. Він вносить щось зовсім нове в наявну культуру. *Євангеліє — це посів, що творить нове. Визволення від наслідків гріхопадіння.* Визвольні зміни не відбуваються швидко. Їх можна довго придушувати або знову руйнувати. Це йде крок за кроком. Крок за кроком, за найсприятливіших обставин, виростає щось нове й краще. Жити свободою рівноправно треба вчитися. Тисячолітні соціальні структури не зцілюються за десятиліття.

Тому не варто дивуватися, що ми чуємо від Павла й Петра, що жінки мають коритися. Це й так було нормою в їхній час. Чоловік був паном. Тим, хто все вирішує. Інституцією. *Якби жінки, що увірували, відмовилися*

від цієї звичної постави, це було б спокусою. Євангеліє набуло б лихої слави. Цьому треба було запобігти.

Сьогодні ми вдячні, що можемо демократично обирати свій уряд. Також за те, що рабства більше немає. Що є захист прав працівників. Що чоловік і жінка рівноправні. Що тілесні покарання заборонені, а діти захищені. Зрештою, це наслідки Євангелія, плід, насіння якого посіяли Ісус, Дванадцятеро й Павло 2000 років тому.

Сто років тому *Кетрін Бушнелл* (Katharine Bushnell), лікарка й місіонерка в Китаї, яка також знала біблійні давні мови, писала: «Ми можемо набратися відваги. Аж до недавнього часу існування класу рабів вважали необхідністю, а рабство — законним. Деякі чоловіки, як казали, народжуються рабами, інші — їхніми панами, і світ не міг би існувати далі без цих двох класів. Ця омана луснула, і світ живе собі далі цілком нормально. Доки існувало рабство, люди думали, що знайшли для нього виправдання в Божому Слові. Але тих, хто так думав, ставало дедалі менше. Тих, хто вірить, що знаходить у Божому Слові виправдання для панування чоловіка над жінкою, стає все менше й менше».

Її голос невдовзі перестали чути. Тим більше тішить, що її книжка вийшла німецькою мовою одночасно з цією книжкою (видавництво Reformatorischer Verlag H. C. Beese, Гамбург, див. наприкінці книжки).

Покора, якої вимагають і яку жінки виконують, спонукає їх віддавати відповідальність, яку вони можуть і хочуть нести. Під догмою покори жінки можуть стати змиреними й пасивними людьми, чиї здібності й покликання не здійснюються. *Але й до них звернений заклик бути сильними й «мужніми», жити у вірі сміливо й діяльно: у родині, у професії, у церкві й у Царстві Божому* (1 Коринтян 16:13).

Як болісний побічний наслідок учення про покору, на жаль, треба бодай згадати домашнє насильство й сексуальне насильство. Це вчення цілком може слугувати приводом або прикриттям для застосування насильства тим чоловікам, які не зрозуміли, у чому мала б полягати їхня роль голови для дружини.

І в консервативних християнських шлюбах, на превеликий жаль — нехай Бог зглянеться! — трапляються домашнє насильство й сексуальне

ґвалтування. Тут біблійний погляд на рівноцінність і рівність статусу міг би принести зцілення. Він міг би вивести жінок з їхньої часто замовчуваної муки.

5.3 Бути покірним

Оскільки на покірність указують знову й знову, про неї буде ще окремий розділ.

Настанови жінкам однозначні й повторюються кілька разів: вони мають коритися своїм чоловікам! Слово hypotassō означає: підкорятися, коритися, скорятися, бути підвладним, слухатися.[55] Саме тому, що ця настанова однаковими словами трапляється не раз, я ще раз розгляну її, навіть якщо в своїх висновках повторюватимуся. Місце жінки — це не лише тема шлюбу, воно впливає й на богослужбове зібрання. Мовчання й покора, очевидно, належать одне до одного (1 Коринтян 14:34), так само як заборона навчати з настановою навчатися в покорі (1 Тимофія 2:11). Про це пізніше.

Дослідження слова показало б, у яких зв'язках це слово трапляється: як заклик до певної постави, як результат і також як вимушене становище. Христові *підкорено* всі сили. Колись ми були *підкорені* страхові смерті. Християни мають коритися тим, хто працює для інших і для них самих у Божому Царстві. Владі християни мають коритися. Християнські рабині й раби мають коритися своїм панам (або паніям), також молодші — старшим, *і, зрештою, кожен — сестрі й братові.* Сфера застосування широка, але в людських стосунках залишається основна думка: шанувати іншу людину вище й ставати під неї.

Це показує, що покора — не щось чуже для християнок і християн, а чеснота, яку вправляють і яку водночас випробовують і яку можна було б назвати плодом Духа (хоч її прямо й не перелічено серед них). Зрештою, людські стосунки діють лише завдяки покорі. А вона неможлива без смирення й без допомоги Святого Духа. У смиренні ми маємо шанувати іншого вище за себе (Филип'ян 2:3). Найвищий взірець — Ісус. Водночас я не опираюся

55. Bergmeier, R., «ὑποτάσσω», in H. Balz – G. Schneider (edd.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 2011, 976.

владі, без якої так само не діяло б суспільство. Уряди, роботодавці, учителі, батьки мають владу завдяки своїй посаді чи своїй ролі. Чи стосується це й стосунків чоловіка й жінки — загалом і в шлюбі? Щодо християнок перед нами стоять такі слова:

> [1 Коринтян 14:34, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Нехай жінки мовчать у церквах, бо їм говорити не дозволено, а коритися, як каже й Закон.
>
> [Ефесян 5:22, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Дружини, коріться своїм власним чоловікам, як Господеві.
>
> [Колоссян 3:18, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Дружини, коріться своїм чоловікам, як личить у Господі.
>
> [Тита 2:5, переклад з німецької Біблії Elberfelder] розважливими, чистими, дбайливими в домашніх справах, добрими, щоб корилися своїм власним чоловікам, щоб не зневажалося Боже слово.
>
> [1 Петра 3:1, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Так само й ви, дружини, коріться своїм власним чоловікам, щоб і ті, хто не слухається слова, були здобуті без слова поведінкою дружин,
>
> [1 Петра 3:5, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Бо так колись прикрашалися й святі жінки, що покладали надію на Бога й корилися своїм власним чоловікам:

Впадає в око, що такого роду напучування в Старому Завіті не трапляється. Як і в Ісуса. У ранньому християнстві це, мабуть, було чимось важливим. Чи були тоді жінки такими бунтівними, заколотницькими чи такими, що прагнуть влади? Чи чекали вони на свій шанс? Ні, дослідження античної історії цього не підтверджують. До того ж жінки в античності й так перебували в підкореній ролі. Який намір цього наголосу на тому, що й так було нормою, що не дивувало християнських жінок і не змушувало їх до чогось, що було б їм чуже?

Варто було б запитати: у чому полягала ця покора? У вказівках чоловіка щодо домашнього господарства? Там жінки діяли відносно самостійно; дім був їхнім простором, тоді як чоловік перебував на людях. Звідси й згадка про домашню працю в Тита 2:5. У 1 Тимофія 5:14 Павло пише, що

молодші вдови мають вести домашнє господарство, і вживає слово «oikodespoteo», що означає не що інше, як бути господарем дому. Чи, може, це означає підкорення в сексуальності — бути доступною будь-коли? Якщо сьогодні вимагають дотримуватися цих настанов дослівно, тобто відповідно до їхнього первісного змісту, то я ставлю те саме питання: у чому сьогодні полягає ця покора в шлюбі? Як можна описати цей спосіб стосунків і як його можна було б жити в XXI столітті в західному світі? Повторюю: з тією однозначністю, з якою цього вимагають, не послаблено й не пристосовано.

У своїй книжці з дивною назвою «*Befreit durch Unterordnung*» («Звільнена через покору»)[56] Банні Вілсон (Bunny Wilson), як і можна здогадатися з назви, палко обстоює покору дружини своєму чоловікові. Для неї покора чоловікові навіть за очевидно хибних рішень — це шлях, угодний Богові, який можна виправити вірою й молитвою. На багатьох прикладах вона описує, як це виглядає на практиці. Вона сама ділиться своїм подружнім досвідом і тим, як Бог говорив до неї й показав їй, що в цій складній і спірній поставі правильне, а що ні. Розуміння Біблії й досвід нерідко переходять одне в одне. Зрештою, усі ми приносимо свій досвід і пережите, коли читаємо Біблію. І вся моя книжка постала не без мого життєвого досвіду й мого «образу жінки», тож вона не нейтральна й не є чистим ученням Писання. Усі, хто висловлюється на цю тему, приносять із собою власне забарвлення. Але для мене вирішальне питання — чим обґрунтовують покору. Я цитую Вілсон: «Час від часу, коли ми з дружиною не згодні, вона каже мені: «Я думаю, тобі слід скоритися мені, бо минулого разу я скорилася тобі. Біблія каже в Ефесян 5:21: „Коріться одне одному в страху Божому“». Що мені на це сказати?»

«Мені полегшало, що я не єдина жінка, яка намагалася використати Ефесян 5:21, щоб наполягти на своєму. Пам'ятаю, як я вперше навела це місце Писання своєму чоловікові; він тоді почав шукати в Біблії відповідь. Погляньмо на місце Писання, на яке посилається ваша дружина, і на наступний вірш: «Коріться одне одному в страху Божому! Дружини, коріться своїм власним чоловікам, як Господеві» (Ефесян 5:21-22).»

«Покора в шлюбі діє не так, як взаємна покора в тілі Христовім. У тілі Христовім ми коримося одне одному, втілюючи засади Писання. *У*

56. Wilson, Bunny, 3-тє видання 2020 («Befreit durch Unterordnung»), CLV, Bielefeld

шлюбі ми коримося своєму чоловікові як людині, що має владу.»

«В Ефесян 5:21 Бог — єдина влада. В Ефесян 5:22 дружина підпорядкована своєму чоловікові. Бог дає чоловікові владу над дружиною і також вимагає від нього звіту.» (с. 77)

Проте такого диференційованого розуміння слова «коритися» з тексту вивести не можна. Вона розглядає чоловіка як владу над жінкою, установлену в творінні. До того ж для неї слово покарання, сказане Єві, — *до нього прагнутимеш, а він пануватиме над тобою*, — це розподіл ролей, якого хоче Бог. Жінка від природи хоче панувати, але має схилитися перед пануванням свого чоловіка. Чоловік не зумів панувати в саду, щоб зупинити гріх, і оскільки він від природи схильний не панувати, він дістає доручення це робити.

Моє перше питання до такого тлумачення: чи це тоді помилка в конструкції Творця, яку треба виправляти? Або, що так само фатально: чи існували гріховні схильності ще до гріхопадіння?

Таке розуміння оповіді про творіння, як я вже показав, задає напрям для засадничого розуміння ролей у всій Біблії. Хто бачить Адама головою й провідником, той навіть слово покарання тлумачитиме як слово благословення і всюди вкладатиме в текст це розуміння ролей. Хто хоче послідовно йти цим шляхом, мусить подивитися в очі життєвій реальності шлюбів із найрізноманітнішими типами людей. Якщо жінка сильна, а чоловік слабкий, покора може призвести до катастрофи. Я виступаю за те, щоб жити взаємною покорою, відкрито називати гріховні схильності різних характерів у шлюбі й разом боротися з ними через Божого Духа.

В Едемі я знайшов людську пару, яка взаємно доповнює одне одного, рівноцінна й рівна за статусом, без ієрархічного перепаду. Без більшої влади чоловіка.

Але хіба ці настанови апостолів не обґрунтовують якраз ієрархію?

Я переконаний, що ієрархічний перепад — наслідок гріхопадіння. Тут нічого прикрашати, і це неможливо християнізувати. Євангеліє зробило всіх віруючих синами Божими. І жінок теж. І тим самим звільнило їх із культури занепалого творіння. Це мають насамперед і передусім розпізнати віруючі чоловіки. *Тому саме їх, а не жінок закликано до безкорисливої любові — і*

саме не до панування. Незалежно від цього панування тут слід розуміти не негативно, а позитивно, як його треба розуміти й у дорученні творіння. *Насправді для чоловіка немає навіть позитивного мандату панувати, керувати чи йти попереду.*

В античній культурі було важливо, щоб нова віра в Месію не призвела до такої поведінки жінок, які тепер розпізнали свою свободу й рівність, що ставила б під сумнів культуру честі й сорому. Жінки не мали утворювати контркультуру до звичайної культури подружнього, домашнього й родинного порядку. Він як основа суспільства був священним, і на нього не можна було посягати. На кону стояло Євангеліє!

Я порівнюю це з Павлом, який заради Євангелія, щоб здобути людей для Христа, ставав для юдеїв як юдей, а для греків як грек. Він був готовий заплатити ціну за те, щоб здобути й переконати людей, обмежуючи свою свободу в Христі. Так і тут, коли йдеться про покору жінок. До речі, у Петра йдеться саме про це: через покору здобути невіруючого чоловіка.

У культурі честі й сорому поведінки, яка могла б принести безчестя чоловікові в його оточенні, треба було неодмінно уникати. У культурах честі й сорому люди надають великої ваги гармонійним стосункам із дотриманням усіх ієрархій. До цього, мабуть, належало й те, що дружина, яка прилюдно заперечувала своєму чоловікові чи виправляла його, порушувала цю засаду честі.

Настанова жінкам коритися не обґрунтовується ієрархічною різницею між чоловіком і жінкою, бо такої в творінні немає. Ідеться про добровільну покору. Наказ коритися був для християнок в античності співпрацею в справі Євангелія. Чоловік, який любить, і так робить покору зайвою. Але назовні, в античне суспільство, ці настанови та їх виконання були захистом від дискримінації й переслідування. Це була постава, яка мала від самого початку покласти край будь-якій підозрі в руйнуванні родини.

Для нас у XXI столітті, хто не живе в культурі честі й сорому, цю настанову неможливо втілити дослівно. У західному світі люди орієнтуються на систему права й порядку. Для шлюбу чинна заповідь любові — одне для одного, одне з одним — і взаємна покора в Господі. Критику висловл

ють відкрито, з любов'ю й у слушну мить, і при цьому роблять усе, щоб нікого не поранити.

На мої аргументи на користь рівноправності я часто чую такі запитання:

«Аргумент, що чоловіки мають першість над жінками, у Новому Завіті здається таким простим і ясним. А ваша [протилежна] позиція видається дуже складною — з посиланнями на грецьку мову, на всі ці коментарі й так далі. Хіба простота позиції зверхності не є сильним доказом того, що це правильна позиція?»

Відповідь: аж ніяк. Найпростіші тлумачення Святого Письма іноді правильні, а іноді дуже хибні. Зрештою, цілком легко вказати на те, що Новий Завіт часто, ясно й недвозначно наказує нам вітати одне одного святим поцілунком.

Вітаймо одне одного святим поцілунком. (Римлян 16:16) Вітайте одне одного святим поцілунком. (1 Коринтян 16:20) Вітайте одне одного святим поцілунком. (2 Коринтян 13:12) Вітайте всіх братів святим поцілунком. (1 Солунян 5:26) Вітайте одне одного поцілунком любові. (1 Петра 5:14)

Усе це прямі заповіді. Заповіді однозначні. Ми не проповідуємо їх, не навчаємо їх і не практикуємо, хоча аргумент на користь цієї практики простий. Що тут незрозумілого?

Причина, чому ми не займаємося святим поцілунком (а до речі, й забороною заплітати волосся та носити золоті прикраси чи приписом носити покривало), полягає в тому, *що такі заповіді суперечать нашій сьогоднішній культурі й сьогодні не служили б своїй первісній меті.* Ми боремося з питанням ролі жінки, бо наша культура ще донедавна відмовлялася надавати жінкам такі самі можливості й таке саме визнання, як чоловікам. Наші старші брати й сестри виросли в цій культурі, і багато хто (зокрема жінки) схвалював і приймав нерівні права для жінок. Тому традиціоналістські аргументи здаються їм зручними — а отже, «простими».[57]

Ще один приклад того, що навіть найвірніші Біблії люди, за малим винятком, не роблять усього, що Біблія каже християнам. При цьому мені

57. Guin, Jay, c. 157, Buried Talents, *In Search for a New Consensus, 2014, Alabama*

йдеться не про питання, наскільки ми слухняні, бо всі ми часто спотикаємося. Ідеться про те, чи ми взагалі помічаємо певні заповіді чи практики й чи думаємо про те, щоб їх виконувати. Павло описує в 1 Коринтян 7:5 домовленість подружжя утримуватися від сексу, щоб присвятити себе молитві. Хто наполягає на дослівному дотриманні Писання, того варто запитати: коли й як часто він відкрито укладав таку домовленість зі своєю дружиною чи своїм чоловіком?

Наостанок — указівка на прямі слова Ісуса, Який під час обмивання ніг Своїм учням сказав: «Тож коли Я, Господь і Учитель, обмив вам ноги, то й ви повинні обмивати ноги одне одному. Бо Я дав вам приклад, щоб і ви робили так, як Я зробив вам». (Івана 13:14-15)

У західному світі й культурі це практика, яку навіть ті християни, що сприймають Біблію серйозно й дослівно, самі контекстуалізують і не практикують.

5.3.1 Підсумок

Марґарет Мовчко (Margaret Mowczko) пише: Провівши протягом років чимало часу за з'ясуванням того, що означає дієслово hypotassō («коритися») і в ранньохристиянських, і в нехристиянських документах, я дійшла такого визначення.

«Християнська» покора (тобто покора між співвіруючими, зокрема між віруючими чоловіками й дружинами) — це «*смиренна, віддана й любляча шанобливість, співпраця й підтримка*».

Як смирення й лагідність, покора має бути звичайною рисою християнського характеру. А в ідеалі вона має бути взаємною.

Кетрін Бушнелл (Katharine Bushnell) пише 100 років тому у своїй епохальній книжці «God's Word to Women» (див. рекомендацію наприкінці цієї книжки):

«Справжнє значення цього слова описує християнський дар благодаті, або чесноту, — у випадках, коли не йдеться про засаду, — поступитися іншому першістю замість наполягати на своїх правах. Грецько-латинський словник Шлойснера (Schleusner) до Септуагінти пояснює, що це

дієслово не завжди «передає думку про рабське підкорення». Ісус хлопчиком «був покірний Своїм батькам», але ми знаємо, що Він навіть не спитав їх, коли мав «бути в тому, що належить Моєму Отцеві» (*Луки* 2:49, 51).»

«Двоє людей не можуть довго вести спільну справу як партнери, якщо не готові «коритися» одне одному. *Вони мусять відмовлятися від уподобань; вони мусять «випереджати одне одного в пошані»; вони мусять узгоджувати свої погляди, інакше їм незабаром доведеться розійтися.* Коли постає питання, їхнє становище не поліпшиться від того, що один має право наказувати іншому. Виконувати такі накази — це не «покора», а рабська покірність, а людина відмовляється бути рабськи покірною, бо це принижувало б її гідність.»

«В Ефесян 5:21 апостол напучує всіх віруючих, незалежно від статі: «Коріться одне одному в страху Христовому». Петро каже всім віруючим, незалежно від статі: «А всі зодягніться в смирення одне щодо одного!» (1 Петра 5:5). Ці місця однозначно приписують чоловікам «покору», проте всі інстинктивно відчувають, що вони не можуть означати, ніби чоловіки, ставши християнами, можуть потрапити під свавільне панування одне одного.»

«Але коли ми доходимо до трьох місць Біблії, у яких апостол напучує дружин коритися своїм власним чоловікам, того, хто ставить під сумнів, чи це напучування «дружинам» означає абсолютний послух, уже мало не вважають єретиком. Слово «покора», як я показала, не тлумачили як послух там, де воно стосується стосунків чоловіка з чоловіком, і навіть там, де воно може означати «покору» чоловіків жінці, як у 1 Коринтян 16:16. До того ж щоразу, коли описано ставлення дружин до своїх чоловіків, дітей до своїх батьків і слуг до своїх панів, у вживанні слів зроблено ретельне розрізнення. Слово «послух» уживається загалом щодо слуг і завжди щодо дітей, а слово «покора» — завжди щодо дружин. Якщо зміст однаковий, навіщо тоді така ретельність у виборі різних слів? Про обов'язок дружин див. Ефесян 5:22; Колоссян 3:18; Тита 2:5. Про обов'язок дітей — Ефесян 6:1; Колоссян 3:20. Щодо слуг див. Ефесян 6:5; Колоссян 3:22.»

«Дуже промовисто й повчально дослідити, у якому значенні вислів «бути покірним» іноді вживається в Старому Завіті. Псалом 61 (62):2 звучить так: «Тільки на Бога мовчки чекає моя душа, від Нього моє спасіння» (Schlachter, німецький переклад Біблії). У вірші 6 того самого псалма читаємо: «Тільки на Бога мовчки чекає моя душа». У Псалмі 36 (37):7 знаходимо слова: «Мовчи перед Господом і чекай на Нього». Слова «чекати» в перших місцях і слово «мовчати» в останньому всі три передано в грецькій версії одним словом hypotassō, «бути покірним», тоді як дослівне значення єврейського первісного слова — «будь тихим перед …». Порівняйте це з 1 Петра 3:1-2, де жінок закликано здобувати невіруючих чоловіків «покорою». Певно, Петро тут не закликає дружин сліпо слухатися невіруючих, бо в разі язичників ті негайно змусили б їх повернутися до ідолопоклонства, а в разі юдеїв — назад до юдаїзму. Радше християнські жінки мають своєю «поведінкою», «без слова», відвернути їх від хибної віри й здобути для християнської віри — діла ж говорять голосніше за слова. «У страху» — у такому Божому страху, який спонукав би цих лагідних, тихих і терплячих у повсякденному житті жінок бути непохитними, мов скеля, у своїй вірності Богові; і невіруючі чоловіки були б так приголомшені їхньою спокійною вірністю засадам за одночасної готовності поступатися своїм чоловікам, коли жодна засада не під загрозою, що не наважилися б примушувати своїх дружин діяти проти сумління, — і так їх самих поступово привело б до християнської віри.»

«Покірність — не роль статі. Це навіть не роль. Це постава й поведінка для всіх братів і сестер у Христі, і ідеал тут — взаємна покора. Взаємна покора не була чужою концепцією в Церкві першого й раннього другого століття, і вона має бути нормою в церкві сьогодні».

Армін Вундерлі (Armin Wunderli)

Якби ми жили тим, що написано в Біблії, нам не потрібна була б емансипація, бо тоді чоловіки й жінки були б рівноправні. Денні Сілк (Danny Silk)

Ми не отримаємо її, якщо не хочемо її, — безумовної рівноправності.

Вероніка Шмідт (Veronika Schmidt)

6 Чоловік і жінка в церкві

Церква в усьому світі справляє не найкраще враження. Із цим пов'язані, крім відданості, молитви й послуху, також хибні переконання, які мають далекосяжні наслідки. Так, багато хто недооцінює, якої шкоди завдає хибне розуміння питання статей. У житті багатьох людей, яких це зачіпає, у Церкві загалом і в тому, як вона виглядає назовні, тобто в її місіонерській силі свідчення.

Якщо йти за ієрархічною догмою про чоловіка й жінку, то вона діє не лише в шлюбі. Тоді вона автоматично діє й щодо ролей у церкві. Не лише на богослужбових зібраннях, а й у церковному житті загалом. Адже в Божому домі, яким є церква, ми перебуваємо завжди!

У розділі 6, де мова піде про участь жінок — від того, щоб їх було чути, аж до керівництва, — простори шлюбу й церкви накладаються один на одного. Якщо тут ідеться про порядок творіння, то ці простори чи сфери не розрізняються. Обидві сфери перебувають у видимому творінні.

У цьому розділі йдеться про контроверсійні тексти з 1 Коринтян 11 і 14 та 1 Тимофія 2. Тобто про покриття голови, мовчання й навчання жінок.

Конкретним поштовхом до цієї книжки була роль жінок у церкві. Оскільки її знову й знову пов'язують із порядком творіння, була потрібна велика підготовча праця, щоб тепер дійти до цієї сфери.

Ці тексти та їх тлумачення визначають ролі чоловіків і жінок у церквах, як жодні інші. Коли досліджуєш ці тексти, то помічаєш одне: вони складні, здаються суперечливими. Коли читаєш коментарі, які розбирають грецький текст і намагаються з'ясувати його значення для тодішнього й сьогоднішнього часу, то підтверджується, що значення не однозначне. Або краще: є різні можливості тлумачення.

Ці тексти показують, що ми не можемо опанувати текст, гадаючи, ніби знаємо — у чорно-білий спосіб, — що він означає, а що ні. Це було б біблицистськи, однобоко й навіть зарозуміло. І я подаю лише можливі пояснення, більш ніж одне.

Але одне для мене важливе: *тлумачення, яке суперечить образу жінки, що я знайшов у Буття 1 і 2, і тому, як я бачив Ісуса в стосунках із жінками, я відкидаю.* Тлумачити такі тексти на шкоду жінкам, у законницькому дусі, зі страхом зробити щось не так, — це не відповідає духові Писання та Євангелію. Павло ніколи не сказав би нічого іншого, ніж те, що каже Писання — єврейська Біблія, Старий Завіт.

Ми мусимо навчитися, що Писання не скрізь для нас ясне. Для безпосередніх, перших адресатів у I столітті воно, безперечно, було ясним. У їхніх умовах життя й культурному оточенні.

Ми сьогодні — учні, що йдуть під проводом Святого Духа і протягом життя можуть змінювати свої погляди, розуміння, думки й переконання. Ми пізнаємо частково. Ми, буває, помиляємося, мусимо себе виправляти.

Зміна погляду — складова частина життя. Хто думає, що раз і назавжди зрозумів зміст цих текстів, тобто думає, що стоїть, нехай стережеться, щоб не впасти.

Мене завжди трохи лякає, коли ці тексти тлумачать мало не математично, а їхнє значення подають із великою переконаністю, ніби пізнали

єдину чинну істину, і вимагають його як ясного припису для церковного життя.

У наступних розділах я викладу різні пояснення. Це не має нічого спільного з довільністю. І не з тим — це невпинний закид особливо «вірних Біблії» християн, — щоб перетлумачувати Боже Слово й підганяти його під власні бажання.

Бути вірним Біблії для мене означає досліджувати зміст Слова ясним розумом. Запитання до тексту дозволені й допомагають рухатися далі. При цьому смиренно ставати під це Слово, з основоположною довірою, що перед нами надійне Слово Боже. Не проголошувати власне тлумачення істиною, тлумачити слова Біблії не відокремлено, а в контексті послання, Нового Завіту й усієї Біблії. Я виходжу з того, що суперечностей немає. Якщо вони є або так здається, то для цього є пояснення (або й немає).

6.1 1 Коринтян 11 — голова, волосся і покривало

Цей (пів)розділ, 1 Коринтян 11:1-16, належить до головних текстів, які наводять для обґрунтування порядку творіння щодо чоловіка й жінки. Тут, мовляв, ясно йдеться про провідну роль чоловіка, яку видно й у покритті голови жінки.

З консервативного, вірного Біблії табору я чую, *який цей текст однозначний і ясний*. Мовляв, він складний лише для тих, хто хоче опиратися ясним настановам Слова. Розглядаючи їх як культурно прив'язані до тодішнього часу й такі, що сьогодні вже не чинні.

З іншого боку, є сестри, які не дотримуються можливих приписів щодо покриття голови й підстригання волосся, а потім мучаться сумлінням. На відміну від тих, хто дотримується їх буква в букву або вірить, що так робить.

При всій вірності Біблії в основі, як це часто буває, лежать питання тлумачення (герменевтика). Я понад 40 років намагаюся зрозуміти цей складний текст. Багато про нього прочитав. Мені траплялися пояснення й

моделі поведінки — від зрозумілих до таких, від яких волосся стає дибки.

Докладна екзегеза цього уривка тут неможлива, хоча цей розділ — найдовший у книжці. *Існує багато тлумачень цього тексту, які доповнюють, але й суперечать одне одному. І мої думки — лише одна з можливостей.* Можливо, вона допоможе читачеві здобути з цього складного тексту більше, ніж досі. Ніхто не може й не сміє бути переконаним, що має правильне тлумачення, і потім виводити з нього приписи щодо поведінки й зовнішнього вигляду.

Як я діятиму далі?

(1) Спершу я перелічу кілька аспектів, які можуть допомогти під час читання тексту.

(2) Потім спробую визначити сферу дії тексту.

(3) Далі докладно йтиметься про значення поняття «голова».

(4) Треба внести більше тла в тему покриття голови в Коринті.

(5) Знак влади на голові — це ключовий вірш, який, однак, має інше значення, ніж припускають багато хто.

(6) Пояснювальний переказ тексту — як я коротко пояснив би його.

(7) Треба з'ясувати актуальність для XXI століття.

6.1.1 Засади й підказки для тлумачення тексту

Багато хто читає цей текст Павла не вперше. Далі подано кілька аспектів, які можуть відкрити новий доступ до нього. Вони — результат праці над цим текстом і багатьох досліджень. Вони можуть допомогти не впасти у звичне прочитання, яке розуміє текст крізь окуляри ієрархічного підпорядкування жінки (жінок).[58]

Текст насамперед наголошує на тому, щоб усе відбувалося на славу Божу, а не на славу чоловіків чи жінок.

58. Розширену версію цього дослідження можна знайти на домашній сторінці: www.hans-joerg-ronsdorf.de

Ідеться про те, щоб на богослужінні вирізнялася слава Божа, — щоб чоловіки й жінки поводилися й одягалися так, аби увага не зверталася на них.

(Деякі) чоловіки стали причиною повчання Павла, бо вимагали, щоб жінки знімали покриття з голови.

Тут ідеться про культурні та суспільні звичаї й обичаї. Тому сором і безчестя треба розуміти не богословськи, щодо Бога, а як суспільне відчуття.

Отже, ідеться не про позачасові, універсальні заповіді Павла, хоч він і посилається на історію творіння.

Свобода в Христі перебуває тут у напрузі з тим, щоб не бути спокусою для свого оточення, погоджуючись на обмеження.

Ідеться про покриття волосся (а не просто голови), і не про повне закривання обличчя покривалом.

Ідеться не про ієрархічний порядок творіння, у якому чоловік стоїть над жінкою. Ідеться не про підпорядкування жінки чоловікові. Обоє моляться й говорять пророчо, рівні за статусом і рівноправні, обоє мають дотримуватися зовнішніх правил поведінки, властивих своїй статі.

Зрештою, Павло говорить про всіх жінок і чоловіків, а не лише про одружених, хоча метафора голови й тіла стосується лише їх. Моляться й говорять пророчо всі — заміжні, рабині й вдови.

Зовнішнього — як-от одягу чи зачіски — Євангеліє ніколи не приписує. Його приписано в культі старого завіту, але не в новому завіті, який коринтяни святкували у вечері Господній.

У язичницькому оточенні Павло шукає шлях, як можна жити євангелізаційно, не стаючи спокусою для людей їхньої культури.

Ідеться не про правила поведінки чоловіків і жінок у XXI столітті.

Перш ніж читати далі, прочитайте тепер текст, зважаючи на названі тут припущення. Навіть якщо досі ви бачите це інакше, просто допустіть це як можливість думки, щоб поглянути з іншої перспективи, у якій не треба одразу бути переконаним.

6.1.2 Сфера дії тексту

Для якого місця чи оточення чинний цей текст? У віршах 4 і 5 Павло пише про чоловіків і жінок, які моляться й пророкують. Чи стосується це зібрання, тобто богослужбового зібрання? Прихильники «мовчання жінок» на богослужінні це заперечують. На їхню думку, переважна більшість перекладачів і тлумачів, які відносять це до зібрання (уже в заголовках до цього уривка), помиляються. Дивно, що саме вони «рекомендують» настанови щодо покриття голови для зібрання, хоча цей текст для нього нібито не чинний.

Є два припущення, щоб не відносити цей текст до зібрання:

1. У наступному тексті, від вірша 17, тема змінюється і відтоді прямо стосується *зібрання* церкви. Слово «*сходитися*» (зібрання) від вірша 17 згадується кілька разів. У віршах 18, 20, 33, 34, але не перед уривком 11:1-16 і не в ньому.
2. Далі в Посланні до коринтян, у 14:34-36, жінки мають мовчати на зібранні. Ця категорична заповідь мовчання (докладно про неї в розділі 6.2) нібито відсуває сказане Павлом в 11:5 на всі можливі нагоди, але всі — поза зібранням.

Обидва аргументи не такі переконливі, як здається:

- Чи було б тоді покриття голови (якщо його сьогодні вимагають) цілком неважливим для зібрання?
- Чи не діє для зібрання твердження, що чоловік — голова жінки? Адже заповідь мовчання обґрунтовують саме покорою (14:35).
- Для яких нагод тоді взагалі чинний розділ 11? Указують на багато можливостей, які є в сестер поза зібранням. Звісно, вони є, тільки в цьому посланні про них ніде не йдеться. *Молитва (з одним винятком) і пророкування в Павла в 1 Посланні до коринтян (розділ 14) відбуваються виключно на зібранні.*
- Чи не діють засади трапези Господньої (розділ 10) для зібрання на ламання хліба лише тому, що до 11:17 сам процес сходження на зібран

ня не названо?

- Збір пожертв першого дня тижня відбувався на зібранні, хоч це прямо й не згадано (1 Коринтян 16:1-4).

Покриття чи непокриття голови як видимий знак для інших присутніх робить зібрання передумовою такої настанови. *Інакше видимі знаки марні*. Скупчення людей, тобто віруючих, у 1 Посланні до коринтян — це завжди зібрання.

6.1.3 Три пари з головою

Павло починає з трьох пар, у кожній з яких є голова. Спершу: *Голова кожного чоловіка — Христос*. Потім: *Голова жінки — чоловік*. І нарешті: а *голова Христа — Бог*. Тут я довго бачив універсальні щаблі ієрархії в такому порядку:

Бог

Христос

Чоловік

Жінка

Якщо я розумію поняття «голова» прямо як вищу *владу*, то виходить така ієрархічна послідовність, або порядок рангів. Питання в тому, чи має Павло це на меті. Чи означає «голова» тут владу?

У такому розташуванні жінка стоїть у самому низу. У цій моделі вона не має зв'язку з Христом. Її чоловік (або чоловік загалом) видається якимсь посередником. Але кожен читач підтвердить, що чоловік не може стояти між жінкою та Христом. Послідовність щаблів не відповідає послідовності тексту, тому вона в такому вигляді не задумана й непридатна.

Якщо жінки мають мати знак влади над собою (вірш 10), то з чого це видно в чоловіка, який теж має над собою владу? З якого зовнішнього

знака видно в Христа, що Він підкорений Богові? Можливо, Він мав довге волосся, як назорей, а в цьому тексті це названо соромом.

Кожна пара стоїть сама по собі. У цьому треба бачити пояснювальне, роз'яснювальне чи виправне порівняння. Пари стоять як приклади для пояснення *поруч одна з одною. Не як ланцюг наказів.* Послідовність могла б, серед іншого, вказувати на те, що Павло спершу звертається до чоловіків, які вимагали, щоб жінки знімали покриття з голови.

Ця схема відходить від порядку рангів. Ієрархічний порядок — не ключ до цього розділу.

6.1.4 Що означає «голова»?

Це питання не таке просте, як іноді кажуть. Радше воно гаряче обговорюється серед фахівців.

Слово *голова* в переносному, образному чи метафоричному значенні в нашій мові швидко пов'язують із владою. У німецькій: Hauptmann (капітан), Hauptzollamt (головне митне управління), Hauptstraße (головна вулиця) тощо — так само й українською: голова правління, головне управління, головна вулиця. Під впливом мови ми інтуїтивно пов'язуємо з цим владу, верховенство, провід, вищість, людину, що несе відповідальність.

Що тоді означало слово *голова*? Воно *не означало загалом влади*. Навіть якщо в інших контекстах мало й таке значення. Якщо Павло хоче висловити владу, то радше роз'яснювально. *Бо чоловікам пояснюють, що перш ніж думати про свою владу над жінкою, вони мусять спершу зважати на свою покору Христові.* Це має визначати їхнє ставлення до жінок і їхню поставу щодо них. Зрештою, взірцем, як довершена форма, мають бути

навіть стосунки Бога й Христа. Ці стосунки визначає радше єдність і рівність, ніж питання влади.

Екгард Й. Шнабель (Eckhard J. Schnabel) пише: «Павлові йдеться не про те, щоб обґрунтувати місце жінки й «владу» чоловіка, а про те, щоб показати, що всі — кожен чоловік, кожна жінка і також Христос — мають «голову», тобто віднесені до особи з першорядним становищем і винні цій особі *лояльність*».[59] *Л*ояльність означає вірність, яка ґрунтується не на ієрархії чи підлеглості, а насамперед на стосунках і зв'язку.

Голова (грецькою: kephale) означає також *походження.* Ось чотири причини, чому це слово в 1 Коринтян 11 не має (*л*ише) значення влади чи провідника:[60]

У грецькому перекладі Старого Завіту (Септуагінті) слово «голова» передано як *kephale*. У єврейській мові, як і в німецькій, (rosh) може означати «голова», «провідник» чи «правитель». У тих випадках, коли *rosh* означало провідну особу, перекладачі здебільшого не вживали *kephale*. Натомість вони, як правило, вживали грецьке *archôn*, що означає приблизно «провідник» або «правитель». *Єврейське слово може означати також початок або походження.*

Ще одна ознака показує, що *kephale* в давньогрецькій мові зазвичай не означало «провідник». Liddell-Scott-Jones Greek-English Lexicon не містить жодного визначення *kephale*, яке наближалося б до «провідника» чи за змістом до «влади». Р. Сервін (R. Cervin) констатує, що словники творів окремих язичницьких давньогрецьких авторів — таких як Ксенофонт, Геродот, Платон, Фукідід, Софокл, Есхіл, Полібій, Діодор Сицилійський та інші — не містять *для kephale* визначень, які хоч приблизно означали б «провідник». *«Голова» в значенні «провідник» у язичницькій грецькій літературі аж до IV ст. н. е. практично не засвідчена.* Натомість християнські словники передають це слово як владу. Хоча словники Нового Завіту подають *для kephale* визначення «керівник», важливо зважити на те, що цим словом названо *л*ише Бога (1 Коринтян 11:3), Ісуса Христа (1 Коринтян 11:3; Ефесян 1:22-23; 4:15-16; 5:23; Колоссян 1:18-19; 2:9-10; 2:18-19), чоловіків (1 Коринтян 11:3) і чоловіків у шлюбі (Ефесян 5:23). *Л*ише в Павла. Якщо він уживає *kephale* в значенні керівника чи начальника, чому

59. Schnabel, E. J., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, Witten; Gießen 2018, 597.
60. Уклала Margaret Mowczko, Sydney: www.margmowczko.com

він не вживає цього слова в інших місцях своїх послань щодо людей на провідних посадах чи в уряді?

Кілька грекомовних отців ранньої Церкви розуміли *kephale* в 1 Коринтян 11:3 у значенні «походження», «початок» чи «джерело», хоча дехто з них писав у час, коли *kephale* іноді могло означати «керівник» або «особа, що має владу». Ба більше, ці отці Церкви й так вірили, що чоловіки мали більшу міру влади, ніж жінки, і що чоловіки вищі за жінок. *Проте вони не використовували 1 Коринтян 11:3, щоб підкріпити цей погляд. Ці мужі та інші побоювалися, що коли kephale в 1 Коринтян 11:3 розуміти як «правитель» чи «влада», це призведе до викривленої христології.* Натомість вони розуміли *kephale* в значенні «початок» або «джерело».

Греко-римське суспільство було патріархальним. Ми маємо багато творів, у яких грецькі автори писали про панування чоловіків — і загалом, і в шлюбі. *Але жоден інший автор, крім Павла і християнських авторів, які пішли за ним, не вживав слова «голова», коли писав про стосунки чоловіка з дружиною чи про чоловіків і жінок загалом.* Поза християнською літературою *kephale* в давньогрецькій мові ніколи не вживається в контексті «чоловік — жінка».

Я пропоную читати *kephale* в 1 Коринтян 11:3 у значенні «походження» чи «початок» або, як кажуть деякі, «джерело». Докладно пояснення виглядає так:

«Походження кожної людини — Христос», тобто Христос — представник Бога у творінні. У 1 Коринтян 8:6 Павло наголошує, що Ісус Христос — Той, «через Кого все».

«Походження жінки — чоловік» (тобто Буття 2:21-23). Жінку [ishah] «взято з чоловіка [ish]».

«Походження Христа — Бог» (тобто Христос — це «Месія», і походження Месії — Бог). Мовою пізніших століть кажуть: «Син походить від Отця». Христос походить від Бога.

У 1 Коринтян 11:2-16 є кілька натяків на розповідь про творіння з Буття 2 і на походження чоловіка й жінки (11:8-9; 11-12). *Тож у контексті переконливо, що 1 Коринтян 11:3 натякає на творіння й походження.*

Ми не можемо остаточно сказати, яким є весь обсяг значення слова «голова». Чи воно багатозначне, чи все діє абсолютно однаково для кожної «пари»? Наскільки роль чоловіка як голови жінки однакова з позицією Бога як Голови Христа? Тому тут потрібна стриманість і треба зважити, як цей вірш 3 може бути провідною думкою чи заголовком для всього наступного абзацу.

Те, що чоловік — голова, означає більше, ніж владу, якщо вже конче хочеться розуміти це поняття так. Це так само означає походження й джерело. Сам я вивів би з цього, як уже показав у розділі 5.2, що воно наголошує також на єдності й поєднаності. А також на функції голови — дбати про тіло й захищати його, нести й підтримувати.

Можливо, були й юдейські впливи, яким Павло протистоїть. У світлі розповіді з книги Буття, а не навпаки, Павло тут, схоже, виправляє хибно витлумачену, тобто по-юдейському витлумачену, історію творіння. З неї юдаїсти загалом і в Коринті зокрема виводили підпорядкування жінки й пов'язували з ним зовнішні речі, як-от покриття голови й довге волосся.

Павло спростовує це в дусі розповіді про творіння: жінка ніщо без чоловіка (свого чоловіка). І так само чоловік ніщо без жінки (дружини). Вони взаємно доповнюють одне одного. І як до цього дійшло: жінка походить від чоловіка. А що далі? Кожен чоловік народжується від жінки. *Як можна було б краще підсумувати й влучно висловити розповідь про творіння? І так переконливо сформулювати їхню рівноцінність і рівність статусу?* Обоє, чоловік і жінка, виходять сформованими з Божої руки, як досконале доповнення й відповідник одне одному. З ролями, які, з одного боку, різні, але в життєвій реальності часто взаємозамінні й не визначаються статтю.

На доповнення до цієї рівності статусу чоловіка й жінки є й попереднє повчання Павла в розділі 7:3-5:

«Нехай чоловік віддає дружині подружній обов'язок, так само й дружина чоловікові. Дружина не має влади над власним тілом, а чоловік; так само й чоловік не має влади над власним тілом, а дружина. Не ухиляйтеся одне від одного, хіба що за згодою на якийсь час, щоб мати дозвілля для молитви; і знову сходьтеся, щоб сатана не спокушав вас через вашу нестриманість.»

Цим твердженням Павло перевертає догори дриґом античні погляди й уявлення про сексуальність. Жінка не мусить однобічно служити чоловікові, коли той будь-коли, як захоче, шукає сексуального задоволення. Жінка не належить чоловікові. Вони належать одне одному. У сексуальності вони шанують одне одного. Сексуальність — не вулиця з одностороннім рухом. Вона — обов'язок, бо чоловік і жінка мають сексуальні потреби, які Сам Бог заклав у них, щоб вони здійснювалися. Секс — це дія за взаємною згодою, що служить задоволенню обох партнерів. *І тут Павло ясно підкреслює рівність обох статей.* Інакше він не сказав би, що дружина має владу над тілом свого чоловіка. Оскільки статевий акт — тілесна річ, наголошено на тілі, яке, однак, зрештою означає всю особу. Те, що дружина має владу (авторитет, панування) над чоловіком, часто не помічають, бо виходять із того, що жінка не має панувати над чоловіком, а має коритися. Це важливий урок для здорового сексуального життя в шлюбі. Тоді це не відповідало духові часу. Але це і є порядок творіння.

6.1.5 Покриття голови в Коринті

Якщо ми не дослідимо звичаю покривати голову і/або носити покривало, є небезпека перенести цей текст Павла один до одного на сьогодення. І то в однобокій, чорно-білій герменевтиці, яка зрештою стає виправданням звуженого законництва, як я сам це пережив.

М. Ауербек (M. Auerback) підсумовує аргументацію на користь покривання: «*Символи, висловлювання мають значення лише в культурі, яка знає, що вони означають.*» «Але в традиційній біблеїстиці більшість виходила з того, що покривало в 1 Коринтян 11:3-16 означає «покору», *не розбираючись у значеннях, які покривало мало для жінок в античній культурі східного Середземномор'я* або в його й далі широкому вжитку в низці сучасних культур.» [61]

Брюс Вінтер (Bruce Winter) констатує, що за часів Римської імперії «можна з певністю вважати, що покрита голова була символом пристойності й цнотливості, яких очікували від заміжньої жінки.» [62]

61. Westfall, c. 26 Westfall, Cynthia Long. Paul and Gender: Reclaiming the Apostle's Vision for Men and Women in Christ. Baker Publishing Group, 2015
62. c. 27

«Тепер, однак, ми маємо доступ до розповідей жінок із культур, які практикують покривання жінок, і ці розповіді оповідають іншу історію. Ми бачимо, що в ісламі та юдаїзмі є сильна течія побожних фундаменталістських жінок, які покриваються з причин, що звучать дуже подібно до обґрунтування Павла в 1 Коринтян 11:3-16. Однак ми не цілком залежимо від пізніших антропологічних паралелей, які ризикують бути анахронічними. *Історію жінок, що відмовляються зняти покривало, і причини носіння покривала можна простежити аж до ассирійської культури*.» [63]

«*Павлова турбота, схоже, поширюється на всіх жінок у церкві, які пророкують і моляться, — зокрема на рабинь, вільновідпущениць, незаміжніх і вдів.* Правила одягу римської матрони[64] виявляли і її ранг, і «її статус та роль як жінки, здатної до статевого життя, у римському суспільстві». *З другого боку, непокрита голова означала сексуальну доступність, тому рабині чи вільновідпущениці покриватися було заборонено*.» [65]

«Регулювання покривання було прерогативою чоловіків; саме вони найприродніше бачили б потребу встановити правило. *У римській практиці і чоловіки, і жінки покривали голову, щоб молитися. Павло, очевидно, навчав чоловіків у церквах молитися з непокритою головою, всупереч римській практиці (1 Коринтян 11:4), тож чоловіки, можливо, подумали, що годиться гусакові, те годиться й гусці. Але тоді як непокрита голова чоловіка була знаком його смирення перед Богом, непокрита голова жінки не була знаком смирення жінки перед Богом; радше вона подавала сигнал про її сексуальну доступність, що могло дорівнювати спокусі.* Але культурними ідеалами того, що пристойно, хтось міг знехтувати на користь нібито богословських пріоритетів.» [66]

«Зазвичай без жодних сумнівів припускають, що Павло виправляв коринтських жінок. *Однак уривок стає узгодженішим, якщо припустити, що коринтські жінки відмовлялися знімати свої покриття голови чи покривала*, але особи, що мали владу, — чоловіки в домашній церкві або, можливо, навіть їхні власні чоловіки — тиснули на них чи заохочували їх зняти пок

63. с. 29
64. Матроною називали в суспільстві Римської імперії жінку, заміжню за римським громадянином. Її місце було переважно вдома, у турботі про родину й домашнє господарство. Вона перебувала під захистом і опікою господаря дому — батька або чоловіка. Wikipedia
65. с. 29
66. с. 31

ривала. Це той тип сценарію, який знову й знову розгортається в культурах, що практикують покривання.» [67]

«Це не лише сигналізувало, що такі жінки сексуально доступні, а й підтримувало соціальний порядок і розрізнення між класами. … *Павлова підтримка покривання всіх жінок вирівнювала соціальні стосунки в церкві; оскільки це покривання було в його руках, він забезпечував повагу, честь і сексуальну чистоту жінкам у церкві, яким у культурі цей статус був недоступний*.» [68] Покривало робило видимими соціальні відмінності між верхами й низами, тобто станову різницю, яку можна спостерігати протягом 1800 років, аж до Нового часу.

«У культурі Близького Сходу жінка вищого класу покривала голову, щоб засвідчити свою відданість і скромність. Її покрита голова також прямо свідчила про її власну честь і честь її родини — особливо її paterfamilias (голови родини в античному домі), *джерела її ідентичності.* Павло використовує складне значення цього символу, щоб висунути богословський аргумент на користь покривання на основі розповіді про творіння.» [69]

Е. Шнабель пише: «Носіння жінками покриття голови (не лише в релігійних контекстах) у римсько-елліністичному культурному просторі мало самоочевидну переконливість. Римські статуї, передусім портрети жінок імператорської родини, а також надгробні рельєфи зображують заміжніх жінок зі столою, накинутою на голову (*palla*), або з *vitta* — вовняною пов'язкою для голови чи волосся, — що вважалися символом пристойності й цнотливості. Жінки не *мусили* носити столу на людях. Однак носіння столи символізувало їхню цнотливість. Шлюбне законодавство Августа встановило, що повіям заборонено носити столу пристойної дружини, *Matrona*.» [70]

Покривати голову було поширеним звичаєм. Без особливих зусиль римські жінки могли натягнути свою накидку чи верхній одяг, паллу, ззаду на голову, і так їхнє волосся теж було майже покрите. Так це видно на незліченних античних зображеннях.

67. с. 32
68. с. 33
69. с. 37
70. Schnabel, E. J., 602–603.

«Це спростовує панівне в біблеїстиці припущення, що покривало символізувало покору жінки своєму чоловікові. Носіння покривала було не приватним символом, а публічною практикою, урегульованою законом і звичаєм, і від чоловіків, і від жінок очікували, що вони підкорятимуться звичаєві. *Коротко кажучи, покривало представляло честь, статус і захист жінки.*» [71]

«Було (і є) звичним, що жінки відмовляються знімати покривало, бо воно символізує честь і захист. Імовірніше, що жінки, яким не дозволялося покриватися на людях, хотіли носити покривало на зібранні, щоб символізувати, що вони виправдані через Христа. *Настанова Павла всім жінкам покриватися була анти- або контркультурною і доброзичливою до жінок. Практика, за якої всі жінки носять покривало, вирівнювала соціальні стосунки в християнській церкві.*» [72]

Так докладно йшлося про те, щоб показати, що ці зовнішні знаки були глибоко вкорінені в тодішній культурі й суспільстві. Щоб не наражати на небезпеку свідчення Христа та Євангеліє, треба було знайти шлях між свободою в Христі та пристосуванням до суспільних норм. Це означало, з одного боку, пристосування (жінки покриваються). Але також контркультурне покриття всіх жінок, щоб засвідчити рівність у Христі. Так само й відмову від покриття для чоловіків, бо воно могло означати пристосування до ідолопоклонських культів. Цю засаду треба зберігати й сьогодні. Переймання античних суспільних норм не допомагає нам у XXI столітті. Радше такі зовнішні речі викликали б збентеження, як це, на жаль, і буває.

6.1.6 Мати на голові знак влади?

Вірш 10: Тому жінка повинна мати на голові владу заради ангелів.

Багато перекладів додали тут «*знак* влади чи авторитету»! Але там стоїть лише влада, повноваження чи авторитет. Це додавання не дивує, бо, як згадано на початку, цей текст Павла розуміли як підтвердження ієрархії чоловіка над жінкою. Це вплинуло на (майже виключно чоловіків) перекладачів. *Іншими словами: це додавання — тлумачення.*

71. с. 42
72. с. 44

Радше цей вірш слід передавати так:

Тому жінка повинна мати владу над своєю головою заради ангелів.

(так Шнабель, Вестфол (Westfall), Бушнелл (Bushnell), Кінер (Keener), Ширрмахер (Schirrmacher) та інші)

Павло вказує, що в християнській спільноті покриватися — це право жінки, і це перетворює символ. Тим самим це прямо не є знаком підкорення чи ієрархічного підпорядкування. Це могло б означати, що жінка має бути здатна сама судити в питаннях жіночого одягу, бо їй призначено судити світ і ангелів, як він уже сказав у 1 Коринтян 6:2-3. «*Носячи традиційне покриття голови, дружина виявляє свій контроль над власною головою, приймаючи свою вірність чоловікові та свій особистий суспільний статус. Еротичних сигналів, які жінки подають, відкриваючи голову перед людьми на церковному зібранні, уникають. Співвіднесеність чоловіка й жінки зберігається, а вираження жінкою Божої дійсності в молитві й пророчому слові залишається автентичним*».[73]

«Отже, у Павловому богослов'ї походження чоловік і жінка прямо залежать одне від одного. У контексті 1 Коринтян 11:3-16 Павло дипломатично пом'якшує будь-яку недоречну незалежність жінок, яка випливає з його підтримки їхнього бажання покриватися.»[74]

6.1.7 Актуальність сьогодні

Боже Слово позачасове. Жодне слово не минеться. Але є речі, що належать до певної епохи й звернені до цієї епохи.

Покриваючи голову, жінки не мали привертати до себе уваги, показувати красу свого волосся й відволікати чоловіків (а може, й декого з жінок). Божу славу треба було звеличувати й хвалити. Божа слава, Його присутність, була осердям зібрання. Ніщо сьогодні на богослужінні не повинно звеличувати людину, ніхто не повинен привертати до себе уваги чи брати собі честь.

Жінки не мали своєю зовнішністю, своєю підкресленою чи вичепуреною красою щось віднімати від Божої слави. *Це етична засада тексту, яка*

73. Schnabel, E. J., 610–611
74. с. 73

чинна й сьогодні. Жоден промовець, проповідник, жоден, хто розповідає про своє життя чи про місію, жоден співак, жоден музикант, жодна людина не повинні, так само як тоді, привертати до себе уваги одягом.

«Щодо практики покриття голови, то в західних суспільствах уже давно не заведено, щоб жінки засвідчували свій статус вірних дружин покриттям голови. В ісламських країнах, а отже, і в церквах в ісламських регіонах це інакше! Коли християнські дружини в такій ситуації активно служать у церкві без покриття голови, то саме тому, що вони й на людях у місті, де живуть, ходять без покриття голови. *Відсутність покриття голови не подає жодних сигналів. Коли деякі християни вимагають, щоб дружини з «послуху Писанню» й сьогодні носили покриття голови, то настанови апостола Павла якраз не розуміють і не втілюють «слухняно»: Павлові йдеться не про покриття голови, а про свідоме нехтування й висміювання традиційних конвенцій, важливих і засадничих для суспільства в цілому.*»

«Коли жінки в церквах Західної Європи носять покриття голови, то це не та відповідність конвенції, якої вимагав Павло і яка символізує цнотливість і солідарність дружини, а поведінка, яка якраз *не* відповідає конвенції. На Заході подружню солідарність і пристойність майже вже не символізують певним способом одягатися. Це відбувається радше словесно, тобто конкретними висловлюваннями про цінність шлюбу й подружжя.»[75] І, звісно, обручкою, яка недвозначно показує, що її власник перебуває в міцних (подружніх) стосунках і не вільний для нових стосунків чи не шукає сексуальних пригод. Від цього обручка захищає лише до певної міри; ідеться про знак.

Хто все ж вважає, що сьогодні треба приписувати жінкам покриття голови (або вони самі приписують його собі), той ще не вхопився за свободу Євангелія, до якої ми покликані.

6.1.8 Пояснювальний переказ

Далі подано передачу тексту моїми словами. Так я коротко й стисло пояснив би цей складний текст. Це не переклад грецького тексту, а перефразована версія — як я її розумію й пояснював би — з погляду автора, Павла:

75. Schnabel, E. J., 624

Мені важливо, щоб ви, коринтяни, усвідомили, що походження, тобто голова кожного чоловіка, — це Христос, Месія. Через Нього ви, чоловіки, створені. І як чоловіки ви віднесені до Нього. Це стає видно на зібранні. Вас я згадую першими, бо ви вимагаєте від жінок не носити покриття голови, коли вони моляться й пророкують.

Голова жінки — чоловік. З його боку її створено, щоб вона стала з ним одним цілим. Він — голова, вона — тіло. Чоловік — її походження, і вона також віднесена до нього, що стає видно на зібранні.

Ці стосунки ми бачимо й у Христі. Його голова — Бог. Він породив Його у вічності й як людину — Свого Сина, рівного Йому.

Коли чоловік у Коринті на зібранні вголос молиться до Христа чи до Бога або коли говорить пророчо, а голова його покрита, то це сором. Він віддає честь самому собі, а не Христові. Бо ідолопоклонники покривають голову, коли приносять жертви ідолам. З непокритою головою чоловік виявляє смирення й віддає честь Найвищому, невидимому Христові.

У жінок усе якраз навпаки. Жінки, які на зібранні моляться й говорять пророчо, але не покриваються, накликають сором на свою голову. Вони безчестять самих себе й свого чоловіка, тобто свою голову. Бо вони привертають увагу до себе, а не до Бога й Христа.

Якщо хтось вимагає, що жінкам не треба покриватися так само, як і чоловікам, той не додумує цього до кінця. Адже ви знаєте, що непокрита жінка в Коринті вважається остриженою і подібною до жінки, яка займається проституцією чи шукає сексуальних зустрічей. Якщо вона не закривається чи не покривається, то їй логічно слід було б і волосся обстригти чи взагалі поголитися.

Я знаю, що ви своєю вимогою зовсім цього не домагаєтеся! Але в суспільстві, у якому ви живете, це було б наслідком! Тому не ризикуйте стати спокусою для людей, які приходять до вас і бачать, як відкидають звичний звичай, за яким жінки на людях покриті.

Чоловіки не мають покриватися на зібранні, у Божій присутності. Бо чоловік — образ Божий і відблиск Його слави.

Жінка також Божий образ, але, понад те, вона ще й відблиск слави чоловіка. Її краса — це краса її чоловіка, з яким вона одне ціле.

Як вона могла стати його славою? Звісно, не тому, що його створено з неї, а тому, що її утворено з нього, з його боку.

І вона не слава чоловіка через те, що його створено заради неї, а навпаки. Її створено заради нього, бо він був сам і потребував помочі. І як жінка вона була для нього прекрасною й бажаною.

Тому — оскільки жінка має таку цінність і така корисна для чоловіка — вона має сама вирішувати щодо своєї голови, покривати її чи ні. Ніхто не сміє їй цього приписувати. Ні її чоловік, ні провідники церкви не сміють приписувати їй не носити покриття голови (чи носити його).

Але нехай жінка у своїй самостійності й свободі рішень зважає на те, що вона не відокремлена й не незалежна від чоловіка. Вона в церкві не існує без чоловіка, і чоловік так само не існує без жінки. Божим задумом завжди було те, щоб чоловік і жінка були разом, одне з одним. У єдності голови й тіла вони діють разом, злагоджено, домовившись, мирно, коряючись одне одному, доповнюючи одне одного.

Що означає, що один не існує без іншого? Згадайте ще раз створення людської пари. Жінка спочатку вийшла з чоловіка. З його боку. Віднесена до нього, щоб знову бути з ним одним тілом. Але думайте далі: кожен чоловік відтоді виходить із жінки. Без чоловіка не було б жінки, а без жінки не було б чоловіка. Обоє рівні за гідністю, рівноцінні й рівноправні — досконале доповнення в своїй відмінності. Усе це було Божим задумом. Він — Голова, з Якої це вийшло.

З огляду на це я питаю вас: чи пристойно, коли жінка прилюдно, але не покрита й не закрита, молиться Богові? Ні, ви погодитеся, з огляду на звичаї в Коринті та в Римській імперії це не пристойно.

Просто є звичаї й обичаї, які для людей — як закони природи. Коли чоловік, усупереч звичаям і обичаям, носить довге волосся, то це вважають соромом. І тут у жінок усе якраз навпаки. Довге волосся жінок — це їхня слава, їхня природна прикраса, яку так і сприймають. Довге волосся дане їй як прикрашальне покривало чи накидка, щоб вона була славою чоловіка.

Цю прикрасу, яка видається чоловікам такою бажаною, вона має покривати на зібранні. Це не місце, щоб з'являтися з цією славою, так само як

чоловік має виявляти своє смирення непокритою головою. Бо йдеться про честь і славу Бога й Христа. Це Він запрошує нас на аудієнцію до Царя над усіма царями.

Якщо хтось у Коринті хоче про це сперечатися й ставить під сумнів цей звичай покривати голову, то хай усвідомить, що такого ніде немає. Так, як ви хочете приписувати жінкам не носити покриття голови. Жодна церква такого не практикує, тож тримайтеся того, що зазвичай діє щодо покриття голови, що пристойне й нікого не спокушає.

6.1.9 Завершення і підсумок

Мова уривка й висновок Павла дають підстави вважати, що хтось хотів або обмежити, або заборонити покривало в коринтських домашніх церквах, але всі жінки, деякі жінки чи одна окрема жінка хотіли покриватися. Спершу Павло коротко підсумовує розповідь про творіння й пояснює, що створення жінки з чоловіка й для чоловіка — причина того, що жінка є славою чоловіка. Чоловік — її голова, бо її створено з нього, і її голова, отже, віддзеркалює його славу чи якимсь чином виражає її. У розповіді книги Буття вона була також його славою, бо її було створено саме для того, щоб вона приваблювала його, на відміну від усіх тварин (Буття 2:18-23).[76]

Тексти Павла містять богослов'я статей (ґендеру), *яке втілюється в тому, як Павло пояснює розповідь про творіння поняттями й символами греко-римської культури та зворотами грецької мови.* Застосовуючи метафору «голови» до Адама, Павло показує, що Єва має кілька ідентичностей. Жінки — образ Божий, образ Адама, а також «слава чоловіка». *Павлів опис жінки як «слави чоловіка» не вказує на підпорядкування чи меншу славу, а вказує на додаткову славу: силу її краси над чоловіками.* Так само ми не можемо вкладати першість чоловіка в короткий виклад Павла в 1 Тимофія 2:13-14, де сказано, що Адама створено першим (вірш 13). Натомість Павло навчає взаємності на основі розповіді про творіння, бо Павло зображує чоловіка як того, хто отримує користь і потребує помочі жінки. Він описує це поняттями, які культура зрозуміла б. *Жінку утворено з чоловіка, тож у розповіді про творіння чоловік, за грецьким слововжитком, вис*

76. с. 98

тупає головою жінки (її джерелом життя); але згодом кожен чоловік походить від жінки, тож жінка також є джерелом життя, що й означає ім'я «Єва» в Буття 3:20.

Тому за Божим задумом жінка й чоловік не незалежні одне від одного. Немає переконливої причини тлумачити Павла так, ніби він суперечить владі жінки в розповіді про творіння в Буття 1:27-28 або у своєму вживанні грецької ідіоми «голова», перетлумачує її чи релятивізує. І чоловіка, і жінку створено на образ Божий, і обох створено для панування, яке, за Павлом, здійснюється в дусі спільності та взаємності в межах відповідних культурних рамок.[77]

6.1.10 Інше прочитання 1 Коринтян 11

Приблизно 25 років тому я вперше почув про те, що Павло в цьому тексті наводить чи цитує не свої думки, а думки чоловіків у Коринті й спростовує їх. Це називають теорією цитати, або тезою про цитату. Німецькою мовою її розробив Томас Ширрмахер (Thomas Schirrmacher). Я довго ставився до неї скептично. Бо в результаті виходить те, що стоїть у назві його книжки: *Paulus im Kampf gegen den Schleier* («Павло в боротьбі проти покривала»).[78] Тобто не заклик на захист покриття голови, а відмова від цих зовнішніх речей. Це поворот значення на 180°. Як це ще називають, справжній «gamechanger» — те, що змінює правила гри. Ця теза — зовсім інша перспектива на цей текст.

Через англомовних богословів, які відстоюють ту саму тезу незалежно від Т. Ширрмахера, я повернувся до його тлумачення. Я вважаю цю тезу цілком переконливою. Навіть знаючи про різноманітну критику, яку проти неї висували. Сам Ширрмахер у 5-му виданні своєї книжки відповідає на критику. Це тлумачення не доведене, але яке ж доведене?

Воно походить не з історико-критичного методу, бо існувало ще до появи цього методу. Ідеться не про критику Біблії, а про розуміння ходу

77. с. 105

78. Paulus im Kampf gegen den Schleier, Thomas Schirrmacher, Eine alternative Auslegung von 1. Korinther 11,2-16, 5-те доповнене видання, VTR, Nürnberg, 2002 (перше видання 1993), з передмовою Hans-Georg Wünch, керівника навчання й викладача Старого Завіту в Theologisches Seminar Rheinland, який підтримує це прочитання як цитати.

думки. Не про те, щоб знецінити текст, а про те, щоб вписати його у вчення Ісуса, апостолів і Біблії.

Приклади цитат

Щоб узагалі дійти до думки, що в 1 Коринтян 11 Павло докладно цитує збентежливі вимоги деяких коринтських чоловіків, я наводжу подібні приклади з 1 Послання до коринтян. Він кілька разів посилається на думки, погляди й події в Коринті. У розділах 1-4 ідеться про утворення угруповань, причому одна партія за його відсутності проголошує його своїм провідником, і це спонукає його запитати, чи його розп'ято за них. У розділах 5-6 ідеться про церковну дисципліну, у розділах 6-7 — про подружню любов, у розділах 8-10 — про м'ясо, принесене в жертву ідолам, у 12-14 — про духовні дари, а в 15 — про воскресіння. Він розглядає безліч суперечливих тем, хибних поглядів і хибних висновків. При цьому можна помітити то одне, то інше іронічне висловлювання.

Більше, ніж в інших посланнях, Павло називає хибні думки, щоб їх виправити. Про більшість із них він, можливо, дізнався з листа, яким коринтяни відповіли на його перше послання до них (5:9) і якого ми вже не маємо, а також від делегації з Коринта. Це цілком звичайна річ — щось процитувати або вільно переказати, щоб потім прокоментувати чи спростувати.

Приклад цитати — 1 Коринтян 7:1: *Добре людині не торкатися жінки*. Багато хто оголосив це поглядом Павла. Щонайменше з трьох причин це сумнівно: речення прямо починається з того, що коринтяни написали Павлові. Далі, ідеться про торкання, а це означає статеві стосунки, як це висловлювали грецькою мовою. Павло не проти статевих стосунків, як вірили коринтяни або дехто з них. Він розглядає їх як взаємний обов'язок у шлюбі чоловіка й жінки.

У 10:23 сказано: *Усе дозволено*. Павло тут описує не християнську свободу, а погляд коринтян, який, однак, хибний. *Ніколи не все дозволено*. І ця цитата, хоч і незрівнянно коротша, теж не позначена як цитата. Контекст робить це зрозумілим.

Загальновизнано, що в 1 Посланні до коринтян Павло цитує або вільно, або з листа: 6:12, 13; 7:1; 8:1, 4; 10:23; 15:12. Не кожну цитату завжди позначено як таку; її правдоподібно виводять із контексту. Зрештою, коринтяни добре знали, про що йдеться, — а нам сьогодні з'ясувати це важче.

Два головні аргументи проти теорії цитати такі: Павло не позначає цих цитат безсумнівно як цитати, і в розділах 11 і 14 вони задовгі порівняно з іншими цитатами. Чи довга цитата — зверніть увагу на довгі міркування про ідоложертовне в розділах 8-10, — залежить від складності. Її не можна було передати коротше без ризику непорозуміння.

Заперечення, ніби довга цитата не може бути Божим Словом, — хибний висновок. У Біблії передано багато такого, що не є правдою, навіть слова диявола, які безсумнівно хибні. Суттєвою завжди є надійна передача.

Ці попередні міркування мали показати, що в принципі можливо читати 1 Коринтян 11 саме так.

6.1.11 Альтернативний переклад 1 Коринтян 11:2-16

Спершу прочитайте текст у відомому перекладі, яким ви найчастіше користуєтеся. Потім прочитайте цей альтернативний переклад, як його пропонує Ширрмахер (Schirrmacher), і порівняйте їх речення за реченням.

(2) Хвалю ж вас, що ви в усьому пам'ятаєте мене і тримаєтеся переданъ так, як я вам їх передав.

(3) Хочу ж, щоб ви знали, що голова кожного чоловіка — Христос, голова жінки — чоловік, а голова Христа — Бог.

Далі від вірша 4 до 9, можливо, і до вірша 10, іде хибний погляд юдаїстів, який Павло цитує або вільно переказує:

(4) Кожен чоловік, що молиться або пророкує і має щось, що звисає з голови, соромить свою голову.

(5) Кожна ж жінка, що молиться або пророкує з непокритою головою, соромить свою голову; бо вона — одне й те саме, що й поголена.

(6) Бо якщо жінка, отже, не покривається, то нехай їй і волосся обстрижуть.

Але оскільки для жінки ганебно, щоб їй обстригли волосся чи поголили голову, нехай вона покривається.

(7) Бо чоловік, звісно, не повинен покривати голови, бо він образ і слава Божа; а жінка — слава чоловіка.

(8) Бо не чоловік від жінки, а жінка від чоловіка;

(9) бо й не чоловіка створено ради жінки, а жінку ради чоловіка.

Тепер Павло спростовує ці вимоги, виразно заперечує їх і фактично доводить до абсурду:

(10) Тому жінка повинна мати владу над своєю головою, ради ангелів.

(11) Бо зрештою в Господі ні жінка без чоловіка, ні чоловік без жінки.
(12) Бо як жінка від чоловіка, так і чоловік через жінку; а все від Бога.

(13) Розсудіть самі в собі! Пристойно, щоб жінка молилася Богові з непокритою головою!

(14) Природа не навчає вас, що коли чоловік має [довге] волосся, це для нього ганьба, (15) а коли жінка має [довге] волосся, це для неї честь! Бо волосся дано замість покривала.

(16) А коли хтось вважає за добре бути сварливим, [нехай зважить:] ми такого звичаю не маємо, ані церкви Божі [теж].

Як альтернативу, вірш 10 можна долучити до тексту, виділеного відступом, і тоді перекласти його як цитату:

(10) Тому жінка повинна мати на голові владу ради ангелів.

Люсі Пеппіатт (Lucy Peppiatt) теж вважає вірш 6 словом Павла, у якому він додумує вимогу покриття до кінця й показує гротескні суперечності юдаїстів, щоб потім продовжити цитату.

Це прочитання розв'язує чимало труднощів тексту. Я знаю, що порівняно з 2000 роками історії Церкви цьому прочитанню щонайбільше 200 років — або принаймні стільки часу його обмірковують. Чи тому воно хибне?

Для тих, хто, наприклад, вірить у вхоплення Церкви перед великою скорботою, діє точнісінько те саме, адже ця теза теж не старша. Якщо ми й незліченні християни щодня вивчаємо Біблію, то не має бути несподіванкою, що можуть з'являтися нові пізнання, які допомагають нам далі або можуть розв'язати давні загадки.

6.1.12 Підсумок

Для тих, хто ще ніколи не читав 1 Коринтян 11:1-16 так, це прочитання приносить полегшення. З нього випливають визвольні висновки: жінка сьогодні не мусить покривати голову чи закриватися покривалом, коли публічно молиться й пророкує. Вона може стригти волосся, як хоче, бо сама може це вирішувати. Чоловік може мати довге волосся, якщо хоче. Сам Павло дуже ймовірно якийсь час мав довге волосся (Дії 21:24). Природа, хоч би що вона означала, ніколи не є вчителем, який показує нам, як догодити Богові.

Ще глибше: з тексту не випливає ні порядок старшинства, ні ієрархія, що ставила б чоловіка над жінкою чи жінку під чоловіка. Тут не зображено ні кожну жінку й кожного чоловіка загалом, ні віруюче подружжя з різницею в авторитеті.

Тож на питання сумління та вимоги провідників церкви чи «провідних братів» можна дати ясну відповідь і зняти із сестер тягар відповідальності чи людського закону.

Існують історичні пояснення, які приходять до однозначного висновку, що сьогодні покриття голови вже не відіграє жодної ролі. До цього можна дійти й без тези про цитату, як я показав вище. Залежно від звичаїв і традицій (в античності або аж до XVIII чи навіть XIX століття) згіршення викликали жінки, які, наприклад, говорили з непокритою головою й публічно.

Справді йдеться про те, щоб не викликати згіршення. При цьому мова не про щось, що становить серцевину Євангелія. Бувають пристосування в тому сенсі, як Павло стає для поган поганином, а для юдеїв юдеєм (9:19-23), щоб їх приєднати. Він платить ціну, відмовляючись від свободи, щоб приєднати людей до Ісуса. Тож може бути, що з цих причин

буває добровільне (не богословське!) пристосування до звичаїв, у яких живуть і в яких укорінені відповідні люди, або їх збереження. Ці звичаї й зовнішні речі, які можуть ґрунтуватися на хибному розумінні ролей, фактично приймають і терплять. І вони можуть, завдяки свободі Євангелія, змінюватися й зникати. У Німеччині та більшості західних демократичних держав такої ситуації немає. Там «побожні звичаї», правила щодо одягу й зовнішні речі є складовою не світської культури, а християнської, яку з далекого минулого передано в сучасність і яку в її власному середовищі продовжують із релігійним обґрунтуванням. Без світського впливу чи примусу. Під час зустрічей таких християн із нехристиянами це може викликати непотрібне збентеження.

Один брат консервативного напряму наголошує, що зовнішніх правил, наприклад, на євангелізаційних заходах, краще не дотримуватися, щоб не бути «перешкодою через незрозумілий для них зовнішній вигляд і поведінку».[79] *Моя відповідь: усього, що є перешкодою для Євангелія, треба уникати. Яка суперечлива дилема, коли Біблія (нібито) дає настанови, які водночас можуть бути перешкодою для Божого Євангелія.*

Є лише одне, що може бути перешкодою чи каменем спотикання: хрест Ісуса Христа! На ньому розходяться думки. Не на зовнішніх речах, не на правилах мовлення, одягу й розсаджування.

Велика перешкода — якби жінкам було заборонено говорити й брати участь у богослужінні. Про це — в наступному розділі.

«Те, що ми помилково використовували те, що вважали словами Павла (хоча це не так), щоб змусити жінок у церкві мовчати, слід вважати однією з найбільших трагедій в історії.»

Денні Сілк (Danny Silk)

Так, це справді два біблійні тексти, які протягом поколінь вирішують, бути чи не бути жінці.

Вероніка Шмідт (Veronika Schmidt)

79. Herbert Briem, Die Kopfbedeckung der Frau, 2018

6.2 Не говорити, а мовчати

Серед християн вільних церков *лише* невелика частка церков, у яких жінки на богослужінні мовчать. Оскільки я виріс у цьому церковному світі, це хвилює мене досі, часто емоційно.

Я ніколи не розумів, у чому могла б полягати Божа задума, щоб жінки на богослужбових зібраннях мовчали, хіба що співали й разом проказували «Амінь». Проте, оскільки так каже Боже Слово, так і роблять. Як чоловік я торкаюся цього *лише* опосередковано. Я взагалі не можу судити, як це — усе життя не мати права нічого сказати на богослужінні.

Сьогодні в мене склалося враження, що мене як чоловіка це стосується не лише опосередковано. *Мене це стосується подвійно й безпосередньо.* З одного боку, я співвідповідальний за те, яку відповідь і яке обґрунтування я маю, коли тлумачу Біблію, навчаю й проповідую. І мусить бути дуже вагома причина, щоб змусити мовчати половину Тіла Христового в найважливішій події Церкви в усьому світі, а саме — в її зібранні. Мене це стосується, бо половина дарів не може принести мені користі в зібранні. Благословення втрачається.

Якщо таке розуміння — помилка, якщо Бог усе ж хоче чути там голос жінок так само, як і голос чоловіків, то це справжня проблема, а не дрібниця. Нести за це відповідальність з огляду на судовий престол Христа — над цим варто добре подумати.

Я сам провів десятиліття на таких зібраннях. Я засвоїв це, вважав правильним, захищав і вимагав цього від інших. Одного разу, в моїй юності, одна сестра вголос помолилася на конференції, де цієї традиції не знали. Я та інші були глибоко шоковані. Так налякані, ніби нас ось-ось уразить блискавка з неба. Пізніше цій сестрі «пояснили».

Я вже ясно показав, що мовчазні жінки ніколи не є Божою волею. Мені не йдеться про те, щоб уперто й винахідливо обійти це незручне твердження, замість того щоб просто й смиренно його виконувати. На жаль, це постійний і одноманітний закид прихильників мовчання. Ні, усе не так просто. *Є добрі й достатні причини, чому сестри в Христі не повинні мовчати.*

Ідеться про цей текст:

> [1 Коринтян 14:34-36, переклад з німецької Біблії Elberfelder] *Жінки нехай мовчать у церквах, бо їм не дозволено говорити, а нехай коряться, як каже й Закон. А коли вони хочуть чогось навчитися, нехай удома питають своїх чоловіків; бо ганебно жінці говорити в церкві. Хіба від вас вийшло Боже Слово? Чи до вас самих воно дійшло?*

6.2.1 Питання

Нам варто ще раз по-новому поміркувати над цим текстом. Ідеться про багато що. Просто подумки пройдіть, будь ласка, за мною і витримайте

це, навіть якщо ви бачите це зовсім інакше. Якби не було цих останніх віршів з 1 Коринтян 14, чи дійшли б ви колись у своїх думках хоч близько до заповіді мовчання? Чи є десь у всьому Святому Письмі подібна настанова? Це не «феміністичне навідне питання». *Мало б дати привід замислитися, що таку далекосяжну настанову бодай іще раз не згадано і навіть не натякнуто на неї ніде інде.* Ідеться не про навчання і заборону навчати з 1 Тимофія 2:12. Ці твердження не належать до контексту мого питання (хоча цей текст часто відразу наводять як аргумент). Ідеться про чутну участь жінок. Про молитву, розповідь про пережите, пісню, пророче слово, читання Біблії чи проповідь.

У безпосередньому контексті послання є якраз *протилежні твердження*. Найпомітніше, про яке вже йшлося в попередньому розділі, — твердження Павла, що жінки «моляться й пророкують» (11:5). Я вже звертав на це увагу і повторюю: «молитися й пророкувати» — характерні риси зібрання, як його докладно описано в розділі 14. Покривало чи покриття голови, яких вимагає розділ 11, мають сенс лише в зібранні, де присутні чоловіки. У цьому тексті йдеться не про молитву перед їжею, не про жіночі гуртки чи дитячі заняття. Останніх тоді, мабуть, ще й не було.

Для Павла цілком самозрозуміло, що жінки беруть участь. Саме так він кілька разів висловлюється в розділі 14. Прочитайте весь розділ, тримаючи в думці це питання.

Для чоловіків і жінок, для братів і сестер чинне таке:

Вірш 5: Я хочу, щоб ви *всі* говорили мовами, а ще більше — щоб ви пророкували!

Вірш 12: прагніть, щоб *ви (всі)* були щедро обдаровані для збудування церкви.

Вірш 23: Отже, коли *вся церква* збирається разом і *всі* говорять мовами …

Вірш 26: То що ж, брати? Коли *ви* сходитеся, то *кожен із вас* має псалом, має навчання, має об'явлення, має мову, має тлумачення; усе нехай буде на збудування.

Вірш 31: Бо ви *всі по одному* можете пророкувати, щоб усі навчалися і всі втішалися.

Звертання «брати» стосується всіх: братів і сестер. Однозначно краще було б перекладати *брати й сестри*. 1 Послання до коринтян починає багато абзаців словом «брати» (*adelphoi*), яке, безсумнівно, звернене до братів *і* сестер. Не *лише* до чоловіків. Зазвичай у чоловічій множині жінки малися на увазі. Так і сьогодні вживають «узагальнений чоловічий рід». Власники рахунків, наприклад, — це чоловіки й жінки. Для рідних сестер існувало слово *adelphai*. Не відступаючи тут від теми, вказую на слово Ісуса, де всі учениці й учні разом названі й охоплені саме цим словом: «*А ви всі — брати!*» (Матвія 23:8б). До того ж усі жінки тепер теж «сини Божі» (Галатів 3:26). Якщо з контексту не видно безсумнівно, що йдеться *лише* про чоловіків, то всі сестри включені. *Братолюбство*, мабуть, охоплює й сестер.

До цих ясних тверджень додається те, що обдарування, тобто дари Духа (див. розділ 12), дари благодаті роздано всім членам — *незалежно від статі*. У жодному тексті на цю тему немає відмінності, яка натякала б, що критерій «бути чоловіком чи жінкою» має якесь значення для роздавання дарів чи обдарування. На П'ятидесятницю, згідно з обітницею пророка Йоіла, Дух вилився на всяке тіло, *на синів і дочок* однаково (Дії 2:17).

6.2.2 Збентеження наприкінці розділу

Після того як Павло в 11:5 говорив про жінок, що публічно моляться й пророкують, а в розділі 14 досі не згадував жінок окремо й не робив для них винятку, а включав їх, тепер з'являється збентежливе твердження. *Жінки нехай мовчать. У цих двох віршах це повторено тричі. Отже, усе попереднє їх не стосується.* Чи Павло забув про це під час писання й додає внизу? Чи це вершина наприкінці його настанов? Ні, Павло був геніальним і обдарованим автором. Кожне слово стояло на правильному місці й було продумане.

Вони, жінки, як каже текст, мають мовчати й коритися, як каже й Закон (14:34). Коли згадано Закон, який нібито містить і обґрунтовує обидві настанови — мовчати й коритися, — варто насторожитися. *Чи це Павлова манера говорити?*

Такого закону в Мойсеєвій Торі немає. Ні щодо покори, ні щодо мовчання. *І як міг би закон Старого Завіту бути настільки конкретною настановою для новозавітного зібрання?* У вірші 21 цього розділу видно, як Павло посилається на Закон: цитатою, яку кожен може прочитати в Ісаї 28:11, 12. Чому тут не так? Бо це не Мойсеїв Закон.

Дехто доводить, що весь Мойсеїв Закон або весь Старий Завіт, хай і не конкретно чи дослівно, слід розуміти в цьому напрямі. Але й це не можна обґрунтувати. Для такого далекосяжного обмеження жінок цього просто замало. *Ніхто з тих, хто так аргументує, не прийняв би проти себе вироку, обґрунтованого так загально чи так слабко.*

Дехто навіть вважає, що тут Павло має на увазі слово покарання з Буття 3:16, де сказано, що чоловік пануватиме над жінкою. Хоч це й безпідставно, але якби так було насправді, то заповідь мовчання була б прямим покаранням за гріхопадіння. Тобто покаранням, яке передбачає, що раніше так не було. У церкві нового завіту (!) це покарання мало б бути, а то й мусило б бути скасоване.

6.2.3 Прочитання як цитати

Можливо, тут ідеться про цитату. Тоді 1 Коринтян 14:33-36 читається так:

> *«Бо Бог не [Бог] безладу, а [Бог] миру, як [це заведено] в усіх церквах святих.*

Далі йде те, що юдаїсти хочуть нав'язати й запровадити. Павло цитує або сам формулює те, чого вони вимагають:

> Ваші жінки нехай мовчать у церквах, бо їм [вами] не дозволено говорити, а нехай коряться, як каже й Закон. А коли вони хочуть чогось навчитися, нехай удома питають своїх чоловіків, бо ганебно жінці говорити в церкві.

Цьому Павло тепер виразно й іронічно заперечує:

> Чи, може, Боже Слово вийшло від вас [чоловіків чи коринтян] або тільки до вас дійшло?»

Це не Павлова ідея, що жінки мусять мовчати. Він суперечив би сам собі. *Чи можемо ми, чоловіки, свідомо не помічати такої суперечності, а потім застосовувати її на шкоду жінкам?* Чи стерпіли б ми щось подібне в нашому повсякденному житті?

Імовірно, це юдейські чоловіки хотіли зобов'язати жінок коринтської церкви покривати голову, а тут навіть мовчати.

Ширрмахер (Schirrmacher) пише про це: «Роберт В. Еллісон (Robert W. Allison) додатково дослідив питання посилання на Закон в 1 Коринтян 14:34. Він доходить висновку, що старозавітний Закон не містить вимоги до жінок мовчати. Однак висновок 1 Коринтян 14:34 цілком відповідає рабинській екзегезі Буття 3:16, з якою ми вже познайомилися на початку на прикладі Талмуду і яка відбилася також в 1 Коринтян 11:2-16, але суперечить вченню, яке Ісус і Павло вивели зі Старого Завіту.»

«*Джойс Гарпер (Joyce Harper) і Джон А. Андерсон (John A. Anderson) виходять із того, що посилання на Закон відповідає повній забороні жінці говорити в Талмуді і що тут не Павло посилається на Закон, а юдейські вчителі безпідставно посилаються на своє тлумачення Закону.*[80] *Вони цитують Талмуд такими словами: «Соромно жінці, щоб її голос чули серед чоловіків».*[81]»

«С. Аален (S. Aalen) хотів обґрунтувати той самий погляд вказівкою на те, що формулювання «не дозволено» — це рабинська формула[82], якою рабини щоразу щось дозволяли чи забороняли.»[83]

Є й інші ознаки того, що ці слова походять з юдейського мислення. Наприклад, відомий історик Йосиф Флавій: «Жінка, каже Закон, в усьому нижча від чоловіка. Тож нехай вона буде відповідно покірною, не для свого приниження, а щоб нею керували, бо владу чоловікові дав Бог.» («Проти Апіона» 2.201)

«Загалом становище жінок у релігійному законодавстві найкраще можна передати цією постійно повторюваною формулою: «жінки, (неюд

80. Joyce Harper. Women and the Gospel. C. B. R. F. Occasional Paper 5. Christian Brethren Research Fellowship: Pinner (GB), 1974. C. 14-15; John A. Anderson. Women's Warfare and Ministry: What Saith the Scriptures? David Waldie: Stonehaven (GB), 1933. C. 20-26.
81. Joyce Harper. Women and the Gospel. цит. праця, с. 14 (Мегила, книга Талмуду).
82. S. Aalen. «A Rabbinic Formula in I Cor 14,34». C. 513-525 у: F. L. Cross (ред.). Studia Evangelica II. Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur 87. Akademie-Verlag: (Східний) Берлін, 1964.
83. Цитата з Thomas Schirrmacher, с. 110

ейські) раби й діти (неповнолітні)». Як неюдейський раб і неповнолітня дитина, жінка має над собою чоловіка, який є її паном; це так само обмежує її участь у богослужінні, бо з релігійного погляду вона нижча за чоловіка.»

«Тому в нас складається враження, що й юдаїзм за часів Ісуса мав дуже низьку думку про жінок, як це звичне на Сході, де жінку цінують передусім за її плідність, але, наскільки можливо, відокремлюють від зовнішнього світу, вона підвладна своєму батькові чи чоловікові, і з релігійного погляду вона, порівняно з чоловіками, нижча (підпорядкована).»[84]

Ще кілька висловів, дух яких можна знову знайти в словах, що їх цитує Павло:

Голос жінки заборонений, бо він збуджує статево. Талмуд, Берахот 24а

Голос жінки — брудна нагота. Талмуд, Берахот

«Жінку не треба навчати Тори, вона непридатна для свідчення, її слова мало надійні, вона схильна блукати, недоброзичлива до гостей.» (Strack-Billerbeck, Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch. IV, 1226)

Можна було б навести більше про те, яким було становище жінки в юдаїзмі та на Сході за часів Ісуса й ранньої Церкви. Не збереглося навіть шанобливе ставлення Старого Завіту до жінки. Це, серед іншого, наслідок еллінізації, яка принесла в юдейське мислення грецькі уявлення про природу жінки.

Чи міг Павло залишити ці ворожі до жінок думки без уваги? Можливо, вони були для нього настільки безпідставними, а може, й не так впливово поширеними в Коринті, що він звертається до них лише коротко, але про всяк випадок усе ж мусив про них сказати. Виразно, просто-таки іронічно Павло звертається до цих юдаїстів. Хіба це вони ті, від кого виходить Боже Слово? Хіба це вони визначають, як має проходити богослужіння? Чого, звісно, аж ніяк не може бути. *Адже впадає в око, що це твердження у своїй чоловічій формі звернене до чоловіків, а не до жінок, до яких, власне, мало б звертатися. Можна перекласти й так:*

Чи тільки до вас, чоловіків, воно дійшло?

84. Jerusalem in the Time of Jesus (Jerusalem zur Zeit Jesu) — Joachim Jeremias, c. 375.

Хто сьогодні зобов'язує жінок мовчати, до того звернені ті самі Павлові слова: чи отримали ви про це Боже об'явлення? Чи можна просто так іти проти вказівок апостола?

У жодному зібранні ранніх християн жінки не мовчали. Зібрання не було продовженням чи новою редакцією синагоги, де жінки (за кількома винятками) мовчали й сиділи окремо. Синагога була зразком для зібрання лише обмежено. Там переважно панував ієрархічний порядок, де домінували чоловіки. З огляду на Галатів 3:28 (у Христі всі відмінності втратили значення) це ніколи не мало потрапити до церкви. За це бореться Павло.

6.2.4 Римський закон?

Історикиня Бет Еллісон Барр (Beth Allison Barr) виводить своє припущення, що тут ідеться про передання римських уявлень, із цитати консула Катона.[85] «Якщо читати 1 Коринтян 14:34-35 як цитату, що відображає коринтську практику (на чому наполягали Д. В. Оделл-Скотт (D. W. Odell-Scott) у 1983 р., Чарлз Талберт (Charles Talbert) у 1987 р., Томас Ширрмахер (Thomas Schirrmacher) у 1991 р., Кетрін Бушнелл (Katharine Bushnell) ще 100 років тому, а останнім часом знову Пеппіатт (Peppiatt)), *то намір Павла видається ясним: відрізнити те, що робили коринтяни («жінки мовчать»), і пояснити, що християни не повинні наслідувати коринтську практику («Що?!»). Хоча я не можу гарантувати, що Павло робив саме це, це має чимало (історичного) сенсу.* 1 Послання до коринтян уже містить кілька непавлових цитат, а формулювання віршів 34-35 надзвичайно близьке до римських джерел. Марґ Мовчко (Marg Mowczko) зауважує: «Погляд, що 14:34-35 — непавлова цитата, є одним із небагатьох,

85. «Удома нашу свободу долає жіноче шаленство, тут, на форумі, її топчуть ногами, і оскільки ми не стримували кожну окремо, то боїмося долі … Справді, я почервонів, коли нещодавно проходив посеред юрби жінок … Я мав би сказати: «Що це за поведінка? Бігати на людях, перекривати вулиці й розмовляти з чужими чоловіками! Хіба ви не могли вдома попросити про те саме своїх власних чоловіків? Чи ви на людях чарівніші з чужими чоловіками, ніж удома зі своїми? А втім, і вдома вам не личить перейматися тим, які закони тут ухвалюють чи скасовують». Наші предки не хотіли, щоб жінки вели будь-яку — навіть приватну — справу без опікуна; вони хотіли, щоб жінки були під владою батьків, братів чи чоловіків; а ми (хай допоможуть нам боги!) дозволяємо їм навіть тепер зазіхати на владу й утручатися у справи форуму та наших зборів. Що вони тепер роблять на вулицях і перехрестях, як не вмовляють трибунів голосувати за скасування? … Якщо вони тепер переможуть, чого вони тільки не спробують? Щойно вони почнуть бути вам рівними, вони стануть вашими начальниками.»

що дає правдоподібне пояснення різкої зміни тону, яку вірші 34-35 вносять у текст, а також подальшої різкої зміни теми, тону й роду у вірші 36». Якщо Павло справді цитує римський світогляд, щоб протиставити йому християнський світогляд, то його думка — пряма протилежність тому, чого навчали євангельських (євангелікальних) жінок. *Чи могло бути так, що Павло, замість казати жінкам мовчати, як це робив римський світ, насправді хотів сказати чоловікам, що у світі Ісуса жінкам дозволено говорити? Чи могло бути так, що ми (знову) не помітили Павлової думки? Що замість прийняти до серця його докір і дозволити жінкам говорити, ми продовжуємо якраз ту патріархальну практику, яку Павло засудив?»*[86]

6.2.5 Аж ніяк!

Звертаю увагу на одну особливість вірша 36. Там сказано: *«Чи, може, Боже Слово вийшло від вас [чоловіків чи коринтян]? Чи тільки до вас дійшло?»*

Ці два питання після твердження про мовчання й покору Павло починає часткою ἤ. Частка «ἤ *часто служить для вступу до риторичних питань, на які очікують заперечної відповіді*: Матвія 7:9 «Або чи є між вами така людина…?»; 12:5 «Або хіба ви не читали…?»; пор. Матвія 20:15; 26:53; Луки 13:4; Римлян 3:29; 6:5; 7:1; 9:21; 11:2; 1 Коринтян 6:9, 16, 19; 9:8; 10:22; 2 Коринтян 11:7; 13:5; Якова 4:5; *подвійне питання 1 Коринтян 14:36*.»[87]

«Так само в риторичних питаннях заперечного характеру ... ; адже не збирають винограду з терну, ані смокви з будяків? Матвія 7:16; пор. Марка 4:21; 1 Коринтян 1:13; Якова 3:12. ... Узагалі ἤ часто трапляється в питальних реченнях — *α. для* вступу й приєднання риторичних питань (Just., D. 2,4 та ін.; Ath. 8,3 та ін.) ...; або чи думаєш ти, що? Матвія 26:53. ...; або чи Бог тільки юдеїв Бог? Римлян 3:29. ... або хіба ви не знаєте? 6:3; 7:1; 1 Коринтян 6:9, 16, 19; пор. 10:22; 2 Коринтян 11:7.»[88]

86. Barr, Beth Allison. The Making of Biblical Womanhood (с. 62). Baker Publishing Group.
87. *PEPPERMÜLLER, R., «ἤ», in H. BALZ - G. SCHNEIDER (edd.), Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 2011, 276.
88. BAUER, W., in K. ALAND - B. ALAND (edd.), Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur, Walter de Gruyter, 6. Aufl., Berlin; New York 1988, 693–694.

Українською відповідником ἤ було б «Що?», «Дурниці!» або «Аж ніяк!»: аж ніяк жінки не повинні мовчати на богослужбовому зібранні. Це рішуче заперечення Павла.

6.2.6 Інші пояснення

Якщо відкинути прочитання як цитати, то все одно треба пояснити, чому заповідь мовчання має бути чинною загалом. Якщо це мають бути слова Павла, то треба було б правдоподібно розв'язати вже згадані суперечності.

Треба було б надійно з'ясувати, яке «говоріння» жінок мається на увазі. Чи це заважаюча балаканина, оцінювання пророцтва, (постійні) запитання (і втручання), безладне, заважаюче говоріння? Навчання? Публічне (зневажливе) виправляння чоловіка? *Які коментарі не вивчай, пояснень тут, як і щодо 1 Коринтян 11, майже стільки ж, скільки тлумачів.*

Не раз мені казали й писали, що ми мусимо й далі молитися про ясність у цьому. Сьогодні в цьому місці я відкидаю таку (побожну) позицію. Бо в цій справі вже мільйони молитов піднеслися до неба, але, очевидно, не були вислухані. Питання залишилися. І неясності теж.

Варте уваги пояснення Арміна Баума (Armin Baum), який не підтримує прочитання як цитати. Його погляд «культурно чутливий» та історичний. Жінкам в античності не дозволялося публічно брати слово. Це була справа чоловіків. Юдейські богослови були переконані, що жінка не має говорити там, де місце чоловіка. Тому в Діях публічно говорили лише чоловіки. Жінки ж могли бути активними лише в приватній сфері. Через цей античний звичай Павло заборонив жінкам публічно говорити чи навіть ставити запитання. Але чому? Щоб поводитися «культурно чутливо». *Обґрунтування Павла не богословське (наприклад, порядок творіння), а зважає на тодішні звичаї.* Для жінки було ганебно говорити публічно. Цим вона могла б без потреби зганьбити Євангеліє і християн. Ще приблизно 200 років тому (!) ця заборона жінкам публічно говорити була нормою. Сьогодні, як відомо, усе інакше.

Армін Баум влучно пояснює: «Але, можна запитати, чи не почне все хитатися за такого поводження зі складними біблійними місцями? Чи не

можна так «відконтекстуалізувати» всі настанови Нового Завіту? Ні, це не так. Бо метод контекстуалізації призначений лише для настанов, які мають культурне обґрунтування. Для настанов, що мають богословське обґрунтування, він недоречний.»

Майкл Берд (Michael Bird) пояснює цю настанову Павла так: «Найімовірніше пояснення 1 Коринтян 14:33б-35 полягає в тому, що Павло розглядає, як дружини ставилися до своїх чоловіків і взаємодіяли з ними під час публічного богослужіння. Зверніть увагу, як 14:33а і 14:40 зосереджуються на порядку й пристойності на зібраннях. Павло не видає загальної заборони жінкам узагалі говорити в церкві, бо 11:2-16 та інші тексти натомість говорять про жінок, які говорять у церкві. *Павло забороняє певний спосіб говоріння, а не саму можливість дружин говорити.* Найімовірніше, Павло уявляє, що дружини роблять щось на зразок того, що перебивають промовця, щоб під час пророцтв чи говоріння мовами ставити запитання своїм чоловікам, або ж говорять, перекрикуючи когось, щоб їх почули. Можливо, жінки навіть розпитували своїх чоловіків чи суперечили їм перед церквою в питаннях пророцтва чи тлумачення Святого Письма. Якщо жінки справді зацікавлені в навчанні й обговоренні, то це більш ніж чудово, але належне місце для цього — дім, а не заважати чи сперечатися.»[89]

У такому тлумаченні слова Павла читалися б так, як це передано в цьому переказі:

> Як у всіх церквах святих, дружини в церквах не повинні говорити так, що це вважалося б неввічливим чи аморальним. Їм не дозволено [так] говорити, але вони мусять коритися, як каже Буття 2 [про те, що дружини — належне доповнення для своїх чоловіків, а не їхні публічні критики]. Якщо вони хочуть чогось навчитися, то нехай питають своїх чоловіків удома; бо соромно, коли жінка говорить на зібранні [неввічливо чи аморально]. Хіба Боже Слово походить від вас [а не від юдеїв]? Чи ви єдиний народ, до якого воно дійшло [Євангеліє дійшло до багатьох людей, які вважають дуже аморальним, коли жінки ставлять під сумнів чоловіків]?

Ще один приклад з історії богослов'я того, що це місце з Павла тлумачать по-різному: Філіп Якоб Шпенер (Philipp Jacob Spener) хотів якомога

89. Wunderli, там само.

точніше втілити ці місця на практиці. Тому жінки на його зібраннях мусили сидіти в окремій кімнаті. Там вони могли слухати, але не могли брати участі в розмовах. Дещо молодша гернгутська спільнота братів (Herrnhuter Brüdergemeine) графа Ніколауса Людвіга фон Цінцендорфа (Nikolaus Ludwig von Zinzendorf) пішла протилежним шляхом: жінки мали дуже багато можливостей діяти в церкві. Це місце з Павла тлумачили з урахуванням тогочасних обставин.

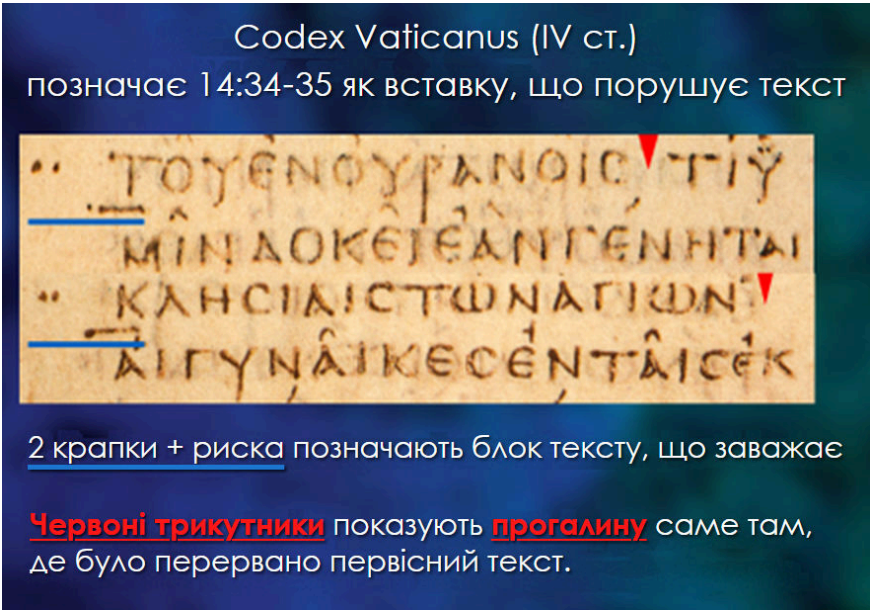
6.2.7 Імовірно, не від Павла

Як я натякнув у передмові, цей підрозділ 6.2.7 додано, бо є нові (принаймні для мене) пізнання, пов'язані з давніми рукописами. Філіп Бартон Пейн (Philip Barton Payne) інтенсивно працював над цією темою і, як і деякі інші дослідники тексту, виявив такі особливості:

У деяких рукописах вірші 34 і 35 стоять там, де вони стоять у наших Біблії, а в інших рукописах — після вірша 40.

Відносно довгий текст перенесено. Це дуже незвично і дає підстави для такого припущення: ці вірші вставлено пізніше. Їх було записано на полях, і зазвичай наступний переписувач вставляв їх, бо їх, можливо, раніше пропустили. Він вирішував, куди їх вставити.

Цю тезу підкріплює відкриття в Codex Vaticanus (Ватиканському кодексі), одному з найоб'ємніших і найважливіших кодексів IV століття. Там ці вірші справді позначено як вставку:

Джерело зображення: Bibliothèque nationale de France

Цитую щодо цього Філіпа Б. Пейна, який провів тут новаторське дослідження: «*Сім причин, що випливають із рукописів, і дев'ять причин, що випливають зі слів у цих віршах, переконують мене й багатьох інших, що їх не було в первісному посланні Павла, а додано пізніше.* Тепер я підсумую лише три.»

«По-перше, очевидний зміст цих віршів суперечить твердженням цього розділу, що «всі» можуть навчати й пророкувати, і ствердженню з розділу 11:5, що жінки пророкують.»

«По-друге, в рукописах Павлових послань немає іншого уривка, хоча б приблизно такого довгого, який (у різних рукописах) стояв би у двох різних місцях так далеко одне від одного без очевидної причини.»

«По-третє, найдавніша Біблія позначає ці вірші як пізніше несправжнє доповнення.[90]»

90. Codex Vaticanus B, який широко вважають найнадійнішим грецьким рукописом Нового Завіту.

«*По-перше*, ці вірші суперечать багатьом іншим твердженням цього розділу.»

«Щоб уникнути суперечностей, багато хто каже, що Павло змушує замовкнути лише *заважаючу балаканину* або, як уперше запропоновано 1962 року[91], лише *оцінювання* пророцтв. Але ці тлумачення не узгоджуються з необмеженою вимогою мовчання, яку в цьому уривку тричі з притиском повторено. Якщо вірш 34 забороняє лише оцінювання пророцтв, то вірш 34 дозволяє й ті висловлювання, які заборонено у вірші 35. Зрештою, ставити запитання з бажання чогось навчитися — це щось цілком інше, ніж оцінювати пророцтва, і це рідко заважає. Ці тлумачення ведуть до того, що Павло суперечив би тому, що щойно написав.»

«*По-друге*, в усіх «західних» грецьких рукописах ці вірші стоять після вірша 40, а в більшості інших рукописів — після вірша 33.»

«Ось знаменитий «західний» Codex D VI століття. Перший повний абзац цього зображення — кінець розділу 14. Наступний абзац — вірші 34-35. Останнім абзацом починається розділ 15.»

«Два різні місця, де стоять вірші 34-35, наводять на думку, що хтось записав їх на полях, а пізніші переписувачі вставили їх або після вірша 33, або після вірша 40. Дозвольте пояснити:»

«Основний принцип визначення первісного тексту Святого Письма такий: «Текст, який найкраще пояснює походження всіх інших текстів, найімовірніше, і є первісним текстом».»

«Жоден рукопис Павлового послання не переносить без видимої причини жодного великого блоку тексту хоча б приблизно так далеко, і жоден ранній читач не критикував розташування цього тексту.[92] Але для переписувачів було звичним копіювати текст із полів в основний текст.»

91. W. Klein, «The Church and the Prophets», *ATR* 44 (1962) 8.

92. Ulrich Schmid, «Conceptualizing „Scribal" Performances: Reader's Notes», in The Textual History of the Greek New Testament: Changing Views in Contemporary Research, ed. Klaus Wachtel and Michael Holmes (Atlanta: SBL, 2011), 49-64, at 62, 50, 58: «Readers … react[ed] to what they read by adding comments in the margin. . . . Деякі з цих нотаток могли скопіювати в текст переписувачі, яким доводилося переписувати такий «прикрашений» [рукопис]. . . . Схильність переписувачів, принаймні з погляду давніх, полягала, здається, в тому, щоб вносити примітки з полів в основний текст.»

«Codex Vaticanus четвертого століття, наприклад, містить 20 місць із давнім текстом на полях тексту Матвія. Усі, крім 3, увійшли в основний текст практично всіх пізніших рукописів.»

«Греки твердо вірили, що жінки на публічних зібраннях мають мовчати.[93] Тож не дивно, що якийсь читач колись *до 200 р. н. е.* дописав на полях «відому чи поширену мудрість», яку висловлюють ці вірші.»

«*Єдине пояснення двох місць, де стоять ці вірші, яке узгоджується з відомими звичаями переписувачів, полягає в тому, що хтось спершу записав ці два вірші на полях рукопису, а пізніші переписувачі вставили їх або після вірша 33, або після вірша 40.*»

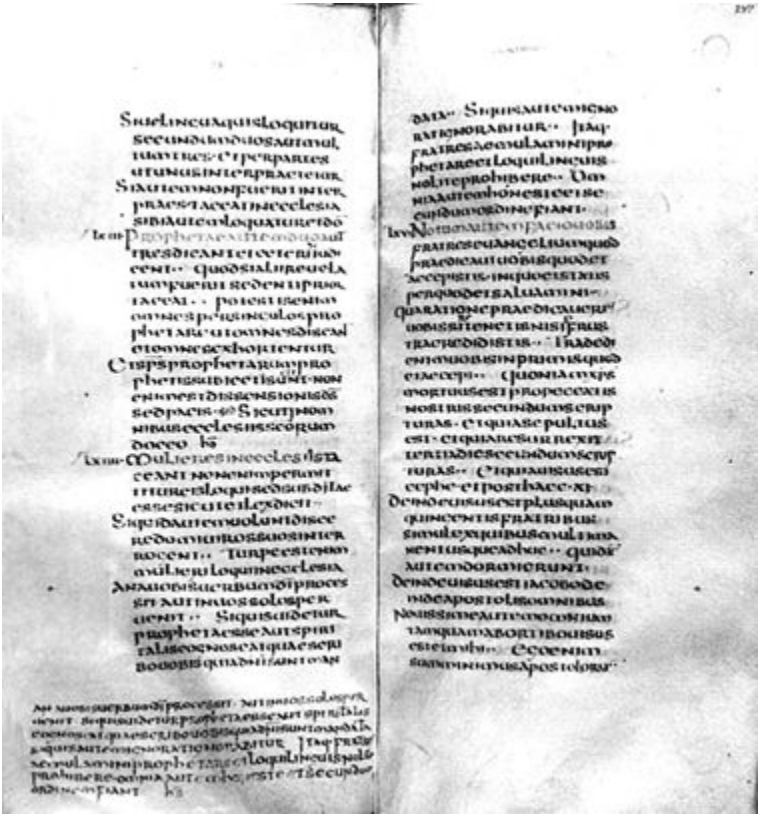
«Здоровий глузд підказує, що щось звичайне — вставляння тексту з полів в основний текст — імовірніше, ніж щось настільки незвичайне, що іншого такого випадку не відомо, — перенесення такої кількості тексту так далеко без очевидної причини.[94]»

«*По-третє*, наша найдавніша Біблія, Codex Vaticanus, який широко хвалять за його точність, позначає ці вірші, що змушують жінок мовчати в церкві, як несправжню, хибну вставку.»

«*Проте правда, що вірші 34-35 трапляються десь (тобто після вірша 33 або 40) в усіх збережених рукописах, а це вимагає надзвичайно ранньої вставки. Але не лише Vaticanus позначає їх як несправжні. Єпископ Віктор звелів записати на нижньому полі Codex Fuldensis виправлений текст, у якому цих віршів немає,* а незахідний текст MS 88 пропускає їх після вірша 33, але вставляє після вірша 40 із символами, які показують, що вони мали б іти після вірша 33. Оскільки в текстових свідченнях Віктора до 1 Коринтян цих віршів немає, твердження Дена Воллеса (Dan Wallace), що «ці вірші трапляються в усіх текстових свідченнях до 1 Коринтян», неправдиве (https://bible.org/article/textual-problem-1-corinthians-1434-35). Дослідники тексту приписують різним текстам в одному й тому самому рукописі різні позначення рукописів. 14:34-35 трапляється не в усіх текстах, які розрізняють за цими окремими позначеннями рукописів. *Неправда, що текст 14:34-35 «підтримують» усі рукописи.*»

93. Напр., Плутарх, Аристофан, Аристотель, Софокл, Демокріт, Елій Аристид і багато рабинів.

94. Це називають «імовірністю транскрипції». Це унікальний випадок. Головна причина, чому ми визнаємо його текстом із полів, не підриває довіри до жодного іншого тексту.

У *Codex Fuldensis* (Фульдському кодексі; оригінал зберігається у Фульді) внизу записано текст без віршів 34 і 35 як виправлення чи примітку. Переписувач у середині VI ст., очевидно, мав перед собою текст без цих віршів.

Короткий екскурс: Codex Fuldensis

Codex Fuldensis (F) — рукопис Вульгати, що містить текст 23 канонічних книг Нового Завіту, а також Діатесарону та Послання до лаодикійців. Це один із найдавніших датованих рукописів Нового Завіту і єдиний ранній новозавітний рукопис, про який відомо, що його видав визначний учений — єпископ Віктор Капуанський. Він другий важливий свідок тексту Вульгати, найважливіший і найдавніший свідок повного тексту Діатесар

ону. Кодекс — важливе, якщо не найважливіше свідчення в дискусії про автентичність тексту 1 Коринтян 14:34-35.

Його укладено в 541-546 роках у Капуї з наказу єпископа Віктора. Він також особисто перевірив і виправив його. Наприкінці Апокаліпсиса стоїть дата 2 травня 546 р., написана самим Віктором. Віктор перевірив текст кодексу вдруге, тому є й друга дата — 12 квітня 547 р.

Codex Fuldensis — Вікіпедія, вільна енциклопедія

«На підставі своєї хибної передумови Воллес заперечує, «що вони, мабуть, прокралися в текст на найранішій стадії передання ... в первісний документ». Що таке можливо, видно зі швидкого входження дієслова «коритися» в Ефесян 5:22[95], а це могло б легко пояснити наявність доданих віршів 34-35 в усіх збережених рукописах аж до глибини другого століття.»

«Відомий римо-католицький учений Джозеф А. Фіцмаєр (Joseph A. Fitzmyer)[96] констатує, що «більшість сучасних тлумачів» доходить висновку, що цей текст [14:34-35] — пізніше доповнення. Дослідниця тексту Кім Гейнс-Айцен (Kim Haines-Eitzen) констатує це щодо «майже всіх сучасних учених».[97] Ґордон Фі (Gordon Fee), мабуть, найавторитетніш

95. Як показують практично всі грецькі видання, у найдавніших рукописах Ефесян 5:22 немає дієслова «коритися». У коментарі Єроніма сказано, що в грецьких рукописах у вірші 22 дієслово «коритися» з вірша 21 ніколи не повторюється. У тексті UBS сказано, що «майже напевно» «коритися» додано пізніше. Перший рукопис, у якому десь у вірші 22 трапляється якась форма «коритися», Codex Sinaiticus, написано близько 360 р. н. е. Але після того кожен збережений рукопис містить «коритися». Оскільки жоден пізніший рукопис не вилучив «коритися», неправдоподібно, що «коритися» вилучили з усіх найдавніших рукописів. Адже Павло написав: «Коріться один одному в страху перед Христом, ви, дружини, — своїм чоловікам …». Отже, покора дружини щодо свого дієслова залежить від «коритися один одному». Взаємний займенник вимагає взаємної покори. Тож ідеться не про покору зверхникові. «Коритися» тут радше означає «покору в сенсі добровільної поступливості в любові», BDAG 1042. У Колоссян 3:18 сказано, що дружина має коритися, «як належить у Господі». Причина, яку Біблія називає для покори дружини, — не Богом установлена ієрархія статей, а «щоб не зневажалося Боже Слово» [Тита 2:5], тобто поводитися так, щоб не порушувати культурних норм. Пор. «щоб і ті, хто не кориться Слову, без слова були приваблені поведінкою своїх дружин ... Чоловіки так само коряться [своїм дружинам], живуть із ними розважливо, визнаючи їх слабшою жіночою [BDAG 208, gynaikeios, «жіночий»] дорогоцінною посудиною, і віддавайте їм шану, на яку вони заслуговують як співспадкоємиці благодатного дару життя, щоб ваші молитви не мали перешкоди» [1 Петра 3:1, 7].
96. Joseph A. Fitzmyer, First Corinthians, AB (New Haven: Yale, 2008), 530
97. Kim Haines-Eitzen, The Gendered Palimpsest: Women, Writing, and Representation in Early Christianity (Oxford: Oxford University Press, 2012), 62

ий євангельський дослідник тексту, доводить, що цих віршів не було в посланні Павла, а їх дописали на полях рукопису й пізніші переписувачі вставили їх або після вірша 33, або після вірша 40.[98] Моя книжка *Men and Women One in Christ*, 226-227 називає п'ятдесят п'ять досліджень, які доходять висновку, що 1 Коринтян 14:34-35 не було в первісному посланні Павла. На сторінках 227-53 наведено *сім зовнішніх причин*, а на сторінках 253-65 — *дев'ять внутрішніх причин*, чому текст походить не від Павла, а на сторінках 265-67 дано відповіді на заперечення проти глоси. Загалом, на мою думку, текстологічні дані переконливо свідчать, що це глоса, яку, імовірно, написав якийсь читач до 197 р. н. е.»

6.2.8 Остаточна оцінка

Цитую іншого автора, який дуже ретельно опрацював цю тему, з його книжки *Men and Women in Christ*:

«Деякі читачі, можливо, відчувають, що вилучення віршів 34-35 — це надто зручно. Це зрозуміло. *Нас слушно вчать ставитися вкрай скептично до пропозицій вилучати з Біблії складні тексти*.»

«Важливо наголосити, що тут ми маємо справу не з аргументами на користь несправжності, які ґрунтуються лише на внутрішніх доказах. Якби проблема з цими віршами обмежувалася тим, що вони не узгоджуються зі своїм контекстом, що вони містять очевидну помилку щодо змісту Старого Завіту і що не знайдено такого тлумачення, яке надало б їм задовільного сенсу, ми залишили б їх у тексті, визнали б свої межі й сподівалися б на нове світло в майбутньому.»

«Тут треба пояснити й зовнішні ознаки. Як сталося, що ці слова в різних рукописах стоять у різних місцях? Щось пішло не так, але що? Як ми бачили, найімовірніше розв'язання щодо цієї ознаки зовнішніх доказів полягає в тому, що вірші 34-35 походять не від Павла, а з раннього коментаря на полях, який потрапив в основний текст.»

«Це додатково підтверджують примітки єпископа Віктора в Codex Fuldensis, які вказують на існування тексту, де цих двох віршів зовсім нем

98. Gordon D. Fee, The First Epistle to the Corinthians, NICNT (Grand Rapids: Eerdmans, 1987), 699-708

ає. І якщо погляд Пейна (Payne) на докази з Codex Vaticanus правильний, це ще одне підтвердження.»

«*Якщо скласти зовнішні й внутрішні докази, аргументи на користь відкинення цих двох віршів однозначні. Вилучити їх — це не ідеологічний хід*; ідеться про те, щоб іти за доказами. У принципі це не відрізняється від відкинення інших доповнень (як-от закінчення Євангелія від Марка, Івана 5:3-4 і Дії 24:6-7), які з'явилися в тексті, якийсь час були в наших Бібліях, а потім їх вилучили, коли перевірка наявних доказів привела до висновку, що вони, імовірно, усе ж не автентичні.»

«Щонайменше наші Біблії мали б містити примітку на зразок такої: свідчення рукописів указують на те, що вірші 34 і 35 можуть бути пізнішим доповненням, яке походить не від Павла, і тому їх слід опустити. Краще було б надрукувати вірші 34-35 курсивом або винести в примітку разом із поясненням, що характер розбіжностей у рукописах дає підстави вважати їхню справжність сумнівною. «*Закон Господній досконалий, відживляє душу» (Псалом 18 (19):8).* Я не пропоную цього тут як критерій справжності. Але якщо деякі читачі почувалися винними, що їхні душі не дістали великого відживлення з 1 Коринтян 14:34-35, то, можливо, тепер вони зможуть змиритися з тим, що цим віршам, можливо, зрештою не місце в Біблії.»

Дозвольте мені завершити цей розділ так: я вже знав цю версію, коли писав цю книжку, але не наважувався поставити цей текст під сумнів. Але тепер факти виглядають так, що ці два вірші майже неможливо й далі розуміти як натхненне Боже Слово.

Це робить разючу різницю. Чому? Бо всі спроби пояснення (крім тези про цитату) розбиваються об те, що це абсолютна заповідь мовчання. У всіх тлумаченнях спроби пояснення стикаються з ясністю цієї вимоги. Яка, однак, походить не від Павла, а відповідає світському мисленню. Як трагічно! Адже тим, хто заступається за жінок, закидають фемінізм і пристосування до світу.

Чи могло бути так, що ворогові, супротивникові й тому, хто вносить сум'яття, вдалося протягти в Біблію щось таке, що в усі століття мало фатальні наслідки для жінок Церкви і для Церкви загалом?

Як нам вийти з такої трагічної ситуації? Наскільки тяжке це хибне припущення, аж до сьогодні? Тут треба остаточно й ясно визначитися і подивитися фактам в очі.

Наприкінці цього розділу прочитайте текст з Послання до коринтян без віршів 34 і 35 і переконайтеся, наскільки він так послідовний і змістовний:

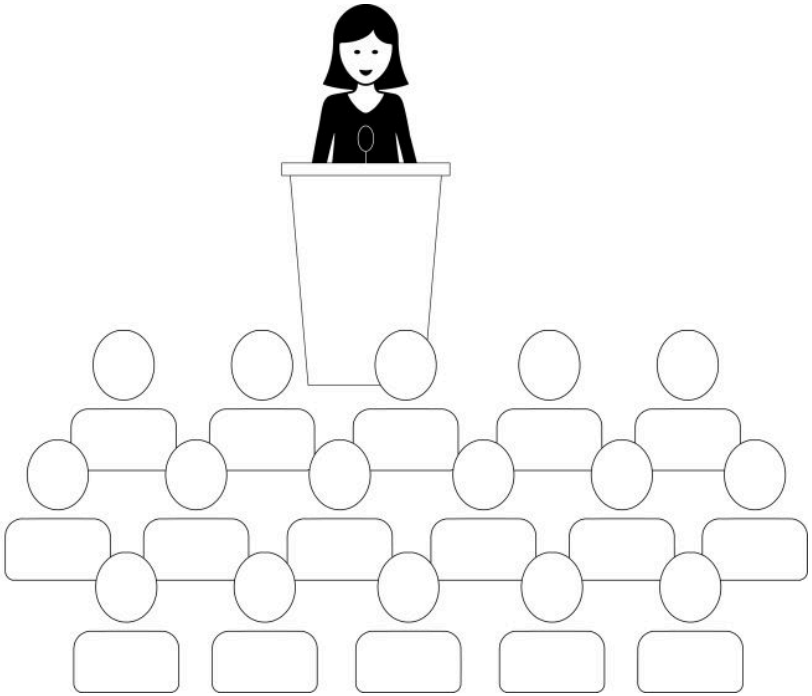
«*Бо ви всі по одному можете пророкувати, щоб усі навчалися і всі втішалися. І духи пророків коряться пророкам. Бо Бог не є Богом безладу, а миру, як у всіх церквах святих. Якщо хтось вважає себе пророком чи духовним, нехай пізнає, що те, що я вам пишу, — Господня заповідь. А якщо хтось не знає, то нехай не знає. Отже, брати мої, прагніть пророкувати й не забороняйте говорити мовами. Усе ж нехай буде пристойно й за порядком.*» [1 Коринтян 14:31-40, переклад з німецької Біблії Elberfelder]

Не було й немає заповіді мовчання для жінок на зібраннях церкви Ісуса! До цього можна дійти без знання грецької і без тези про цитату. *Невже справді може бути, що апостол, у якого було багато співробітниць, яких він називає на ім'я, на яких покладався, які боролися разом із ним за Євангеліє, заборонив саме цим жінкам відкривати рота?*

Наостанок я запитую: хто найбільше зацікавлений у тому, щоб сестри мовчали? Щоб половина Тіла Христового замовкла? Щоб жінки не доповнювали чоловіків у зібранні? *Це давній змій, супротивник і руйнівник, батько неправди й душогуб від початку.* Тільки його ворожнеча до жінки може бути причиною такого засліплення, за яке чоловіки в керівництві й навчанні нестимуть відповідальність.

Церква, яка змушує жінок мовчати, змусить мовчати Святого Духа. Кетрін К. Бушнелл (Katharine C. Bushnell)

Я бачу в Божому Слові, що Ісус, зачатий жінкою без участі чоловіка, не змушував жінок мовчати, а навпаки — закликав їх говорити. Що Він схвалив, коли жінка сиділа біля ніг Равві й навчалася, як Павло сидів біля ніг Гамалиїла. І що Він дозволив жінці звершити над Собою важливе священниче служіння й прийняв від неї помазання на Свій похорон. Жінки були останніми біля хреста й першими біля гробу. 5 із 7 «Слів на хресті» засвідчили й передали лише жінки (крім римських воїнів), а найважливіші віхи історії спасіння засвідчили тільки жінки. Ісус після Свого воскресіння навмисно зустрівся з жінками й доручив їм сказати Його братам, що Він воскрес. Що ще Він міг зробити, щоб раз і назавжди ясно показати, що повна рівність жінки в Божій відкупленій церкві — це первісний і незмінний задум?	
Christian Beese	

6.3 Чи можна жінкам навчати?

Якщо читати Дії, то після 18 розділів доходиш до такого місця: «І він (Аполлос) почав сміливо говорити в синагозі. А коли (подружжя) Прискилла й Акила почули його, то взяли його до себе й докладніше виклали йому Божу дорогу» (18:26). Божа дорога — це історія спасіння та її центр, Месія. «Викладати» можна розуміти як «навчати» чи «наставляти».

Павло закликає *всіх присутніх* на християнському зібранні: «То що ж, брати? Коли ви сходитеся, то кожен із вас має псалом, має *навчання*, має об'явлення, має мову, має тлумачення; усе нехай буде на збудування» (1 Коринтян 14:26). Це стосується братів і сестер (у грецькій мові не було слова для сестер у такому значенні).

Люди (брати й сестри) мають наставляти інших, щоб і ті своєю чергою могли наставляти інших (2 Тимофія 2:2). У цьому сенсі старші жінки мають бути «вчительками доброго» (Тита 2:3). Місце й рамки цього наставляння не визначені й не обмежені.

Ісус хоче, щоб учні й учениці навчали: «Тож ідіть і робіть учнями всі народи, і хрестіть їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, і навчайте їх зберігати все, що Я вам заповів!» (Матвія 28:19-20)

Сьогодні в кожній школі, також і в християнській, є вчительки. У кожному вищому навчальному закладі на кожному факультеті, також і богословському, є професорки. Незліченні книжки жінок, і зі світським навчальним змістом, і з християнським, читають чоловіки. І наостанок, але не менш важливе: одна жінка 16 років була федеральною канцлеркою Німеччини. Сьогодні багато жінок обіймають усілякі керівні посади. Для багатьох — ще замало, але це інша тема.

Причина цього з сьогоднішнього погляду банальна: жінки так само розумово здібні, як і чоловіки. Або перевершують їх. Це не несподіванка. Вони так само можуть навчати й наставляти, нерідко краще за чоловіків.

Сто років тому так ще не було. Жінки тоді були так само обдаровані й розумні, але у світі, де домінували чоловіки, їх не допускали до університ

етського навчання, а тим більше до викладання. Можна було б звернутися до цієї історичної теми; я ж дивлюся на Церкву, на світ євангельських (євангелікальних) і консервативних церков.

І на початку цього розділу я починаю з питання: чи дійшли б ви, прочитавши Біблію, особливо Новий Завіт, до висновку, що жінкам не можна навчати?

Імовірно, ні. Щоправда, довелося б пропустити один короткий уривок, а саме 1 Тимофія 2:11-15. Саме цей один текст, *і жоден інший*, містить таку настанову, яку не можна обійти, якщо Святе Письмо — норма нашої віри й життя. Те саме питання я ставив, коли йшлося про мовчання жінок на богослужінні. Я встановив щодо 1 Коринтян 14, що цей короткий абзац як єдина вказівка ніяк не може змусити замовкнути половину Тіла Христового в зібранні.

Тож дивно й те, що багато чоловіків, провідників церкви та старійшин (пресвітерів) забороняють жінкам навчати. Це стосується богослужіння, але й поза зібраннями. А якщо й дозволяють, то лише навчати жінок чи дітей. Діапазон застосувань широкий; тут я згадав форму, в якій виріс сам.

Я висвітлю єдиний біблійний текст, на який спирається заборона навчати. Наперед зауважу, що цей текст мовою оригіналу складний і аж ніяк не однозначний — так констатують багато екзегетів і знавців мов оригіналу. Чи може він мати такі далекосяжні наслідки й обмеження для християнських жінок, а отже, і для Тіла Христового?

6.3.1 Текст 1 Тимофія 2:8-15

> Отже, я хочу, щоб чоловіки молилися на кожному місці, підносячи святі руки, без гніву й сумнівних міркувань.
>
> Так само й щоб жінки прикрашали себе в скромному вигляді, з соромливістю й поміркованістю, не плетінням волосся, не золотом, перлами чи коштовним одягом, а — як личить жінкам, що визнають побожність, — добрими ділами. *Жінка нехай навчається в тиші, в усій покорі. Жінці ж я не дозволяю навчати, ані панувати над чоловіком, а бути в тиші, бо Адама створено першим, потім Єву; і Адам не був ошук*

аний, а жінка, ошукана, впала в переступ. Але вона буде спасена через народження дітей, якщо вони перебуватимуть у вірі, любові й святості з поміркованістю.

Перш ніж пройти текстом, корисно навести кілька загальних та історичних зауваг.

6.3.2 Історична ситуація в Ефесі

Перше послання до Тимофія особисто звернене до найближчого співробітника Павла, який у той час перебуває в Ефесі й служить там домашнім церквам. Чому Павло не написав безпосередньо церкві, як у відомому нам Посланні до ефесян, ми не знаємо. Те послання не тільки написане раніше, а й зовсім інше. До Тимофія Павло звертається з багатьма вказівками й застереженнями. Він пише про байки, нескінченні родоводи, учителів Закону, людей без сумління, оманливих духів, науки демонів, аскетів, удів, противників здорових слів Господа Ісуса Христа і ще про багато чого. У цьому посланні йдеться про конкретні проблеми, які в Ефесі становили серйозну небезпеку для церкви. До них додавалося й те, що в наведеному вище тексті: чоловіків треба було втримати від суперечок і спонукати до молитви, а жінок закликати до стриманості.

Ефес був плавильним котлом різних релігій, культів, чаклунства й магії. Лука розповідає про це в Діях 19. Центральною постаттю, відомою й шанованою далеко за межами міста, була Артеміда Ефеська — (грецька) богиня, донька Зевса й первородна сестра-близнючка Аполлона. Цій богині служили з великим запалом і великими витратами. Їй збудували храм, який свого часу як найбільша будівля був одним із семи чудес стародавнього світу. Їй приносили жертви. На її честь влаштовували свята й процесії. Вірили, що Артеміда Ефеська має силу творити нове життя. І забирати його. Вона могла допомагати при пологах і полегшувати біль. Вона була захисницею незайманих — як чоловічої, так і жіночої статі.[99] Римляни називали її також Діаною.

У цій античній метрополії культ Артеміди був присутній майже в усіх сферах приватного й суспільного життя і мав вплив, який нам сьогодні

99. Див. про це: Paulus an die Epheser, Nacherzählt, Erklärt, für heute («Павло до ефесян. Переказано, пояснено, для сьогодення»), Hans-Jörg Ronsdorf

важко навіть уявити.

Проте Павло зміг три роки працювати там і євангелізувати всю римську провінцію Азію. Виникло багато домашніх церков. Але в цьому оточенні вони стикалися і з цим, і з іншими культами. *Ті, хто увірував, не могли за натисненням кнопки скинути своє минуле.* Можливо, байки й міфи, про які говорить Павло, стосувалися й культу Артеміди та пов'язаного з ним світу думок і вчень, хоч він і не називає його на ім'я. Синкретизм — поєднання й змішування християнської віри з ідольськими культами, їхніми практиками й ученнями — не був рідкістю, і його вияви були то більш, то менш помітні. Так богиню Артеміду пов'язували і з Євою. Іриней пов'язував хибні вчення в Ефесі з гнозисом, принаймні з його попередниками. Тертуліан розумів міфи й нескінченні родоводи в цьому напрямі. Окрім юдейських зв'язків, вони можуть мати стосунок і до гнозису з його незліченними еонами та їхньою послідовністю чи походженням. Ранній «християнський» гнозис змішував Тору й аспекти юдаїзму з різними грецькими й римськими культами, які самі своєю чергою живилися релігіями Близького Сходу. *Іриней пише, що гностики по-своєму тлумачили й переказували історію творіння, а також гріхопадіння. Єва була жіночою духовною силою, яка вдихнула життя в душу Адама. В інших варіантах історії творіння Єва мала перевагу й першість перед Адамом. Культ Артеміди в Ефесі був під домінуванням жінок.* Єва мала особливий статус, бо шукала пізнання, через яке людина спасається (гнозис). Павло завершує своє послання застереженням проти «неправдиво так званого знання» (гнозису), до якого дехто пристав і відступив від віри (6:20-21).

Історичні дослідження Ефесу тривають. Як я сам з'ясував, це складна тема. Але незалежно від того, приймати цю реконструкцію чи ні, важко доводити, що тло культу Артеміди не впливає на тлумачення 1 Тимофія 2:8-15, як хочуть переконати багато прихильників ієрархії, що обстоюють загальну заборону жінкам навчати. *Так чи інакше, для розуміння цього уривка треба зважати на це тло.*

6.3.3 Тло

У перекладах Біблії є заголовки на зразок «*Правильна поведінка на богослужінні*». Чи в такому разі заборона навчати діяла б лише на богослужінні,

а не в інших випадках? Проте Павло, здається, якраз не має на увазі богослужіння, а радше звертається до чоловіків і жінок загалом, хоч би де вони перебували й зустрічалися. Схоже, ідеться й про становище подружжя вдома. «У 1 Тимофія 2:1-8 немає нічого, що звужувало б контекст до «публічного богослужіння», не беручи до уваги, що богослужіння відбувалися в домашній сфері, а не в публічному місці. Тож не однозначно, що решта розділу дає настанови щодо поведінки на богослужбових зібраннях чи в публічних обставинах, і зміст решти уривка теж навряд чи вписується в контекст «публічного богослужіння», особливо згадка про народження дитини.»[100]

«Павло міг би говорити про жінку, яка навчає групу чоловіків, або про жінок, які навчають групи чоловіків, але не звично говорити про жінку, яка навчає «чоловіка» на зібранні. Радше вживання однини сигналізує про приватну взаємодію між жінкою і чоловіком. У греко-римській культурі приватні взаємодії між жінкою і чоловіком найімовірніше відбувалися б між членами родини, і в уривку є багато такого, що вказує на домашній контекст.»

До того ж: це не послання до церкви, а особистий лист, в основі якого лежить знання, якого ми не можемо відтворити на 100 %. Цю обставину слід принаймні взяти до уваги.

Загалом із цього цілком можна вивести, що це не настанови для зібрання церкви, хоча етичні уроки, безперечно, стосуються всіх нагод.

6.3.4 Молитва на кожному місці, гнів і прикраси

Отже, я хочу, щоб чоловіки молилися на кожному місці, підносячи святі руки, без гніву й сумнівних міркувань.

Так само й щоб жінки прикрашали себе в скромному вигляді, з соромливістю й поміркованістю, не плетінням волосся, не золотом, перлами чи коштовним одягом, а — як личить жінкам, що визнають побожність, — добрими ділами.

100. Cynthia Westfall, Paul and Gender: Reclaiming the Apostle's Vision for Men and Women in Christ, 2015, 291

Попередній текст, вірші 1-7, — це тло, на якому ці слова постають у правильному світлі: Павло проголошує молитву за всіх людей одним із найважливіших змістів християнського життя. Для християн це важливий, опосередкований і благословенний вплив на світ. *Вона підтримує й сприяє здійсненню найбільшої Божої мрії: усі люди мають бути спасенні.*

Тож цей текст ставить у центр молитву, яка є частиною Божої місії спасти світ. Цим горить Павло, і він хоче (знову) розпалити цей вогонь в ефесянах — через те, що вони молитимуться! Чоловіки мають залишити позаду гнів і сумніви. Не дати відвернути себе від молитви. Павло звертається тут до чоловіків (*і жінок*) і наголошує для обох на поведінці, яка просуває Євангеліє, а не затримує його. Чоловіки й жінки мають відмовитися від свого старого, стереотипного способу життя. Чоловіки, сповнені тестостерону, хочуть змагатися, сперечатися й мати рацію. Жінки хочуть прикрашатися й надають великого значення зовнішньому. Але це вже не повинно визначати їхнє життя.

Коли тут ідеться про молитву на людях, постає питання, чи Павло хоче, щоб

1. чоловіки молилися певним чином (вірш 8) і 2. жінки «так само» (вірш 9) певним чином одягалися,

чи щоб

1. чоловіки молилися певним чином і 2. «так само» жінки молилися, і то певним чином, що стосується одягу.

Обидва тлумачення й переклади, на думку фахівців, граматично можливі. *Чи заклик Павла до молитви (2:1) призначений тоді лише для чоловіків? Ні. Їхні молитви не швидше бувають вислухані, і віри в них не більше, ніж у жінок. Павло просто хоче, щоб уся церква молилася.* Чоловіки й жінки мають молитися, хоч би де була нагода, на кожному місці, щоб Божа вічна мрія здійснилася. Чоловіки — без гніву, а жінки — з пристойністю й благопристойністю.

Це «так само й жінки» — наче знак рівності, і воно стосується молитви. Отже, публічна молитва перед чоловіками чи в їхній присутності дозволена, а точніше — заповідана.

Зовнішній вигляд жінок пов'язаний з особливою ситуацією в Ефесі. У середовищі культу Артеміди жінки, особливо багаті, які мали на це змогу, прикрашалися пишно й показно. У Божому домі так більше не мало бути. Тут вирізняються добрими ділами. Важливо було послідовно відмежуватися від цього ідольського культу, і то в усіх відношеннях. Звісно, жінка може прикрашатися, але ніщо не повинно відображати цей ідольський культ.

Заборону прикрас і зачісок суворо й дослівно переносити в наш час, мабуть, не стануть навіть ті, хто виходить із заборони жінкам навчати. І чоловіки, що моляться вголос, не всі підноситимуть руки. Сповнене очікування й готовності прийняти піднесення розкритих рук — помітна постава заступницької молитви в очікуванні Бога. Але й із цього не можна робити правила. Складені руки, у нас поширена постава молитви, — теж не хибні, і в нас їх теж сприймають як молитву.

6.3.5 Навчатися в тиші та покорі

Жінка нехай навчається в тиші, в усій покорі.

Це єдине речення в усьому уривку в наказовій формі. Мало які жінки мали освіту. *Те, що Павло тут фактично визнає всіх жінок тими, хто навчається, — просто революційно.* Освіта для більшості жінок була недоступна, її не хотіли й не підтримували. Це була справа чоловіків. За таких обставин Павлове слово звучить інакше. Більше того: воно могло б бути ключем до правильного розуміння заборони навчати.

Не можна виключити, що Павло має тут на увазі лише одну певну жінку, яка створювала проблеми в церкві в Ефесі, бо «жінка» стоїть в однині. Іноді Павло називає імена людей, які завдають проблем. Іноді не називає їх на ім'я. Якщо йдеться про конкретну жінку, *то таку настанову й сьогодні можна застосовувати лише до жінок, які поводяться так, як та жінка.*

Покору здебільшого обґрунтовують порядком творіння. Але, як я покажу нижче, не про це йдеться. *Тут ідеться про поставу покори як протилежність бунтові. Навчатися можна лише тоді, коли людина відкрита, охоче приймає істину Євангелія і відкидає старий спосіб мислення*

та вчення-байки. Це відбувається лише в спокої. Ідеться не про мовчання, а про поставу учня, за якої запитання дозволені й допомагають рухатися далі. Але саме не як спроба опору, спростування чи опозиції. Це була конкретна проблема в Ефесі — *не загальна проблема жінок*, ніби всі жінки без винятку так влаштовані й потребують виконувати цю настанову Павла. Скажу ясно: у цьому контексті йдеться про покору вченню апостолів і Євангелію, а не про покору чоловікові.

6.3.6 Не навчати й не панувати над чоловіком

Жінці ж я не дозволяю навчати, ані панувати над чоловіком, а бути в тиші.

Цей вірш — гаряча точка, на якій християни розколюються на два табори. Один бачить тут загальну заборону жінкам навчати, другий виходить з особливої, проблемної ситуації в Ефесі. Чи просто візьмемо це слово так, як воно стоїть німецькою, українською чи будь-якою іншою сучасною мовою, і дотримуватимемося його?

Як найближчий співробітник Павла, Тимофій знав би про можливу загальну заборону жінкам навчати. Було б дивно, якби йому вказали на неї тут, після багатьох років співпраці. Це радше свідчить про особливу ситуацію в Ефесі.

Наступні слова про Єву й Адама вважають обґрунтуванням заборони навчати. Тоді причина — ієрархія творіння. Якщо жінка навчає чоловіка, це означало б панувати над ним. Хоч би як смиренно навчала жінка, може, ще й з покритою головою, це було б заборонено, бо це було б пануванням. Чи справді це мається на увазі?

6.3.7 Чи навчати означає панувати?

Моє принципове питання завжди було таке: чому *навчання* пов'язують із *пануванням* чи авторитетом? Чи знаєте ви бодай одне місце в Новому Завіті з таким зв'язком? Чи знаєте ви випадок, де навчання водночас назване пануванням? Як шкідлива дія? Чи хоча б як позитивне поєднання?

Хіба навчання — не служіння іншим, у якому людина ставить себе нижче за тих, хто навчається й слухає?

Учення й навчання — тема цього послання: «учення» й «навчати» трапляються 15 разів, удвічі частіше, ніж у будь-якому іншому посланні. Навчати — це, здається, не просто проповідувати; навчання має сильний, зобов'язальніший характер. Навчати здорового вчення — це оборона й захист, зцілення й будування церкви. Але чи це панування? Чи здійснення влади?

«У 1 Тимофія 4:11 — отже, в тому самому посланні — Павло вживає вислів «Це наказуй і цього навчай». Для «наказувати» в грецькому стоїть слово *parangello*, яке трапляється також в 1 Тимофія 5:7 і 6:17. Воно означає «розпоряджатися, закликати, наказувати». В 1 Тимофія 4:11 його вжито у зв'язку з «навчати». Такий зв'язок є і в 1 Тимофія 2:12, але з іншим словом для «панувати». Отже, значення не обов'язково збігається з 1 Тимофія 4:11.»[101]

Поняття «учительський авторитет»[102] існує в церковному середовищі. Питання в тому, хто має авторитет зробити вчительське твердження, обов'язкове для інших, якому не можна заперечити. У питаннях віри немає місця довільності. Але чи міг Павло мати тут на увазі саме це? *Правильність учення ніколи не залежить від статі того, хто навчає.* Чи має чоловік учительський авторитет лише тому, що він чоловік? Адже в навчанні йдеться про зміст, про істину, а не про питання статі.

Аполлос був сильний у Писаннях (Дії 18:24), бо, очевидно, мав яскраво виражений дар навчання.

101. Wunderli, 37

102. Церковний учительський уряд *(magisterium ecclesiae)* означає в церквах учительський авторитет, який здійснюють певні служителі й церковні інстанції. Церковний учительський уряд розвинувся в історії Церкви у зв'язку з єпископським служінням, насамперед із виникненням монархічного єпископату. Наслідком цього розвитку став примат Папи в західному християнстві, який спершу ще мав характер *ius appellationis*, а згодом загострився через догмат про непогрішність Першого Ватиканського собору. Основою церковного навчання вважають Писання й Передання. На противагу цьому Мартін Лютер 1523 року сформулював, «що християнське зібрання чи церква має право й владу судити про всяке вчення і кликати вчителів, ставити їх і усувати». Мірилом при цьому має бути лише Біблія. У ході утвердження Реформації оцінювання вчення піднесли на рівень земельних церков, а поряд із Біблією як вторинні норми з'явилися віросповідні книги. (Wikipedia)

Навчати з обов'язковою силою не означає панувати. Тоді там стояло б інше слово.

6.3.8 Що означає «панувати»?

Слово «панувати» тут — не звичайне слово *для* «здійснювати владу»: *воно трапляється лише один-єдиний раз — у цьому місці*. Тому я тим обережніший, щоб погоджуватися з цим віршем як єдиною підставою *для* заборони жінкам навчати.

«Слово «панувати» («authentein») вжито в Новому Завіті *лише* в цьому місці.[103] Споріднений іменник «володар» первісно означає «убивця»[104], точніше «самогубця» або «вбивця родичів»[105]. Пізніше в розмовній мові він набув значення «пан», «володар», «автократ»[106].»[107]

Названий тут спосіб *панувати* — це не щось позитивне й бажане. Якщо ж розглядати це позитивно, то чоловіки мають панувати через навчання, а жінки — ні. Такий був би висновок із цієї догми, за якою чоловік стоїть в авторитеті над жінкою. Коли чоловік навчає, він панує над жінкою та всіма, хто слухає й навчається.

Служіння провідників, керівників чи старійшин у церкві, до якого належить і навчання, ніколи не назване «пануванням».

103. Як hapax legomenon це слово навіть у Theologisches Wörterbuch Кіттеля не розглянуто. Однак воно трапляється в багатьох великих класичних грецькомовних авторів, пор. N. J. Hommes. «Let Women be Silent in Church». Calvin Theological Journal 4 (1969) 5-22, тут с. 18 і наведену там літературу; добрий підсумок статті Hommes — у New Testament Abstracts 13 (1969) 365.
104. C. D. Osburn. «Authenteo (1Timothy 2: 12)». Restoration Quarterly 25 (1982) 1-12.
105. N. J. Hommes. «Let Women be Silent in Church». цит. праця, с. 18.
106. Там само. Walter Lock. A Critical and Exegetical Commentary on The Pastoral Epistles (I & II Timothy and Titus). International Critical Commentary. T. & T. Clark: Edinburgh, 1936. С. 32 називає значенням «authentein» у простонародній грецькій «despotes» (= «деспот»), а як англійський переклад: «a self-actor», «to lord it over» та ін. Sir Robert Falconer. «1 Timothy 2 14,15: Interpretative Notes». Journal of Biblical Literature 60 (1941) 375-379, тут с. 375, перекладає подібно: «a master, an autocrat». Joseph H. Thayer. Greek-English Lexicon of the New Testament. Baker Book House: Grand Rapids (MI), 1977. С. 84 (№ 830) подає як значення «authenteo»: «one who with his own hand kills either others or himself», «one who does a thing himself, the author», «one who acts on his own authority, autocratic», рівнозначне «autokrator», «an absolute master».
107. Schirrmacher, 122

Подібно судять Мерилін Сміт (Marilyn Smith) та Інґрід Керн (Ingrid Kern): «Ще один момент у цьому уривку з Послання до Тимофія — вживання слова *authentein*, яке перекладали як «здійснювати владу». Щодо змісту *authentein* згоди немає, але одне певне: якби Павло мав намір заборонити жінкам будь-яке здійснення влади в звичному значенні цього слова, він з великою ймовірністю вжив би звичне для цього слово *exousia*. Натомість Павло вживає зовсім інше слово, яке більше ніде в Новому Завіті не трапляється, щоб натякнути, що він має тут на увазі зовсім інший вид влади. Історик Йосиф Флавій уживає *authentein*, щоб описати Антипу, сина Ірода, якого звинувачували у вбивстві двох своїх братів і в замаху на вбивство свого батька (…) Отже, *authentein* означає щось на зразок «панувати» або «здійснювати абсолютну владу» над людьми з наміром їх знищити.»[108]

У цьому контексті йдеться не про дві окремі речі — тут вони належать одна до одної, обумовлюють одна одну й додаються негативним чином: *навчати й панувати*. З огляду на історичну й релігійну ситуацію в Ефесі йдеться про навчання у владний спосіб. У негативний, домінантний, аж до зазіхального спосіб, як це траплялося з жінками з середовища Артеміди. Точніше кажучи, може навіть ітися про ситуацію, як у культі Артеміди, де йшлося про плідність і дарування життя. Про панування над чоловіками в статевій сфері. Хоч як дивно це звучить, саме таким було середовище, в яке Павло пише 1 Послання до Тимофія. Тоді це речення звучало б так: жінці я не дозволяю (хибно) навчати й панувати над чоловіком у статевому відношенні.

Отже, ідеться не про заборону публічно навчати перед чоловіками. І не про те, чи може дружина колись навчити свого чоловіка. Жінки тоді мали відставання в освіті, бо їх майже повністю не допускали до студій і навчання. Але якщо жінка вже давно була ученицею Ісуса, вона неодмінно навчала б свого чоловіка, який прийшов до віри пізніше за неї.

В Ефесі, можливо, ідеться про жінок, які за гностичним зразком навчали самовпевнено й владно. Вони привласнювали собі авторитет, ніби захоплювали його, щоб навчати. Гірше того, вони навчали хибних учень. Ні цих жінок, ні їхніх учень не можна було терпіти. У Божому домі немає місця для такої поведінки й хибних учень. *Так само не було б, якби це роб*

108. У Wunderli: Smith/Kern 2005, 98; Bauer 1988, 1240

или чоловіки. Але проблемою в Ефесі була цілком певна жінка або група жінок. *Немає жодної причини ставити всіх християнських жінок на цей рівень!* Згадка про жінку Єзавель (Об'явлення 2:20), яка навчала в Тиятирі, відповідає цьому зразкові: проблема там була не в тому, що вона як жінка навчала, а в тому, що вона навчала хибного.

Панування в цьому контексті не можна пояснювати як духовне «керівництво» чи «авторитет». Тобто як функцію керівництва чи пастирську функцію в церкві. Ісус і Павло не розуміли б цього як панування. Християнський спосіб *панувати* — служити. І бути не першим, а останнім (Марка 10:42-45). Це постава, можлива тоді, коли людина йде попереду інших як провідник. Петро вказує пастирям, що панування не має нічого спільного з пастирським служінням:

«*Пасіть Боже стадо*, що у вас, наглядаючи не з примусу, а добровільно, і не для брудної наживи, а з охотою, і *не як ті, що панують над своїми володіннями*, а як взірці для стада.» 1 Петра 5:2-3

Бути в тиші означає не тримати язик за зубами, бо людина мусить мовчати, а певну поведінку, а саме: «перебувати в мирі», «перебувати в спокої» або «зберігати порядок».[109] У процесі навчання й слухання одне одного ця поведінка — вимога для відповідних жінок, *але так само вона була б вимогою й для чоловіків, якби вони створювали ті самі проблеми*.

Сидіти тихо й уважно, як Марія біля ніг Ісуса, — ідеальна постава учня, щоб слухати Учителя всіх учителів.

6.3.9 Адам і Єва в Ефесі

> *... бо Адама створено першим, потім Єву; і Адам не був ошуканий, а жінка, ошукана, впала в переступ.*

Цими словами Павло, здається, обґрунтовує, чому жінці не можна публічно навчати. Бо «навчання» — це не покора, а панування. Так я часто чув. І сам завжди так розумів. Щоправда, чесно кажучи, з кількома сумнівами десь у глибині думок. Чи може часова послідовність із різницею в кілька годин (якщо вірити в 24-годинні дні творіння) мати таку вагу? Адам і Єва — як близнюки, яких сформовано незабаром одне після

109. Пор. ExWNT, т. II, с. 311

одного. Чи мав би цей короткий час установити таку заборону навчати для всіх жінок? І чи це Боже покарання, що жінкам не можна навчати, бо Єву було ошукано? Тому жодна жінка від часів Едему не може навчати? Навіть якщо вона має до цього дар?

Принаймні християни з юдеїв мали Септуагінту та/або Тору. Це була Біблія християн, доки не було канону Нового Завіту. Тепер Павло повторює те, що кожен міг прочитати. *Чому Павло згадує те, що було таке відоме й однозначне? Що Адама створено першим, а Єву спокушено.*

До того ж Павло, якщо розуміти цей текст так, як щойно сказано, певним чином суперечив би сам собі. У Посланні до римлян 5, починаючи з вірша 12, він описує Адама, який приніс гріх у світ і так *першим* стає головою своєї родини — світової спільноти всіх людей, що народжуються в гріху. Відповідальний Адам. Божа відповідь і спасіння — нова Голова, що «всиновлює» нас у Свою спільноту: Ісус Христос.

Тут, в 1 Посланні до Тимофія, можна подумати, що Павло робить відповідальною головою Єву. Мусить бути особлива причина, чому він наводить це тут саме так. І, як уже зазначено вище, тоді були в обігу протогностичні версії творіння, які стверджували протилежне: нібито Єву створено першою, а Адама першим спокушено. У середовищі Артеміди жінки в цьому впливовому культі були важливішими за чоловіків. Це могло бути обґрунтуванням для однієї чи кількох жінок, щоб навчати домінантно, повставати проти вчення Христа й суперечити йому.

Згадка про Адама і Єву, можливо, є й позитивною вказівкою. Не на слабкість Єви чи перевагу Адама, а на потребу освіти, вивчення й покори Богові. Єву було обмануто, можливо, тому, що її недостатньо навчили. Адам же згрішив свідомо, не послухавшись прямого Божого наказу. «Не залишаймо більше нерозірваних снарядів і мін, через які людей можна збити з пантелику. Читаймо цей текст так, як він, на мою думку, був задуманий, — як можливість будувати Божу Церкву, чоловіків і жінок однаково. Як Павлові було важливо застосувати це в певній ситуації, так і ми мусимо уважно обміркувати й обмолити, куди ведуть нас наша власна культура, власні упередження й обурення. Ми мусимо робити все можливе, щоб пристосовуватися не до будь-якого з різних стереотипів, які пропонує світ, а до цілющої, визвольної, людинолюбної

вістки Євангелія Ісуса.»[110]

6.3.10 Тепер я не дозволяю

«Тепер я не дозволяю» — це не постійна чи універсальна заборона жінкам керувати й навчати (вірш 12). Філіп Пейн (Philip Payne) та інші доводили, що «Жінці навчати я не дозволяю» — не найкращий переклад грецького тексту. «Я *тепер* цього не дозволяю» — кращий переклад. «Я тепер цього не дозволяю» вказує на теперішню й конкретну настанову щодо певної й обмеженої в часі проблеми в Ефесі (а не на постійну чи універсальну заборону жінкам навчати). Різні вчені показали, що вживання Павлом активного індикатива epitrepō із запереченням ouk («Я не дозволяю ...») сильно вказує на конкретну настанову для певної ситуації. У переважній більшості випадків, де epitrepō вжито в Новому Завіті, і щоразу в грецькому Старому Завіті вказівка стосується «певного часу або лише короткого чи обмеженого періоду».[111] Отже, коли та певна жінка чи група жінок зрозуміли, прийняли й засвоїли вчення, цю заборону навчати логічно було б скасовано.

Цього не можна повторювати надто часто: це не універсальна заборона жінкам навчати на підставі порядку творіння перших двох людей. Це не те, чого навчає Павло. Це не настанова для всіх церков світу в усі часи, а звернена до особливої ситуації в Ефесі. Це не заборона жінкам навчати, а заповідь щодо постави. Ці жінки мають не навчати домінантно, а смиренно навчатися.

6.3.11 Спасіння через народження дітей?

> *Але вона буде спасена через народження дітей, якщо вони перебуватимуть у вірі, любові й святості з поміркованістю.*

Це дивні зв'язки, якщо не знати історичного тла. Що спільного між тим, щоб навчати й навчатися, і пологами? Не раз мені казали, що багато християн читають Біблію, але просто не можуть знати цього античного

110. Wright, N. T., c. 27, Paul for Everyone: The Pastoral Letters, London, 2003
111. Hill, Graham Joseph, c. 63-64, Holding Up Half the Sky: A Biblical Case for Women Leading and Teaching in the Church

тла. Хіба Бог не подбав про те, щоб цей текст можна було зрозуміти без усіх цих фонових знань?

Ми отримали просвітлений розум. Святий Дух — наш Учитель. Сьогодні ми маємо змогу за лічені секунди бачити на екрані багато результатів досліджень. Ми маємо незліченні дослідження цих текстів. Дослідження мов оригіналу щодо кожної можливої можливості. Загалом їх уже знову майже забагато, щоб не втратити огляду. Кожен, хто навчає, мусить досліджувати такі питання.

У всякому разі, кожен читач Біблії мав би розібратися з тлом тексту. Тими засобами й можливостями, які він знайде. У школі вчаться й вправляються, як працювати з текстами і які питання до них ставити. Тож я можу говорити лише про наш час, коли ми читаємо Біблію, і нікого не звільняю від обов'язку поміркувати над текстом трохи більше, ніж на рівні буквального розуміння. І палко просити Бога дарувати ясність і силу слухатися. Справа не повинна залежати від нас — від моєї поверховості, страху перед новими відкриттями, зручності чи замалого роздуму над текстом.

В Ефесі вагітні жінки під час пологів довіряли себе богині Артеміді. Вона нібито мала силу дати пологам щасливо завершитися. Але це було так само хибно, як і байка про те, що Єву створено першою, а Адама першим зведено. Єдине спасіння під час пологів, які часто бувають небезпечними для життя й болісними, може дарувати Бог. Тільки Він наш Спаситель і Помічник. Тож Павло хоче сказати, що треба нарешті струсити з себе всі ці байки, міфи й страшні очікування, викинути їх за борт і в усьому довіритися єдиному Богові-Спасителеві.

Щодо цього складного вірша наводжу ще одне можливе пояснення: «Ще одна, здавалося б, проблема виникає зі «спасінням через народження дітей». Невже Павло навчав, що жінки спасаються, коли народжують дітей?! Таке вчення неможливо уявити! Воно суперечило б усьому його вченню, тому тут цього просто не може матися на увазі. Найімовірніше, Павло посилається тут на Буття 3:15, а саме — що нащадок жінки принесе спасіння. Оскільки лжевчительки, яких Павло тут напоумлює, вважали, що спасіння приходить безпосередньо через жінок, Павло пояснює: спасіння справді приходить через жінок, але насправді — через

народженого нащадка жінки, Христа (тоді як гностики вважали тілесність — а отже, і народження дітей — примітивною й застарілою).»[112]

6.3.12 1 Тимофія сьогодні

«Питання для нас, сьогоднішніх віруючих, не в тому, як нам утиснути чоловіків і жінок XXI століття в греко-римські ідеали мужності й жіночності. *Питання для нас у тому, як нам бути людьми молитви в поставі святості.* Як нам довести це як сучасним людям? Я пропоную: уникати гніву й незгоди — це універсальне, тож, можливо, з цього нам і варто почати. Інше питання — як ми, люди, що «визнають побожність», показуємо це добрими ділами. Які добрі діла були б такими в нашому сьогоднішньому контексті?»

«І зверніть увагу на «вони» наприкінці розділу 2, у вірші 15. «*Вони» стосується чоловіків і жінок, до яких звернений цей уривок.* Увесь розділ 2 становить контраст до блюзнірської поведінки Гіменея й Олександра (1 Тимофія 1:20). Тож як нам у нашому спасінні через велике милосердя й благодать Ісуса Христа поступати вперед у вірі, любові й святості з самовладанням? Як це виглядає?»

«Щоб іще раз повторити, я хотіла б сказати, що Павло, на мою думку, не робить висновку, що жінки настільки відрізняються від чоловіків, що їх загалом виключено з певних ролей у церкві чи в домі. Насправді все навпаки. Чоловіки й жінки перед Господом рівні. Він не хоче цим сказати, що жінок через їхню стать не можна ставити на певні ролі. Жінки в античності регулярно бували головами дому чи господарства. *Адам і Єва — не основа заповіді у вірші 12; вони слугують прикладами того, чого не слід робити.* У 2 Коринтян 11:3 Павло використовує обман Єви змієм як ілюстрацію *для всієї церкви*. Тут, в 1 Посланні до Тимофія, його застосовано лише до жінок.»

«Я особисто не чекаю від свого чоловіка, що він поводитиметься так, ніби він голова греко-римського дому. Було б дивно, якби він так поводився. Ми люди XXI століття, які живуть життям XXI століття. Якби я чекала від нього, що він здійснюватиме владу, наче чоловік I століття, я спонукала б невіруючих критично ставитися до християнської віри. Як

112. Michael Trenkel, 2017 (див. список літератури)

застерігає 1 Тимофія 5:14, ми не повинні давати противникові приводу *для лихослів'я.*»[113]

6.3.13 Висновки

Погляд на історичну ситуацію в Ефесі дещо прояснює. Але питання все ж залишаються відкритими. Проте намір тексту став помітним. І ось що з'ясувалося: *це не загальна заборона навчати чи проповідувати і не заборона керувати, а заборона навчати цілком певного богослов'я, а саме — хибного. І заборона навчати домінантно, вимагаючи послуху, чи навіть зазіхаючи на інших.* Або безпідставно привласнювати собі учительський авторитет. Цьому не місце в християнському житті й у Божому зібранні. Це була специфічна проблема в Ефесі. Загалом це, безперечно, стосується й чоловіків. Цього разу в цій справі не вони були приводом *для* догани. *Отже, Павло не визначає ролі жінок в універсальній Церкві, а радше виправляє зловживання в Ефесі.*

Скільки серед нас жінок, які отримали дар навчання, але не можуть його застосовувати, бо чоловіки заступають їм дорогу?

Незліченним обдарованим жінкам у Христі цей один вірш унеможливив навчати так само, як чоловіки. *Відповідальність за це несуть чоловіки! Вони мусять покласти край цьому неподобству.*

6.3.14 Пояснювальний переказ тексту з 1 Тимофія

Далі йде пояснювальний, перифрастичний переказ цього уривка. Так я передав би текст, якби мав коротко його витлумачити. *Це мій текст, мої слова, а не біблійний текст.*

Дорогий Тимофію, щоб упоратися з проблемами в Ефесі з деякими чоловіками й деякими жінками, має статися ось що: чоловіки нехай почнуть молитися. Усюди, де вони зустрічаються. Також і на людях. Замість сперечатися про міфи й хибні вчення. Гнів і сварки заважають молитві. Спільна молитва веде до тихого й мирного життя. З піднесеними, розкритими й готовими приймати руками, чистими від сварок і насильс

113. Kidson, Persuading Shipwrecked Men: The Rhetorical Strategies of 1 Timothy 1, 2020, Mohr Siebeck Tübingen

тва, нехай вони разом поклоняються нашому Богові-Спасителеві й заступаються за всіх людей перед Божим престолом.

Звісно, і жінки нехай моляться так само, як і чоловіки. При цьому важливо, щоб жінки — я маю на увазі передусім багатих жінок — виявляли скромність, хоч би де вони з'являлися й були на виду. Їхня прикраса, яка привертає до них увагу, ще й для того, щоб перевершити в цьому інших жінок, нехай не полягає в пишних і показних зачісках, чи в прикрасах із золота й перел, чи в дорогому й вишуканому одязі. Жінки, що йдуть за Месією, не потребують так себе виставляти чи в такий спосіб здобувати вплив і домінувати. Є прикраса й вплив, що вартують більше, які навіть усі люди поважають: добрі діла.

Жінка нехай навчиться, що таке істина Євангелія. Охоче, уважно й допитливо. У власному домі. Особливо одній із цих жінок я не дозволяю поширювати далі всі ці хибні міфи й учення. Нехай вона не підноситься над своїм чоловіком чи над чоловіками загалом і не привласнює собі учительського авторитету, який їй не належить, бо вона не знає й не розуміє здорового вчення. Нехай вона слухає, коли їй пояснюють здорове вчення. Бо вона цього потребує, адже їй бракує пізнання, а це незнання завдає великої шкоди, коли вона поширює міфи по домах. Створення Адама і Єви — відповідний приклад для цієї ситуації. Адама створено першим, і саме він мав навчити Єву. Його не було ошукано. Але Єву було ошукано й обмануто. Якщо жінки не навчатимуться охоче, їх, як Єву, буде ошукано, і вони стануть для інших пасткою. Якщо деякі жінки в Ефесі не навчатимуться від своїх чоловіків, станеться те саме.

І ці жінки мають знати, що їх буде збережено під час народження дітей. Попри спокушення Єви й великі болі пологів. Бог, наш Спаситель, рятує, а не створена людьми богиня-захисниця Артеміда Ефеська. Тому нехай вони зосередяться на вірі, любові й святості. Разом як подружжя, яке, як Адам і Єва, є одним тілом. Жінки нехай не бояться мати дітей, а чоловіки нехай стримують себе в статевому житті й пам'ятають, що надто багато вагітностей — небезпека для їхніх дружин.

6.4 Універсальні заповіді й заповіді, пов'язані зі своїм часом

Розглянувши цей короткий текст, де теж залишаються відкриті питання, я хочу звернути увагу на принцип чинності:

Звідки ми знаємо, коли заповіді у Святому Письмі універсальні, а коли інші обмежені контекстом чи культурою?

Часто ми можемо розпізнати це з контексту. Розпуста, наприклад, завжди гріх. Це однозначно універсальне! Але іноді це дуже складно, бо Біблія містить різні жанри, тобто літературні роди, типи чи форми текстів — історію, оповідь, настанови, напучування тощо, — і на цій основі практику й етику виводять по-різному. До цього додається питання, до кого конкретно звернено слово. Простий приклад: Ізраїль у Старому Завіті отримав настанови, які сьогодні не стосуються церкви нового завіту.

У Посланнях Павла є підказки, як це розпізнати:

Чи повторюються настанови? Чи бачимо ми їх у різних контекстах? Чи є ясна й спільна мова; або, інакше кажучи, коли Павло вживає рідкісні й незвичні поняття чи слова, це змушує припустити, що ситуація особлива й обмеженіша. Щодо спеціальної теми цієї книжки виявляється, що центральні тексти (1 Коринтян 11; 14; 1 Тимофія 2) мають такі особливі аргументи й такий своєрідний словник, що навряд чи можуть довести універсальну заборону жінкам навчати й керувати.

Універсальні настанови вписуються в загальний контекст Біблії і не породжують суперечностей.

Тлумачення Біблії ніколи не відбувається в нейтральному вакуумі. Ми не скидаємо своїх передумов, досвіду, сформованості й цінностей, коли наближаємося до Біблії. Ми привносимо себе самих у розуміння й тлумачення тексту. Якщо цього не враховувати, виникає небезпека нездорового біблицизму.

6.4.1 Біблицизм і Sola Scriptura

На початку я згадав поняття «біблицизм». Як негативне й нездорове ставлення до Біблії та до християнського життя. Біблицизм — це позиція, яка нехтує розрізненням універсальних заповідей і заповідей, пов'язаних зі своїм часом. Це позиція, яка приписує собі вірність Біблії, відмежовуючись від інших, хто в певних місцях не розуміє Біблію дослівно, а контекстуалізує. При цьому для таких «вірних Біблії» неважливо, наскільки добре ті обґрунтовують свою позицію. Часто тим приписують намір пристосувати Біблію до власних бажань або до духу часу цього світу.

Біблицизм пояснює й обмежує роль жінки в церкві кількома біблійними текстами і не помічає великої картини, яку Біблія ясно показує, уже й у Старому Завіті. Для кожної традиції і кожного способу як влаштування богослужіння, так і влаштування християнського життя шукають біблійний вірш як обґрунтування. Звісно, Біблія — дороговказ і норма, але там, де настанови не однозначно ясні, треба йти за загальною картиною Біблії, а не рабськи посилатися на окремі вірші. Лише певна висота польоту дає змогу ширше поглянути, *щоб охопити оком усю біблійну місцевість*. Так само, розглядаючи картину, треба трохи відступити, щоб побачити її цілком і не зачепитися лише за деталі. Іноді треба шукати прагматичних рішень, з відкритістю й довірою до Бога.

Біблицизм — це спосіб читання Біблії й підхід до неї, який визнає її єдиним джерелом для формулювання християнської віри і, зокрема, також християнської життєвої практики. Саме по собі це добра позиція. Але коли історичне тло оминають або відкидають як непевне й неважливе, це стає проблемою. *Біблицизм не помічає здобутків широкої християнської традиції і не здатний оцінити власну культурну ситуацію та позицію порівняно з часом виникнення Нового Завіту.* Біблицизм не сприймає слушних запитань і аргументів. Власне пізнання угруповання, руху, об'єднання чи «племені» свідомо або несвідомо вважають найвищим або найглибшим і передають кожному поколінню. Біблицизм — це сліпота щодо того, що людина й сама стоїть у певній традиції тлумачення, з власною сформованістю, з власними провідними мислителями й груповим тиском.

Реформаторське «Sola Scriptura», тобто «Тільки Писання», — це не біблицизм! Коли реформатори чи їхні послідовники формулювали свої «Sola», вони мали на увазі не голе чи саме лише Писання, *а першість Писання поряд із традицією, досвідом і природою.* Коли протестанти наголошували на ясності Писання, вони не мали на увазі, що все Писання однаково ясне, *а що воно ясне, коли йдеться про Євангеліє і спасіння.* Коли вони наполягали на повній достатності Святого Письма, вони не мали на увазі, що його досить, щоб займатися речами, які виходять за межі біблійного контексту, як-от хірургія на відкритому серці, лікування біполярного розладу чи макроекономіка. *Біблія, може, і має цінності, принципи й твердження, що роблять внесок у ці речі, але їх недостатньо, щоб розглядати ці речі в усій повноті.*

Коли протестанти говорили про авторитет Писання, вони мали на увазі авторитет Святого Духа, Який говорить у Святому Письмі. Того Духа, Який вводить віруючих у правду й просвітлює їх, Який готує й дарує церкві вчителів і Який оживляє її визнання віри та літургійну спадщину.

Як християни XXI століття, ми стоїмо на плечах наших попередників, як і вони стояли на плечах своїх. Вірність Біблії й розуміння Біблії ніколи не відбуваються в «безповітряному просторі», ніколи на «нейтральному ґрунті». Уже добра передумова — враховувати це усвідомлення, читаючи Біблію, вивчаючи Слово, формуючи вчення й описуючи християнську життєву практику.

Закостенілий біблицизм нерідко веде до закостенілого догматизму й до законницької суворості та вузькості саме там, де стан речей неоднозначний. А це не узгоджується зі свободою Євангелія і з благодаттю, до яких покликані християни.

Дозволю собі тут зауважити, що й вірні Біблії християни цілком вважають деякі біблійні слова вже не на часі, коли, наприклад, ідеться про харизматичні дари (1 Коринтян 12), яких, на їхню думку, сьогодні більше немає. Жоден біблійний текст не підтверджує цієї тези. Це висновки, часто чиста теологія досвіду, бо вони самі цих дарів не переживають. І це попри те, що ці дари багато де у світі наявні й діють і, наприклад, багато чудес зцілення можна засвідчити. Цю теологію визначають попередні

припущення й досвід. Іншими словами, вони не розуміють ці тексти дослівно.

Святе Письмо прояснює багато питань першого покоління християн. Питання XXI століття можна прояснити лише в дусі Писання. Це залишається викликом, на який з'являються й різні відповіді, — труднощі, що залишаться.

Райна Путмана (Rhyne Putman) розпитували про його нову книжку «Коли вчення розділяє народ Божий»[114], і він сказав таке: «Sola Scriptura (тільки Писання) не означає «nuda Scriptura» (голе Писання) чи «solo Scriptura» (лише Писання). … я вважаю, що ми можемо говорити suprema Scriptura (першість Писання), коли йдеться про співвідношення між Писанням та іншими джерелами, як-от традиція, розум, досвід тощо. Писання має першість перед іншими джерелами, але ці джерела цінні для нашої богословської й духовної освіти. Однак лише Писання — натхненне й непомильне джерело. Лише Писання — норма, що встановлює норми, над цими іншими джерелами.»

6.4.2 Дослівне розуміння і буквальний зміст

Розуміти Біблію, тлумачити її, а потім застосовувати в житті — справа цілком складна. При цьому буквальний зміст тексту і дослівне розуміння — не одне й те саме. Буквальний зміст треба досліджувати в кожному біблійному тексті. Але розуміти все дослівно — означає прийти до суперечливих і просто кумедних результатів.

Буквальний зміст насамперед установлює, про який тип тексту (жанр) ідеться. Їх у Біблії багато: притчі, послання, повчальні тексти, поезія, апокаліптична література, закони, історія, проповідь тощо. Далі досліджують, який намір висловлювання, відповідно до типу тексту, у якому його зроблено. Притча здебільшого має один центральний намір висловлювання, а не кілька водночас. І зазвичай вона не є подією, що справді сталася.

Усю Біблію завжди треба пояснювати чи тлумачити в її буквальному змісті. А що з неї треба застосовувати в нашому житті дослівно і як — це

114. Putman, Rhyne R., When Doctrine Divides the People of God: An Evangelical Approach to Theological Diversity, Crossway, 2020

треба дуже добре й ретельно перевіряти. Багато чого не можна застосовувати дослівно. Особливо це стосується практик, пов'язаних із культурою та часом.

Сума Твого слова — істина, і навіки чинний увесь закон Твоєї праведності.

Псалом 118 (119):160 (Zürcher Bibel, німецький переклад Біблії)

7 Жінки-священники, жінки-старійшини та жінки-диякони

У райському саду Адам і Єва, у своїй невинності, — *царі*, що панують, і *священники*, що живуть у Божій присутності. Райський сад в Едемі — образ Святого Святих у космічному храмі. Новий і кращий Едем, тобто нова земля, буде всесвітнім Святим Святих. Уся земля буде райським садом. Тому Новий Єрусалим, образ нового творіння, має форму величезного куба. Це відповідає тій самій формі Святого Святих у скинії та в храмі. *Нову землю населятимуть жінки й чоловіки, царі й цариці, священники й жінки-священники. Як ви вважаєте, чи буде тоді ієрархія?* Дехто вважає, що ні, бо це нове творіння. Мовляв, ієрархія стосується лише старого творіння. Але в церкві нове творіння вже почалося. Вона — перший плід (первістки). Вона — Божий плацдарм у цьому світі. Чому ж тоді в церкві завжди мала б бути ієрархія?

Тепер я підходжу до місця, де всі попередні здобутки мають стати конкретними й практичними. Що ми тепер робимо з усією інформацією, висновками й уроками попередніх розділів? Правда мусить тепер торкнутися ґрунту реальності й повсякденного життя церков. З усього попереднього я виводжу квінтесенцію:

Немає ієрархії статей! І в церкві теж!

7.1 Загальне священство

Реформація знову винесла на світло цю довго поховану правду. Проте в церковній практиці це не відобразилося. Ніхто, навіть католицька церква[115], не ставить під сумнів загального священства віруючих. Питання

115. З Катехизму Католицької Церкви про священничі свячення: «Господь Ісус вибрав чоловіків, щоб утворити колегію дванадцятьох апостолів, і апостоли зробили те саме, коли вибирали співробітників, які мали стати їхніми наступниками в їхньому завданні. Колегія єпископів, з якою священники об'єднані у священстві, уприсутнює колегію Дванадцятьох аж до повернення Христа. Церква знає, що вона зв'язана цим вибором, який зробив Сам Господь. Тому неможливо висвячувати жінок.» У цьому сенсі тільки чоловіки можуть представляти Христа. Ця позиція сьогодні теж перебуває під тиском. Видається двозначним і суперечливим, що жінки не можуть бути священниками, а Марію як Матір Божу в католицькій народ

в тому, що ця визнана всіма правда практично означає для церковного життя.

Те, що кожен віруючий, жінка й чоловік, є священником, мало б уже бути достатньою підставою, щоб обидві статі мали на богослужінні однакову роль. Аж ніяк. Загальне священство, з одного боку, проживають особисто. Молитва і спілкування з Богом — особисте, індивідуальне благословення.

Увесь прообраз священства і пов'язаного з ним служіння жертвоприношень походить зі Старого Завіту, де священник провадив і звершував офіційне богослужіння. *Тому природно, говорячи про загальне священство, думати не лише, але й про зібрання віруючих, які разом як поклонники входять до небесного святилища.* І приносять духовні жертви хвали. Чи може або чи сміє тут бути різниця між статями? Слово Боже цієї різниці *в новому завіті не робить*. Тоді й ми не повинні її робити.

7.2 Старійшини й жінки-старійшини

У служінні старійшин (пресвітерів) ідеться про керівну функцію. Ідеться про опіку, нагляд і захист церкви. Це пастирське служіння з обов'язками навчання. З тим, щоб іти попереду й бути взірцем. Чи можуть і жінки звершувати служіння єпископа (наглядача) чи старійшини?

Бен Вітерінгтон (Ben Witherington) точно підсумовує: «Іноді чути аргумент, що в 1 Тимофія сказано, ніби старійшини мають бути чоловіками однієї дружини, вірними, і що це сигналізує, ніби тільки чоловіки мають бути старійшинами. При цьому цілком забувають, що Павло як місіонер звертався до сильно патріархального культурного середовища, чи то в Ефесі, чи на Криті. Його принцип — починати там, де люди стоять, а не там, де він хотів би їх бачити. *Це означає починати з наявної в культурі чоловічої структури проводу, доки закваска Євангелія не зможе повністю виявити свою дію і змінити речі зсередини. Тож цілком природно, що саме чолов*

ній побожності прямо-таки як рівну Богові закликають і шанують. Католицька церква перебуває під тиском, бо багато католичок прагнуть до висвяченого служіння. Їхній аргумент — загальне священство всіх віруючих. Зміни неможливі без церковних поділів чи розколів або можливі лише через собори. Чи лежить в основі цього духовна чи світська мотивація — не моя тема. Мій фокус не католицька церква, а моє консервативне євангельське середовище, яке мусить дати раду своїм власним проблемам.

іків Тимофій і Тит спершу ставлять провідниками в цих нових заснованих церквах. Це не означає, що так має бути завжди. Але новонавернених треба було б переконати через *любляче* переконування, що цілком гаразд, коли так само й жінки виконують такі ролі. Видно вже, як Павло починає підштовхувати в цьому напрямку, бо в Римлян 16 він згадує провідницю на ім'я Фіва, яка є жінкою-дияконом у коринтських церквах. І, мабуть, є натяк на жінок-дияконів у Пастирських посланнях, в обговоренні старійшин і дияконів. Як я вже казав, треба не *лише* оцінювати те, що каже Павло, а читати це в його культурному контексті й запитувати, які саме зміни Павло намагається здійснити, застосовуючи Євангеліє до ситуації.»[116]

Виключати жінок із цього служіння я порівняв би з таким словом Павла: [Ефесян 5:29] «Бо ніхто ніколи не мав ненависті до власного тіла, але живить і доглядає його, як і Христос — Церкву.» Це не благословення для церкви, коли ми, чоловіки, виключаємо жінок зі служіння старійшин. Це більше ніж утрата. Через це часто не ті чоловіки потрапляють на роль, до якої не доросли (чи то офіційно призначені старійшинами, чи як учасники «братської години» — наради братів): «*Упередження щодо статей, на мою думку, винні в тому, що ми не лише виключили з проводу багато обдарованих жінок; вони, понад те, зробили придатними багатьох чоловіків, які як провідники не особливо обдаровані.*»[117]

Деякі жінки, з добрих і не дуже добрих мотивів, впливатимуть на питання проводу «манівцями», через своїх чоловіків. Краще було б, якби дружини старійшин були присутні на численних нарадах і весь цей фоновий шум висловлювали відкрито, віч-на-віч.

7.3 Вона бажає доброго діла

Джим Райгер (Jim Reiher) звернув увагу на одну обставину в 1 Тимофія 2 і 3: «Багато хто бачить 3:1 передусім як логічний початок решти розділу 3, де йдеться довге обговорення старійшин і дияконів. Однак я стверджував би, що насправді цей вірш належить як завершення до розділу 2, навіть більше, ніж як вступ до розділу 3. Це важливо для жінок у церкві, бо

116. Ben Witherington III, Why Arguments against Women in Ministry Aren't Biblical
117. Danny Silk

означало б, що вірш 1 заохочує і чоловіків, і жінок ставати старійшинами/єпископами. *Якщо він завершує розділ 2, видно, що Павло підтримує обидві статі в тому, щоб служити Богові в керівних функціях, якщо вони вправні й зрілі у вірі. Так, він на той момент наклав на жінок в ефеській церкві деякі обмеження, але не хоче, щоб це сприймали як «ендшпіль». Радше він зовсім загально додає, що це добра річ, коли і чоловіки, і жінки прагнуть бути старійшинами.*»

Павло дуже ясно показує, що хоче, щоб жінки були як слід навчені (2:11). *Цей вірш, що цікаво, містить єдиний наказовий спосіб у цьому уривку: навчайся. Тобто вірш 11 — це те, що найближче до наказу Павла: він наполягає, щоб жінок навчали.* Це вершина в його мисленні й писанні. *Це справді ключ до цього абзацу: Павло хоче, щоб усі члени церков були як слід навчені у вірі. Не лише чоловіки, а і чоловіки, і жінки. Коли вони як слід вишколені й зрілі, тоді посади навчання й проводу однаково стануть можливими для жінок і чоловіків.*

А що, як 1 Тимофія 3:1 звернено до цих жінок? Тоді ми підходимо до розділу 3, вірша 1. Що там точно написано? Ну, одного там точно не написано: що «це добра річ, коли тільки чоловіки прагнуть бути старійшинами». Ні. Це могло б бути вказівкою лише на чоловіків. Але це могло б так само стосуватися лише жінок. *Або, дуже ймовірно, це стосується і чоловіків, і жінок.* NIV (New International Version) має тут кращий переклад. Текст каже: «Ось вірне слово: «Хто прагне бути єпископом (наглядачем), той бажає шляхетного діла»». *(Так само в усіх відомих мені німецьких перекладах, де «хто» може означати і чоловіків, і жінок.)*

У розділі 3, вірші 1 не вжито грецького слова для «чоловіки» чи «чоловік». Немає й окремого слова для «він». Проте вжито грецьке слово *tis*. Це саме слово вживають і для чоловіків, і для жінок. Подібно й слово для «він або вона бажає» — це дієслівна основа слова «бажає» з приєднаним закінченням «він, вона або воно». Контекст мусить вирішити, кого стосується це дієслово.

Якщо ми вважатимемо 1 Тимофія 3:1 завершенням 2:8-15, тоді цей вірш стає сильною вказівкою, що підтверджує провід жінок у церкві. Оскільки, як сказано, вжиті слова можуть стосуватися чоловіків або жінок, можливо, що 3:1 просто означає: «Якщо жінка бажає бути єпископ

ом (наглядачкою), то це добра річ, якої вона бажає». *Це означає, що Павло міг би сказати щось на зразок: «Попри моє наполягання на тому, що жінок треба навчати, тобто що вони мають учитися, і що вони не можуть навчати чи мати авторитет, доки не стануть зрілими й компетентними, — це добра річ для жінки, якщо вона бажає бути старійшиною».*

Отже, замість поділу 1 Тимофія 2:8-3:14, який ми часто бачимо:

Жінки й чоловіки в церкві (2:8-15). Старійшини-чоловіки (3:1-7). Диякони-чоловіки (3:8-10). Жінки-диякони (або дружини дияконів) (3:11). Знову диякони-чоловіки (3:12-14).

Чи не слід нам розуміти хід думки послання так:

Жінки й чоловіки в церкві (*2:8-3:1*). Теперішня ситуація: звернення до теперішнього проводу з урахуванням статі (3:2-7). *Диякони-чоловіки* (3:8-10). Жінки-диякони (3:11). *Диякони-чоловіки* (3:12-14).

7.4 Жінки-диякони

Для слова *диякон* не було жіночої форми. *Дияконіса* (Diakonisse) — це слово, що з'явилося лише через кілька сотень років і вже не мало нічого спільного з церковними посадами чи служіннями на богослужінні.

Поряд зі старійшинами диякони обіймають у церкві посаду, яку вирізняє те, чим є диякон: слуга. Те, що й жінки можуть обіймати цю посаду, або краще — віддати себе цьому служінню й бути визнаними, шанованими й підтвердженими як жінка-диякон, показує Римлян 16:1. Фіва — жінка-диякон. Як вона нею стала, ми не знаємо. Можливо, тому що церква була в її домі. У всякому разі, жінкою-дияконом її зробила її відданість у служінні церкві.

У 1 Тимофія 3:11 можливо, що мова не про дружин дияконів, а про жінок-дияконів:

Жінки так само: гідні, не обмовниці, тверезі, вірні в усьому.

Навіть Джон Макартур (John MacArthur), відомий прихильник ієрархії (комплементарист, тобто прихильник погляду, що Бог дав чоловікам і жінкам різні ролі, а провід належить чоловікам), підтримує жінок-дияк

онів: «У 1 Тимофія 3:11 Павло говорить про окрему групу дияконів. Кілька чинників указують на те, що Павло говорить тут про окрему групу жінок-дияконів, а не про дружин дияконів. По-перше, вживання «так само» (пор. 2:9; 3:8; Тита 2:3, 6) переконливо свідчить на користь того, щоб бачити тут поряд зі старійшинами й дияконами третю групу. По-друге, немає ні присвійного займенника, ні однозначного артикля, які пов'язували б цих жінок із дияконами. По-третє, оскільки Павло не дав жодних вимог до дружин старійшин, навіщо йому робити це для дружин дияконів? По-четверте, Павло не вжив слова «жінки-диякони», бо в грецькій мові такого слова не було. Фіву в Римлян 16:1 названо дияконом, бо жіночої форми слова *diakonos* немає. ... Вживання поняття «жінки» (gunaikeios) було для Павла єдиною можливістю відрізнити їх від дияконів-чоловіків. Зрештою, їхні вимоги відповідають вимогам до дияконів-чоловіків. *Очевидно, Павло запровадив ще одну категорію дияконів.* Я волію називати їх жінками-дияконами, бо так зберігається новозавітна термінологія.» [118]

Що тут запроваджено третю групу посад, можна поставити під сумнів. *Це «так само» прирівнює їх до дияконів-чоловіків!* Це ще раз показує, до яких висновків людина ніби змушена дійти, коли чоловік і жінка не можуть мати цієї посади диякона на рівних за статусом, бо існує ієрархічна різниця, у якій чоловік нібито має владу над жінкою.

У чому полягає служіння диякона, не сказано. Я не виключав би, що диякон може мати й керівні обов'язки. Щодо питання служіння дияконів у справах проводу ще одна думка: «Подібне стосується й порівняння вимог до старійшин і дияконів у 1 Тимофія 3. Вільфрід Гаубек (Wilfrid Haubeck) робить висновок із подібності цих переліків, що старійшини й диякони спільно керували церквою, а це знову ж таки могло б означати, що Фіва (Римлян 16:1) була частиною проводу церкви.» [119]

У Посланні до коринтян про старійшин узагалі не йдеться, але йдеться про дари проводу, які можуть бути дані кожному членові, жінці й чоловікові (12:28; так само Римлян 12:8: дар головування).

118. MacArthur, J., Different by design, MacArthur Study Series, Victor Books, Wheaton, IL 1996, 153–154.
119. Wunderli, 48

У 1 Коринтян 12:23 мова про членів, що мають менше честі. «Але ще більше потрібні ті члени тіла, що здаються слабшими; і тих, яких ми вважаємо менш почесними в тілі, ми оточуємо щедрішою честю; і наші непристойні мають тим щедрішу пристойність». *Чи можливо, що Павло думає тут про жінок, дітей і рабів?*

7.5 Проповідниці

Найчастіше сьогодні на богослужінні в церквах євангельських християн (євангелікалів) головною складовою є проповідь. Усе організовано. Часто тема чи біблійний текст проповіді відомі заздалегідь. У першому столітті було інакше. Радше так, як описує Павло в 1 Коринтян 11 і 14.

> [1 Коринтян 14:26, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Що ж тоді, браття? Коли ви сходитеся, кожен із вас має псалом, має навчання, має об'явлення, має мову, має тлумачення; усе нехай буде для збудування.

Кожен щось приносив і робив свій внесок, щоб усі були збудовані. Менше трибуни, більше обміну й спілкування. Більше чекання одне на одного, більше Божого Духа. Варто зауважити, що в цьому зібранні проповідь (керигма), або те, що ми сьогодні під нею розуміємо й що з неї зробили, не згадано.

Оскільки я походжу із закритого (ексклюзивного) зібрання братів, моя ДНК була сформована так, що жінки не брали участі, а тим паче не проповідували. Якось я гостював у церкві FEG (Вільних євангельських церков). Проповідувала жінка. Тоді для мене це було неправильно, і мені було важко це витримати. Проте я слухав. Попри свої застереження я мусив визнати, що ця проповідь була глибшою й живішою за багато тих, які я чув на наших зібраннях.

Можливо, «пророкувати», говорити від Бога, — це те, що ми розуміємо під проповіддю. Оскільки це стосується жінок згідно з 1 Коринтян 11:5, то й це служіння проповіді мусить належати до їхніх завдань у церкві. Бог хоче мати чоловіка й жінку Своїм голосом у церкві. *Без голосу жінок церкві бракує того, що Бог для неї приготував.*

Нещодавно відомого богослова Н. Т. Райта (N. T. Wright) запитали, що він думає про проповідниць. «Поширене уявлення, ніби в античності жінок пригнічували і лише нещодавно фемінізм знову їх підніс, цілком хибне», — доводить Райт. Богослов, який недавно видав книжку під назвою *Новий Завіт у його світі*, сказав, що жінки, які мали певний авторитет у церкві та суспільстві, в античності не були чимось огидним. «У світі Павла було багато незалежних жінок, і це було те, з чим Павло працював.»

В Івана 20, коли Ісуса воскрешено з мертвих, перша людина, яку Він зустрічає, — Марія Магдалина. «Він не каже: Маріє, у Мене справді важлива новина — Я хочу, щоб ти покликала Петра, бо Я мушу сказати йому, щоб він потім пішов і сказав усім іншим», — пояснює Райт. Натомість «Він каже: Маріє, піди й скажи Моїм братам — чоловікам, що ховаються вдома, бо бояться, — піди й скажи їм, що Я йду до Мого Отця й вашого Отця ...». Звістка, що розп'ятого Ісуса воскрешено з мертвих і що Він тепер Господь світу, — це «основа всякого християнського служіння», каже Райт. Якщо Ісус доручає цю звістку Марії, а не комусь із Своїх учнів-чоловіків, то це «майже така сама велика революція, як і саме воскресіння».

Інший приклад, на який спирається Райт, щоб відповісти на питання, чи можуть жінки проповідувати, міститься в Римлян 16. Райт каже, що Послання до римлян — це «мабуть, найважливіший лист, який будь-коли було написано». Те, що Павло довірив цей найважливіший лист Фіві, яка була жінкою-дияконом у церкві в Кенхреях біля Коринта, дуже показове, якщо зважити на контекст тієї епохи й культури. «В античному світі людина, яка доставляє лист, — це людина, яка його читатиме вголос». Фіва була, «імовірно, незалежною підприємицею», яка у справах подорожувала до Рима, пояснює Райт. Крім того, дуже ймовірно, що Фіва також пояснювала зміст слів Павла, коли люди мали питання щодо листа. Насправді «дуже ймовірно, що найпершу версію Павлового Послання до римлян доставила християнська підприємиця зі східної гавані Коринта», сказав Райт. «Павло легко міг би вибрати для цього чоловіка», пояснив він. Натомість він свідомо вибрав Фіву.

7.6 Резюме

Я завершую з пробудженим сумлінням: як я взагалі міг обстоювати патріархальний образ жінки перед лицем усього свідчення Біблії? І перед лицем того, що Бог звершив через жінок за останні два століття світової місії? Через жінок, які віддали все, які проповідували, навчали, провадили й євангелізували? Яка зневага до Божої природи — не допускати жінок до будь-якого служіння.

Є надійна інформація, що з нинішніх значно більше ніж 100 000 домашніх церков у Китаї понад 70 % провадять жінки. Кого, хто зрозумів Ісуса, хто зрозумів Павла, це не дивує. Я ніколи більше не прийму зневаги до жінок грецької філософії, ані юдаїстичної дискримінації жінок, а тим паче церковної дискримінації жінок, і не терпітиму їх у сфері своєї відповідальності.

Не ті, хто «однаково ставиться» до чоловіка й жінки, думають і діють посвітському. А ті, хто наказує жінкам мовчати, не навчати й не керувати й не звершувати жодних публічних служінь. Усі публічні й непублічні посади, служіння та функції, за свідченням Біблії, відкриті жінкам і чоловікам без різниці. Допоможімо ж їм, ми, чоловіки, крок за кроком урости в ці служіння. Так само, як і нам допомагали!

8 «Один у Христі»: Галатів 3:28

Жодне біблійне слово не цитують і не прославляють так часто, коли йдеться про ролі статей. *Його нібито «звеличують як Magna Carta християнського (євангельського, євангелікального) фемінізму».*[120] Ось увесь уривок, щодо якого, як і щодо всіх інших, діє правило: його треба пояснювати у зв'язку, тобто в контексті:

> [Галатів 3:23-29, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А перед тим як прийшла віра, ми були стережені під законом, замкнені до віри, яка мала об'явитися. Тож закон був нашим виховником до Христа, щоб ми були виправдані з віри. А коли прийшла віра, ми вже не під виховником; бо ви всі — сини Божі через віру в Христа Ісуса. Бо всі ви, що в Христа охрестилися, у Христа зодягнулися. *Нема юдея, ні грека, нема раба, ні вільного, нема чоловіка й жінки; бо ви всі один у Христі Ісусі.* А коли ви Христові, то ви, отже, нащадки Авраама і за обітницею спадкоємці.

Яким було тло і в чому полягала проблема в Галатії? Коротко кажучи, ось що: галати радо прийняли Євангеліє, яке їм проповідував Павло. Вони були охрещені в Христа і сильно пережили Божу присутність у Святому Дусі. Потім прийшли юдейські вчителі, *юдаїсти* — яким колись був і сам Павло, — і намагалися ввести доповнення до Євангелія: народи, що увірували в Христа, мали всі обрізатися. Щоб стати юдеями, які вірять у Христа. Щоб так стати синами Авраама (який теж був обрізаний і отримав це від Бога як знак завіту). Щоб через обрізання ввійти в завіт і стати спадкоємцями. Немає іншого послання, у якому Павло вживав би таких різких слів проти цих юдаїстів та їхніх вимог. Бо вони перекручували Євангеліє, яке вимагало не діл закону, а віри.

8.1 Що каже текст

Отже, наведений уривок, а не лише один вірш 28, — це вершина спростування цих юдаїстів. Справжнє Боже слово, у якому відчутне Боже

120. Strauch, 122

серце, Його безмірна прихильність і Його нестримна воля спасти в Христі. Виправдання через віру належить до основного послання цього листа. Іншими словами: виправдані, наче ми ніколи не грішили!

Закон лише на обмежений час був виховником, який мав допомогти шукати Христа й прийняти Його. Через віру всі стали синами Божими! Усі, чоловіки й так само жінки. У тодішній культурі жінки не відігравали публічної ролі. Вони жили усамітнено, не були спадкоємицями й до заміжжя перебували під опікою батька або найстаршого сина. Потім вони ставали власністю свого чоловіка. *Павло підносить тут жінок до статусу синівства!* Ідеться не про чоловіче чи жіноче, а про привілейоване становище, про високий привілей синівства. Взірець для цього становища виводиться не лише з обумовлених часом культурних і соціальних сімейних обставин. Взірцем цього синівства є синівство Самого Сина Божого. Усі прийняті й піднесені до становища синів. Лише в *сьогоднішньому* слововжитку ми слушно можемо сказати й так: до становища дочок.

Натомість для християнок у тодішньому культурному контексті не було б жодного здобутку в тому, щоб називатися дочками Божими. Як «дочки» вони тоді були б підпорядковані своїм «братам» у церкві. Але, оголошуючи всіх віруючих синами Божими, Павло надає жінкам такого самого статусу, як і чоловікам. Тому він послідовно завершує словами «усі ви один» (не «одне»!), бо «в Христі» всі є саме синами Божими, і віруючі жінки теж. *За тодішніх умов ця «спасительна зміна статі» жінок не ворожа жінкам, а є початком чогось нового.* Якщо й жінки — «сини Божі», чи має це тоді наслідки для їхньої ролі в церкві?

Усі сини й дочки Божі зодягнулися в Христа через водне хрещення. На них, на кожному з названих у вірші 28, тепер видно Христа. Без різниці. Це діє без винятку й незалежно від раси, соціального статусу чи статі. Павло міг би назвати ще інші приклади того, що розділяє, щоб пояснити: ніхто, з якої завгодно причини, а тим паче з причини, за яку він сам не відповідає, не виключений із Божої спасительної дії. Це велике спасіння робить усіх нащадками Авраама, а отже, спадкоємцями — через Христа, насіння Авраама. Народжені духовним чином у нове творіння. *Це робить кровну спорідненість і обрізання незначущими.*

У Христі всі рівні. Однаково піднесені до синівства й до спадкоємства. Величезне, переворотне й ніколи раніше не чуване послання просто з неба. Навіть обрізання відпадає як вхід у завіт. *Чоловічий привілей обрізання закінчився на хресті й назавжди став історією.* Жінкам більше ніколи не треба перейматися питанням, як для них виразити й закріпити належність до завіту. *Хрещення тепер для всіх — новий символ спасіння.*

8.2 Чого текст прямо не каже

У цьому слові Павла йдеться не передусім про розуміння ролей чоловіка й жінки (*сказано «чоловіча стать і жіноча» з відсиланням до Буття 1:27*). Текст не скасовує відмінностей цих трьох пар. Вони й далі існують у світі. Національності залишаються, раб не стає вільним, коли вірить у Христа, і статі не нейтралізуються. Чоловік залишається чоловіком, а жінка — жінкою. Ставання одним і ставання рівними стосується спасіння в Христі. Стосунку з Отцем і місця в тілі Христовому. Не видимого творіння і суспільних рамкових умов. Чи порядку творіння. На цьому особливо й постійно наголошують прихильники комплементаризму — погляду, що Бог дав чоловікам і жінкам різні ролі, а провід належить чоловікам, тобто ієрархічної підпорядкованості жінки. І я, кого Страух (Strauch) і Джонсон-молодший (Johnson jun.) назвали б «євангельським феміністом»[121], не беру цього слова Павла як головного аргументу у своєму обґрунтуванні рівності статусу. У цьому місці це не тема Павла.

8.3 Що текст усе ж каже опосередковано

Проте цим словом усе ж сказано щось, що конкретно стосується статей. Воно стоїть у тому самому ланцюжку обґрунтувань і аргументів, який почався з Буття 1. У вірші 28 — це більше, ніж просто порівняльний пер

121. Мабуть, у США це поняття не має такого негативного звучання, як у Німеччині. Я не назвав би прихильника підпорядкованості жінки християнським маскуліністом. Фемінізм означає великий комплекс, багатошаровий рух з усілякими крайнощами. Рух, який зробив добре, менш добре і, як і будь-який інший рух, також погане. Я помічаю в цьому русі перевертання домінування, а це означає перехід від однієї крайності й помилки до іншої. Я обстоюю не фемінізм, а загальний біблійний образ чоловіка й жінки. Постійні закиди, ніби хтось перебуває під впливом цього руху або опосередковано його підтримує, некорисні.

елік того, що всі однаковою мірою мають участь у спасінні. Це спасіння, до якого належить не лише прощення гріхів, а таке, що вже тепер рятує від руїни, від банкрутства й зламаності занепалого творіння й людства. У всіх трьох парах неявно натякнуто на напругу, на щось, що розділяє. Інакше Павло не залучав би їх. На тлі часу Павла і тодішньої культури та способу життя названо те, що не таке, яким воно мало б бути з погляду Творця. У цю напругу, у нерівність цих пар тепер діє Божа благодать через Його доброго Духа — зцілюючи, примиряючи й відновлюючи.

Навіть якщо тоді цей аспект і не був на першому плані, то сьогодні — безперечно, і в ретроспективі 2000 років історії церкви й культури. Боже слово позачасове й може творити нове в кожному поколінні та в кожному столітті.

8.3.1 Юдей і грек

Це розрізнення позначає поділ між народами ідолопоклонників та Ізраїлем, народом єдиного правдивого Бога. Воно показує Божу благодать до малого й тоді незначного народу. Воно виокремлює його. Тільки вони — Божий народ-власність з-поміж усіх народів. Але це минуло. Цей поділ — історія. Спасіння стосується всіх. Усі стають синами Божими.

Павло навмисно починає з цього розрізнення, бо юдаїсти підштовхували віруючих із народів обрізатися, щоб так стати юдеями й увійти в завіт Авраама.

Народи так само, як і юдеї, збережуть свою національність аж до нового й вічного Божого світу. Ніхто не може скинути з себе своєї національності. Але через спасіння в Христі скасовано всі негативні й гріховні, усі руйнівні супутні явища, що виникають через різні й часто ворожі між собою народи. У церкві й у Божому Царстві це мало б бути прожите. Усі мають приймати одне одного, як і Христос прийняв нас.

8.3.2 Раб і вільний

Яке незбагненне послання для рабів, що, як товар, були власністю своїх панів. У Христі вони тепер брати, рівноцінні й однаково гідні перед Бож

им лицем. Але рабство — вияв занепалого людства. Воно ніколи не було Божою волею. Бо воно не відповідає людській гідності, яка ґрунтується на богоподібності. Людина ніколи не є власністю іншої людини під примусом і насильством.

Можливо, маленьке Павлове послання до Филимона саме тому є в каноні Нового Завіту, що тут раба, Онисима, до того ж утікача, Павло шанує як брата й співробітника. Але він залишає Филимонові, його віруючому власникові, вирішити, як той поведеться з рабом, коли той повернеться додому. Коротко кажучи, Павло не бореться прямо проти рабства. Цю війну тоді було б програно ще до того, як вона почалася б. Але опосередковано боротьба проти рабства почалася. Через учення Христа, Євангеліє, раб тепер — повноцінна людина, яку як таку треба шанувати. Євангеліє — смертельний удар для будь-якого рабства. Євангеліє — причина того, що його скасували, на жаль, надто пізно.

І тут не можна не помітити, що Євангеліє приносить свободу. Також і з буквального рабства (не лише з духовного). У новому творінні вже не буде рабів. *У церкві й у Божому Царстві, плоді Євангелія, це нове творіння вже почалося. Дія Євангелія на внутрішнє й зовнішнє перебуває у взаємозв'язку. Вони неодмінно належать одне до одного.*

У церкві раб і рабовласник рівні. Ієрархічна різниця — частина занепалого світу. Те саме стосується різниці між чоловіком і жінкою, яка в церкві, у новому творінні, уже не діє.

8.3.3 Відомості про рабство

Аболіціонізм (від англійського *abolition*, від латинського *abolitio* — «скасування», «відміна») означає рух за скасування рабства. Живлений як християнськими, так і просвітницькими переконаннями, він здійснювався в дедалі більшій кількості західних країн, починаючи від Португалії 1761 року й до Бразилії 1888 року. З 1808 року Велика Британія відігравала провідну роль у боротьбі проти рабства. Вільям Вілберфорс (William Wilberforce) (1759-1833) був британським парламентарем і провідником боротьби проти рабства й работоргівлі. В Англії важливо було те, що в пієтизмі та в протестантській місії XVIII і XIX століть утвердилася думка: розуміння людини як Божої дитини несумісне з рабством. У південних

штатах США рабів і далі експлуатували на фермах і плантаціях. Оскільки північні штати вимагали скасування рабства в усій країні, 1861 року в країні почалася війна (Громадянська війна в США). Зрештою перемогли північні штати, і так 13-ю поправкою до Конституції в грудні 1865 року рабство було скасовано в усіх США.

Це були європейці, християнська Європа, яка у великих масштабах зробила рабство комерцією. *Це жахає, зважаючи на вчення Ісуса в християнській Європі.* Так само, як і те, що так довго тривало і таким важким був шлях до його скасування. Сьогодні й далі існує торгівля людьми. Жертвами тут передусім стають діти й жінки. Хто знає й любить Євангеліє, мав би повставати проти цього, де тільки може.

8.3.4 Чоловік і жінка

Тепер про останній із трьох прикладів, який має найбільше значення для нашої теми. Тут діє те саме, що й для попередніх прикладів. Гріхопадіння вивело стосунки чоловіка й жінки з рівноваги. Чоловік зробив себе сильнішим, володарем. По всьому світу, починаючи від Адама й донині, чоловік несправедливо загарбав владу над жінкою і здійснює її, дискримінуючи.

Як Євангеліє приносить зцілення в ці стосунки? Через нові серця, через жертовну й безкорисливу любов. Через взаємну покору, вірність і повагу в силі Святого Духа. Тоді, коли чоловіки визнають, що їхні дружини — відповідник, без якого їхнє життя не вдасться так, як хоче Бог; через чоловіків, які не наполягають на покорі, а в безкорисливій любові стоять за своїх дружин, борються за них і захищають їх, ділять із ними життя. І через жінок, які охоче коряться таким чоловікам і йдуть за ними. І навпаки. Євангеліє може цілком звільнити подружні стосунки, так що чоловік і жінка взаємно доповнюють одне одного: тілесно, душевно, духовно.

Дуже важливо продумати це слово Павла далі, ніж відносити його лише до спасіння душі й лише до єдності Божої родини. Чому зруйнований і розладнаний шлюб знову налагоджується, коли обоє вірять у Євангеліє? Бо Бог творить не лише «чисті серця», а й «нові серця». *Бо старий, світський, патріархальний світогляд щодо чоловіка й жінки знаходить свій кінець у хресті, так само як рабство й винятковість юдеїв.*

І тоді Павло не боровся прямо проти цього занепалого, патріархального розуміння ролей. Але опосередковано — і тому в довгостроковій перспективі дієво. Те, що цей образ чоловіка й жінки вперто тримався навіть у християнстві, — ганьба, за яку можна тільки соромитися.

8.3.5 Земне й духовне?

Карл-Гайнц Вебер (Karl-Heinz Weber) вважає, що «порядок творіння» припиниться лише в новому творінні. Бути в Христі, мовляв, не можна ототожнювати із земним становищем віруючої людини на землі. Це, за ним, стосується всіх сфер праці. Також і зібрань, де згідно з порядком творіння сестри мовчать.[122]

Насамперед постає питання, чому «порядок творіння» має припинитися саме в новому творінні. Саме нове творіння матиме благословенний, непорушений і досконалий порядок творіння. А саме той, що був до гріхопадіння. *Порядок творіння і порядок спасіння в Христі не можуть суперечити одне одному. Порядок спасіння відновлює первісний порядок творіння.* Там чоловік і жінка рівні за статусом. Євангеліє має цілющі й суспільно дієві наслідки. Безперечно, насамперед у церкві, тобто насамперед серед віруючих людей. Це далекосяжні, позитивні й переворотні зміни. Це сила на спасіння, яка може розв'язати тисячолітні гріховні структури та змінити й урятувати цілі культури й народи.

Розділяти земне існування і Євангеліє — це небіблійний дуалізм. Це не соціальне Євангеліє, але це дієве послання з нестримним вертикальним спрямуванням у стосунку з Богом. Але водночас і з горизонтальною дією між людьми. Євангеліє важливе і для спасіння, і для культури. *Безперечно, існує напруга між «уже тепер» і «ще ні». Але «уже тепер» треба відпустити на волю, і воно мусить мати змогу звільняти, щоб виявити свою повну, посюсторонню дію.*

Подібно аргументує Енсті (Anstey): «Є два поняття, що розрізняють ці дві речі: «у Христі» (Галатів 3:28) і «у церквах» (1 Коринтян 14:34).» Одне, мовляв, діє на небі, інше — на землі. На це можна лише зауважити, що ми назавжди й на кожному місці «в Христі», також і в церквах на зібранн

122. Weber, 11-13

ях. Усе інше ставило б під сумнів наше спасіння і просто суперечило б Писанню.

8.3.6 Нема чоловічої статі, ані жіночої

«Те, що апостол цілком серйозно ставиться до спасительного «учоловічення» жінок, видно з його послідовної підтримки гендерно нейтральної еклезіології, яка виливається в церковну практику, що дозволяє всім, незалежно від соціального статусу, етнічно-релігійного походження й статі, в принципі обіймати будь-яку функцію в церкві. *Єдиний критерій — здатність, яку Павло розуміє як обдарованість Святим Духом (1 Коринтян 12).* … Цікаво, що в гендерній категорії не сказано, що більше немає чоловіків і немає жінок. Натомість ужито позначень «чоловіча стать» і «жіноча стать». *Це наводить на думку, що … ішлося не про те, щоб скасувати статеву належність окремих людей, а про те, щоб розчинити гендерний аспект церковних функцій.*»

«На практиці це означає: пророкувати — не чоловіче й не жіноче. Керувати церквою — не чоловіче й не жіноче. Говорити мовами — ні чоловіче, ні жіноче. … Бути посланим Христом на проповідь — ні чоловіче, ні жіноче. Проповідувати — не чоловіче, а служити — не жіноче тощо. Тому в Павлових церквах є жінки-диякони, як-от Фіва (Римлян 16:1), жінки-апостоли, як-от Юнія (Римлян 16:7) тощо.»

«Те, що ранньохристиянська негендерна еклезіологія не була … обмежена, показує церква в Римі. Вона постала незалежно від Павла, і в ній, очевидно, визначну роль відігравала колегія жінок. Павло називає Марію (Римлян 16:6), Трифену, Трифосу й Персиду (Римлян 16:12).»[123]

У своєму коментарі Мартін (Martyn) формулює: «*Бо всі ви один у Христі Ісусі*. Релігійні, соціальні й статеві протилежності замінено не рівністю, а новоствореною єдністю. У Христі (у тому, що Павло пізніше назве «тілом Христовим», 1 Коринтян 12:13, 27) особи, які були юдеями, і особи, які були язичниками, стали новою єдністю, яку так глибоко ототожнено з Самим Христом, що Павло вживає чоловічої форми слова «один».

123. Kügler, Joachim; Paulus und die prophetischen Frauen in Korinth, Zur Gender-Politik des Apostels (1Kor 11,2-16; Gal 3,26-28)

Члени церкви — не одна річ; вони — одна особа, прийнята в корпус єдиної нової людини.»

«З інших Павлових послань ми знаємо, що апостол усвідомлював той факт, що навіть у церкві, плацдармі Божого нового творіння, усе ще були деякі ознаки статевого й соціального виключення (наприклад, 1 Коринтян 7; Филимона). Тому згодом він мусив серйозно замислитися над напругою між утвердженням справжньої єдності в Христі і тривожним продовженням розрізнювальних ознак старого творіння.»[124]

8.4 Підсумок і висновок

Словами Майкла Берда (Michael Bird) я підсумовую цей розділ: «Павло не хоче натякнути, що для християн стать перестає існувати, ніби Бог дивиться на людей лише від шиї й вище і так стирає фізичну відмінність між чоловіками й жінками. Відродження не означає, що ми колись прагнутимемо до безстатевості й зможемо користуватися тими самими вбиральнями в церкві. Павло також не каже, що це вчення стосується лише спасіння чи духовних речей. Павло хоче сказати, що нове творіння означає скасування відмінностей, які в минулому розділяли людей.»

«*Його головними співрозмовниками тут були не феміністки чи прихильники ієрархії, а юдеї-християни, які хотіли зберегти привілеї своєї етнічної ідентичності.* Для Павла людина не ближча до Божого престолу ні через расу, ні через клас, ні через стать. Бог хотів створити одну родину, а не дві чи більше родин, і родина Авраама має дітей з усіх народів, багатих і бідних, чоловічої й жіночої статі. Це підкреслює принцип рівності Євангелія, за яким ніхто не може хвалитися, що має прямий зв'язок із Богом, чи приписувати комусь, що той кращий або корисніший за будь-яку іншу людину. Хоча головний зміст Галатів 3:27-28 зосереджений на сотеріології (спасінні), ми мусимо зважати, що він пов'язаний також з еклезіологією (церквою) і пневматологією (Святим Духом). Ідеться тут не лише про рівність перед Богом, а про єдність усередині церкви, яку створили узи хрещення і запечатав дар Святого Духа.»[125]

124. Martyn, J. L., Galatians: A New Translation with Introduction and Commentary, 33A, Anchor Yale Bible, New Haven; London 2008, 377.
125. Bird, 37

Зваживши багато аспектів і подробиць, бачимо: це біблійне слово — сильний, божественний аргумент на користь рівної за статусом ролі віруючої жінки в шлюбі та в церкві. *У світлі цієї простої й водночас глибокої правди про відкуплення треба тлумачити всі інші тексти, що говорять про стосунки чоловіка й жінки, про роль жінки в шлюбі, а також у церкві. Щоб повернутися до початку: так, це слово Павла рівнозначне Magna Carta.*

9 Бог Отець, Син і Святий Дух

Біблія представляє Бога в чоловічій формі. Він — Отець. Його Син Ісус, Спаситель світу, — чоловік. Він обирає Собі 12 чоловіків Своїми послідовниками. Жодної жінки. Усі книги Біблії написали чоловіки. Тільки чоловіки були священниками в старому завіті. *Хіба все це разом не досить промовисте свідчення того, що чоловік щодо жінки має вищу позицію авторитету і керівну функцію?* Стільки чоловічого не минає для нас безслідно. У всякому разі, несвідоме сприйняття того, чи Бог чоловічої статі, чи ні, певним чином впливає на наше мислення, на наш образ себе і наш образ Бога. У чоловіків, мабуть, інакше, ніж у жінок, припускаю я.

«Це виокремлення чоловічих постатей і чоловічих образів та мови у Святому Письмі й у церкві Джон Пайпер (John Piper) описав як «чоловіче відчуття» християнської віри. Певним чином це важко заперечити. Однак постає питання, чи це відображення встановленого Богом порядку, чи в це нібито очевидне послання вплетено інше послання. Чи є виокремлення андроцентричних[126] і патріархальних оповідей у Біблії однозначним схваленням патріархальних структур у церкві, родині й суспільстві? *Чи, може, у текстах є інші вказівки, що ведуть нас до висновку: Біблія проламує ці патріархальні структури й пропонує чоловікам і жінкам інші аспекти стосунків?*»[127]

Бог об'являє Себе в Ісусі. Він — Божий образ. Він — відбиток Його єства. Він — останнє, повне й найглибше об'явлення Бога, у Своєму житті й у Своїй смерті на хресті. Проте ще до того, як прийшов Ісус, ми вже могли багато дізнатися про Бога. Писання вже об'являє, хто такий Бог і який Він. Ісус доповнює цей образ до досконалості.

Коли Бог об'являє Себе в чоловікові першого століття, в юдеєві, неодруженому будівельникові, то я водночас усвідомлюю, що Бог, Вічний, Цілком Інший, — більше, ніж можна було побачити в Ісусі. Його Самого, Сина Божого, ми навіть не можемо цілком зрозуміти. Наше пізнання

126. Під андроцентризмом розуміють погляд, який вважає чоловіків центром, мірилом і нормою. Андроцентризм можна розуміти як суспільну фіксацію на чоловікові або на «чоловічому». Wikipedia

127. Peppiatt, Rediscovering Scripture's Vision for Women: Fresh Perspectives on Disputed Texts

часткове. Макфарленд (McFarland) робить висновок: «Тому ми мусимо стежити за тим, щоб зображати Ісуса так, щоб *Логос* [Слово], Який приходить у тілі, не зводився до тіла.»

Бог є Дух (Івана 4:24). Бог — триєдиний Бог. Ці дві сторони Божого єства не повинні відходити на задній план. Навіть якщо в Старому Завіті Бога описано в чоловічий спосіб: як Отця, Воїна чи Царя. Який часом і відчуває, і діє, як *людина*. Так звані «антропоморфні[128] образи Бога» показують Божі дії й почуття в *людських* порівняннях та аналогіях. Наскільки близько ці образи підходять до Божої дійсності? Бог як троє в одному, як Дух і без початку — незбагненний для нас. Коли Він приходить до нас і стає одним із нас, чоловіком, це не означає, що Бог — чоловік, *а що Він так об'являє Себе. Бог не має тіла, як ми, а тому не має й статі.*

9.1 Чи Бог чоловічої статі?

Бог об'являє Себе як Отця. Чи об'являє це Його стать? Ні, але це об'являє щось значно важливіше: Він — Особа, і Він — Бог стосунків, прихильності й спілкування. Цей Бог, Якого нам описано в *людських* образах, говорить, слухає, застерігає, захищає, зміцнює, діє, укладає завіти, дає обітниці і понад усе *любить* жертовною й невгасимою *любов'ю*. Він незмінний, але має глибокі почуття. Хоч Він і незбагненний, Він має щонайменше — у невідомій нам мірі — усі здібності, які маємо ми як *люди*, як жінка й чоловік. *Людські* образи намагаються описати Неописного. Багато що — чоловічою мовою. Але є незліченні жіночі образи Бога, які виокремлюють і прославляють Його жіночий бік. Деякі з них я наведу, не забуваючи при цьому, що Бог — і не жінка. Ще раз: Він не має статі. *Жіночі образи Бога показують те, що в Едемі стало тілом: чоловік і жінка — Божий образ і своїм існуванням і своєю статтю відображають буття Бога, Який статі не має.*

Опис Бога в чоловічій граматиці — це також, але не тільки, обмеженість мови. Якби в німецькій і в усіх інших мовах Бога не описували ні в чолов

128. Антропоморфізм (грецькою ἄνθρωπος anthrōpos «людина» і μορφή morphē «форма, вигляд») означає приписування людських властивостей тваринам, богам, силам природи тощо (олюднення). *Людські* властивості можуть виявлятися при цьому як у вигляді, так і в поведінці. Wikipedia

ічому, ні в жіночому роді, залишився б лише нейтральний займенник середнього роду «воно». Це було б безособово й не вело б до мети. Те саме стосується біблійних мов оригіналу. *Наприклад, грецьке слово для «дух», pneuma, — середнього роду. А єврейське слово ruach — жіночого. Німецькою (і українською) цього не передати, але, говорячи про Божого Духа, можна було б казати «вона» чи «її» («Духиня» — Geistin).* Але й це не може приписати божественним Особам статі. Це впадало б нам в око і, мабуть, бентежило б, бо ми просто звикли до чоловічих особових займенників і нічого іншого не знаємо. *Питання про Божу стать просто неможливо з'ясувати мовою — ні біблійною, ні сучасною.*

У Старому й Новому Завіті немає конкретної вказівки на Божу стать. Це варто підкреслити, *бо боги Стародавнього Сходу й античності свідомо були чоловічої й жіночої статі*. Цикл життя підтримувала сексуальність. Плідність була ідеалом жіночих божеств. Статевість була центром, довкола якого оберталися культи. *Але не так з Ягве, Богом Ізраїля. Його не названо ні чоловіком, ні жінкою.* В юдейській вірі, так само як і в християнській, сексуальність не належить до вічного, космічного ритму. Сексуальність створена. Вона має початок і матиме кінець.

«Проте у Святому Письмі Бог об'являє Себе як «Бога й Отця Господа нашого Ісуса Христа» (Ефесян 1:3), а не як «Матір». Також Бог не представляє Себе як комплекс Отця-Матері, ніби Він утілює «чоловічість» і «жіночість». Поняття «чоловічість» і «жіночість» нерозривно пов'язані зі статевими відмінностями статей. Сексуальність та її статі є вічними духовними принципами лише в язичницькій космології.»[129]

Якщо Бог не має статі, а проте Його описано як Отця, то не можна просто змінити образи й мову і поставити «Матір». Це означало б замінити одну помилку — а саме розуміння Бога як істоти чоловічої статі — іншою. Так сталося в *Bibel in gerechter Sprache* (німецький переклад Біблії

129. R.K. McGregor Wright

«Біблія справедливою мовою»), де перекладають «гендерно нейтрально».[130]

Хоча Бога значно частіше зображено в чоловічих образах, ніж у жіночих, з цього не можна робити висновків про стать. Те, що загалом більше чоловічих образів і вжито чоловічу мову, може бути пов'язано й з тим, що біблійні писання виникали в патріархальну епоху. І Святе Письмо треба читати історично, не відмовляючи йому при цьому в його значущості й авторитеті для сьогодення.

9.2 Не роби собі різьби

Ця заповідь із Декалогу, десяти заповідей (Вихід 20:4), торкається питання про Божу стать, ще до того як Він об'явив Себе в Ісусі. Заборона зображень виключає статевість Бога, так само як і той факт, що Бог є Дух. Одне безпосередньо пов'язане з іншим. І зі славетного Божого самовизначення «Я буду тим, ким Я буду» (Вихід 3:14) теж не можна вивести статі — ні чоловічої, ні жіночої. Останнє є наміром течій феміністичної теології.

«У Біблії часто говориться про Бога як Елогім. *Ідеться про plurale tantum*[131] *— граматичну форму вираження, яка хоче віддати належне саме множинності божественних — ні чоловічих, ні жіночих — атрибутів.* Бо завжди й усюди, у нескінченно різних ситуаціях скрути й страждання, але також радості й подяки, нам уявляються найрізноманітніші образи Бога.»[132]

130. Вольфганг Губер (Wolfgang Huber) критикував: «Те, що переклад завжди містить і тлумачення, тут перевернуто: тлумачення видають за переклад. Це порушення реформаторського принципу Писання. Справедливість — центральна тема Біблії. Але не можна ж з погляду справедливості так перекручувати біблійний текст, що, скажімо, там, де однозначно мається на увазі дванадцять чоловіків, пишуть «апостолки й апостоли», і читач дістає враження, ніби в цьому колі були й жінки.» Петер Ганне (Peter Hahne): «Лютеранському журналістові болить душа, що скептичні колеги висміюють його не через віру у воскресіння, а через сектантську особливу Біблію, народжену з духу фундаменталістського фемінізму.» Wikipedia, про Bibel in gerechter Sprache

131. Plurale tantum, тобто іменник, що має лише множину (слово множини), — це іменник, який уживається тільки в множині (приклад: канікули, гроші, ножиці).

132. Lapide, Pinchas, Ist die Bibel richtig übersetzt, Gütersloh, 2004, 202

9.3 Жіночі образи Бога

Тут я наводжу приклади того, як Писання описує жіночий бік Бога:

Мати, яка годує груддю своїх дітей і відповідає за турботу про них (Числа 11:12): «Хіба я завагітнів увесь цей народ або я його народив, що Ти кажеш мені: Неси його на своєму лоні, як нянька носить немовля, до землі, яку Ти присягнув їхнім батькам?».

Мати, яка народила ізраїльтян (Повторення Закону 32:18): «Скелю, Яка тебе зродила, ти занедбав і забув Бога, Який тебе народив.»

Жінка в пологах, чий сильний подих — образ божественної сили (Ісаї 42:14). «Довгий час Я мовчав, був тихий, стримувався. Як породілля, Я хочу глибоко віддихнутися, сопіти й важко дихати водночас.»

Мати, яка народжує й захищає Ізраїль (Ісаї 46:3): «Послухайте Мене, доме Якова, і весь останок дому Ізраїля, ви, кого несено від утроби матері, кого носено від материнського лона!»

Мати, яка не забуває дитини, яку годує груддю (Ісаї 49:14-15): «Чи може жінка забути своє немовля, щоб не змилуватися над сином свого лона? Навіть якби й вони забули, Я тебе не забуду.»

Мати, яка втішає своїх дітей (Ісаї 66:13): «На руках вас носитимуть і на колінах пеститимуть. Як того, кого втішає його мати, так Я втішатиму вас.»

Мати, яка кличе своїх малих, навчає, тримає, зцілює й годує (Осії 11:1-4).

Інші образи матері знаходимо тут: Псалом 130 (131):2; Йова 38:8, 29; Приповістей 8:22-25; 1 Петра 2:2-3; Дії 17:28.

Подібним чином Біблія описує місця, де ми бачимо Бога, описаного у зв'язку з культурною чи соціальною діяльністю жінок:

Швачка, яка шиє одяг для Ізраїля (Неемії 9:21).

Повитуха, присутня при пологах (Псалом 21 (22):10-11; 70 (71):6; Ісаї 66:9).

Жінка, що має владу, на яку дивиться її служниця (Псалом 122 (123):2); жінка, яка з закваскою пече хліб (Луки 13:20-21).

Писання говорить про Бога й через образи птаха-самиці чи тварини-самиці: Бог діє, як пташка-мати, що захищає своїх пташенят (Псалом 16 (17):8; 35 (36):8; 56 (57):2; 90 (91):1, 4; Ісаї 31:5; Повторення Закону 32:11-12), як орлиця (Повторення Закону 32:11-12; Вихід 19:4; Йова 39:27-30), як квочка (Матвія 23:37; Луки 13:34; пор. Рут 2:12) і як ведмедиця (Осії 13:8).

Одна з найзахопливіших вказівок на жіноче щодо Божого єства — зображення Мудрості як жінки в Приповістей 1:20-33; 8:1-9:12.

9.4 Отець і Син

До того як прийшов Ісус, не можна було знати, що Бог — «один у трьох». Не можна було знати й того, що Бог — Отець Свого Сина в тому сенсі, у якому це стало відомо через Ісуса. Лише коли Слово стало тілом, Бог об'явив Себе як Отець у Своєму Сині. Проте Він не батько, який з жінкою породив свого сина. Отець, Син і Дух — усі вічні, без початку. Ця мова показує, у яких стосунках перебувають одна з одною перша й друга Особи Божества. Вона показує стосунки, у яких люди можуть перебувати з Богом. Але й ця реальність не робить вічного Отця і вічного Сина чоловічою статтю.

Я усвідомлюю, що про ці питання в такій формі думають рідко або й ніколи. У межах цієї книжки я вважаю за потрібне порушити цю тему. Утім, усвідомлюючи, що незабаром натраплю на межі.

9.5 Покора вічного Сина?

У цій книжці я доводжу, що ієрархічна підпорядкованість жінки — це завжди наслідок гріхопадіння і що в первісному, не занепалому творінні її не було передбачено. Це стосується й тих випадків, коли Боже слово закликає жінок до покори. Проте це треба розуміти в контексті античних обставин. Про це я докладно писав.

Кілька десятиліть тому в консервативному євангельському (євангелікальному) русі США постало вчення, яке могло б спростувати мій наведений вище аргумент, якби воно відповідало біблійним текстам. Ідеться про триєдиного Бога і про те, як Отець, Син і Святий Дух стосуються одне одного. Це вчення, коротко кажучи, полягає в тому, що три Особи Божества рівні за єством і славою. У своєму бутті (онтології) вони рівні. Але вони мають різні ролі у стосунках одне з одним і з творінням. Отже, Син нібито підпорядкований Отцеві «від початку», а Дух — Отцеві й Синові. У втіленні Христа, у Його добровільному приниженні виражається те, що вже у вічності було характером стосунків.

Ви запитуєте, який стосунок це має до теми цієї книжки? Дуже велике. Бо ця «вічна ієрархія» має слугувати взірцем для ролей чоловіка й жінки. Відповідно, уже в не занепалому творінні можна розпізнати ясну рівноцінність, але так само й різний розподіл ролей, у якому чоловік — провідна й керівна голова, якій жінка кориться. Такими, мовляв, чоловік і жінка закладені в творінні, з відомими наслідками для шлюбу, церкви й суспільства.

З німецькомовного християнського світу думок і літератури ця думка мені не відома. Проте разом з обширною реформатською догматикою Вейна Грудема (Wayne Grudem) ця думка з усіма її наслідками з 2013 року прийшла й до Німеччини: «Тут, у шлюбі, так само як Отець у Трійці має владу над Сином, і чоловік має владу над своєю дружиною. Роль чоловіка паралельна ролі Бога Отця, а роль дружини паралельна ролі Бога Сина. Крім того, так само як Отець і Син рівні в Божестві, значенні й особистості, так і чоловік і дружина рівні у своїй людськості, значенні й особистості.»[133]

Так у цій догматиці, так би мовити, з «вічною вагою», тобто з посиланням на Божество, усіх жінок виключено з керівних служінь, як-от служіння старійшин (пресвітерів) і служіння проповіді. Молодші реформатські течії в Німеччині проактивно й майже по-місіонерськи обстоюють це вчення.

133. GRUDEM, W., Biblische Dogmatik: Eine Einführung in die Systematische Theologie, XXIX, Theologisches Lehr- und Studienmaterial des Martin Bucer Seminars, VKW; arche-medien, Bonn; Hamburg 2013, 284–285.

Хоча це виключення, на жаль, не від початку, але щонайменше 1700 років визначало історію церкви, цього аргументу ніколи не наводили.

Це відносно молоде вчення не можна обговорити в цих межах. Я лише даю кілька поштовхів до роздумів і не спиратиму свого загального розгляду на це вчення. Тож я тримаюся своєї відправної точки в Буття 1 і 2, у світлі якої я пояснював у цій книжці відповідні біблійні тексти Нового Завіту.

Якби ця вічна покора Сина й існувала, а не лише від Його втілення, то це ще не визначає автоматично ролі чоловіка й жінки. Це була б аналогія, порівняння, але не необхідність. Що Син як людина корився Отцеві, ніхто не поставить під сумнів. *Але для нашої теми важливо, що ні можливу вічну, ні тимчасову покору Сина ніколи не взято за взірець, щоб описати стосунки й ролі чоловіка й жінки загалом чи в шлюбі. На взірці приниження Ісуса, звісно, часто наголошують, але завжди для всіх учнів, без жодного наголосу на статі.*

Минуло кілька століть, доки в християнстві склалося визнання чи вчення про Бога, здебільшого як реакція на хибні вчення. Так, саме Афанасій (IV ст.) видатним чином сформував, сформулював і захистив учення про Трійцю. Донині воно — незаперечна християнська догма.

Мені видається дивним, що в дискусії про роль чоловіка й жінки формулюють таке вчення і тим самим закріплюють підпорядковану роль жінки. У мене не зникає підозра, що тут «хвіст виляє собакою». Іншими словами: яке вагоме вчення про Бога мусить послужити для цього питання про ролі статей? Слід зазначити, що все це на момент створення людини було невідоме і могло бути пізнане лише з приходом Сина. «Образ Божий» в Едемі ще не міг містити цього пізнання.

Сумнівним я вважаю таке визначення, яке наважується на неймовірно далекосяжне твердження про Божество. Навіть якщо для таких висновків є непрямі ознаки, мені бракує ясних вказівок для цього припущення. Для протилежного теж є непрямі ознаки.

Примітка до 4-го видання: тим часом від цього вчення відмовилися через масові заперечення з багатьох боків.

9.6 Ісус і Його 12 учнів

Ісуса як Месію й Царя, як Сина *Людського* можна було розпізнати в пророцтвах. Як чоловіка. Ці слова сповнилися в Чоловікові з Назарета. Павло порівнює Його, як у патріархальній родині, з Адамом як головою нового творіння.

Александер Страух (Alexander Strauch) наголошує, що Ісус мусив бути чоловіком. З цим можна було б погодитися, але виводити з цього зверхність чоловічої статі, як це робить він, просто оманливо.[134] *Він передусім став людиною — Слово стало тілом, а не чоловіком!* Його міркування і всі представники такого мислення — приклад того, як грецькій філософії

134. Strauch, 42-44

донині вдавалося проникати в Божу церкву. І то під плащем побожності.

Чоловічі постаті виконують символічні й типологічні функції чи ролі в Божій історії спасіння. Ідеться при цьому не про виокремлення чоловічої статі, навіть тоді, коли знову й знову складається таке враження. Я розрізняв би в дії Ісуса функцію в історії спасіння і функцію спасіння. Перша передбачала, що Він був чоловіком. Для звершення спасіння стать не мала значення. Іншими словами, якщо сказати загострено, і жінка могла б звершити спасіння на хресті.

Ісус вибрав Собі 12 учнів, усіх чоловіків. Це було нормально в тодішній культурі, де домінували чоловіки. Але як представники 12 колін Ізраїля вони мусили бути чоловіками. «*Ісус вибрав апостолів-чоловіків із тієї самої причини, з якої вибрав дванадцятьох апостолів-юдеїв.* Тією мірою, якою послідовники Ісуса представляють новий Ізраїль, дванадцять апостолів Ісуса типологічно представляють дванадцять колін Ізраїля, а особливо дванадцятьох патріархів (синів Якова), від яких походить народ Ізраїль. Вітт (Witt) указує на те, що дванадцять апостолів-чоловіків надають історії Ізраїля типологічної тяглості й сповнення. «*Дванадцятеро мусили бути вільними чоловіками-юдеями, а не рабами, жінками чи язичниками, щоб виконати символічну функцію своєї типологічної ролі*».»

12 чоловіків покликав Ісус. Хто посилається на те, що це можуть бути тільки чоловіки, той мусить брати до уваги також лише галилейських чи юдейських чоловіків. Історична, пророча, культурна, але неповторна ситуація вимагала, щоб Його учні були чоловіками, юдеями. *Тому це ніколи не може бути дороговказом чи нормою для всесвітньої церкви Ісуса Христа, яку створено з усіх народів.*

Число дванадцять нагадує не шкільний клас із 12 учнів, а вказує також на всеохопний характер руху Месії, який нікого не залишає позаду і *до якого якраз належали й жінки.* Варто зауважити, що Дванадцятьох ніколи не названо чоловіками. Ідучи за Ісусом, усі були тими, хто навчається, усі — учнями. У присутності Ісуса не було місця для чоловічої зверхності щодо жінок.

Андроцентризм, тобто переважно чоловіче сприйняття й мовлення Біблії, точно не відбувається коштом жінок. Їх через це не відсувають на

ній план.

Чоловік Ісус цінував і шанував жінок у незвичний і радикальний спосіб. Він повернув жінкам їхню гідність. Річард Бокем (Richard Bauckham) пише про жінок біля гробу Ісуса: жінок Бог віддає перевагу як одержувачкам об'явлення, а отже, як посередницям цього об'явлення для чоловіків. *Хіба це не частина есхатологічного перевертання статусу, коли Бог робить останнього першим, а першого останнім, щоб ніхто не міг хвалитися перед Богом?*

9.7 Підсумок

«Наш висновок мусить бути такий: немає біблійних підстав для панівного впливу уявлень про чоловічість і жіночість на наше розуміння суттєвої природи Божого єства. Бог — «Він», бо Бог особовий, і наш Отець, бо Бог діє як люблячий батько. Він ні чоловічої, ні жіночої статі, ні поєднання обох. Уявлення про Бога певної статі властиві багатьом язичницьким уявленням, але в біблійному християнстві їх немає.»[135]

Чоловіки й так само жінки, читаючи Біблію, ототожнюють себе з такими чоловіками, як Авраам, Мойсей, Давид та Ілля. А чи ототожнюємо ми, чоловіки, себе так само з такими жінками, як Девора, Раав, Рут чи Марія? Прочитаймо Біблію та її історії хоч раз свідомо з погляду жінок. Читаймо історії жінок і свідомо передаваймо їх молоді та в наших проповідях.

135. Там само.

10 Моє визнання провини

Сума провин нас, чоловіків, перед жінками велика. Здебільшого в переконанні, що ми вірні Богові та Його Слову. Ідеться про значно більше, ніж про спірну богословську позицію. Особисто я бачу себе покликаним до відкритого й водночас нещадного визнання гріха. Покаяння — це шанс для нового життя й пробудження. Моя надія — що багато братів у Господі приєднаються до цього визнання і воно дійде до вух і сердець сестер у Христі, на радість Богові.

Боже, Ягве Елогім, Творче чоловіка й жінки, прости мені, що я думав, вимагав і діяв так, ніби жінка не рівна за статусом, а нижча за рангом. Не відповідник, а на щабель нижче від мене.

Господи Ісусе, прости мені, що я думав, ніби жінки мусять мовчати й триматися осторонь від публічного життя.

Прости мені, що я думав, ніби Ти хочеш, щоб вони не сміли публічно навчати про Тебе й Твою правду.

Я визнаю перед своєю дружиною, своєю матір'ю, своїми рідними сестрами й усіма подругами в Господі, усіма співробітницями в Божому Царстві, усіма сестрами, з якими я сидів поруч на незліченних зібраннях, що я вважав вас ієрархічно підпорядкованими владі чоловіка!

Простіть мені цю хибну позицію, яку я вважав божественною й біблійною!

Простіть нам, що ми обговорювали й вирішували важливі дискусії й питання без вас. Ми не питали вашої поради! Ми жили у своєму власному світі, ніби він єдиний або найважливіший.

Я визнаю, що ми, чоловіки, схибили. Ми часто, навіть не помічаючи цього, були егоїстичними, владними й дискримінаційними мачо та всезнайками.

Сліпі щодо самих себе. Сліпі щодо вас, жінок, і ваших покликань та обдарувань. А тому в цій справі сліпі й щодо Бога, вашого Творця.

Простіть нам, де ми були боягузами й висували вас наперед і покладалися на вас там, де мали б самі мужньо стати й іти попереду і де ви слушно цього від нас чекали.

Простіть нам нашу байдужість до того, що вам давалося важко і чого ви ніколи не розуміли. Ми ніколи не питали вас, як вам із цим.

Простіть нам, що ми не питали вас, що ви відчуваєте щодо цих дискримінаційних позицій і вчень.

Нам шкода. Ми помилялися.

Будьте вільні! Служіть Господеві з радістю!

Не звикайте до status quo! Підніміться!

Хоча потрібен час, щоб традиції змінилися, ми хочемо почати тепер і більше не баритися.

Ми підтримуватимемо вас — так, як ви завжди це робили, попри все, що ми зробили.

Як нам це виправити?

Хрест Ісуса Христа — єдине прибіжище грішника, де він може зазнати прощення й визволення. І для християнина це духовне місце, де він може впевнитися у своєму прощенні. Місце, де Сам Ягве Елогім поніс наші гріхи у Своєму тілі на дереві. І де грішники зустрічаються й висловлюють одне одному прощення.

Коли Святий Дух просвітлює наше серце й сумління і визнання гріха стає необхідним, а покаяння — єдиним наступним кроком, тоді перед лицем хреста — місце, де зустрічаються чоловіки й жінки. Для взаємного прощення й примирення, для свободи й зцілення.

«Нелегкий шлях — прийти від патріархального мислення до мислення, доброзичливого до жінок. Для цього нам треба по-новому уявити все, що ми, як нам здавалося, розуміли про наш світ і про те, як він діє, про нашу віру і наші стосунки з Богом, одне з одним і з нашим космосом. Це така сама важка зміна, як для наших предків перехід від геоцентричного до геліоцентричного розуміння всесвіту. Перших науковців, які припустили, що Земля обертається довкола Сонця, а не навпаки, відлучили від церкви, бо вважали, що це загрожує Божій владі! Подібно дуже важко звільнитися від патріархального світогляду, у якому нормою вважається, що чоловіки домінують над жінками і що системи та установи організовують і очолюють чоловіки. Рівноправний, егалітарний (що визнає за жінками й чоловіками рівний доступ до всіх служінь, зокрема керівних) світогляд — це світогляд, який бачить жінок і чоловіків у взаємних стосунках: вони діляться владою, розпізнають, розвивають і звільняють дари одне одного. І ставляться одне до одного з однаковою повагою та однаковою гідністю.»[136]

«Хто охоплений духом Євангелія, той погодиться, що патріархальне розуміння ролей, яке опікає жінок, як неповнолітніх, і паралізує їх для Божого Царства, не лише несправедливе, а й завдало Божій церкві невимовної шкоди. Хоч це ніколи не відбувалося з низьких мотивів, у дусі боротьби за владу чи навіть навмисного приниження, а досить часто через трагічне нерозуміння Святого Письма, тепер усе ж настав час мужньо поставити під сумнів принизливі традиції й відвернутися від них, щоб і жінки могли поставити свої ноги «на широкому просторі» і нарешті вдячно пізнати повне відкуплення, здобуте Ісусом Христом.»[137]

«Внутрішньо здоровий чоловік докладе всіх зусиль, щоб своєю любов'ю ввести жінку поруч із собою в її покликання.» Вероніка Шмідт (Veronika Schmidt)

Як невиліковна хвороба, як прадавній, міцно й глибоко вкорінений і скрізь поширений бур'ян, образ жінки в християнських чоловіків від самого початку є відлунням їхнього середовища і, на жаль, також їхнього серця. Свідомо й несвідомо, прожитий у грубий, у поміркований, навіть у люблячий спосіб, — проте немає іншого вибору, крім навернення до біблійної, а отже, божественної правди, яка одна робить вільними.

137. Krüger, Hartmut, c. 183, Frauen im Pietismus, Marburg, 2005

11 Підсумок і перспективи

З мого досвіду, тобто обмежено й суб'єктивно, я доходжу висновку, що в ставленні до «жіночого питання» (так його називають майже тільки чоловіки) вирішальну роль відіграють менталітет, церковне середовище й походження.

У церквах, де жінки мовчать і роблять це з переконання, скасування такої поведінки, по-людському кажучи, навряд чи можна очікувати. Шаблони мислення формувалися поколіннями й закостеніли. Це фортеці. Змінювати такі звички й традиції видається в таких колах «розхитуванням законів світобудови».

Звісно, усе обґрунтовують «вірністю Біблії» й послухом. Тільки чи справді людина вірна Біблії, чи своєму тлумаченню Біблії? Але питання треба поставити: чи можна помилятися?

Те саме стосується церков, у яких жінкам не можна бути дияконами чи старійшинами (пресвітерами). Там, де їх виключено з усіх або з деяких керівних функцій. А також там, де їм не можна проповідувати й навчати.

Чи може бути, що наше суспільство (суспільний лад) і наше законодавство щодо рівності й рівноправності чоловіка й жінки біблійніші, ніж позиція консервативних, вірних Біблії християн?

А що, як закон про рівноправність і заборону дискримінації за статтю одного дня вимагатиме однакових прав для жінок в усіх сферах — і в церквах євангельських християн (євангелікалів) та у вільних церквах, також консервативного спрямування? Можливо, вимагатиме жіночої квоти? Чи буде тоді наш патріархальний і по суті середньовічний погляд на чоловіка й жінку тим, за що ми страждали б? За що ми пішли б до в'язниці? Держава, звісно, не має права визначати це в церкві, але що, як вона візьме собі це право й погрожуватиме наслідками?

Нам слід покаятися, нам, чоловікам, що ми досі не зрозуміли, як Бог на початку створив роль і стосунки чоловіка й жінки. У багатьох випадках це розуміння якраз зовсім не з Біблії, а сформоване культурою й

суспільством. Коли ж нарешті ми розпізнаємо цей глибинний зв'язок? Не можна засуджувати світ і водночас оголошувати світські шаблони поведінки біблійними.

Коли ж настане свобода Духа й первісного порядку творіння? У якому не стать визначає служіння, доручення й покликання в Божому Царстві та в Його церкві. А обдарування, здатність, характер і вірність, а також особистість і освіта. Просто духовна компетентність: готовність служити й смирення, віддане серце й духовний авторитет, який не призначають і не надають, а помічають, розпізнають і цінують. Це був би прорив благословення для всіх церков, які визначили й обрізали роль жінок у світських формах, а не в духовних, біблійних і божественних.

Цим я виконав свою відповідальність і відмежовуюся від тих форм, які походять не зі Святого Письма, а із занепалого світу. Від поглядів, які самі християни, чоловіки, до яких належу і я, «охрестили», увели в церкви й зробили побожними. *Саме цього й досяг змій, спокусник: придушити або вимкнути незамінний внесок жінок у багатьох місцях.* Носіями Божого образу були Адам і Єва разом. Тіло Христове діє так само. Або ж воно якраз не діє так, як хоче Христос.

Ідімо ж, ми, чоловіки, слідами Ісуса в Його ставленні до жінок. Є дорога назад. Бог дарує прощення й новий початок. І в цих питаннях.

Проте лише через покаяння. Зміною мислення й переосмисленням ми зможемо побороти отруту змія, якою він тисячоліттями обманював Божий народ і весь світ, а саме — що чоловік має владу над жінкою.

Переосмислення від самого серця може статися за мить, але може тривати й роками. Я пишу ці рядки у віці 56 років. Я цього не передбачав. 5 років тому я цього ще не написав би. Тому я нікого не звинувачую. Хіба що себе самого, бо в цьому питанні втратив чотири десятиліття. Павлові знадобилися три роки в Аравії одразу після його драматичної зустрічі з Христом і навернення, щоб звільнитися від баласту й уламків фарисейського мислення також щодо свого образу жінки. Але це вдалося. І це може вдатися й сьогодні.

З душпастирського погляду це зцілення й визволення мало б ледве оцінну відновлювальну, виправну й цілющу дію, бо це здорове, а отже, оздоровче вчення

Божого Слова. Якби шлюби звільнилися від міфу про владу чоловіка над жінкою. Якби помісні церкви й цілі церкви нарешті скористалися своїм повним потенціалом.

Залишмо ж нарешті позаду свої улюблені рефлекси й образи ворога в цих темах. Наші дружини й дочки, наші матері, рідні сестри й духовні сестри — задум неба. Хто посягає на них, прирікає їх на мовчання, той стає винним. Яку відповідь ми дамо того великого дня, коли Ягве Елогім покличе нас до відповіді?

Гасла «вистояти будь-що» — один із таких улюблених рефлексів: залишаймося при Слові! І «залишатися при Слові» плутають із «залишатися при своєму розумінні Слова». Ми, чоловіки, мусимо капітулювати й визнати, що старого змія можна перемогти в Ісусове ім'я. Покаяння — найкраще прозріння з перспективою! Більше немає сенсу боротися за світські, а отже, гріховні порядки в Божій церкві.

Коли жінки будуть звільнені, тоді будуть звільнені й чоловіки.

Хай Господь Бог, Ягве Елогім, буде милостивий до нас!

Ігнорування культурного тла біблійних текстів призводить не до того, що людина тримається буквального тексту, а до того, що біблійний текст стає поверхнею, на яку проєктують культурні переконання власного сьогодення.

Те, що багатьом євангельським християнам проповідували як вічну біблійну правду, насправді є продуктом XIX і XX століть. Кожен може це перевірити.

Як навчитися в спірних питаннях хоча б серйозно обговорювати різні позиції, якщо десятиліттями привчався не обстоювати переконання, а нав'язувати догматичні визнання?

Торстен Діц (Thorsten Dietz)

11.1 Вказівки й поради

Як нам, з огляду на суперечку, застосовувати біблійні принципи, щоб висновки стали дійсністю в Христовій церкві сьогодні?

Велика проблема в помісних церквах і конфесіях сьогодні — глибоке нерозуміння суті благодаті й дії Святого Духа. Доки законництво й традицію плутатимуть з Євангелієм Христа, за змінами завжди йтимуть розколи. Тому ми мусимо ревно працювати над тим, щоб проповідувати в церквах Добру звістку. Ми мусимо прямо вказувати на помилки законництва і ясно висловлювати правду Божої благодаті.

Хоча багато хто вважатиме таке вчення ліберальним, насправді воно лише повторення того, що робив Павло. Павло більшу частину свого життя працював над тим, щоб виправляти юдаїзаторських учителів, які прагнули повернення до закону Мойсея. Нам слід іти за Павлом і виправляти тих, хто прагне повернення до теології Старого Завіту (тільки священники-чоловіки, дотримання й переоцінка форм і зовнішнього, страх помилок, сліпий послух тощо). Але нам слід говорити правду в любові.

І все ж ми мусимо розуміти, що потрібен час, доки брати й сестри приймуть нові думки. Навіть для відкритої людини радикальна зміна мислення може тривати багато років, доки вона почуватиметься з цим добре. Коли я отримую новий рецепт на окуляри, нові, кращі скельця справді видаються мені гіршими за старі, розмиті, доки я не поношу їх кілька днів. Ми мусимо бути терплячими. Практика за певних обставин піде за новим розумінням учення лише через роки.

Розколи не неминучі, але небезпека дуже велика. *Якщо церкви не відкинуть законництва й не звернуться до хреста, дійде до розділень і розколів.* Єдине інше рішення — не змінюватися. *А потім ще й утратити власних дітей.*

Зміни необхідні й неминучі. Ми не можемо відмовляти значно більше ніж половині віруючих у праві бути повноправними християнами. *Справа не в їхніх «правах». Радше Богові потрібні робітники.* Голодних треба нагодувати, дітей виховати, а людей спасти. Коли ми відмовляємо стількох членам тіла Христового в праві брати участь в ухваленні рішень чи в проводі церкви, *ми однобічно роззброюємо себе перед армією сатани.* Уявіть собі, що ви стоїте перед ворожою армією, а потім обертаєтеся й роззброюєте більшість своїх власних найкращих офіцерів, боячись порушити армійський статут. Ми мусимо дбати про те, як протистояти сат

ані, а вибір Своїх провідників, учителів, промовців і управителів залишити Богові.

Зрештою ми можемо зробити лише стільки, а решта — за Богом. *Навіть Ісус не змінив сердець більшості фарисеїв, але Він змінив досить сердець, щоб переписати історію світу. Ми можемо тільки сіяти. Зростання мусить дати Бог.*

Справжні зміни приходять, коли люди отримують змогу по-новому вживати своє мислення й свою енергію, користуватися іншою схемою мислення й іншою мовою і мати свіже бачення майбутнього.

Як чоловік і жінка

Любити, провадити й навчати

КРАЩЕ РАЗОМ!

КРАЩЕ СПІЛЬНО!

КРАЩЕ ОДНЕ З ОДНИМ!

І я ходитиму на ШИРОКОМУ ПРОСТОРІ, бо Твоїх постанов я шукав.

Псалом 118 (119):45

12 Різниця

З книжки Мерилін Б. Сміт (Marilyn B. Smith), ред. Інгрід Керн (Ingrid Kern): *Ohne Unterschied; Frauen und Männer im Dienst für Gott* («Без різниці: жінки й чоловіки на служінні Богові»), 2005, я відсканував дві зведені таблиці й схеми. Вони дають добрий огляд того, як розуміють і обґрунтовують обидві позиції комплементарності (взаємодоповнюваності) — один раз з ієрархією, тобто однобічною покорою між чоловіком і жінкою, а другий раз без неї. Тут їх названо *ієрархічною моделлю і моделлю, орієнтованою на дари*.

Я показую ці дві моделі не для того, щоб хтось вибрав одну з них, а щоб кожен сам для себе з'ясував, яку з них він обстоює, свідомо чи несвідомо.

12.1 Модель, орієнтована на дари

У цьому новому погляді на відкуплення виходять із таких значень:

ʿezer kᵉnägdo	рівноцінна помічниця означає «віч-на-віч; відповідні одне одному»
kephale	голова означає «джерело»
authentein	сприймається як рідковживане слово, що вказує на домінування
sigao	означає добровільне мовчання, щоб можна було уважно слухати
hypotasso	означає добровільне впорядкування / співвіднесення й уживається в контексті взаємної покори

Як ключове місце наводять Галатів 3:28, яке вказує на рівність усіх людей у Христі й має розумітися як духовно, так і практично, бо щоденне втілення нашої нової ідентичності в Христі неможливо відокремити від вічної реальності нашого життя в Ньому.

Короткий виклад переконань, що обґрунтовують модель, *орієнтовану на дари*

Чоловіки й жінки однаково створені за образом Божим, щоб жити в спільноті й служити цій спільноті на основі дарів, які роздав їм Святий Дух, а не на основі своєї статі. Суть цієї спільноти полягає у взаємній покорі та відповідальності: усі мають бути служителями й своїми обдаруваннями сприяти взаємному збудуванню.

12.2 Ієрархічна модель

ДОДАТОК В

Короткий виклад переконань, що обґрунтовують *ієрархічно* орієнтовану модель

Жінка підпорядкована чоловікові, як Христос підпорядкований Отцеві. Загалом традиціоналісти кажуть, що жінки нібито не нижчі за чоловіків, але, попри духовну рівноцінність, мають інші завдання. Це означає, що їхні завдання залежать від їхньої статі. Біблійна основа для цього нібито полягає в тому, що «голова» означає те саме, що авторитет, і оскільки Христос — голова (авторитет) Церкви, а чоловік — голова (авторитет) жінки, жінка має коритися й не може мати авторитету над чоловіком. Тому їй не можна навчати чоловіків і проповідувати.

У цьому традиціоналістському погляді виходять із таких значень:

ʿezer kᵉnägdo	рівноцінна помічниця означає «підпорядкована»
kephale	голова означає «авторитет»
authentein	перекладається як «авторитет»
sigao	означає «не можна говорити»
hupotasso	означає «покора дружини чоловікові» і переймається церквою в значенні «покора жінок чоловікам»

Як ключові місця наводять:

Ефесян 5:22 (покора)
1 Тимофія 2:12 (я не дозволяю)
Ефесян 5:23 і 1 Коринтян 11:3 (голова)

(Галатів 3:28 тлумачать виключно духовно — як важливе твердження вчення про виправдання, — але без конкретного впливу на практичне життя)

13 Післямови різних читачів

Я вдячний, що кілька друзів узялися після критичного прочитання рукопису додати своє особисте слово. Воно доповнює те, чого бракує в мене, і поглиблює те, чого я лише торкнувся.

13.1 Вільний погляд заріс!

Чому ми хочемо й мусимо написати книжку на цю тему? Не тому, що хочемо все перевернути. Не тому, що знаємо краще.

Річ у тім, що Hans-Jörg несподівано поставили запитання: «Як ти бачиш становище й роль жінки? Загалом і особливо щодо християнського церковного життя?»

Це питання не вперше постало в нашому житті. Довгий час ми були пов'язані з церковним середовищем, а там ставити під сумнів підпорядковану чи мовчазну роль жінок контрпродуктивно, коли все спокійно йде встановленими коліями.

Я особисто не бунтарка в тому сенсі, щоб одразу висловлювати свій погляд і думку чи наполягати на них. Проте в минулому, особливо в християнському церковному житті, мені було дуже важко витримувати й терпіти підходи, які мені «не дозволяли» ставити під сумнів або на які я отримувала дуже людські й поверхові відповіді.

Маючи поруч Hans-Jörg, я маю чоловіка, який понад усе любить досліджувати й вивчати Біблію. Це велике збагачення, що він розуміє й пояснює Боже Слово. Те, чого не зрозуміли і де є питання, колись знову вивчається по-новому.

Потрібна мужність, щоб по-новому поставити під сумнів закостенілі погляди й думки, а потім виявити, що вони насправді не пасують до мого дотеперішнього життя.

Мене сформували так, що жінки на християнському церковному зібранні нічого не кажуть уголос. Напевно, дитиною я колись запитала,

чому це так. Відповіді, що так написано в Біблії, мені тоді вистачило, і подальших запитань не було потрібно. Тож я так це й перейняла і жила далі. — Через це моя особиста участь у змісті церковного життя впродовж десятиліть була дуже пасивною, бо все, що робило внесок у богослужіння, цілком брали на себе чоловіки. Коли я молилася, то робила це тихо. Як жінка я не мала в цьому жодної відповідальності.

Сьогодні я запитую себе, як Господь Бог задумав це на початку. Він, Творець неба й землі, усіх чоловіків і жінок, усіх тварин, — Він бажає, щоб ми, люди, були образом ЙОГО, були рівні перед НИМ, з нашими даними ВІД НЬОГО талантами. Коли ми проходимо тест на дари, то бачимо: кожен щось уміє особливо добре, і кожен у всьому має сильні й слабкі сторони.

А що, як

- Творець, Який створив мене творчою, винахідливою, сильною, — а мені нічого Йому сказати на богослужінні / на церковному зібранні
- Ісус, Спаситель людства, прийшов на землю, жив тут, справді перевернув і змінив життя й роль жінки — помер за мене, а тепер велика частина Його спасительного діла — жіноча частина — половина Його творіння, не має на богослужінні за це нічим хвалити й дякувати

Тут я хочу вийти зі своєї пасивності. Хочу подолати свою сформованість. Хочу активно розвиватися. Ви, чоловіки, можете допомогти жінкам! Хто тут кому поміч?

Коли йдеться про наше подружнє життя, ми як чоловік і дружина живемо в добре налагодженій злагоді. Важливі рішення ми ухвалюємо спільно. Рішення, що стосуються мого обдарування й завдання, я цілком ухвалюю сама. Hans-Jörg так само. При всьому цьому ми розповідаємо одне одному про це й обмінюємося думками. Любов і повага ґрунтуються на взаємності й тягнуть разом за одну мотузку й в одному напрямку. Ми ж бо разом ідемо до спільної мети.

Навіть коли я читаю з історії культури й бачу, яка роль для жінок, від середньовіччя крізь усі різні епохи, здавалася самозрозумілою, мені стає сумно, і сьогодні я вже й уявити цього не можу, бо найкраще було, коли жінки взагалі не з'являлися на публіці, в освіті й при ухваленні важливих

рішень. Плин часу раз у раз приносив переміни й зміни. Але в деяких сферах життя й в усталених поглядах спосіб розподілу ролей сидить ще дуже глибоко.

Мені спадає на думку образ, який впав мені в око під час прогулянки довкола нашого гарного озера: уздовж стежки довкола озера раз у раз стоять лавки. Під час перепочинку я бачу, що вид на озеро цілком заріс кущами й деревами. Коли я писала, мені спало на думку таке порівняння: озеро й лавка досі існують = творіння й людська природа досі існують — тільки вид і те, що Творець колись задумав на початку, через кущі й дерева майже зникли. Щоб вид, заради якого лавка колись мала свою добру причину, знову розчистився, треба прибрати буйні кущі й дерева. Так само треба прибрати й ті нарости, які ми дали вирости поверх Божого творчого задуму.

Крістіне Ронсдорф (Christine Ronsdorf), Зульцберг в Альгої

13.2 Що могло б бути!

«Ще одна книжка про «жіноче питання» …» — такою була моя перша реакція на попередню версію, яку надіслав мені Hans-Jörg Ronsdorf. Але після першого побіжного перегляду підхід усе ж так зацікавив мене, що я вже не міг як слід відірватися від читання. Моя християнська соціалізація подібна до соціалізації автора. Я виріс у «закритих зібраннях братів», з «годинами молодих братів», призначеними виключно для молодих чоловіків, тоді як молоді дами збиралися на «годинку в'язання». Там не було коротких роздумів над Словом, бо ж жінці не можна було навчати. Жінки не навчають, вони не беруть участі в обговоренні богословських питань, вони мовчать у церкві, хіба що на «Амінь» чи в чотириголосому співі. Я ще добре пам'ятаю проповідь одного з тодішніх провідних у країні братів «закритих зібрань братів» у моїй рідній церкві, у якій він удостоїв тему «жіночих конференцій» таким реченням: «До чого ж ми дійдемо, якщо жінки будуть на конференціях, а чоловікам доведеться вдома штовхати дитячий візочок?» Саме так, до чого ж ми дійдемо? Питання, яке слід було поставити собі — або мені слід було поставити собі — уже значно раніше. Чи то з прозріння, чи під тиском усього суспільс

тва, але за останні десятиліття обставини навіть у консервативних колах церков (зібрань братів) таки змінилися. Є молодіжні зібрання, домашні групи та інші нагоди, де жінок сприймають і ставляться до них інакше, ніж за моєї юності. Дехто йде цим шляхом трохи далі й дає жінкам змогу служити відповідно до їхніх дарів і покликань у певних нішах церковного життя. Особисто я, однак, ставлю собі питання: чи цього досить? У часи заснування зібрань братів Дарбі (Darby) та його соратники по-новому відкрили принцип загального священства всіх віруючих. Войовничий за вдачею, Дарбі, відмежовуючись від клерикалізму державних церков, сформулював це так: «I believe the «Notion of a clergyman» to be the sin against the Holy Ghost in this dispensation». Тобто приблизно: «запровадження класу духовенства — це гріх проти Святого Духа в цьому домоустрої». Ця теза, що стоїть у богословському центрі руху «Братів», у своєму втіленні привела до суттєвого здобутку в проводі Духа й у свободі для Божої церкви. Але вона, на жаль, скасувала лише обмеження служінь у церкві критеріями «навчений і висвячений», а критерій «чоловічої статі» зберігся. *Що могло б бути, якби розпізнали, як «big picture», як його намалював Hans-Jörg Ronsdorf, змінює роль жінки в Божій Ecclesia?* Що було б, якби рух «Братів» рішуче обстоював, що «всі ми — брати», і чоловіки, і жінки? Наскільки Боже Царство в «праведності, мирі й радості у Святому Дусі» могло б завдяки такому відкриттю та його втіленню здобути й пронизати цей світ — задовго до часу, коли світський фемінізм зробив це почасти недобрим способом? Тому я хочу свідомо провокативно переписати речення Дарбі по-новому й інакше: «Я вірю, що уявлення, ніби жінки мусять мовчати й не можуть навчати й служити, як чоловіки, — це опір Святому Духові в наш час». Писання ясне: «А що чув ти від мене при багатьох свідках, те передай вірним людям, які будуть здатні й інших навчити!» (2 Тимофія 2:2) Павло пише «людям» (anthropoi), а не «чоловікам»! Що стається, коли цим живуть? Багатство дарів і покликань >50 % членів церкви активізується, і починається зростання, якого раніше й уявити не можна було. Тепер я охоче й часто служу разом зі своєю дружиною за багатьох нагод, і повірте мені: дещо вона вміє навчати набагато краще, ніж я. І те саме я відкриваю в багатьох жінок мого церковного середовища. *Тому для мене особисто йдеться вже не про трохи більше «жінки в церкві», а про те, щоб дати жінкам місце, яке призначив їм Бог.* Даллас Віллард (Dallas Willard) влучно висловив це: «Не

права жінок обіймати «офіційні» служіння чи духовні посади і не їхня рівноправність із чоловіками на цих посадах визначають умови їхнього служіння Богові й ближнім. Це роблять їхні обов'язки — обов'язки, що випливають з їхніх людських здібностей, яким надали повноважень божественні дари благодаті» (у статті «How I Changed My Mind About Women in Leadership»). У цьому сенсі я радію цій книжці й бажаю кожному — чи то чоловікові, чи жінці, — щоб він прочитав її з відкритим серцем, а потім з радістю казав і жив: «Усі ж ми — брати!»

Рольф Штюхер (Rolf Stücher), Зальцбург, Вестервальд

«Жіноче питання» і «братолюбство»

«Жіноче питання» вже принесло стільки суперечок і розколів у Божу церкву. Чи може бути Божою волею розбивати одне одному голови через такі спірні питання? Кожен із нас сказав би: «Звісно, ні!» Чому ж тоді це сумна реальність?

У нашій післямові ми хочемо палко закликати до того, щоб створювати платформи, де можна було б по-духовному, з любов'ю й конструктивно обговорювати й обмінюватися думками, навіть про такі складні теми, як ця. Ми пережили це на зустрічі з Hans-Jörg, його дружиною Крістіне (Christine) і спільними друзями. Попри почасти різні погляди щодо «жіночого питання», ми вийшли з розмови сповнені вдячності й радості, що маємо таких любих братів і сестер. Ми побачили, як було прожито таке місце Біблії:

«Я даю вам нову заповідь: любіть одне одного! Ви маєте любити одне одного так, як Я полюбив вас. З вашої любові одне до одного всі пізнають, що ви Мої учні» (Івана 13:34-35)

У нашій церкві тепер теж на черзі обмін думками про роль жінки. Ми — маленький і молодий гурт: майже всім від 20 до 40 років. Крім того, ми отримали в дорогу зовсім різну сформованість у вченні. З людського погляду це все непрості передумови. До цього додається, що молоді люди здебільшого ще радикальніші у своїх переконаннях, ніж старші, зріліші християни. Дякувати Богові, ЙОМУ можливе те, що нам неможливе. Ми

ж можемо розраховувати на *люблячий* провід Святого Духа! У нашій церкві ми раз у раз нагадуємо собі, що маємо бути так налаштовані, як Ісус: завжди тримай у фокусі іншого та його потреби, будь смиренним і не наполягай на своїй правоті!

Коли хочемо конструктивно розібратися з цією темою, — а саме це ми й маємо намір зробити, — нам здається необхідним зважити дві речі. По-перше, ми мусимо раз у раз усвідомлювати, яке місце займає «жіноче питання» порівняно з «братолюбством». Бог не радітиме, якщо ми ставитимемо свої переконання у вченні вище за численні заклики *любити* одне одного цілком практично. Ми вирішили, що ця *любов* у нашому майбутньому обміні думками має виявлятися так, щоб ми не *діяли* всупереч сумлінню братів і сестер і орієнтувалися при цьому на того, хто слабший. По-друге, ми хочемо досліджувати тексти якомога неупередженіше, бути відкритими й до критичних запитань і чесно аналізувати самих себе. Можливо, ми дійдемо спільного розуміння, що традиції тлумачення, якими ми досі *жили*, справді потребують виправлення. Зрештою, ми знаємо, що плідний обмін думками може відбутися *лише* тоді, коли всі відкриті *для* Божого проводу й готові поринути в тему й відкритися одне одному.

Але одне ми хочемо завжди мати на самій вершині свого списку пріоритетів:

Зробімо своїм головним завданням жити спільним дорученням *любити* одне одного цілком практично!

Здобуваймо *людей для* Ісуса через те, як ми ставимося одне до одного, бо саме *для* цього ми тут!

Гелен і Маттіас Дюнзер (Helen & Matthias Dünser), Міссен в Альгої

13.3 Зміна

Ми знаємо Крістіне й Hans-Jörg Ronsdorf від грудня 2015 року, коли вони поділилися з нами своїм місіонерським баченням «Kirche für Alle» («Церква *для* всіх»). Пліч-о-пліч ми разом із ними та командою побудували ініціативу «Kirche für Alle e.V.» і відтоді провели багато творчих,

євангелізаційних заходів у публічних місцях у Кемптені. За ці п'ять років спільного проводу ми як подружжя й родини особисто й близько пізнали одне одного.

Коли ми познайомилися з Ронсдорфами, Hans-Jörg уже перебував посеред духовної зміни. Бог торкнувся його серця й похитнув глибокі усталені погляди й переконання. Цей процес змін ми могли спостерігати наживо. Це було захопливо передусім тому, що ще роком раніше співпраця з нами через його богословські переконання була б немислима.

За ці роки ми особливо навчилися цінувати захоплення Hans-Jörg Біблією, його знання тла, його любов до Бога і його чесність у розгляді основних богословських питань. Він більше зобов'язаний Богові, ніж думкам інших, і не відступає перед критичними темами. Саме його сформованість, його історія в церкві й ця автентична позиція роблять його розгляд складної теми «Роль жінки в Біблії» таким особливим, захопливим і вартим прочитання.

Ця книжка не заплутується в богословських мікроперспективах, а з доброї висоти польоту встановлює історичні, культурні й біблійні зв'язки, які ставлять тлумачення важкозрозумілих біблійних місць у нове світло. «Жінки, простіть нам!» (*Frauen, vergebt uns!*) закликає перевірити власну сформованість і богословські переконання — і жінки на це заслуговують. З великою повагою до теми ми мали змогу спостерігати, як постає ця книжка, і вдячні за цю мужню книжку, а передусім за багато глибоких і добрих розмов заздалегідь. Дякуємо, Hans-Jörg і Крістіне.

Тобі й Даніела Штрікер (Tobi und Daniela Stricker), Віттенсбах біля Кемптена в Альгої

14 Заключне звернення: чи таке важливе жіноче питання?[138]

Одна сестра звернула мою увагу на те, що в цьому питанні йдеться не (*лише*) про богослов'я. Ідеться про *людей*. Ідеться про дівчат і жінок, про їхню гідність і визнання. Я як чоловік розглядаю всю цю тему з чоловічого погляду, який не передає безпосередньо голосу жінок, але говорить на їхню користь.

Я побоююся, що ця ієрархічно-релігійна структура (комплементаризм — погляд, що Бог дав чоловікам і жінкам різні ролі, а провід належить чоловікам) у багатьох жінок щось поранила чи зруйнувала. Небагато відгуків на мою книжку підтверджують цю оцінку. Прихована кількість буде більшою, особливо коли я думаю про молодих жінок і дівчат, які ростуть у рівноправному суспільстві, але в своєму християнському церковному середовищі їх «повчають» античними взірцями ролей статей. Як бути з цією амбівалентністю?

14.1 Ідеться не про кілька (заборонених) служінь

Щоб це прояснити: ідеться не передусім про те, що жінкам не можна проповідувати, навчати чи керувати. Багато жінок і так до цього звикли й утратили бачення того, що тут колись щось може змінитися. Часто вони вважають ці структури й правила *для* себе біблійною правдою і самі вже не ставлять цих тез під сумнів. А варто було б. Я назвав би це здоровою боротьбою за пізнання правди, саме тоді, коли думаєш, що це пізнання незаперечно існує від часів первісного християнства. Адже це стосується багатьох тем Біблії. Іноді теми треба ще раз проговорити від самого початку, по *літерах*.

Питання в заголовку — це просто роздратована реакція на те, що я своєю книжкою (назва: «Жінки, простіть нам!») і статтями знову й знову порушую ці «феміністичні» питання. Це питання, на мою думку, хоче сказати чи применшити ось що: сестри ж мають у церкві, у Божому

138. Цей розділ додано.

Царстві та в родині стільки завдань і можливостей співпрацювати й розгортати свої обдарування, що це ж не може бути дискримінацією, коли їм не можна проповідувати, навчати чи керувати. Кожен має своє місце і свою роль, як нібито вже встановив порядок творіння.

Але коли намагаєшся побачити всю картину, ідеться не про два-три служіння, які жінці нібито не належать. Ідеться про весь образ жінки, що стоїть за цим. За питанням, чи воно таке важливе, стоїть уявлення, ніби жінку створено як (покірну) поміч для Адама і ієрархічно приписано, підпорядковано чи поставлено нижче від нього. *Тут корінь проблеми, від якої страждають багато (не всі) жінок*. Часто не помітна ззовні, є внутрішня, глибоко прихована непевність, відчуття несправедливості. Коли жінку як таку не шанують так само, як чоловіка. Коли в думках не можна бути вільною, а треба думати й діяти в законницьких межах (що мені можна, а що ні), які побожно ідеалізують. Цей погляд на роль жінки залишає багатьох сестер у Господі з болісними питаннями й сумнівами в собі. Вони запитують себе, чому Бог так захотів, поки їм утовкмачують, що такий Божий план. Якщо Бог добрий і досконалий, чому жінки в християнських шлюбах переживають жахливі речі, а в церквах — межі, яких нормальним розумом не збагнути? *Божі заповіді завжди добрі, і Він хоче, щоб ми розуміли їхній сенс, який (принаймні в Новому Завіті) завжди очевидний. Але в цьому питанні бракує будь-якої переконливості!*

14.2 Що чоловіки відчувають і чого не відчувають

Це почуття, якого ми, чоловіки, у такому вигляді не знаємо. Рідко чоловіки бувають слабшими. Настав час це помітити й бути до цього чуйними. В уявленні й мисленні деяких чоловіків, здається, неможливо збагнути ці почуття неповноцінності в жінок.

Чи, може, справжня причина високої емоційності в цій темі — не так вірність Біблії, як власна гордість через те, що під сумнів ставлять свою провідну роль, своє бути головою? Можливо, лише в підсвідомості? Що раптом дружина має такі самі права й обов'язки, як чоловік? Якщо десятиліттями бачив і жив інакше, то це пізнання, коли воно таки приходить, — як землетрус. Не лише визнати помилку, а й налаштуватися на інше

спільне життя. Для цього потрібна сила. Спершу — прозріння. Але біблійний шлях веде до життя. Завжди.

14.3 Як ми читаємо Біблію в жіночому питанні

Я не знаю іншої теми, яка була б так емоційно заряджена. Ніби йдеться про життя і смерть. У темах, як-от особа Ісуса, Його божественність і Його діло відкуплення, це було б зрозуміло. Але не в питанні, чи можуть жінки на богослужінні молитися й пророкувати (що Павло вважає само собою зрозумілим, якщо уважно придивитися, зважити на контекст і якраз також на велику й цілісну біблійну картину).

Як ми читаємо Біблію, коли йдеться про жіноче питання? *Чи бачимо ми всю тему крізь два (!) вірші з 1 Тимофія 2 і 1 Коринтян 14? Які спотворені вчення вийшли б, якби ми й в інших важливих питаннях учення читали й оцінювали Біблію так звужено, крізь два вірші? І якраз не приводили б увесь біблійний матеріал у здорове, переконливе співвідношення й не зважували б його. Адже тільки так і постає здорове вчення!*

Тоді ми читаємо, як книжники, і думаємо знайти в Писанні вічне життя, але пропускаємо зустріч із Тим, про Кого свідчить Писання: з Христом (Івана 5:39). Писання, яке ми так любимо, свідчить про Того, Хто вів жінок до свободи, до навчання, до визнання, свідчення й поклоніння.

Почнімо ж цінувати всю картину Біблії про жінок, а не тлумачити її через два хибно зрозумілі слова Павла.

14.4 Чуйність

Багато жінок, читаючи Біблію, бачачи Ісуса, як Він поводився з жінками, відчувають, що щось не так. Ще важче їм стає, коли вони бачать, як чоловіки, які мають чи хочуть вести й бути головою, зазнають невдачі. Хоча саме їм — на відміну від жінок — Бог нібито довірив цю роль. Але як часто дружини витягають каштани з вогню.

Таке моє враження від відгуків на мою книжку. *Назва книжки, здається, заповнює вакуум, який величезний. Більший, ніж я думав, коли вибирав цю*

назву.

Звісно, я знаю шлюби — наскільки це можливо навіть для близьких людей, — у яких такий вид ієрархії проживають у любові. Але чи це ознака того, що ієрархія тоді правильна й свята? Звісно, ні. Скільки хибних речей ми думаємо й робимо, вважаючи їх правильними, бо вони якосьтаки діють.

Так, «жіноче питання» надзвичайно важливе. Бо йдеться про наш образ Бога й образ людини. Ідеться про те, щоб викорінити й виправити кожне порушення й спотворення цього образу. Хай Бог буде милостивий до нас і допоможе в цьому завданні, бо хибні образи сидять неймовірно глибоко й багатьом до того ж видаються божественною правдою. А це ж світська поведінка. Це дух часу — не XXI століття в нашій частині світу, а минулого XX і XIX століть.

Якщо ми, чоловіки, хочемо любити своїх дружин так, як Христос полюбив Церкву, то ми своєю любов'ю виведемо їх із цієї хибної і нерідко дискримінаційної ролі й надамо та звільнимо їм місце, яке належить їм у Божому порядку творіння.

Бо жіноче питання — це глибоко чоловіче питання. Ми, чоловіки, мусимо поставити під сумнів самих себе! Бо хто ж відповідає за ієрархічне, а часом патріархальне прочитання Нового Завіту? *Чоловіки привласнили собі верховенство в тлумаченні Біблії і вірять, що це їхня найвласніша фахова царина. Яка самовпевненість.* Дари Духа роздаються не за статтю. Через таку поведінку незліченні дари в жінок забуто, придушено, вимкнено, не помічено й приглушено. Гасити Духа — справді не дрібниця. Адже саме чоловіки керують церквами й визначають курс — жінки не мають там права голосу, а якщо й мають, то лише неофіційно через своїх чоловіків, які, однак, ніколи не визнали б у своєму колі проводу, що йдуть за думкою своєї дружини.

14.5 Чого я не домагаюся

Ідеться ні про модернізацію церкви (ідеться не про приміщення й будівлі), ні про те, щоб іти в ногу з часом. *Ідеться про вірність Ісусові, а це і є*

вірність Біблії! Не модернізація, а реформація в жіночому питанні — щоб востаннє вжити це сумнівне слово «жіноче питання».

Ідеться не про те, щоб виграти богословську дискусію. Ця тема для цього не надається, бо безпосередньо стосується людей (передусім сестер у Господі), і той чи інший погляд сильно формує життя — у церкві, у Божому Царстві, у шлюбі й родині.

Проте тільки дискусія, тільки заперечення і тільки пророче слово можуть по-новому зрушити цю тему. Без розмови й конструктивної суперечки все залишиться по-старому.

14.6 Підстава для розділення?

Високий рівень емоцій у цьому питанні спонукає до швидких і рішучих дій, які часто закінчуються розділенням, розколом і схизмою. Для одних перейдено божественну межу, якої для інших не існує. Що тепер?

Якийсь час витримувати напругу можна буде, але оскільки це питання для обох сторін містить так багато, то зрештою разом іти не вийде. Хіба що можна витримати те, що є звичаєм у тій чи іншій церкві. Так, Бог теж багато витримує, більше, ніж ми можемо уявити, не схвалюючи поганого.

І тому кожен мусить вирішити сам. На мою думку, у цій напрузі також важко домовитися про середній шлях, на якому йдуть назустріч одне одному, наскільки це можна обстоювати.

Вибачте, що в цій темі я не можу запропонувати розв'язку. Розділення здебільшого погані, але такими можуть бути й компроміси.

14.7 Жінки мусять піднятися

У житті є речі, які можна зробити лише самому. Ніхто не може зробити їх за нас. Жінки мусять вирушити, розпізнати свій шлях і вийти з хибно зрозумілої покори. У великих церквах є жінки, які прокинулися й розпізнали, що в питанні статей щось серйозно не так. Можна думати про ці

рухи що завгодно, але словами Осії 8:7 я кажу: *Хто сіє вітер, той пожне бурю.*

Nice girls don't change the world — правдиве речення (Милі дівчата світу не змінюють). Ця тема так закостеніла й стала такою недоторканною правдою, що цілком доречно взяти мегафон, щоб повстати проти цього. Адже коли йдеться про інші християнські правди, які вважають важливими для спасіння, теж голосно кричать, хіба ні?

Інший варіант — усе залишається, як є. А потім того великого дня, перед лицем Його слави, ясності й правди, доведеться визнати, що ми помилялися, обидві статі. Чоловіки зі своїми переконаннями, а жінки з тим, що приймали ці нібито біблійні правди. Тоді великий шанс буде втрачено й загублено назавжди.

Ні чоловіки, ні жінки не повинні тепер бути боягузами! Обстоювати правду завжди чогось коштує. *Якби в історії церкви знову й знову не піднімалися численні мужні християнки й християни і не пливли проти течії, де б ми сьогодні стояли?* І це ми знаємо надто добре. Кожен рух і кожна течія християнства, а до якоїсь із них належимо й ми, почалися з мужніх жінок і чоловіків, що молилися.

14.8 Колись і тепер

У вічності ця тема нас більше не переслідуватиме. Не буде вже ні емоцій, ні закидів чи інсинуацій. Не буде й Нового Завіту, за чиї твердження сперечатимуться. Чоловік і жінка будуть просто як брат і сестра, ієрархія й однобічна покора стануть історією. Усе — минуле занепалого світу й порушеного порядку творіння. Стать узагалі не відіграватиме жодної ролі. У Христі нема ні чоловічої статі, ні жіночої (Галатів 3:28). Так послідовно бачить це Павло. Будьмо ж його наслідувачами, як він був наслідувачем Христа!

Живімо ж уже тепер, наскільки це залежить від нас, свободою й силою цього нового творіння, яким ми стали в Воскреслому й піднесеному Месії!

15 Список літератури

Anstey, Stanley Bruce, 2020, Die Rolle der Schwestern in der Gemeinde, www.soundwords.de

Andreas J. Köstenberger, Southeastern Baptist Theological Seminary, Ascertaining Women's God-Ordained Roles: An Interpretation of 1 Timothy 2:15

Bauer, Wörterbuch zum Neuen Testament

Baum, Armin, Die Bibel und ihre schwierigen Stellen

Beale, Gregory K., 2011, Der Tempel aller Zeiten, Die Wohnung Gottes und der Auftrag der Gemeinde, Oerlinghausen

Bielefeld, Frauke, 2007, Die Sache mit der Rippe, Die himmlische Idee von den Geschlechtern, Asslar

Bird, Michael F., Bourgeois Babes, Bossy Wives, and Bobby Haircuts: A Case for Gender Equality in Ministry (Fresh Perspectives on Women in Ministry) 2012, Grand Rapids, Mi

Carolyn Osiek; Margaret Y. MacDonald; Janet H. Tulloch. A Woman's Place: House Churches in Earliest Christianity

Clouse, Bonnidell a. Robert, 1989, Women in Ministry, Downers Grove

Cunningham, Loren; Hamilton, Joel David, 2014, Warum nicht! Frauen in christlich-kirchlichen Führungspositionen, Altensteig

Dale, Felicity, 2014, The Black Swan Effect, A response to gender hierarchy in the church

Dangendorf, Daniel, 2010, Junia, die erste Apostelin? Eine exegetische Studie, MBS Texte

Bode van het heil in Christus 140 (1997) Frage & Antwort: «Was dürfen Frauen?»

Gooding, David, Symbole und Zeichen von Autorität und Herrlichkeit

Hardmeier, Roland, 2013, Himmelstöchter! Warum die Stärke der Frau in der Bibel gebraucht wird. Und warum das biblisch ist. Basel

Hempelmann, Heinzpeter, 1997, Gottes Ordnungen zum Leben, Lahr

Hohage, Jäger, Pletsch, Ziegeler, 2010, Frau sein, Mann sein in der Gemeinde, Dillenburg

Junker, Reinhard, Genesis 1 und 2: Zwei sich ergänzende Schilderungen vom Anfang, Wort und Wissen Diskussionsbeitrag 1/91

Hausoul, Raymond, Mannen en Vrouwen in Gods schepping

Keener, Craig S., Was Paul For or Against Women in Ministry?

Kiermeier, Gerhild, 1993, Den Frauen aber sage ich, Marburg

Kubsch, Ron, Gottebenbildlichkeit und Sünde

Kuen, Alfred, 1998, Die Frau in der Gemeinde, Wuppertal

Lapide, Pinchas, 2004, Ist die Bibel richtig übersetzt? Gütersloh

Lapide, Pinchas, 1995, War Eva an allem schuld?

Liebi, Roger, Genesis 2: Die Schöpfung des Menschen

Linder, Irmgard, 1995, Ich will aber, dass ihr wisst, Dillenburg

Logos Bibel Programm

Nunn, Philip, 2018, Sollten Schwestern schweigen, Hünfeld

Ortberg, John, 2006, Die Frau schweige, Holzgerlingen

Peppiatt, Lucy, 2020, Rediscovering Scripture's Vision for Women: Fresh Perspectives on Disputed Texts, IVP Academic, Downers Grove, Illinois

Peppiatt, Lucy, 2015, Women and Worship at Corinth: Paul's Rhetorical Arguments in 1 Corinthians, Eugene, Oregon

Peters, Benedikt, Das Weissagen der Frau

Pierce & Groothuis, 2005, Discovering Biblical Equality, IVP Academic, Downers Grove, Illinois

Piper, John and Wayne Grudem, 1991, Recovering Biblical Manhood and Womanhood, Crossway Books, Wheaton, Illinois; німецькою: Zweimalig einmalig – eine biblische Studie, 2008, Friedberg

Ruthven, Jon Ph.D., Women and Ministry: Does Scripture Contradict Itself?

Schirrmacher, Thomas, видання 2002, Paulus im Kampf gegen den Schleier, Eine alternative Auslegung von 1. Korinther 11,2-16, Nürnberg

Schmalenbach, H., 2007, Frausein zur Ehre Gottes: ... im Kontext verschiedener Kulturen

Schmidt, Veronika, 2019, Endlich gleich, Holzgerlingen

Smith, Kern, 2000, OHNE UNTERSCHIED, Frauen und Männer im Dienst für Gott, Brunnen Verlag, Gießen

Stadelmann, Helge, Die Frau als Pastorin – Ja oder Nein?, і Die Frauenordination – Ein Testfall für Bibeltreue?

Steinmeister, Andreas, 2013, Wann immer ihr zusammenkommt, Daniel, Lychen

Steinmeister, Andreas, 1991, UNBEQUEM, Gottes Plan für Mann und Frau, CSV Hückeswagen

Spencer, Aída Besançon, 1985, Beyond the Curse: Women Called to Ministry,

Späth, Thomas / Beate Wagner, (ред.), 2006, Frauenwelten in der Antike, Geschlechterordnung und weibliche Lebenspraxis, Stuttgart

Strauch, Alexander, 2001, Die Revolution der Geschlechter, Bielefeld

Trenkel, Michael, 2017, Dürfen Frauen in der Gemeinde lehren? Kurzauslegung zu 1Tim 2,11-15

Ulm, Christoph, Die Rolle von Mann und Frau

Walton, J. H., 2001, Genesis, The NIV Application Commentary, Zondervan, Grand Rapids, MI

Weber, Karl-Heinz, 2007, Mann und Frau nach Gottes Plan, Neustadt

Welt und Umwelt der Bibel, 4/2025, Wer waren die ersten Christinnen

White, Joel R., Ehefrauen in den paulinischen Gemeinden

Wilson, Bunny, 1992, Ich? Mich unterordnen?, Bielefeld

Wunderli, Armin, 2020, «ihm gegenüber»: Geschlechter-Gleichberechtigung in der Kirche und was die Bibel dazu (nicht) sagt KSH.Digital

Zens, Jon, 2010, What's with Paul and Women? Unlocking the cultural background to 1 Timothy 2, Lincoln, Nebraska

16 Книжки автора

Und die Toten leben doch (І все ж мертві живі), 1992

Seitenwechsel, Von Adam zu Christus (Перехід на інший бік — від Адама до Христа), 2011

Entrückung, Himmel, Ewigkeit, Ein neuer Blick auf alte Themen (Захоплення, небо, вічність — новий погляд на старі теми), 2015

Gottes Lamm, Golgota und die Ewigkeit (Агнець Божий, Голгофа і вічність), 2015

Fantastische Himmelwelt, Lehre und Leben der Himmelwelt im Epheserbrief (*Дивовижний небесний світ — учення й життя небесного світу в Посланні до ефесян*), 2016

Gott spricht, Eine erklärende Übertragung der allgemeinen Briefe und der Offenbarung (Бог говорить — пояснювальний переказ соборних послань і Об'явлення), 2017

Epheser, nacherzählt, erklärt, für heute (Послання до ефесян — переказано, пояснено, *для сьогодення*), 2018

Gods good Gospel, Gottes gutes Evangelium (*Добре Євангеліє Бога*), 2019

Markus, nacherzählt, erklärt für heute (Євангеліє від Марка — переказано, пояснено, *для сьогодення*), 2019

Galater, nacherzählt, erklärt für heute (Послання до галатів — переказано, пояснено, *для сьогодення*), 2020

Die Briefe des Johannes, nacherzählt, erklärt für heute (Послання Івана — переказано, пояснено, *для сьогодення*), 2020

Frauen, vergebt uns! Kurzversion (Жінки, простіть нам! — коротка версія), 2022

Ein König voller Pracht – Die gute Botschaft von Jesus, dem Messias (Цар, сповнений величі — добра звістка про Ісуса, Месію), 2022

17 Рекомендовані книжки

Можна придбати (німецькою мовою) у книгарнях або безпосередньо у видавця Крістіана Безе (Christian Beese): christian@rvbeese.de

Кетрін К. Бушнелл (Katharine C. Bushnell) (1855–1946) була мужньою й обдарованою служителькою Божою, яка зробила девізом свого життя вірш «Усе можу в Тім, Хто мене підкріпляє». Вона була лікаркою, місіонеркою, посланницею хреста, реформаторкою, авторкою й промовицею, а також блискучою й оригінальною дослідницею, яка розмовляла сімома мовами й володіла давньогрецькою та єврейською. Бушнелл зал

ишила медицину, щоб робити те, що вважала ще важливішою працею, а саме — змінювати принизливі умови життя людей, обійнявши провідну роль у Women's Christian Temperance Union (WCTU) жіночого руху XIX століття. Біблійне становище жінок мало для Бушнелл велике значення, бо вона дійшла висновку, що за суспільне й духовне поневолення жінок відповідальні хибні переклади. 1896 року вона залишила WCTU, щоб присвятити решту своїх років завданню писати й передавати біблійну правду про первісний і незмінний Божий задум повної рівності жінок.

God's Word to Women Кетрін Бушнелл — новаторське дослідження, яке ретельно розглядає кожне місце Писання про жінок. Джессі Пенн-Льюїс (Jessie Penn-Lewis) сказала, що цей матеріал відкрив Писання так, що це можна описати лише як об'явлення безпосередньо від Бога. Для багатьох сьогодні це книжка, яка дала їм свободу бути тими, ким Бог їх покликав бути, і робити справу, яку Святий Дух поклав їм на серце.

Під час служіння місіонерською лікаркою в Китаї Бушнелл виявила, що китайську Біблію перекладено хибно, щоб посилити культурні упередження проти служіння жінок. Вона запитала себе, чи ті самі чоловічі упередження не позначилися й на англійських перекладах, і поглибила своє вивчення єврейської та грецької мов. Пізніше, подорожуючи для WCTU по всьому світу, вона використовувала години в поїздах, на кораблях і в помешканнях, де жила, щоб ретельно порівнювати біблійні переклади з текстом мов оригіналу.

Через досвід і навчання Бог підготував Кетрін Бушнелл до того, щоб написати God's Word to Women. Розпочату 1908 року як заочний курс, книжку спершу видала сама Бушнелл. Попри ранні позитивні відгуки, книжка невдовзі знову зникла; і Бушнелл померла з думкою, що її життя залишило мало сліду. Але Бог знав краще! Книжку знову відкрили, і її далі видають ті, хто розпізнає її неоціненну вартість. Сьогодні вона нарешті дістає заслужене визнання як основне літературне джерело для тих, хто працює на передньому краї біблійної рівності жінок.

Hanna-Maria Schmalenbach

Frausein zur Ehre Gottes

In jeder Kultur anders? (У кожній культурі інакше?)

Бог створив людину чоловіком і жінкою. Чи дав Він їм при цьому й порядок творіння, який визначає, що означає бути чоловіком і бути жінкою, і позачасово для всіх культур упорядковує стосунки статей? Яку роль відіграє гріх людини; яку роль відіграють культурні впливи? І яких змін у стосунках статей ми можемо очікувати від спасіння в Ісусі Христі?

Над цими й подібними питаннями б'ються донині, передусім щодо становища жінки та її свободи дій у церкві. Бути жінкою на славу Божу (Frausein zur Ehre Gottes) — це бажання багатьох жінок! Але що це означає конкретно: у кожній культурі щось інше?

Ганна-Марія Шмаленбах (Hanna-Maria Schmalenbach) простежує біблійний образ жінки у зв'язку з історією спасіння і на тлі тодішніх культур. Так з'являються несподівані відкриття й орієнтири, як жінки в культурах нашого часу можуть будувати своє життя на славу Божу.

«… (вона) може дати орієнтир, але й займисту речовину для наших церков.»

Гайке Гойн (Heike Heun) в Idea Spezial 7/2021 Buchjournal

«Безперечно, найкраща книжка про роль жінки в церкві … Усебічний, діловий розгляд теми, логічна побудова, урахування культури і зв'язок із практикою — ось деякі з сильних сторін цієї книжки. Уперше завдяки цій книжці я справді знайшла мир, коли йдеться про мою роль у церкві. Цінний і переконливий внесок у важливу, актуальну тему, яку неодмінно мають прочитати чоловіки й жінки в наших церквах!»

Маріанна Мюллер (Marianne Müller) у своєму блозі strickleserl

«Безумовно, найкраща й найпереконливіша праця про «жіноче питання», з якою я досі познайомилася!»

Відгук покупательки

«… одна з наймудріших книжок про «жіноче питання», яка може допомогти заново відкрити нашу роль як жінок.»

Моніка Кушмірц (Monika Kuschmierz) у журналі Joyce

«Жодне дослідження про служіння жінки в церкві не поєднує висновків з погляду медицини, міжкультурних студій, історії й Біблії так добре, як дослідження доктора Шмаленбах. Хто поставиться до цього дослідження серйозно, тому доведеться заново продумати свою позицію щодо служіння жінки. Ніхто, хто має справу з цим питанням, не повинен оминати цього викладу.»

Д-р Гельмут Егелькраут (Dr. Helmuth Egelkraut) (1938–2018)

Видавництво Neufeld Verlag (книжка німецькою мовою)

Sauerbruchstraße 16

27478 Cuxhaven

Телефон: 04723 5057260

E-mail: info@neufeld-verlag.de

Коротку версію цієї книжки (німецькою мовою) у новій редакції тексту обсягом 80 сторінок можна придбати в автора за 3,80 євро (www.hans-joerg-ronsdorf.de), а також як електронну книжку Kindle на Amazon.

«Die Gleichstellung von Mann und Frau» («Рівність чоловіка й жінки») — коротка, але ґрунтовна праця богослова й мовознавця Філіпа Пейна

(Philip B. Payne), який на основі всіх відповідних біблійних текстів доводить, що чоловік і жінка рівні в шлюбі, церкві й суспільстві.

56 сторінок (німецькою мовою), липень 2023 р., можна придбати в книгарнях або в перекладача німецького видання: hj-ronsdorf@t-online.de, а також як електронну книжку Kindle на Amazon

